

EEN JAAR BEVRIJD!

Na een korte pijn, een lange vreugde

*

IS HET NOG MAAR een jaar geleden, dat we bevrijd zijn? Het lijkt allemaal zoo ver achter ons. We zijn alweer heelemaal gewoon hardop te praten, niet schichtig te worden van een bel-in-den-avond, met een fiets zonder vrees buiten te rijden, een lamp aan te steken zonder eerst met de verduistering te prutsen, de straten des avonds verlicht te zien, zwart op wit te drukken wat ons in de Overheid en haar maatregelen mishaagt, de buren te verblijden door de radio keihard te zetten, een Mof een Mof en Hitler een schurk te noemen. We lezen alweer van gemeenteraadsvergaderingen en Kamerbijeenkomsten, al zijn het dan nog de echte Raden en Kamers niet. We kunnen ons nauwelijks meer herinneren, hoe een Duitsche uniform eruit ziet of een W.A.-pakje of een Jeugdstorm-costuum of een S.S.-facie. Het lijkt allemaal zoo ver, heel ver in het verleden te liggen en toch was het werkelijk nog maar één jaar. Op den datum, dat U dit leest, maar dan in het jaar 1944 gronde het kanon nog in het Zuiden en streken de typhoons ratelend en knetterend over de wegen. We reken nog aan tegen de biljetten, die ons vertelden, hoe veel heunden en zakdoeken we mochten behouden, om met de rest het Duitsche „Roode Kruis" te verblijden. We zagen de Spaansche

En toch.... het is allemaal beter dan het vervloekte regime van den Pruis en zijn satellieten, dan die knellende en worgende tyrannie, die ons al dieper wegdrukte in ellende en vernedering, die zijn moord- en roofwoede niet den dag duidelijker liet blijken.

Vrijheid, nationaal bestaan, zelfbeschikking, het waren woorden, welke we als het ware achteloos gebruikten en in hun ware betekenis niet doorgrondden, omdat ze steeds deel van ons bestaan waren geweest. Maar toen we ze verloren hadden, wisten we weer ten volle wat ze waard waren.

Meer dan geld en goed, meer dan een rustig en comfortabel leven. Ze zijn de nerf van ons bestaan, het licht van onze oogen, de hartslag van de beschaving. Het was alsof er door de bevrijding weer een andere kleur over alle dingen kwam, een nieuwe toon opklonk in alle geluid. Dit was weer echt, volop leven! En als we ons even indenken in die lange en grauwe dagen vlak vóór de bevrijding, weten we meteen weer door alle zorgen en ergernissen van den huidigen dag heen, dat deze weergalooze schat nog ons deel is en ons deel zal blijven, zoo lang Nederland Nederland blijft.

Tevens wordt dan weer de weg vrij gegeven aan onze diepe dankbaarheid voor hen, die dit in de omgeving en de straten van Breda voor ons bevochten: de Polen. Hun wederom onze hulde, onze onbluschbare erkentelijkheid! Het is een smartelijke paradox van de historie, dat zij, om wier onafhankelijkheid deze oorlog ontvlamde, dat zij, die uittrokken om vele andere volkeren te bevrijden, nu nog altijd in angst en onzekerheid moeten verkeeren om het eigen vaderland. Geen betere bede past dan ook, dat het hun beschoren moge worden weer spoedig de oude onafhankelijkheid te zien oprijzen, de volledige zelfbeschikking, een onbeknot nationaal bestaan.

Breda zal dezen eersten verjaardag van haar bevrijding in waardigen toon herdenken. Nog past geen uitbundig gejubel, geen dolle uitgelatenheid. Angst en beklemming liggen over een belangrijk deel van het koninkrijk. Maar we willen ons toch sterken aan de herinnering der laat-Octoberdagen van het jaar 1944, in gepaste blijdschap en met het vaste voornemen, om ons het groote goed der vrijheid ook waardig te toonen. God geve, dat we mogen voortschrijden in fiere zelftucht, in vroomheid en arbeidslust naar nieuwe en ongekend schoone toekomsten voor Breda en voor Nederland!

Souvenir

Ter gelegenheid van den eersten verjaardag van de bevrijding van Breda aangeboden aan de lezers van het dagblad

De Stem

.b.

Generaal Maczek

Van „Zwarte brigade" tot pantserdivisie

Een onderdeel van het grootste leger aller tijden drong na verscheidene weken van rust op in de richting van de Baroniestad en 't prijkte op den 30en October in de bladen over heel de wereld als hoofdkop: Breda werd gisteren veroverd

Het ging zoo eenvoudig!

WE hebben er eigenlijk een beetje versteld van gestaan, dat het zoo eenvoudig ging. Er kwamen geen vliegtuigen bij te pas. Artilleriedoels bezorgden wel angstige oogenblikken, wat schade en helaas doodelijke slachtoffers. Maar het gruwelijke verhaal, dat we omtrent zoo menige stad hoorden, het vechten van huis tot huis, het belegeren van wijken en woningblokken, dagen en weken lang, het bleef ons bespaard. Aan den ingang van den oorlog was Breda een der zwaarst getroffenen door de wreede evacuatie, aan den uitgang werden we gezegend met een korte pijn en een lange vreugde.

Mogen we zeggen: vreugde? Is het allemaal zoo goed en mooi geweest als we ons in de donkerste uren, vaak droomden? Neen, natuurlijk is het niet allemaal zoo goed en mooi geweest. We leefden in een ontredderde staat en in een land, waarvan een belangrijk deel nog maanden en maanden onder 's vijands juk moest zuchten. De frontlijn zette zich niet ver van onze huizen vast en in den nacht vlamde het nog aan alle horizonten. De V. 1's begonnen met hun luguber geratel ook boven onze stad te karren en ze hebben in den naasten omtrek hun blinde moordzucht uitgewoed. Het bestuursapparaat met zijn tijdelijke voorzieningen begon slechts hortend en stootend op gang te komen. De zuivering werd een moeilijk proces, waarbij de onzuivere elementen niet steeds geweerd konden worden. Er waren zorgen en klachten omtrent het voedsel, de kleeding, de brandstof. Nog zijn we bijlange niet verlost van alle plagen. Moreele verwording knaagt aan het merg van onze kracht. We zullen als volk nog een heel moeilijken tijd moeten doormaken.

Maar dat alles, werkelijk beleefd? Ja, inderdaad, we hebben het beleefd. De wereldhistorie ploegde haar sporen in den Brabantschen bodem.

Het was in de laatste dagen van October 1939, dat Kolonel Maczek met zijn 10de Pantserbrigade, die in Frankrijk opnieuw georganiseerd en met de nodige uitrusting voorzien was, in de omgeving van Breda kwam. Hij had zijn hoofdkwartier in het Kasteel Bouvigne, waar hij zijn officieren bijeenriep en hun de opdracht gaf, die hij van Generaal Sikorski, toenmalig opperbevelhebber van het Poolsche leger, had tot het vormen van de Eerste Pantserdivisie. (Zooals bekend is deze groote staats- en krijgsman helaas bij een vliegtuigongeluk omgekomen). Maczek, die inmiddels tot generaal was bevorderd, kreeg 't bevel over die divisie waarin ook de heele „Zwarte Brigade" werd opgenomen. De divisie kreeg een zeer intensieve training, want ze zou ook moeten meedoen aan de invasie op het Europeesche vastland. De manschappen trappelden van ongeduld, om daarheen terug te keeren, om mede te helpen aan de bevrijding van zooveel onderdrukte volkeren en ook van hun eigen land,, waar de meesten hun ouders, hun vrouwen, hun kinderen of hun verloofden hadden achtergelaten. Het zou echter beeld Augustus 1944 worden, aleer ze zich mochten

Een interessante actie-foto.

De o log was voorloopig verloren. De overlevenden der Zwarte Brigade kregen bevel Polen te verlaten, om den strijd in Frankrijk voort te zetten. De meesten slaagden erin, dit land te bereiken, na talrijke avonturen en na in verschillende Hongaarsche kampen geïnterneerd te zijn geweest.

De Zwarte Brigade werd dus in Frankrijk opnieuw georganiseerd en men maakte er een pantsereenheid van. Onder haar ouden commandant vocht ze mee in den veldtocht van 1940. Ze streed den hopeloozen strijd mede aan de Marne. Na de capitulatie van Frankrijk weigerden haar soldaten de wapens neer te leggen. Sommigen wisten zich in te schepen in Bayonne en Verdon. Anderen sloegen zich door de Duitsche linies bij Dyon heen en wisten Afrika te bereiken. De meesten echter kwamen in Engeland aan, waar ze talrijke Poolsche makkers van andere eenheden aantroffen. Vier lange jaren van wachten en verblijven in Schotland volgden.

kwamen er uit. Sinds waar ze in krijgsgevangenkampen hadden gezeten totdat Rusland met Duitschland in oorlog raakte. Er kwamen er, die uit kampen in Duitschland of door Duitschland bezette gebieden waren gevlucht.

Op 25 November 1942 gaf Generaal Sikorski, toenmalig opperbevelhebber van het Poolsche leger, last tot het vormen van de Eerste Pantserdivisie. (Zooals bekend is deze groote staats- en krijgsman helaas bij een vliegtuigongeluk omgekomen). Maczek, die inmiddels tot generaal was bevorderd, kreeg 't bevel over die divisie waarin ook de heele „Zwarte Brigade" werd opgenomen. De divisie kreeg een zeer intensieve training, want ze zou ook moeten meedoen aan de invasie op het Europeesche vastland. De manschappen trappelden van ongeduld, om daarheen terug te keeren, om mede te helpen aan de bevrijding van zooveel onderdrukte volkeren en ook van hun eigen land,, waar de meesten hun ouders, hun vrouwen, hun kinderen of hun verloofden hadden achtergelaten. Het zou echter beeld Augustus 1944 worden, aleer ze zich mochten

Op 32 Augustus, na zes dagen van rust werd de opmarsch hervat. Op 3 September veroverden de Polen Abbeville, op 6 September overschreden zij de Belgische grens en trokken Ypereti binnen. Toen ging het verder snel voorwaarts: Roeselaere, Thienen, Gent, Lokeren, Sint Nicolaas vielen. Men trok Zeeuwsch Vlaanderen binnen. Op 19 September was Hulst veroverd, den volgenden dag stond men aan de oevers van de Schelde. Op 22 September waren weer alle doeleinden in deze streek bereikt. Toen volgden weer enkele dagen van rust, waarna de eerste Poolsche pantserdivisie stellingen ging betrekken ten N.O. van Antwerpen nabij de Nederlandsche grens. En hier begint ook het verhaal van de bevrijding van Breda. Het terrein is er beschaduwd van het tweede Corps van dit leger onder leiding van Generaal Simonds.

Haar werd als eerste taak toegewezen het veroveren van de hoogten ten Noorden van Falaise. Bij het begin van dit offensief leed de divisie al zware verliezen, want de Duitschers hadden in wat bosschages, een hinderlaag gelegd van zware anti-tankkanonnen en enkele Tijger-tanks. Dit veroorzaakte even verwarring, maar onmiddellijk herstelde men zich en het offensief ging verder, zoodat aan het einde van den eersten dag reeds een zeer sterke Duitsche positie kon worden veroverd. Vijf dagen duurde deze vuurdoop, waarbij nog tal van plaatsen aan de Duitschers werden ontrukt. In Potigny kon men tal van Poolsche dwangarbeiders van het Duitsche slavenjuk bevrijden. In de volgende Augustusdagen was van rusten weinig sprake. De vijand weerde zich hardnekkig, en moest stap voor stap worden teruggedreven. Op een gegeven moment zijn de Poolsche troepen zelfs omsingeld geweest, zoodat munitie en proviand per vliegtuig moesten worden aangevoerd. Doch het einde bracht een schitterende overwinning, waarbij ruim 5000 soldaten, 6 kolonels en 3 officieren gevangen genomen werden. Ook tal van pantserwagens, waaronder „Panters" en „Tijgers" werden buit gemaakt. Honderden onderscheidingen konden worden uitgereikt en Generaal Crerar verklaarde: „Het Eerste Canadeesche Leger is er trotsch op de eerste Poolsche pantserdivisie in zijn rijen te tellen"....

Op 31 October, eerder, namen de Polen, op Civitasse het offensief, met het oogmerk de doel, het gehele Nederlandsche grondgebied, ten Zuiden van de Maas te bevrijden en de Scheldemonding te zuiveren.

Ook de Polen krijgen kort hierna bevel aan de operaties deel te nemen en in den ochtend van 27 October gaat de divisie tot den aanval over.

Om 10 uur van denzelfden dag verovert een der bataillons Oisterwijk en maakt er talrijke gevangenen. Het 10de regiment bezet het dorp Gilze en doorsnijdt den hoofdweg van Breda naar Tilburg. De opmarsch verloopt gelijkmatig, hoewel de operaties door 't week en met mijnen bezaaide terrein aanmerkelijk worden vertraagd De bevrijding van Tilburg wordt vergemakkelijkt door den krachtigen steun, die de Polen op hun linkervleugel ondervinden.

Op 28 October gelukt het den infanteristen, met de hulp van het te pantserregiment, door te dringen in de uitloopers van Ginneken. Den volgenden dag om 10 uur lanceert de infanteriebrigade, gesteund door het 2e pantserregiment, een nieuwen aanval.

Den geheele morgen wordt er gevochten in de straten van Ginneken en in den namiddag gelukt het den Polen, door te dringen in het hart van Breda. Tegen den avond is de stad vrij.

Op 31 October wordt generaal Maczek officieel ontvangen als bevrijder van Breda. De burgemeester spreekt hem toe en biedt hem het ereburgerschap aan. Het enthousiasme der op de Markt verzamelde menigte kent geen grenzen.

Zelfs onze bevrijders, die in Frankrijk en België reeds op zoovele plaatsen met gejubel werden begroet, zijn er door getroffen.

Ed. Tollari, een Poolsch officier getuigt ervan, waar hij in zijn relaas over de gevechten van zijn divisie schrijft:

„Overvloedig werden wij voor onze inspanning beloond door het enthousiasme, waarmede de Bredanaars ons ontvingen. Het is onmogelijk te beschrijven wat wij gevoelden bij het zien dezer overweldigende vreugde. Men moet zelf deze grootsche dagen hebben meegemaakt. Evenals Yperen, Roeselaere, Thienen en Gent zal Breda een der mooiste herinneringen blijven aan onzen veldtocht voor de bevrijding der geallieerde landen."

DE OUDE TOREN SPREEKT

Breda geknecht - Breda bevrijd!

Declamatorium
door A. W. Takx

HOORT.... het is de oude schoone toren, onzer stad die spreekt....

Burgers en burgeressen aan mijn voet daarbeneden; hoe heb ik al sedert zeven eeuwen Uw vreugden en Uw droefheden gedeeld; hoe heeft mijn sterke ziel gezongen bij Uw vreugden, hoe heb ik gesidderd bij Uw leed!

Maar nooit nog in die zeven eeuwen was er een droefheid zoo beklemmend rond mijn oude hart, nooit was de lucht rondom mij zóó droef en mijn machteloze bewogenheid zoo groot, als toen ik U zag wegtrekken langs mijn voet en gij mij eenzaam en gebroken alleen liet met het naderende onder....

Toen ik U in de verre verten zag dolen zonder dak, zonder brood, smeekend om hulp tot de eenvoudige lieden van de dorpen in het Zuiden, wier vage omtrekken verwaasden in den goren damp van granaten en bommen.

Rijsbergen — Zundert — Achtmaal; en wijder nog, tot waar bouwsels als het mijne Uwe komst vol angstige ontzetting verkondden met het bewogen gebeier van hun zware klokken:

Hoogstraten..... Antwerpen....., Sint-Nicolaas;

en wijder nog, waar een vreemde taal Uw lijden tegemoet trad in mild begrijpen.... Noord-Frankrijk.... Parijs.... en de zoete landen van Normandië....!

En ik hier in mijn doode stad alleen.... alleen.... met mijn in mineur treurende hart.... alleen met de roofvogels, gierende langs mijn [illegible] met het gevaarte der [illegible]

nochtans het rillen eener heerlijke verwachting in Uwe ziel.... hoort.. het is de beukende slag der vrijheidbrengende scharen, het is de toomelooze vaart van Uw eigen drift om te leven, om te léven vrij van de benauwenis der omstrengeling van het ondier.... hoort.... en ziet.... het zijn de tanks en de vechtwagens van de verbondenen... het zijn — nu zie ik het eerst goed — zij dragen de emblemen van hun eigen vrijheidsheld

SOBIESKY.

het zijn mannen uit dat verre land in het Oosten, besprongen door het roofdier als wij en lang vóór ons!

Hoort.... en ziet.... hoe mijn oude leven als verjongd is opgesprongen in mijn zingende keel.... toen op dien onvergetelijken Zondagmorgen de zon opkwam over mijn gehavende stad, gehavend, maar bevrijd, gewond, maar bruisend van herwonnen leven, schreiend en juichend boven de weeën der verlossing uit! En ziet.... de vlaggen droegen hun rood-wit-blauw boven de puinhoopen uit: wij zijn gewond tot bloedens toe, maar.... leve Oranje, leve ons land.... leve onze goede stad!!

Hoort nu.... burgers en burgeressen.... hoort, hoe ik zal zeggen de dank, die leeft in Uw herrezen leven, hoort, hoe ik zal zeggen, met jeugdige drift in mijn bronzen stem, hoe gij nooit en nimmer meer uit Uw herinnering zult laten wegvloeien

dit drama, deze verlossing,
deze treurnis, deze vreugde,
deze jarenlangen dood, deze stralende verrijzenis!

De Heer, die alle leven leidt, bestierde Uw exodus en Uwe

Humor op bevrijdingsdag

ONDANKS VEEL ELLENDE, sprak in de bevrijdingsdagen ook de Bredasche en Poolsche humor. Zelfs op de meest onverwachte momenten. Dat ondervonden de mannen van de K.P.-groep „Geuzenvendel", in hun hoofdkwartier Baronielaan. Toen deze straat op en neer deinde bij het springen van de brug, rende de kostjuffrouw in doodsangst naar boven, want „misschien is het glasaje van het theelichtje wel gebroken!"

De stokoude huisbaas verwonderde er zich over, waarom die Duitschers nu ineens die rare grauwe uniformen droegen.

De Polen speurden rond het gebarricadeerde huis. In het Duitsch vroegen ze, of er nog moffen waren. De juffrouw antwoordde timide en in de veronderstelling, dat het Duitschers waren, uit het donkere keldergat; „Neee, ik heb geen fiets meer!"

Toen de Poolsche tanks in de omgeving van Glize stonden, klopte in de morgenschemering een mof tegen de gepantserde platen met 't vriendelijk verzoek: „Kamerad, haben Sie ein bischen Feuer für meine Zigarette?" De Polen duwden hem een aansteker onder den neus in den vorm van een sten-gun.

DE BEVRIJDING....

gezien vanuit mijn kelder

★

In het dak zat „'n gaatje" maar de kerstversiering was heel

★

DE BUURMAN had gelijk; ik moest maar liever niet met m'n leege fiesch naar de Chaamscheweg gaan om er melk te halen, want de boer zou al achter het front liggen. Ik moest maar liever in mijn kelder kruipen om daar te wachten op de bevrijding, die den boer thans reeds bescheren was.

DUS werd de kelder aangekleed met verhuizingsrestanten van vloerkleeden en met stoeltjes. 'n Ongebruikte badkuip diende tot water reservoir, een snel nog ingeslagen voorraad brood werd tot boterhammen verwerkt, een electrisch kacheltje werd geïnstalleerd om de grondkou te verdrijven, een hoeveelheid puzzles werd opgetast om een eventueele verveling te dooden en het hoele gezin, het ouderpaar en de vier kleintjes daalde af na de „hulp in de huishouding" onder vele goede wenschen naar huis te hebben gezonden.

Maar toen het den verderen dag stil bleef, verlieten we ons „hol" en schaarden ons aan de keurig gedekte tafel in de huiskamer.

„Daar loopt er een te fluiten, geloof ik", merkte ik op, een likje stroop smerend op het brood dat we toen plachten te eten.

Mijn vrouw keek me bezorgd aan. „Dat is geen liedje", zei ze. „Dat is wat anders."

„Ik geloof het ook...." meende ik, terwijl het hapje voor mijn mond bleef zweven. Het werd een run naar den kelder, maar niet dan nadat de zorgzame huismoeder eerst alles netjes op orde had gebracht, de bordjes en de kopjes had omgewasschen.

Daar zaten we dan weer en luisterden naar wat wij thans wisten dat fluitende granaten waren.

De nacht was verstreken en het werd vijf uur in den ochtend, toen een hevige slag alles deed schokken en kraken. Een dichte mist drong door deur- en [illegible]

Ik sloeg me snel naar binnen. „Er is iets gebeurd", deelde ik mijn echtgenoote mede, „maar ik weet niet wat. 't Is stikdonker."

Even later won mijn nieuwsgierigheid het van mijn voorzichtigheid, werkte ik mij weer door de gang en deed de huiskamerdeur open. Er was een grauwgrijs gat boven de plaats, waar eens de kinderbox stond en de huiskamerlamp was verdwenen.

„Er zit ergens een gaatje in 't plafond", zei ik. „En de lamp heb ik niet kunnen vinden."

Een half uur later besloot ik mij afdoende te orienteeren. Het ging weer even, want er was een stille gevallen. In het grauwe licht van den prillen ochtend zag ik dat er een schilderij volkomen was verdwenen en dat er een zonderling houten geval op het dressoir stond. Er lagen enkele stoelen om.

'n stel dik gekleede Uebermenschen...

Het licht van den morgen bracht geen kleur in wat eens mijn huiskamer was. Alles bleef de [illegible] kleur houden uit het [illegible] Het leek een tafreel

ARGELOOZE WANDELING

van vrij naar bezet gebied

ZONDAG 29 October 19444.

Na een bangen nacht, waarin Breda zich in de kelders had teruggetrokken en de granaten over de stad gierden, was de dag in betrekkelijke rust aangebroken. Wel vertoefde de gehate vijand nog in de stad, maar het was zeer duidelijk, dat onze bevrijders aan den rand er van vertoefden. Hoe lang, hoeveel uren, zou het nog duren alvorens wij ons vrij zouden kunnen voelen?

In den prillen ochtend was het even rustig. Het vuren was verstomd en haastig maakten de moedigsten, van de gelegenheid gebruik om ter kerke te gaan. In de binnenstad bleef het echter bij de vroegmis, want dra bleek, dat het te gevaarlijk was zich in menigten bij elkaar te voegen, zeker in gebouwen, die hoog boven de huizen uitstaken. Hoe gevaarlijk het was, zou gedurende dezen dag nog dikwijls blijken, want menige kerk werd door granaten geteisterd.

Dra herbegon het geschutvuur en kropen zelfs de dappersten weer in de kelders, waar de uren traag voorbij gingen. Zou dan nooit het uur der bevrijding slaan? Etenstijd was reeds voorbij, het postkantoor in de lucht gevlogen en nog altijd.... ja toch.... ging daar niet een man in vreemde uniform voorbij, moedig en toch behoedzaam? Stellig, dat moest een bevrijder zijn, ja.... daar was er weer een, en nog een. Met een sten-gun in de hand schoven zij langs de huizen van de Nieuwe Ginnekenstraat. Toen waren er ineens... echte mitrailleurwagens, een heele rij. Het volk stroomde de straat op, het was vrij, vrij, vrij! Gejuich weerklonk, bloemen kwamen te voorschijn, vlaggen, oranje. Er werd gejuicht en tegelijk geschreid, er werden handen geschud en gekust, gezongen! Het Wilhelmus klonk op, oh ontroerende klanken van een lang ingehouden gevoel. Nee.... het was niet de materieele kant van de herwonnen vrijheid, die toen domineerde, de ontzaggelijke vreugde, die een lester vervulde, kwam van binnen, waar plots een centenaarslast was weggenomen.

Drie uur later.

Bij klonk ergens een stem, die aan kinderen verkondigde: ik ga even naar het St. Ignatiusziekenhuis om moeder te bezoeken.

Over een half uur ben ik terug; ik moet in elk geval weten hoe het met moeder is, zei de stem en meteen verdween een zich van geen gevaar bewust man uit huis om zich via Prinsenpoort-plein en de met glasscherven overdekte Kloosterlaan naar 't ziekenhuis te begeven. Vreemd, er was niet veel volk op straat in die buitenwijken. In de Sophiastraat zag hij zelfs geen kip, uitgezonderd twee oude mannetjes, die schijnbaar doelloos rondslenterden. Vooruit maar, het zag er alles rustig uit, rustig, rustig. Nu nog den hoek om en dan het bruggetje over....

Halt....!

Het was een snauw, die weerklonk en terwijl het onzen man toeleek alsof zijn beenen plotseling dienst weigerden, merkten zijn ogen tegelijkertijd op hoe vijf SS-mannen tegen het hek leunden van de directeurswoning der gevangenis. In een flits ging het door zijn gedachten dat zij er uitzagen als om door een ringetje te halen, hoe hun gezichten licht gekleurd waren door een blosje van spanning, hoe vier hunner hun bewapening hadden afgelegd en een hunner zijn geweer in een aanslag hield. En meteen hamerde de dwaze critiek in zijn hoofd: wat doen jullie hier, wij zijn immers vrij. Verdwijn!

Zijn mond sprak echter wijselijk die gedachten niet uit en zijn benen bleven zoet op hun plaats rust. Breda, de binnenstad mocht dan al vrij zijn de rand bleek frontlijn te zijn, de greus van twee werelden, aan den eenen kant waarvan een robot-mensendom leefde, dat meest denken, doen en leven zoals één, maar behelde te bevelen en

[illegible] In den portiek van den kruidenier aan den overkant stond 'n groepje mannen die ik aanzag voor moedige buren die het schouwspel van de bevrijding stonden te genieten.

„Nou, dat was me óók wat moois", mengde ik me in de conversatie. Ik zweeg plotseling als.... een mof. Want wat ik voor een groepje buurlieden had aangezien, bleek 'n stel dikgekleede Uebermenschen te zijn, gegroepeerd om een stuk geschut.

aan de andere zijde een mensendom van vleesch en bloed, met een eigen ziel en de zeer particuliere rechten daarvan.

Zijn spontaan „halloh, reuzachtig glad to see you", kersvers beoefende Engelsche volzin van de binnenstad, veranderde hier feilloos, in een stijf en vragend, „Bitte!" Wat zouden die mannen willen? Zij zagen er gelukkig niet kwaadaardig uit, bijna het tegendeel. Uiterlijk waren het in elk geval heel nette soldaten.

„Was machen Sie hier", vroeg daarop de man met het geweer. Zijn toon klonk vrij beschaafd en rustig, zijn polsslag lijkt dus ook kalm, concludeerde onze ziekenhuisbezoeker. En deze vertelde. Even keek de SS-er hem onderzoekend aan, heute wird nicht mehr geschossen".

„Für heute?"

De man grijnsde, zag blijkbaar de onwillekeurige rilling, die zijn woorden bij onzen onvrijwilligen frontlijnbreker verwekten en antmeerde „Gehen Sie ruhig, für heute gibt es kein Gefahr mehr!"

En terug? klonk daarop de vraag. U kunt ook terug komen, was het antwoord. Twee minuten later hoorde hij bij het St. Ignatiusziekenhuis dat zich in het Wilhelminapark nog een paar honderd moffen ophielden, met kanonnen en daarmee bleek de geheele sinlin te zijn. Hier loerde nog de dood had de man met de reis zich hoogstens eenige oogenblikken ter ruste gelegd. Hier vertoonde zich nauwelijks een burger. In de binnenstad laadde de vreugde hoog op. Totdat de avond viel. Toen gierden de granaten weer door de lucht. Een paar dagen nog, dan zou Breda zich niet slechts geestelijk, maar ook lichamelijk veilig weten.

Ik ging naar huis, want met machinegeweren bestook je elkaar niet zoo van uit de verte." Na een kwartier hoorden we geratel van tankwielen.

„En daar zullen ze dan zijn", was mijn volgende explicatie. Drie minuten later hoorden we door de gang: „Hallo! Leven jullie nog?" De kelderdeur ging open en de dokter verscheen. We knipperden met onze oogen als uilen die plotseling in 't zonnetje worden gezet.

„Er staat al 'n Pool bij me voor de deur!" deelde de dokter opgeruimd mede. En daar gingen we, Poolwaarts. Hij had keurige, hardgele handschoenen aan en rookte 'n sigaret. 'n Echte.

Een inspectie van de bovenverdieping leverde verrassende resultaten. Met onze messen, keurig gerangschikt in drie cassettes, scheen een granaat een circusnummer te hebben gegeven. Men vond ze overal terug: in bedden, in muren, in houtwerk. De zorgzaam uitgelegde voorraad appelen en peren had het lot getroffen van het fruit waarmee men wel eens een slecht gespeeld schouwburgnummer waardeert. Het best had 't er afgebracht een doos met kerstboomversierselen, griezelig-dun glas....

Ziezoo, we waren bevrijd. 'n Pijnlijke operatie, gezien de toestand van het huis. Maar boven het pijn werd uit het zolderraampje de driekleur gestoken, die al twee maanden lang klaar stond. Van de gevelversiering kwam helaas niets. Daar had een Poolsch kanon uit de Ploegstraat al voor gezorgd!

Wat zien in het dagleht van 29 October 1945 demonstreerd als een in het nachtelijk duister veronderstelde „vlaggetje in het plafond".....

Vier autoriteiten geven hun meening

Na een jaar VAN VRIJHEID

NA EEN JAAR van groeiend herstel is er reden even op den afgeloopen weg terug te zien en te overwegen, wat er in dien tijd aan goeds verricht werd. Er was immers zooveel stuk, niet slechts materiaal, maar ook ethisch. Wij informeerden daarom bij eenige autoriteiten naar hun meening. De eerste bij wien wij aanklopten, was burgemeester Van Slobbe.

Er is hard gewerkt, zei deze. Er is in betrekkelijk korten tijd iets beboorlijks tot stand gekomen uit den chaos, welke er in de eerste maanden na de bevrijding heerschte. Er was veel critiek, doch we mogen niet vergeten, dat het werk onder de meest ongunstige omstandigheden moest geschieden.

„Wat denkt u van de samenwerking op het gebied van de stadspolitiek", zoo informeerden wij.

„Ik ben ervan overtuigd, dat er een sterke drang naar eensgezindheid is en dat de diverse groepen elkaar wel zullen vinden, vooral waar het de urgente punten van den wederopbouw betreft. Tegenstellingen op politiek en geestelijk terrein zullen er natuurlijk altijd blijven, doch hiertegen is geen enkel bezwaar, zoolang ze geen remmenden invloed uitoefenen op het belangrijke werk dat moet geschieden. Gezonde rivaliteit kan stimuleerend zijn. Men is ervan overtuigd, dat het oude niet mag terugkeeren. Er is een algemeene bereidheid tot het nieuwe en al liggen theorie en praktijk hier en daar nog wel wat van elkaar, met den vasten wil tot samenwerking en onderling begrijpen, kan veel worden bereikt. Geloof en vertrouwen in de toekomst is ook voor Breda het devies", aldus besloot de heer Van Slobbe.

Vervolgens richtten wij onze schreden naar een der groote Bredasche industrieën, waar we den directeur spraken.

De werklust der Bredanaars vertoont een stijgende lijn, vertelde deze ons. De eerste maanden na de bevrijding was het er slecht mee gesteld. De vrijheidsroes moest uitkuren en de enerveerende V 1-misère vormde anderdeels de verklaring. Op het oogenblik wordt het merkbaar beter. Wat den lust tot aanpakken nog eenigszins drukt is de voedsel- en kleedingschaarschte. Werklust moet worden gestimuleerd en naarmate deze stimulans, in den vorm van behoeftenbevrediging meer en meer aanwezig is, worden ook de arbeidsprestaties beter. U kunt van me aannemen: wanneer de levensstandaard weer eenigszins op peil is, zal niemand den Nederlander meer van luiheid betichten.

„Dank U" zeiden we en wandelden naar het gebouw van Openbare Werken, waar we directeur Hornix nog met enkele algemeene vragen over de herstelwerkzaamheden lastig vielen.

„Er is veel gepresteerd", zei deze, „doch de materiaalschaarschte en de verkeersmoeilijkheden vormden — en vormen nog — een ernstige handicap. De zwaarste vernielingen werden heel snel aangepakt, zoo snel zelfs, dat buitenstaanders die Breda eenigen tijd na de bevrijding bezochten, den indruk kregen als zou de stad practisch niets geleden hebben. En toch werden er nog 190 huizen, 20 bruggen en een aantal openbare gebouwen en kerken zwaar beschadigd. Er moet nog heel wat worden hersteld. Nieuwbouw kon dit jaar niet tot stand worden gebracht daar de materialen voor meer dringende werkzaamheden noodig waren. We kunnen slechts hopen, dat de voorziening hiervan spoedig zoodanig zal zijn, dat de woningsituatie weer op een peil kan worden gebracht, dat in redelijk verhouding staat tot het bevolkingsaantal.

Op de Markt liepen we Piet, vertegenwoordiger van Z.M. 't publiek, tegen het lijf. Hij had zijn dagtaak op de suikerfabriek weer volbracht en hobbelde op zijn tuinbandenfiets huiswaarts. We hielden hem aan, begonnen over de kermis en stapten — wel wat abrupt — over op den bevrijdingsverjaardag. Wat hij van het afgeloopen jaar dacht, vroegen we.

„Och", zei Piet, „we leven vrij.. en blij", voegde hij er aan toe, met zijn hoofd een beweging makend naar den orgelenden en tingelenden mallemolen.

„Wanneer we meer vleesch, een beetje meer sigaretten — hij haalde zijn shagdoos te voorschijn, — 'n beetje meer gas, een beetje meer electriciteit, een beetje meer kleeding, een beetje meer vlugger zuivering...."

„Ja, ja", interrumpeerden we. „Je bedoelt wanneer we van alles maar wat meer kregen...."

„Precies", zei hij.

En na ons met een joviaal handgebaar te hebben gegroet, draaide hij de Veemarktstraat in. Een beetje verbouwereerd stapten we even later de redactiekamer binnen.

SCHUILKELDER-HERINNERINGEN

„ZEG WEET JE NOG", zoo zullen we dezer dagen ongetwijfeld tegen elkaar zeggen, als we de herinneringen ophalen aan de angstige Octoberdagen van vorig jaar. „Zeg, weet u nog van dien schuilkelder..?"

De interessantste herinneringen heb ik aan den kelder, die onder onze scholen ligt en waar in die dagen een kleine 500 menschen een schuilplaats hadden gevonden, menschen, die geen eigen kelder rijk waren. Al gauw hadden deze onder elkaar een soort kelderwacht ingesteld en de eerste taak, die deze te vervullen kreeg, was om iedereen buiten te houden, toen het daar beneden ongeveer propvol was. En zoo kreeg ik dan ook prompt te hooren, toen ik 'ns een kijkje ging nemen: „Mijnheer, het is vol; er kan geen mensch meer bij!" Eerst kon ik netjes uitleggen, dat het feitelijk mijn eigen kelder was, voor ik verder kon. Bij zoo'n tamelijk groote groep viel het vooral in het oog, hoe weinigen zich den werkelijken toestand realiseerden. Afgezien van de rasechte egoisten, die bedden en dekens op den grond uitspreidden, terwijl daar tegenover de anderen tegen elkaar op een bank moesten zitten, waren er anderen, die zonder eten en zonder dekking naar den schuilkelder kwamen gewandeld. Het sterkste staaltje vond ik wel, toen op dien Zondag voormiddag. Ik wandelde weer 'ns, nog wat suf van den voorbijen nacht, naar onze gasten, toen er een vrouw aan me vroeg, of ze bij ons in huis de melk niet kon koken voor haar Zondagsche pudding!

Toch bleek die kelderwacht ondertusschen een goede instelling. Niet alleen, dat ze nu en dan rapporteerde, wat er bovengronds gebeurde, maar ze had soms handen werk om de orde te handhaven onder kinderen en groote menschen, van wie de laatsten wat over hun zenuwen heen waren. Het meeste indruk maakte het nog op allen, toen Zondagnamiddag een vrouw werd binnengedragen in den kelder, die op straat door een granaatscherf was getroffen. Toen 'n geestelijke haar het H. Oliesel kwam toedienen en alle aanwezigen in den kelder op een mogelijken dood voorbereidde, kwam er bij velen een ernstige stemming.

H.H. Automobilisten

Reeds zeer velen maken nu gebruik van ons modern ingericht

SMEERSTATION

èn tot profijt van hun auto.

Hebt u al een abonnement ?

De kosten zullen u zeker meevallen. 30

Wilt U er meer van weten, kom dan eens met ons praten.

Garage

Zooals voor den oorlog

fk

is het nog niet, doch wel hebben we weer onze bekende heerlijke;

Sachs. leverworst	(1 rts. 165 gr.)	p. ons 18
Boterhamworst	(1 rts. 130 gr.)	p. ons 19
Bloedworst	(1 rts. 400 gr.)	p. ons 10
Rookworst	(1 rts. 100 gr.)	p. ons 20
Rookvlees	(1 rts. 100 gr.)	p. ons 24
Sancisse	(1 rts. 100 gr.)	p. ons 24

F. Kneepkens GINNEKENWEG 7

BOEKHANDEL W. BERGMANS, BREDA

GINNEKENWEG 66

De maanden na de bevrijding brachten ook méér lectuur ! KOMT U EENS ZIEN. Reeds hebben wij een groote keus. Twee boeken, die wij U zeer kunnen aanbevelen zijn :

VREDESRING
BLIJVENDE HERINNERING
VOOR DAME EN HEER
Inleveren 6 gram Zilver
SEGERS-JONKERS
KARRESTRAAT 25 BREDA

6.50

Heyman

EINDSTR-18 TEL-4273 Breda Tel. 8075

Drogisterij

Bielars-Wouters

Ginnekenweg 18 Breda

Ruime sorteering borstelwerken

Vóór en ná onze bevrijding:
Voor woning- en assurantiezaken:
• VAN DEN BERG & CO.
Voor al Uw reizen:
• LISSONE-LINDEMAN
NIEUWE GINNEKENSTR. 43, BREDA
Telefoon 8686 Anno 1896

Herdenkingstegels
„Breda bevrijd door de Polen"
29 October 1944
Prima uitv., plateel 2.90
Ziet de etalages
't Serviezenhuis
Fa. C. VAN GOOL Veemarkt 27 Breda

DE EERSTE op gebied van DEKKLEEDEN en TENTEN
C. WITTE
MAURITSSINGEL 11 — TEL. 3698 — BREDA.
• VERMAKEN EN REPAREEREN. •

NOG NIET VEEL
doch alle begin is moeilijk.
Frans Verheijen
Veemarkt 15.

ENGELAND. Deel I, door H. A. Lunshof. Een zeer vlot geschreven geschiedenis van Engeland. f 12.50. Per post f 12.75. 44

Bij bestelling wordt U ook genoteerd voor het vervolg. Postbestellingen uitsluitend per voorafbetaling.

UW SCHOENENBON HEEFT GROTE WAARDE

Doe daarom een goede keus.
Broeders staat gereed met zijn keur-collectie om U te helpen.
Komt U eens kijken ? ?
BROEDERS SCHOENEN
Haagdijk 19 • Breda • Eindstraat 25

Hoofd eau de cologne
met 70 pCt. alcohol
N. V. L. A. WOUTERS
Nieuwe Haagdijk 22—26 Breda

Vroom & Dreesmann - Breda
Bevrijdt U van distributiezorgen
Kleeding
Dekking
Woning-Inrichting

huiskamer-
slaapkamer-
salonmeubelen
op leveringsvergunning
KLEINMEUBELEN vrij van vergunning!
Woninginrichting Fa. H. Heyman
GROOTE MARKT 30 45
CATHARINASTRAAT 4 BREDA

Door grote omzet en vakkundige behandeling steeds verse en prima waren.
bij
Fa. ROOSENBOOM
GINNEKENSTRAAT 32 — BREDA
Wij leveren uit voorraad:
1 pond HEERLIJKE KOEKJES of SPECULAAS voor slechts ..... 77 cent
Met inlevering van: 359 gr. bloem, 125 gr. margarine en 150 gr. suiker. 38

Alles sal reg kom!
Nog niet alles kunnen wij U vrij leveren. Maar we staan er toch héél wat beter voor dan een jaar geleden.
Er zijn weer diverse artikelen waaraan wij U kunnen helpen. — Komt U ook eens kijken ?
Fa. PENNOCK
EINDSTRAAT 23, BREDA

ZONDER INSPANNING UWERZIJDS,
ZONDER GRONDIG ONDERRICHT ANDERZIJDS
wordt ge nooit
• een accuraat typist • een bekwaam boekhouder
• een snel stenograaf • een vlot correspondent
• een goed zakenman
Studeer daarom met ijver, maar laat U bij Uw studie leiden door de
PONTSCHOOL
VEEMARKT 22 BREDA
met haar jarenlange ervaring
haar bevorderde leraren,
haar beproefde methodes

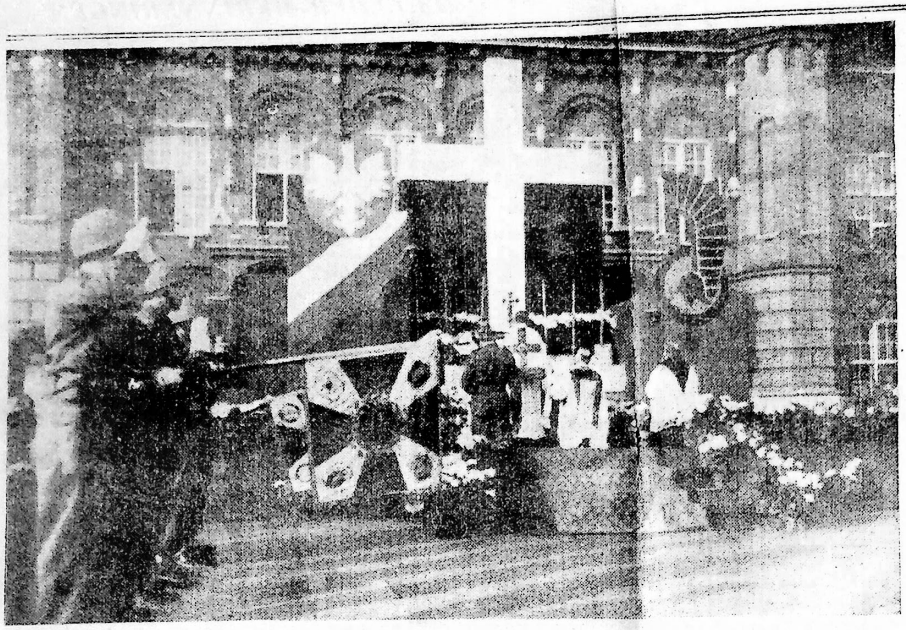

„De nationale dag van Polen" werd op 13 November 1944 in het pas bevrijde Breda plechtig gevierd. Hierboven een foto van een H. Mis, die op het terrein van de Chassé-kazerne werd opgedragen.
Bij de opening der plechtigheden staken herauten de trompet. ——→

De commandant der Poolsche 1ste pantserdivisie, Generaal Maczek, onderhield zich na de parade der Poolsche troepen op de Markt met burgemeester Van Stolbe.

Een snapshot uit den strijd: Tanks vuren op den in de bosschen verscholen vijand.

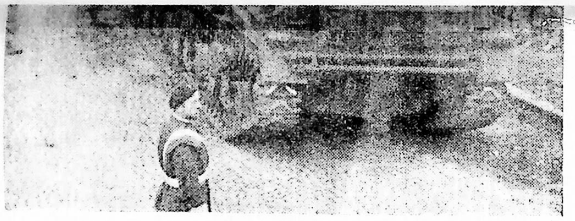

De oorlogsmachine heeft Breda bereikt. Poolsche tanks rollen de stad binnen onder groote belangstelling van de zijde der Bredanaars.

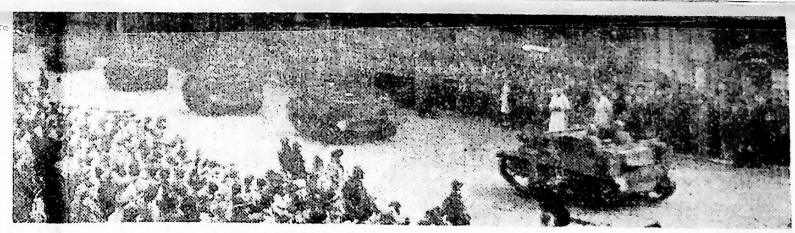

Op de Markt te Breda hielden de Poolsche bevrijders een parade, waaraan behalve de infanterie, ook een tank-formatie deelnam. Een duizendkoppige menigte gaf van haar medeleven blijk en juichte de soldaten hartelijk toe.

DE TIJDEN VERANDEREN MAAR..... ONS DRUKWERK BLIJFT PRIMA

Drukkerij
Louis Vermijs N.V.
Haven 17 Breda Tel. 8768

Gevonden!!
HET ADRES VOOR
radio - reparatie
★
van Tilburg
Ginnekenweg 131 — BREDA
ELECTRO REPARATIE

en wikkel inrichting van electro motoren, dynamo's en verder alle andere electrische artikelen.
JOH. KOLHORN
le Markstraat 6. Telef. 8668

Vergunningen
worden door ons met groote accuratesse behandeld !
Levert uw vergunning bij ons in.... het verlangde artikel is dan spoedig in Uw bezit.
J. C. Raming - Breda

RELIK & VAN HOOFT
Nieuwe Ginnekenstraat 11 • BREDA • Telefoon 3477
Alle verzekeringen
Auto-financiering
Woning-beheer

Er is weer volop goede
SHAMPOO
bij
W. v. d. Leur - v. Mechelen
HAAGIJK 18 — BREDA

INTERNATIONALE MUZIEKHANDEL
Veemarkt 14, Wilhelminastr. 1
BREDA

geeft a.s. ZONDAG en MAANDAG bij mooi weer een groo
bal-champêtre
in de VEEMARKT van 7 tot 12 u. n.m. ter gelegenheid van d Bevrijdingsfeesten. — Dansen op een uitgezochte collecti gramofoonplaten; Swing, Jazz, Walsen, Tango's, enz., en
• PRIJSDANSEN EN ANDERE VERRASSINGEN •

G. M. C. en
Bedford Trucks
worden thans vlot geleverd.
★
Wendt U voor inlichtingen tot :
Garage L. VRIENS - BREDA
Catharinastraat 15 Tel. 8975

HEEFT U EEN SCHOENENBON ?
• BESTEEDT DIE GOED, EN
• BEKIJKT ONZE ETALAGE EENS
Ruime en mooie sorteering
Voor schoenen naar
Van de Looy
Dames-, Heeren-, Jongens-, Meisjes-, Kinderschoenen
(Jongensschoenen ook in het hoogl
KAREESTRAAT 11 — BREDA

Voor
cadeaux
naar
Vennings
Ginnekenstraat • Breda

(Dagblad De Stem 26 oktober 1994)

‘Ik ben Pool, Bredanaar en Nederlander’

(Van onze verslagever Peter Schouten)

Het kan raar lopen in een mensenleven. Dat ondervond ook Alfred Wieliszek (73), die in de Poolse stad Lodz als enige zoon van een tricotagefabrikant was voorbestemd om het familiebedrijf over te nemen en die als voorbereiding op die taak economisch recht studeerde. Toen vielen in 1939 de Duitsers binnen. Het leven van Freddie-Wieliszek zou een onverwachte wending nemen.

Samen met honderden medestudenten vluchtten de jongen Wieliszek op 18-jarige leeftijd in Europa door om uiteindelijk in Schotland te belanden. Daar liet hij zich maar al te graag inlijven bij generaal Maczek Eerste Poolse pantserdivisie.,, We hadden maar één doel ons vaderland zo snel mogelijk bevrijden". De jeugdige Poolse cadet, verbindingsofficier in een radio wagen, kon het net als veel van zijn ongeduldige landgenoten maar moeilijk verkroppen dat Eisenhower de Poolse divisie aanvankelijk nog even 'achter de hand hield'. ,, Toen wij in Normandië aan land gingen, was die D-Day al een maand achter de rug. Maar het offensief stokte. Dus mochten er Poolse versterkingen aanrukken." Daar in Normandië, bij Chambois en Falaise, begint de heroïsche opmars van Maczek na de Rijnvlakte en de Oostzee.,, Drie SS-divisies ,, probeerden daar uit te breken," zegt Freddy Wieliszek. ,, Ze probeerde uit de Normandische flessenhals te komen. Maar wij waren de kurk. Ik zat bij het achtste bataljon onder kolonel Novaczynski. Toen we de eerste slag daar gewonnen hadden, was het hemd van de kolonel van onder tot boven de bloed. Vanaf dat moment droeg ons bataljon de bijnaam 'bloody shirts."

Regen

Er zouden voor de verschillende bataljons van Maczek pantsertroepen nog heel wat bloedige slagen volgen vooraleer de Polen voor Breda lagen. ,, We lagen al weken lang ingegraven in de bossen bij Baarle-Nassau en Chaam. We wilden wel doorstoten, maar een enorme regenperiode hield ons tegen. Toen kregen we eind oktober de opdracht om Breda in te nemen. Ik weet nog dat we bij Bavel bij een klooster lagen ingegraven. En dat we oprukten langs de Tilburgseweg tot bij de kerk van de Driesprong." Wieliszek onderhield in zijn radiowagen het contact tussen zijn bevelhebber en de Engelse, Canadese en Amerikaanse generaals.,, Daarom weet ik ook dat Maczek Breda zonder noemenswaardige schade wilde innemen. Geen artillerie, geen luchtsteun, dat zou teveel onschuldige mensenlevens hebben gekost. Maczek was erop gebrand om van Breda een Poolse stad te maken zonder het verlies van mensenlevens."

Zuiveren

,, We hebben nog heel wat Breda Maas terug hun kelders ingeduwd," herinnert hij zich ,, Want we vertrouwden het niet helemaal. Overal zaten nog Duitsers. De stad moest eerst behoorlijk gezuiverd worden. Daarna trokken wij onder aanvoering van Maczek snel door in noordelijke richting." Om wat te doen? ,, We hadden haast. We wilden de Moerdijk bruggen innemen, daarna zo snel mogelijk doorstoten in de noordelijke richting. Steeds maar door, uiteindelijk naar Polen." Het lot wilde anders. Eerst stuitten de Poolse bevrijders van Breda bij Ter Aalst op aanzienlijke sterke tegenstand dan ze verwacht hadden. Vervolgens moesten ze bij het Capelse-Veer de nodige kameraden verliezen. ,, De Maas was rood van het bloed," zegt Freddy Wieliszek. Aan de Haagweg hadden de Polen in de kelder van het café 'Huis van Negotie'van Toon Pinxteren een radio post ingericht. Daar leerde Wieliszek de dochters van de kastelein kennen. Zes huwbare dochters op een rij. ,, Mag ik er eentje een kusje geven? Dat vroeg ik aan Toon Pinxteren. Dat mocht. Ik koos de derde eruit." Pas twee jaar later, toen Maczek Eerste Poolse pantserdivisie in Noord Duitsland gedemobiliseerd werd en de tocht terug naar huis was geblokkeerd door het nieuwe communistische regime, kwam Alfred Wieliszek terug naar Breda. Hij trouwde daar met Greet Pinxteren en zou daarna nog tientallen jaren met zijn vrouw het café van zijn schoonvader blijven exploiteren. En hij ging voetballen bij NAC. Want Freddy Wieliszek speelde al in 1939 in Warschau in het Poolse Nationale jeugdelftal tegen Hongarije, precies drie dagen voor de Duitsers zijn land binnenvielen.

Bredanaar

,, Zo ben ik dus Bredanaar geworden. En Nederlander. Maar ook altijd Pool gebleven," mijmert hij. Terugkeren naar het vaderland is nooit in hem opgekomen." Daar zaten de communisten. Ja, natuurlijk is het zuur dat Polen pas enkele jaren geleden van dat communistische juk is bevrijd. Maar ik heb geen spijt van mijn leven. We hebben hier in Breda een hechte Poolse gemeenschap opgericht, we hebben onze cultuur hooggehouden. En we zijn toch voorbeeldige Nederlanders geworden. "Freddy en Greet Pinxteren genieten in hun bovenwoning aan de Kolfbaanstraat van wat het Bredase leven te bieden heeft.,, Nog enkele tientallen jaren," weet hij zeker.,, Mijn opa is 103 geworden. Generaal Maczek is al 102. Dat ga ik nadoen." Johan van Gurp vraagt hem voor de foto zijn baret en jasje met de ereteken te pakken. ,,Och kijk nou," lacht zijn vrouw Greet als hij in vol oud-strijders ornaat de kamer in komt. ,, Daar hebben we Koperen Ko weer."

Opgeslagen als Maczek.1.

Dit artikel werd in 1992 door Peter de Leeuw voor Dagblad de Stem geschreven ter gelegenheid van het feit dat generaal Maczek 100 jaar werd. De schrijver heft de moeite genomen naar Londen te reizen en zich daar diepgaand te oriënteren in de achterliggende materie. Er is aan de tekst niets veranderd omdat het ook kan dienen als tijdsbeeld.

"EEN POOLSE SOLDAAT VECHT VOOR DE VRIJHEID VAN VELE VOLKEREN, MAAR STERFT ALLEEN VOOR POLEN"

Honderd jaar hoopt Stanisław Maczek aanstaande dinsdag te worden. Dat is precies een halve eeuw ouder dan de Eerste Poolse Pantserdivisie die in 1944 grote delen van Zeeuws-Vlaanderen en West-Brabant heeft bevrijd. In 1992 hebben de generaal en zijn mannen dus een dubbele reden om te feesten. "Mijn vader is gezond en helder van geest. Wel is hij slecht ter been en heeft hij weinig kracht", verklaart zijn zoon Andrzej Maczek (55) in Londen.

Honderd jaar oorlog. Achteraf bezien lijkt de tijd er rijp voor als Stanisław en Franciszek Maczek op 31 maart 1892 het levenslicht zien in Szczerzec nabij Lwów. Dat is in die dagen een bruisende stad, die overigens niet Lwów maar Lemberg heet op de kaart van het Habsburgse Rijk.

Cafés, konditoreien, opera, operette, het toneel, ze hebben in Lwów hun vaste klanten. In de parken staan muziek-kiosken waar de harmonieën van post, politie, leger en brandweer 's zomers hun concerten geven. De stad is een universiteit rijk en haar nieuwbouw vertoont alle trekken van de Jugendstil. Kortom, het centrum van Oost-Galicië ademt de geest van het fin de siècle.

Zoals in meer Middeneuropese steden onderhouden de burgers zich met elkaar in enkele talen, in dit geval: Pools, Duits, Jiddisch en Oekraïns. Meertaligheid kenmerkt de Oostenrijks/Hongaarse dubbelmonarchie, waar de keizer vanuit Wenen regeert over vele volkeren. Tegen het eind van de 19e eeuw handhaaft hij vooralsnog zijn bewind, maar hij slaagt er niet in eenheid te scheppen in het land.

Zwak van binnen

Zwak van binnen kan de dubbelmonarchie zich niet meteen meten met het jonge, Duitse keizerrijk, laat staan met het Britse Imperium. Van de vermolmde Habsburgse staat is geen gevaar meer te duchten. Hooguit bedreigt de innerlijke verdeeldheid het land zelf.

De kiem voor honderd jaar oorlog ligt elders. In Duitsland, Groot-Brittanië of Frankrijk. In Duitsland, omdat het met rasse schreden Engeland op economisch gebied inhaalt en dat streven weleens gestuit zou kunnen worden. In Groot-Brittanië vanwege dezelfde reden. En in Frankrijk omdat dat nog een oude rekening heeft te vereffenen met Duitsland.

Ook vinden rond 1900 de ideeën van Karl Marx gretig aftrek bij de werkende klasse van Europa. In 1917 zullen Marx' opvattingen op een tamelijk onverwachte plaats uitlopen op revolutie: Rusland, de volgende 74 jaar de belangrijkste factor in

de Sovjet-Unie.

Dat alles is toekomst als de tweelingbroers Stanisław en Franciszek in de prille lente van 1892 ter wereld komen. Binnen enkele jaren zal het gezin Maczek worden uitgebreid met nog twee zoons: Jan en Karol. Hun vader is van Kroatische afkomst. Hij is rechter in Lwów.

Over zijn geboortestreek zal Stanisław Maczek na zijn militaire loopbaan opmerken: "Het is niet onbelangrijk om te vermelden dat ik afkomstig ben uit Galicië. Dat heeft me namelijk beïnvloed in de jaren van de oorlog, zowel in 1918-1920 als in 1939. Het heeft zelfs zijn sporen nagelaten in mijn karakter, mijn mentaliteit en in zekere zin in mijn optreden als soldaat."

Reserve-officier

Aanvankelijk lijkt hij niet in de wieg gelegd voor het soldatenbestaan. Na het gymnasium ontvangt hij weliswaar een oproep voor militaire dienst, waar hij een korte opleiding voor reserve-officier krijgt, maar vervolgens gaat hij naar de universiteit van Lwów en studeert daar wiskunde en Pools. Als echter in 1914 aartshertog Frans-Ferdinand, neef en troonopvolger van de Habsburgse keizer, in Serajewo wordt vermoord, staat Europa plotsklaps in brand. Voor studies is geen tijd meer; de letteren wijken voor de wapenen.

Stanisław Maczek komt op bij de Tiroler Bergjagers, een regiment dat zich per ski verplaatst. Het is toeval dat hij ingelijfd wordt door dat sportieve onderdeel van het keizerlijk leger, zo zal hij later zelf verklaren. Voor hetzelfde geld had hij zijn dienst vervuld bij de Poolse Legioenen van Pilsudski. Over de Tiroler Bergjagers merkt hij verder nog op, dat ze anders dan de naam doet vermoeden, voornamelijk bestaan uit Kroaten. En een jonge, Poolse officier dus.

In de Eerste Wereldoorlog staan legers van de centralen, het Duitse én Oostenrijks/Hongaarse keizerrijk, tegenover geallieerde troepen, onder meer Franse, Russische en Britse. In de Dolomieten voert het ski-peleton van Stanisław Maczek oorlog tegen Italianen. De strijd dient Ernest Hemingway als decor voor zijn roman 'Afscheid van de wapenen".

Kennismaking

Voor de zoon van de rechter uit Lwów betreft het een kennismaking. De Eerste Wereldoorlog wordt echter voornamelijk in Frankrijk en België uitgevochten, waar de legers vier jaar lang in loopgraven tegenover elkaar liggen. Ze wanen zich in de hel op aarde. Maar aan het westelijk front raakt de werkelijkheid de waan bijna aan. Na de wapenstilstand van 11 november 1918 blijft een verloren generatie over. Voor de Poolse zaak kent de Eerste Wereldoorlog evenwel een gunstige afloop.

Het Habsburgse rijk wordt immers ontmanteld. En de grootmachten, waartoe na hun oorlogsdeelname voor het eerst ook de Verenigde Staten behoren, stemmen na een dikke eeuw van delingen in met het herstel van de Poolse Staat. Wel moet de onafhankelijkheid in zes grensoorlogen door de Polen zelf worden bevochten. In de twee jaar na 1918 zal het Rode Leger de grootste vijand blijken van een vrij Polen.

Als goed patriot neemt Stanisław Maczek deel aan de strijd. Hij richt een compagnie op die zich met een paard en wagen verplaatst. Snel optreden, zo weet hij uit ervaring, kan een langdurige loopgravenoorlog voorkomen. ook een kleine kwart eeuw later is snelheid het sleutelwoord als hij pleit voor de oprichting van een pantserdivisie.

Paardenslag

Zover is in 1920 nog niet. De Polen bevechten dat jaar hum onafhankelijkheid met succes op de oevers van de Wisla, voor de poorten van Warschau en bij Komarów, waar de laatste grote paardenslag van Europa wordt geleverd. De nederlaag die zij het Rode Leger toebrengen, betekent tevens dat een communistische opmars vanuit Rusland naar West-Europa bij voorbaat de pas is afgesneden.

Polen is herrezen en Stanisław Maczek deelt in de overwinning. Op persoonlijk vlak heeft hij daarvoor wel een zeer hoge prijs betaald; in de voorgaande oorlogsjaren zijn drie broers, onder wie dus zijn tweelingbroer Franciszek gesneuveld.

"Dat heeft hem voorgoed gemotiveerd voor een militaire loopbaan. Hij vond het noodzakelijk om soldaat te zijn". licht (zijn zoon) Andrzej Maczek in Londen toe. In de Engelse hoofdstad is in een statig maar enigszins vervallen pand aan de rand van Hyde Park het Sikorski Instituut te vinden. De instelling is van de kelder tot de zolder gevuld met aandenken aan drie eeuwen Poolse krijgsgeschiedenis en i in feite een museum en archief ineen.

Als Stanisław Maczek in 1921 besluit niet naar de universiteit terug te keren maar onder de wapenen te blijven, staat hij aan het begin van de volgende episode van de Poolse- en wereldgeschiedenis. Hoewel hij frontervaring heeft, volgt hij alsnog een opleiding aan de Hogere Krijgsschool. Hij stijgt daarna snel in rang. In 1938 krijgt hij het commando over de Tiende Cavaleriebrigade, de eerste volledig gemotoriseerde Poolse eenheid.

Ongelijke strijd

Met dat legeronderdeel gaat hij een jaar later de oorlog in. In september '39 vallen Hitlers strijdkrachten Polen binnen. Andermaal staat de wereld in brand. Hoewel Polen over geharde, dappere soldaten beschikt, voert Maczeks vaderland tegen de modern bewapende Duitsers een ongelijke strijd. Bovendien wordt Polen ook door de Sowjet-Unie aangevallen. Stalin spant samen met Hitler. Nog wel...., want spoedig blijkt dat het Oostfront voor de Führer niet ophoudt in Polen.

Maczeks brigade strijdt in '39 onder meer tegen een overmacht van drie Duitse divisies. Vanwege hun zwarte kleding en geduchte weerwerk noemen de Duitsers hun tegenstanders de Zwarte Brigade. Maczek zal de aanduiding als geuzennaam overnemen. Halverwege september krijgt hij van de generale staf bevel zich terug te trekken. Hij wijkt met zijn onderdeel uit naar Hongarije, waar zijn soldaten en hij i de omgeving van Boedapest worden geïnterneerd.

Steun van Britse en Franse zijde, waar de Polen op hoopten, is uitgebleven. "Mijn vader heeft geen commentaar op politiek. Hij heeft ook toen zijn werk als soldaat gedaan. Als hij een mening heeft over het uitblijven van internationale hulp aan Polen in '39, dan is die privé", aldus Andrzej Maczek, die als doctor in de chemie werkt op de universiteit van Sheffield.

Niet geluisterd

Bij officiële gelegenheden vertegenwoordigde hij zijn vader sinds die niet langer in het openbaar optrad omdat hem dat te veel inspanning kostte. "Mijn vader stuurde in '39 mijn moeder en ons terug naar Lwów. Mijn moeder heeft toen niet naar hem geluisterd. Achteraf gezien is dat onze redding geweest. Als kind van tweeëneenhalf ben ik in Engeland aangekomen. Ja, mijn moeder leeft nog. Ze is 82 en zorgt voor mijn vader en jongste zus die spastisch is en in een rolstoel zit."

Nog in de herfst van 1939 zien de Polen kans uit Hongarije weg te komen. In Frankrijk hergroeperen zij zich. Het onderdeel van Maczek, die bevorderd wordt tot

brigade-generaal, krijgt de beschikking over lichte Renault-tanks. Als de Duitsers in mei 1940 in West-Europa hun Blitzkrieg inzetten, strijden de Polen en Fransen schouder aan schouder. De nieuwe bewapening ten spijt slagen Maczek en de zijnen er ook nu niet in de Duitsers te weerstaan. Ditmaal zijn ze gedwongen de oversteek te maken naar Groot-Brittannië.

Daar begint Maczek vrijwel onmiddellijk bij de Poolse opperbevelhebber Sikorski aan te dringen op de vorming van een pantserdivisie. "Het organiseren van een pantserdivisie biedt ons de gelegenheid een belangrijke rol te spelen op de slagvelden", schrijft hij Sikorski. Op 25 februari 1942 krijgt hij officieel opdracht de Eerste Poolse Pantserdivisie te formeren, voortaan te herkennen aan het embleem met de adelaarsveren. De oprichting van de divisie wordt dit weekeinde samen met de honderdste verjaardag van Maczek gevierd in Edinburgh, Schotland.

Poolse kerk

Afgelopen zondag is daaraan een viering in Londen vooraf gegaan. In de taxi die hem naar de Poolse kerk aan Balham High Road brengt, zegt Maczek junior: "Als je mijn vader vraagt of hij een hekel heeft aan Duitsers, krijg je een diplomatiek antwoord. Hij zal je zeggen dat niet de soldaten de oorlog begonnen, maar de politici. Voor de Duitse soldaten had hij respect. Over politiek laat hij zich niet uit. een hekel aan Duitsers? Ook de Russen bekijkt hij nog als afstandelijk."

Een generaal spreekt zijn troepen op andere manier toe. Stanisław Maczek doet het in 1944, als hij met zijn Eerste Poolse Pantserdivisie terug is op Franse bodem, aldus: "Wij zijn sterk, omdat onze divisie over de beste wapenuitrusting beschikt, die de geallieerden ten dienste staat. We vechten voor een rechtvaardige zaak. En daarom...., op weg naar onze eerste strijd! Wij zullen de rekening presenteren van vijf jaar oorlog, van Warschau, van Kutno, van Westerplatte en van honderdduizenden weerloze slachtoffers. Onthoudt één ding: een Poolse soldaat vecht voor de vrijheid van vele volkeren, maar sterft alleen voor Polen."

de slag die de Eerste Poolse Pantserdivisie levert in Normandië, bij Falaise, Trun, Chambois is hels maar treft de Duitsers hard. In minder dan een maand sneuvelen tweeduizend man aan Poolse zijde. Daarna is de weg naar het Noorden vrij. De mannen van Maczek plaatsen her en der alvast bordjes: zo veel kilometer naar Warszawa, Gdansk... In tien dagen overbruggen ze een afstand van zo'n vijfhonderd kilometer, hun snelle opmars komt pas tot stilstand bij het kanaal van Gent naar Terneuzen.

Axel, Hulst

Op 16 september 1944 staan de Polen voor het eerst op Nederlandse bodem. Ze bevrijden Axel, Hulst, Terneuzen en de rest van Oost-Zeeuwsch-Vlaanderen. "De eigen verliezen waren ernstig, maar een geweldige compensatie vormde het enorme enthousiasme van de bevolking, vooral die van Axel", noteert Maczek.

De Baronie van Breda wordt in oktober, begin november bevrijd. Baarle-Nassau en -Hertog komen het eerst aan de beurt. Alphen, Gilze en Rijen, Molenschot, Bavel en Dorst volgen. De Grote Toren van Breda is dan zichtbaar voor Maczeks manschappen. 29 Oktober bij het krieken van de dag zetten ze de aanval in. Ze komen de stad binnen over de straat die twintig jaar later naar hun generaal wordt genoemd.

Het oude centrum van Breda blijft dankzij hun behoedzame optreden behouden. Al de volgende dag kan aan Stanisław Maczek en zijn soldaten collectief het ereburgerschap van de stad worden verleend. Maar daarmee is het eind van de

strijd in West-Brabant niet bereikt. Voor de herovering van Prinsenbeek, Teteringen, Terheijden, Wagenberg, Den Hout, Made, Drimmelen, Hooge- en Lage Zwaluwe, Zevenbergschen Hoek en Moerdijk zal nog Pools bloed vloeien.

Als het front stokt bij de grote rivieren overwintert de pantserdivisie in Breda. Uit de contacten die in die maanden worden gelegd, ontstaat de Poolse gemeenschap die de stad tot op heden rijk is. Begin 1945 barst de oorlog weer los: Maczeks divisie zal onder meer Emmen, Winschoten en Veendam bevrijden voordat ze op 5 mei haar lange tocht beëindigt in Wilhelmshaven, de thuisbasis van de Duitse vloot.

Ingelijfd

Inmiddels hebben politici op Jalta plannen gemaakt voor het toekomstige Europa. Zo zal Oost-Gallicië door de Sovjet-Unie worden ingelijfd: Lwów gaat Lvov heten. "Toen hij hoorde dat Polen na de oorlog niet vrij zou zijn, is mijn vader overvallen door grote droefheid" aldus Andrzej Maczek, "maar op het moment dat de communistische regering zich vestigde in Warschau, twijfelde hij niet: hij zou niet naar Polen terugkeren."

Voor de commandant, officieren en soldaten van de Eerste Poolse Pantserdivisie breekt meteen na hun overwinning op Hitlers Derde Rijk de Koude Oorlog uit. Een strijd waarin ze letterlijk machteloos staan. Ze worden in 1947 in Engeland gedemobiliseerd. In hun vaderland worden ze afgeschilderd als verraders. Generaal Maczek raakt zijn Poolse staatsburgerschap kwijt. Althans, het wordt hem afgenomen door een regime dat hij zelf als onwettig beschouwt. Hij zal zijn vaderland niet weerzien.

Om de kost te verdienen, werkt hij in een dorp twintig kilometer buiten Edinburgh, zijn Schotse woonplaats, als...winkelbediende. Later is hij barkeeper en zijn pensioen haalt hij als beheerder van een squashcentrum. "Mijn vader is een goot man, die in zijn grootheid nooit is vergeten voor zijn gezin te zorgen. Daarom ben ik trots op hem", zegt Andrzej Maczek.

Na de Heilige Mis in de Christus Koningkerk aan Balham High Road steken de honderden oud-strijders de straat over veer een feestmaal in de Poolse club. "Mijn vader is zich goed bewust van de veranderingen in Polen. Hij is heel gelukkig dat hij nog meemaakt dat Polen weer vrij is. Al vindt hij het wel jammer dat zijn geboortestreek tegenwoordig in de Oekraïne ligt."

Sto Lat

Lwów is onlangs omgedoopt in Lviv. Ma het diner leest de enige zoon van generaal Maczek de mannen van de Eerste Poolse Pantserdivisie een brief van zijn vader voor: "Schouder aan schouder hebben we gevochten. Steeds waren we op weg naar Polen... Ik ben blij dat we nu samen meemaken dat Polen vrij is. Voor mijn verjaardag wensen jullie me 'Sto Lat' toe. Eigenlijk vind ik day een beetje weinig, mag het voor mij iets meer zijn?"
'Sto Lat' betekent: dat je honderd jaar mag worden.

(Dagblad De Stem woensdag 28 oktober 1959)

SOMBER RELAAS van de veldslag om Breda

In het Bredase gemeentearchief berust een uittreksel van een oorlogsdagboek, geschreven door luitenant-kolonel Z. Szydowski, commandant van het 9e Rifle Bataljon. De overste heeft deze bladen geschreven voor een Bredase particulier, die dit dagboek later aan het gemeentelijk archief heeft afgestaan. In nuchtere taal vertelt overste Szydowski over de krijgsverrichtingen van zijn bataljon. Hij behandelt de veldtocht vanaf Koewacht (Zeeuws Vlaanderen) toen het bataljon ,, de grote eer te beurt viel als eerste Poolse eenheid de Nederlandse grens te overschrijden' tot de gevechten om de Moerdijkbrug. De verovering en bevrijding van de stad Breda neemt in dit dagboek een zeer grote plaats in. Het is de eerste stad van deze grote, welke alleen door het bataljon veroverd is, Aldus staat ergens in de dagboek te lezen. Ter ere van hen, die 15 jaar geleden goed en bloed inzetten voor de bevrijding van Breda meenden wij er goed aan te doen een deel van de dagboek in wijdere kring bekend te maken. Wij beginnen dan daar, waar het bataljon opdracht krijgt zich klaar te maken voor een nachtelijke aanval op Breda.

Overste Szydowski hield zorgvuldig dagboek bij

28 oktober 17.15 uur:
Bevel voor aanval op Breda
(17.15 uur nachtaanval op Breda)
De bevel voert officier ontving bevel zich gereed te maken voor een nacht aanval op Breda. Er werd gerapporteerd, dat het Bn. Reeds 15 km op weg was en nog eens 10 km had de marcheren alvorens de aanval kon beginnen. Vanwege de belangrijkheid van de situatie en de plannen ging de brigadegeneraal ermee akkoord dat de troepen rust gegund zou worden. De avondmaaltijd werd versterkt. Er was zodoende overvloed van tijd om de aanval van 23:00 uur voor te bereiden. De keuken wagens arriveerden en om niets aan stootkracht in te boeten werd besloten om 18:15 uur opmars te gaan de compagnieën namen plaats op vrachtauto's. Er werden twee formaties gevormd. Links westelijk, kapitein Labno, met de 4e en 1e compagnie reeks de 2e en 3e compagnie onder commando van de bataljonscommandant. De twee eerste compagnieën van beide groepen werden op troepen gevecht wagens vervoerd, de rest moet bij gebrek aan transportmiddelen te voet. Bij de troepen ontmoeten elkaar op een kruispunt ten zuiden van Ginneken. Hier werden de mogelijke punten aangewezen waar de troepen uit een moesten gaan of de wagens verlaten. Tijdens de mars werd de route verlegd de gevolgen van de toestand van de weg. De avond is donker, wij passeerden het Polish Highland Bataljon. Onderweg werden ongeveer 20 gevangenen gemaakt. Het waren of losse patrouilles of schildwachten die bij verrassing gevangen werden genomen.

(20.25 uur Vijand in zicht)
Om 20:25 uur bereikten onze vooruitgeschoven eenheden de vijandelijke positie op kaart vierkant 958338 met antitankgeschut. Het resultaat hiervan was een kort maar scherp vuurgevecht. Wij verloren een Canon benevens de stuks bemanning; twee gevecht wagens vlogen in brand. Enkele doden, verschillende gewonden. Het bataljon verspreidde zich in het struikgewas. Daar luitenant Martynoga, die de enige officier was in de eerste compagnie, gewond werd, werd luitenant Drozdowicz belast met het commando van deze compagnie. Een groot aantal patrouilles werd uitgezonden. Men kwam het volgende tegen: 4e compagnie-vijand vis a vis op afstand van 50 tot100 meter ten n.w en z.w,; 2e compagnie vijand van 100 tot 200 meter ten n.w.in de verst verwijderde huizen werd geen vijand gevonden. De 3e compagnie maakte oostelijk verbinding met de Poolse Hooglanders. De 2e compagnie

verkenden 300 tot 500 meter schuin van zuid tot westen, waarbij hun lijn naar het zuiden af boog. Gedurende al die tijd lagen de posities van het bataljon onder vijandelijk artillerie-, mortier- en geweervuur.

(De trieste ruïne van de Driesprongkerk, waarvan de spits tijdens de sombere uren van de bevrijding met daverend geweld naar beneden kwam. De gehele voorgevel van de kerk werd verwoest. Pastoor Riemslag z.g. nam de herbouw krachtig ter hand. Lange tijd heeft men gebruik moeten maken van een noodkerk.) (foto links)

29 oktober 2.00 uur:
Vijandelijk vuur
(2.00 uur vijandelijk vuur)
Het bericht dat de derde weg vrij van vijand is, kwam omstreeks 2:00 uur binnen. Al die tijd en vooral na middernacht lag het bataljon onder zeer hevig vijandelijk artillerievuur; nu en dan vielen er doden en gewonden. 2:15 uur de compagnie commandant gaf bevel aan de tweede en 3e compagnie in groepen van een peloton sterkte, de een na de ander naar voren te dringen en de oostelijke rand van de omgeving te bezetten. De 2e compagnie moest de kerk in Ginneken bereiken van waaruit zij patrouilles moest zenden in de richting Wilhelminapark, de voornaamste brug naar Breda en naar het 8st bataljon op IJpelaar. De 3e compagnie moest de weg van n.o. van de Valkenierslaan nemen in westelijke richting langs de omgeving van de plaats en de hoofdweg door-Ginneken. De 1e compagnie nam de inspectie van het noorden op zich en een vooruitgeschoven post. De 4e compagnie drong stap voor stap naar

het westen door, waarbij voorterrein van de 1e compagnie werd de vijand eveneens verdreven, en werden diverse gevangenen gemaakt. De positie van de eenheden was volgens plan. Omstreeks deze tijd kon het geluid gehoord woorden van de kanonnen van de Canadezen die opgesteld stonden nabij de Pennendijk, waar hun vooruitgeschoven de wacht de voortgaande nacht had doorgebracht. Eveneens klonk kanongebulder vanaf het Ulvenhoutse bos.

11.00 uur

Verkenning Breda

Om 11:00 uur passeerden eenheden van het 8e bataljon ons in westelijke richting en bereikten vooruitgeschoven posten van het Poolse Highland Bataljon, die zeer langzaam vooruit trokken, onze linie. Rond 12:00 uur trok het bataljon door-Ginneken en onze patrouilles begonnen Breda te verkennen; zij maakte contact met de Nederlandse ondergrondse strijdkrachten. Vanaf 13:00 uur tot 14:00 uur hield het bataljon zich bezig met het verjagen van de overgebleven vijandelijke manschappen uit de Zuid oostelijke hoek van de plaats. De rest van de dag en de nacht werden doorgebracht op het aangegeven terrein, wachtposten werden uitgezet en door de straten in de richting Breda werd gepatrouilleerd. Het gebied van de kazerne, station, deze was afgesneden door de ondergrondse, die de noordelijke bruggen over het kanaal bezet hield. Op de rechterflank was de reserve compagnie van het Highland Bataljon nog steeds achter ons en de voorpost van onze 4e compagnie, die de bruggen achter ons moest beschermen, diende samen met hen ten strijde; zij hadden lichte verliezen. Om 16:00 uur viel het eerste peloton van de 1e compagnie met een tankpeloton enige huizen aan, die een nest van vijandelijk verzet waren. Ze werden vernietigd en uitgeroeid.

30 oktober *2:00 uur:*

Algehele zuivering

Om 2:00 uur kwamen de bevelen van de brigadecommandant voor de volgende dag aan. Na persoonlijk overleg met hem werd besloten;1. Eén aanval zou worden gedaan door het 2e Bereden Tank Regiment om het oversteken van de Mark te beveiligen. Het bevel voerde 2e luitenant Mlynarz; hij had een peloton van de 1e compagnie. Samen met hem was 2e luitenant Mogilski. Route via Breda naar Bagben en vandaar naar het noorden. 2. Uitval na de 10e brigade om contact te maken bij Driesprong. Algehele zuivering van Breda met hulp van een eskader van het 2eTankregiment . Alle taken werden succesvol uitgevoerd. 3. Uitval van het 10e werd weldra geëindigd doordat de brug was vernieuwd en niet door tanks kan woorden gebruikt. Het infanteriepeloton stak de Mark over via de resten van de vernieuwde brug en onder dekking van het 10e regiment in een onvervalst infanteriegevecht met een sterke en agressieve vijand. Er was een man tegen man gevecht en handgranaten duels. Vele Duitsers werden gedood. Dit was weer een gelegenheid om de wapen broederschap met het 10e tankregiment te demonstreren. In dit gevecht verloor het geweer peloton een derde van zijn sterkte. Een majoor van het 10e regiment nam deel aan de gevechtshandelingen.

12:00 uur

Bevolking vriendelijk

Om 12:00 uur zond de C.O. in overeenstemming met de ouders van de brigadecommandant bevelen uit om naar een nieuw terrein in het noordwestelijk deel van de stad op te trekken. Opgemerkt moet worden dat de houding van de bevolking werkelijk zeer vriendelijk was; haar enthousiasme en diepe vreugde over de bevrijding van de prachtige stad uitte zich niet alleen in gejuich, maar ook in een hartelijke verhouding tot onze soldaten. Breda is de zoveelste stad die werd bevrijd en de eerste die alleen door het 9e mitrailleur bataljon werd genomen. het binnendringen in de nacht van 27 op 28 oktober in de achterhoede van de vijandelijke posities in de stad en het opdrijven van de vijand in de zo gevormde zak schiet momenten van grote spanning, die soms bijna even gewichtig waren als bij de verovering van Normandië. Deze slag verdient dan ook ten-volle zijn plaats onder de militaire acties. De verliezen in de actie

Breda bedroegen 12 gesneuvelden en 33 gewonden; er waren 61 gevangenen gemaakt. Wapens en munitie werden buitgemaakt.

31 oktober *8:00 uur*
Ingekwartierd
Bataljon ingekwartierd in Breda. Een voltreffer van de vijand treft het gebouw waarin het hoofdkwartier is gevestigd. Vier doden en 13 gewonden, onder wie kapitein Pokorny batterijcommandant.

1 november *16:00 uur*
Aftocht
Orders ontvangen ons voor te bereiden op het oversteken van de rivier en de verkenning van de mogelijkheden. Ge-

Wij danken U, de Polen

(Twee jonge Bredanaars, die ook weleens ,, Zoals wij 15 jaar geleden vertrouwden op de hulp en bescherming van onze willen proeven, wat de Poolse soldaten te Poolse vrienden, zo rekenen thans een aantal van hen op uw hulp en bescher- eten kregen. En het smaakte best na al ming". Dat schrijft ons het comité ,,hulp aan noodlijdende en zieke Poolse be- die maanden, dat iedereen thuis praktisch vrijders", dat in Breda is geconstrueerd. Het stelt zich ten doel om Polen, die de-hond-in-de-pot vond. buiten hun wil noodlijdend zijn geworden, te helpen. Wij danken aan de sym- De vriendschap tussen Poole en Bredanaar pathieke doelstelling van dit comité krijgt aandacht gewijd en er toen een ge- Begon al toen de slag om Breda nog volop attendeert dat hiervoor veel geld nodig is. Daartoe wordt deze week de huis Woedde.)
-huis aan huiis collecte gehouden en zaterdag en zondag a.s. een buscollecte.

Dan zal gecollecteerd worden door Poolse oud-strijders in nationale dracht.
En is ook nog een giro nummer 10608 van de n.v. Van Mierlo en zoon te Breda
(De vreugde om de bevrijding moest zich vermelden; ,hulpactie Poolse bevrijders,, Op alle mogelijke manieren uiten. Breda, die indertijd huizen en eta- Twee Bredase meisjes schreven op een woorden ,,Dziekujemy Wam Polacy" Poolse tank hun blijdschap uit. dat wij hen ook dankbaar zijn. ,,Alles goed" schreven zij op de grimmige Stalen wand.)

Als u daarop stort, dan op het strookje

Laten wij door een gulle gift als burgers van

lages versierde met de zo sympathieke

-wij danken de Polen- metterdaad toonde,

Breda zal op 29 oktober voor de 15e achtereenvolgende maal zijn bevrijding gedenken. Ik betreur het ten zeerste, dat het mij niet mogelijk is dan bij u aanwezig te zijn, maar ik verzeker u, dat ik in mijn hart en mijn gedachten bij u ben. Onlangs heb ik op verzoek van het Nederlands geschiedkundig genootschap een artikel over de bevrijding van Breda geschreven en, hoe onvolmaakt mijn artikel ook moge zijn, heeft het mij mogelijk gemaakt de grote dagen van 29 en 30 oktober 1944 weer opnieuw te beleven en herinneringen op te halen over de grote spontaniteit en het enthousiasme van de Bredase bevolking jegens ons, Polen. Gevoelens van grote vreugde vervullen mij, als ik mij uw hoogstaande opvattingen inzake ware vrijheid en respect voor de medemens voor de geest haalde. Vrienden, burgers van Breda, staat mij toe u populaire gezegde ,,Dziekumy wam Bredy, ze Jeszcze Pamietacie", hetgeen betekent ,, dank u burgers van Breda, dat hij nog niet te vergeten hebt". Leve Nederland, leve de stad Breda.

MACZEK
generaal

Edinburgh, oktober 1959

(Dagblad De Stem 30-10-1979)

Dank aan Poolse bevrijders

Dank aan Poolse bevrijders

• *Gisteren was het vijfendertig jaar geleden dat de Polen met hun Eerste Pantserdivisie de straten van Breda binnentrokken. Tachtig van hen viel gisteren weer een grandioze ontvangst in Breda te beurt toen zij op de Grote Markt verwelkomd werden door drommen Bredanaars en 1200 Bredase schoolkinderen die getooid met rood-witte mutsjes en met rood-witte vlaggetjes zwaaiend het Poolse en Bredase volkslied ten gehore brachten. De Polen en hun ambassadeur A. Bartoszek waren diep onder de indruk van deze feestelijke aubade. Op het podium voor het stadhuis namen de Polen minutenlang enthousiaste toejuichingen in ontvangst.*

(Gisteren was het vijfendertig jaar geleden dat de Polen met hun Eeerste Pantserdivisie de straten van Breda binnentrokken. Tachtig van hen viel gisteren weer een grandioze ontvangst in Breda te beurt toe zij op de Grote Markt verwelkomd werden door drommen Bredanars en 1200 Bredase schoolkinderen die getooid met rood-witte vlagetjes zwaaiend het Poolse en Bredase volkslied ten gehore brachten. De polen en hun ambassadeur A. Bartoszek waren diep onder de indruk van deze feestelijke aubade. Op het podium voor het stadshuis namen de Polen minutenlang enthousiasten toejuichingen in ontvangst.)

DE VLIEGENDE HOLLANDER

WEEKBLAD VERSPREID DOOR DE GEALLIEERDE LUCHTMACHT — No. 37. DONDERDAG 22 JUNI 1944

Voor de poorten van Cherbourg

Het bombardement van de haven is begonnen

Op Zondag 18 Juni hebben de Amerikanen de Duitsche linies op het schiereiland van Cherbourg doorbroken en een strook land bezet van kust tot kust, van waaruit zij onmiddellijk de opmarsch naar het Noorden, naar de belangrijke haven Cherbourg, zijn begonnen. Drie dagen na de doorbraak staan zij voor de poorten van de stad.

Opmerkelijk is, dat de vijandelijke verdediging tot dusver niet hardnekkiger geweest is, daar de Duitschers toch weten welk een grooten prijs het bezit van Cherbourg voor de Geallieerden beteekent. Het voortdurend vrij slechte weer verhoogt nog de waarde van dit bezit, daar de straffe wind het lossen der transportschepen en het landen der troepen aan de open stranden wel niet heeft kunnen verhinderen, maar toch heeft bemoeilijkt. Het is een bewijs van de vakkundigheid en de taaiheid van de mannen van de Marine en de Koopvaardij, dat de kracht der Geallieerde legers in Normandië, ondanks de weersomstandigheden, zoo snel kon worden opgebouwd.

De Duitsche troepen in Cherbourg worden gesteund door drie ringen van krachtige fortificaties. Sinds maanden is koortsachtig aan de versterking van die verdediging gewerkt. Aan beide zijden zijn de voorbereidingen van het eerste stadium geeindigd. De krachtproef is begonnen.

BEVRIJDE EN BEVRIJDER. De burgemeester van Colleville-sur-Mer begroet den eersten Amerikaanschen soldaat, die zijn dorp binnenkomt.

HET EERSTE BEZOEK VAN GENERAAL DE GAULLE AAN BEVRIJD FRANKRIJK. De bevolking van Bayeux begroet den man, die vier jaren het strijdende Frankrijk heeft verpersoonlijkt.

VERBROEDERING. In dit Normandische dorpje bestaat geen "taalgrens" meer tusschen Frankrijk en Amerika!

OPGEPAST VOOR TRUC-BOMMEN! Terwijl in het veroverde Isigny Fransche vrouwen rustig doorgaan met de wasch, onderzoeken Amerikaansche soldaten voorzichtig een door de Duitschers achtergelaten kist.

HET STADJE IS VEROVERD. Britsche commando's rukken door de strate

Buitenlandsch Overzicht

Londen, Woensdag 21 *Juni* 1944.—Het is vijftien dagen geleden dat de Geallieerden geland zijn in Normandië. Zij hebben hun eerste doel bereikt: een bruggehoofd met veiligen toevoerweg, dat ruim genoeg is om tot basis te worden gemaakt voor verdere operaties. Rommel is er tot dusver geen oogenblik in geslaagd het initiatief in handen te krijgen. Niet hij valt aan, maar Montgomery. De groote strijd is echter nog niet ontbrand. Montgomery pleegt eerst met kracht toe te slaan wanneer alle voorbereidingen zorgvuldig zijn voltooid. Zooveel staat echter reeds vast: het is niet langer de vraag *of* een front in het Wes kan worden gevormd en in de eerste critieke da en weken behouden—dat front *is* er, zooals een Zuidelijk front is, en een Oostelijk. De D frontenoorlog is werkelijkheid geword Duitschland is opgeschreven.

En het geheime Duitsche wapen? Enk dagen lang hebben sommige Duitschers die eenmaal altijd een neiging hebben, in uiters te vervallen, misschien kunnen gelooven in reddend wonder; ze zullen nu wel weer beke zijn. De Duitsche vliegende bommen zijn wapen zonder militaire beteekenis. Ze kun worden afgevuurd in de richting van een bepa gedeelte van Zuid-Engeland. Nauwkeurigheid is echter niet mee te bereiken. De explosieve krach gelijk aan die van een normale bom van ton. Eenige mate van concentratie kan met aanval niet bereikt worden. De schade is da door beperkt en plaatselijk. De groote woestende branden die in Duitschland industr wijken en havenbuurten in puin hebben gele komen bij dit nieuwe wapen niet voor. evacuatie van steden of stadsgedeelten is d ook geen sprake, en het leven in Zuid-Engela gaat volkomen normaal zijn gang. De hyste sche vreugde die bij sommigen in Duitschla wellicht is opgewekt door de fantas berichten van den heer Goebbels zal binn korten tijd dan ook wel plaats maken voor ne slachtigheid, wanneer het *Herrenvolk* inziet met of zonder vliegende bommen zijn milita positie even hopeloos blijft als zij al was.

De Russen vallen aan

Aan het uitgestrekte Russische front treffen Russen methodisch hun voorbereidingen voor zomer-offensieven. Het offensief tegen Finla is niet meer dan een inleidende campagne, ma het heeft tegelijk een nieuw bewijs gevormd vo de aanvalskracht van de Russische legers. D jaar lang hebben de Finnen gewerkt aan h verdedigingslinies op de Karelische landeng In negen dagen hebben de Russen de drie lin één voor één onder den voet gelopen. Russische stafwerk was even zorgvuldig als alti De Russische artillerie verpletterde de Finsc bunkers, de Russische vliegtuigen beheerscht de lucht. Op 20 Juni veroverde maarscha Goworow de belangrijke haven Viborg, waarv

ZONDAGMORGEN IN NORMANDIË. Als de dienst is afgeloopen blijft, voor het kerkportaal, de bevolking nog een praatje maken met de Engelsche soldaten en officieren, die mee ter kerke gingen.

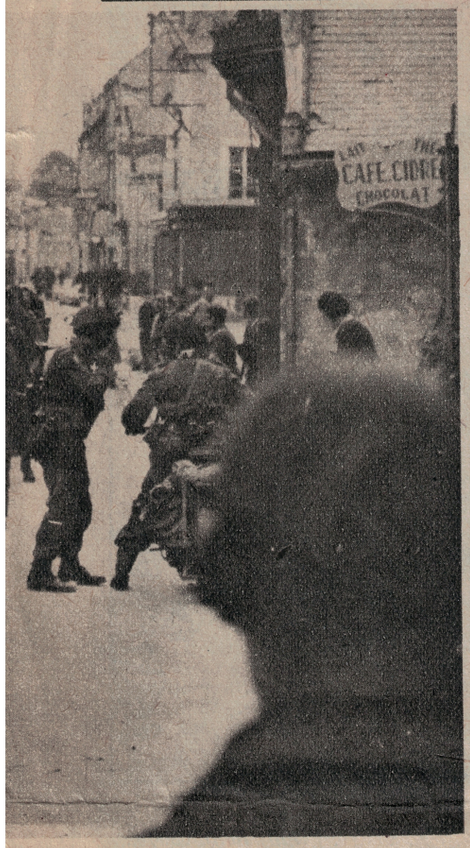

van een plaats in de buurt van Caen.

de val in 1940 het sein werd tot de Finsche capitulatie.

Op het oogenblik dat wij dit schrijven, is het nog niet geheel zeker, welke gevolgen de val van Viborg ditmaal zal hebben. In elk geval hebben de Russen het duidelijk gemaakt dat zij niet opnieuw wenschen te onderhandelen met de regeering van prof. Linkomies. Er is in Finland een vredespartij, maar er zijn ook extreem-pro-Duitsche elementen die een burgeroorlog prefereeren boven erkenning van de nederlaag. Laat ons hopen dat bij de meerderheid van het Finsche volk eindelijk de zin voor de werkelijkheid doorbreekt.

Offensief in den Pacific

De opening van het Westelijk Front heeft, volkomen begrijpelijk, aller aandacht tot zich getrokken. Ook in het Verre Oosten spelen zich echter groote dingen af.

De laatste Japanners die zich over de Britsch-Indische grens hadden gewaagd, zijn weer naar Birma teruggedreven. In Noord-Birma zijn de Japansche bases Myitkina en Mogaung na een moeizame campagne omsingeld. Gevaarlijker voor Japan is echter het opdringen van de Amerikanen in den Midden-Pacific, waardoor een groeiende bedreiging wordt gevormd voor de Japansche verbindingen met Birma, Nederlandsch-Indië en de Philippijnen. Vorig jaar geschiedde dat opdringen nog in langzaam tempo. Hoe lang duurde de strijd niet om Guadalcanal en in Oostelijk Nieuw-Guinea! Sindsdien werpt de Amerikaansche oorlogsproductie haar volle gewicht in de schaal, en de resultaten zijn zichtbaar.

Op Noord-Nieuw-Guinea zijn de Japansche garnizoenen geïsoleerd. Verder Noordwaarts is admiraal Halsey dier doorgedrongen in den Japanschen verdedigingsgordel. Vanaf de Gilbert- en de Marshall-eilanden voerden de Amerikanen een landing uit op de Japansche vlootbasis Saipan in de Marianengroep. Hevige strijd heeft zich hier ontwikkeld. Op Zondag 18 Juni zonden de Japanners een groote luchtvloot naar Saipan om het Amerikaansche smaldeel dat de operaties dekte, aan te vallen. Meer dan 300 Japansche toestellen werden neergeschoten in den grootsten luchtslag van den Pacific. Twee dagen later was een van de belangrijkste vliegvelden van de groep al in Amerikaansche handen.

Naast deze forsche landingsoperaties was er het eerste zware bombardement dat door super-Vliegende Forten werd uitgevoerd op het Japansche zware-industrie-centrum Yarawa. Een klein voorproefje van wat Japan nog te wachten staat.

J.

KORTE BERICHTEN VAN EEN GROOTEN STRIJD

Op 17 Juni heeft generaal Eisenhower in een speciaal communiqué de prestaties geprezen van het ondergrondsche Fransche leger, dat een zeer belangrijk aandeel heeft gehad in de vernietiging van het Duitsche transportsysteem achter het Normandische front.

* * *

De eerste week na de landingen in Frankrijk heeft de Geallieerde Luchtmacht 56.000 aanvalsvluchten gedaan en daarbij 42.000 ton bommen geworpen. 554 toestellen gingen verloren, dat is minder dan 1%. 396 Duitsche machines werden neergeschoten.

* * *

De Duitsche "Vliegende bom" heeft een snelheid van 450 à 500 k.m. De uitwerking is gelijk aan die van een gewone bom van 1000 kilo. De R.A.F. gebruikt bommen van 2000, 4000 en 5500 kilo.

* * *

De vloot, die de eerste landingen dekte, bestond uit Britsche, Amerikaansche, Canadeesche, Fransche, Nederlandsche, Griekse, Noorsche en Poolsche schepen. Van de hoofdmacht was 60% Britsch en 40% Amerikaansch. 50.000 leden van de koopvaardijvloot namen aan de operaties deel. 200 Mijnenvegers werden gebruikt.

* * *

Het hoofdkwartier van de Negende Amerikaansche Luchtmacht is nu op Franschen bodem gevestigd. Amerikaansche jager-bommenwerpers opereeren reeds van vliegvelden in Normandië.

* * *

Sedert het begin van het groote offensief in Italië op 12 Mei hebben de Geallieerden 35.000 Duitsche krijgsgevangenen gemaakt.

* * *

Rommel vervoert op het oogenblik een deel van zijn materiaal in Frankrijk met paard en wagen, een der gevolgen van het regelmatig bombardeeren en saboteeren der spoorlijnen en motortransporten.

* * *

Zondag, 18 Juni, vond bij Saipan in de groep der Marianen de grootste luchtslag plaats van den strijd in den Stillen Oceaan. Meer dan 300 Japansche toestellen werden neergeschoten.

* * *

Op Elba, dat in drie dagen door de Fransche troepen werd veroverd, werden 500 Duitschers gedood en gewond en 1850 gevangen genomen. Slechts enkelen ontsnapten.

* * *

In de afgeloopen week hebben transportvliegtuigen van de Britsche Luchtmacht 1000 gewonden van Normandië naar Engeland gevlogen. Op den heenreis bestaat de lading uit medicamenten en verbandmiddelen.

* * *

Een groot aantal "Vliegende bommen" wordt door Geallieerde jagers boven het kanaal neergehaald. Zware luchtaanvallen vinden plaats op de lanceer-platforms in Noord-Frankrijk door uitgezochte piloten, waaronder een aantal vliegers van het Nederlandsche Mitchell-escadrille.

* * *

Van Maart 1943 tot Maart 1944 werden in Engeland 27.273 vliegtuigen vervaardigd.

* * *

Een humorist van de Nieuwe Orde: "Voor het eerst kunnen in dezen oorlog de Nationaal-socialisten zeggen: het gaat goed!"—(*Max Blokzijl, 19 Juni '44, over Radio-Hilversum.*)

* * *

Het *Deutsche Nachrichtenbüro* zegt in een rapport over den strijd in Normandië: "De jonge Duitsche vlieger is niet alleen numeriek de mindere, maar hij moet ook, zonder overgang, van de opleidingsschool naar een slagveld waar de felste luchtgevechten worden gestreden, die men ooit heeft gezien."

OP DRIE FRONTEN GAAT HET HERRENVOLK DE NEDERLAAG TEGEMOET

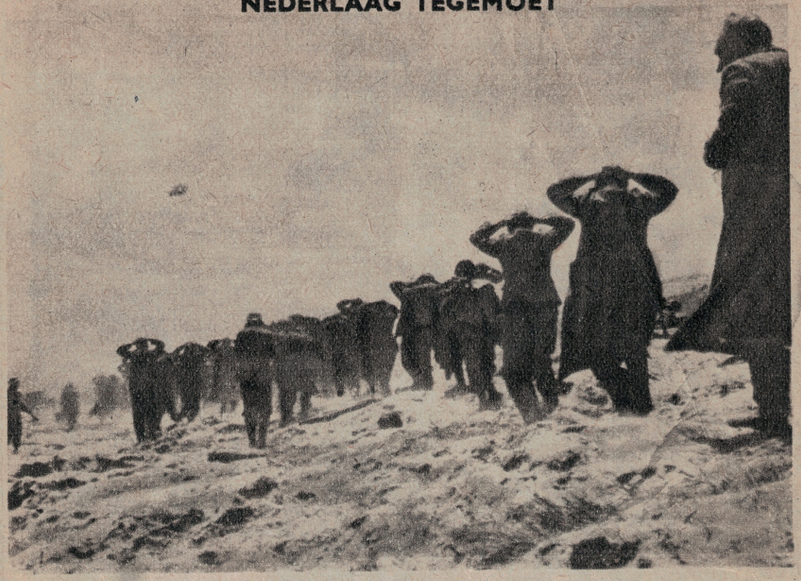

Krijgsgevangenen in Normandië.

Krijgsgevangenen in Italië.

Krijgsgevangenen in Rusland.

"Wij hebben nooit eenigen vrees gehad om op één front te vechten. Vroeger bloedden Duitschland en Rusland elkaar dood. Dit plezier zullen wij de heeren in Londen en Parijs nooit meer doen."

Hitler, 8 November 1939.

"Een strijd op twee fronten was natuurlijk moeilijk voor ons. Dit gevaar is nu eens en voor altijd voorbij!"

Goering, 9 September 1939.

DRIE GROOTE SOLDATEN. Een Brit, een Amerikaan en een Franschman nemen in de buurt van Rome het 5e leger de parade af. Van links naar rechts: Generaal Alexander, Opperbevelhebber van de Geallieerde legers in Italië, Generaal Mark Clark, bevelhebber van het 5e leger, Generaal Juin, bevelhebber der Fransche troepen in Italië.

DE VLIEGENDE COLONNE!

Daily Mail, Londen

DE TOEKOMSTIGE REGEERING VAN NEDERLANDSCH-INDIE

In een onderhoud met een medewerker van het Algemeen Nederlandsch Perbureau te Londen, heeft de Minister van Koloniën, Dr. H. J. van Mook,—onlangs te Londen teruggekeerd van een reis van eenige maanden naar Amerika, Australië, Nieuw-Guinea en Britsch-Indië—de namen bekend gemaakt van eenige leden van de Nederlandsch-Indische Regeering die binnenkort zal worden gevormd.

Dr. J. van Hoogstraten zal de leiding nemen van het departement van Economische Zaken; Raden Loekman Djajadiningrat wordt hoofd van "Onderwijs" en Luitenant-Generaal L. H. van Oyen van "Oorlog." Tijdelijk hoofd van Binnenlandsche Zaken wordt Edeleer C. O. van der Plas; tijdelijk hoofd van Financiën Dr. R. Smits. Het hoofd van het Departement Publieke Werken en Transport is nog niet aangewezen.

De benoemingen van de Heeren van der Plas en Smits zijn tijdelijk, daar de hoofden van deze departementen zich op het oogenblik in door Japan bezet gebied bevinden.

De zetel der Regeering zal voorloopig gevestigd zijn, te Brisbane in Australië, practisch gesproken het dichtst bij onzen Archipel gelegen.

Minister van Mook wees eveneens op het belang van de Nederlandsche Organisatie van Burgerlijk Bestuur die in Hollandia en op Biak reeds in werking is gesteld, en waarvan ambtenaren in dienst zullen treden zoowel in de gebieden, die onder het militair bevel vallen van Generaal MacArthur als van Lord Louis Mountbatten. De samenwerking tusschen ons Burgerlijk Bestuur en de hoofdkwartieren van MacArthur en Mountbatten is uitstekend, en het verricht tevens een zeer waardevolle voorbereidende arbeid voor den terugkeer van de Nederlandsch-Indische Regeering.

Verder verklaarde de Heer van Mook dat hij tijdens zijn bezoek aan Britsch-Indië, de mogelijkheid besproken had van de levering van Britsch-Indische goederen voor hulp aan Nederlandsch-Indië na de bevrijding.

Generaal Mark Clark maakt in de straten van Rome een praatje met een priester van de St. Pieterskerk.

NOG EEN FOTO VAN DE EERSTE LANDINGEN. Onder vijandelijk vuur komen de troepen aan land. Dooden zijn gevallen, gewonde soldaten worden door hun kameraden verder geholpen.

NIET BEWAREN—DOORGEVEN

DE VLIEGENDE HOLLANDER

DAGBLAD VERSPREID DOOR DE GEALLIEERDE LUCHTMACHT — No. 91. DINSDAG 2 JAN. 1945

GEALLIEERDE AANVALLEN IN DE ARDENNEN

- *Rochefort, Libramont, Bastogne en Echternach door Amerikanen heroverd*
- *Russen dringen binnen in het brandende Boedapest*

Londen, 2 Januari 1945.—**Von Rundstedt heeft met het krachtige Duitsche offensief dat op Zaterdag 16 December werd ingezet, geen enkel vitaal doel kunnen bereiken. Verviers, Luik en Namen zijn in Geallieerde handen gebleven, de Geallieerde toevoerlinies door het Maasdal zijn niet afgesneden.**

Het initiatief heroverd

Na den oorspronkelijken Duitschen doorbraak wist het Geallieerde opperbevel met groote snelheid den toestand op de beide flanken te stabiliseeren. Herhaalde Duitsche aanvallen op de linie Monschau-Malmédy-Stavelot werden afgeslagen. Midden vorige week gingen de Duitschers er toe over, loopgraven aan te leggen ten Zuiden van deze Geallieerde linie.

Op de Zuidelijke flank ging generaal Patton met deelen van het Amerikaansche Derde Leger (overgebracht van het front aan de Saar) over tot een tegenoffensief, dat de Duitschers gestadig door Luxemburg (het Groothertogdom en de Belgische provincie van dien naam) Noordwaarts dreef. In het midden van de vorige week werd zoodoende het garnizoen van Bastogne (dat door zijn standhouden den Duitschen opmarsch naar Dinant ernstig had bemoeilijkt) door de Amerikanen ontzet.

De druk op de flanken dwong von Rundstedt zijn opmarsch naar het Westen te staken. Hij werd naar het centrum van de Ardennen teruggedrongen, waar zijn tanks en transportcolonnes in de nauwe dalen onophoudelijk gebombardeerd werden door de Geallieerde luchtvloten.

In de laatste week van het jaar werden niet minder dan 28.000 aanvalsvluchten uitgevoerd door alle types toestellen van de Geallieerde luchtmacht. Hierbij gingen nog geen 300 machines verloren. De *Luftwaffe*, die in dezelfde periode minder dan 4.000 vluchten uitvoerde, verloor 800 toestellen.

Bij hun pogingen om het concentreeren van Geallieerde troepen naar de Ardennen te vertragen, toonden de Duitschers zich aggressief aan enkele andere sectoren van het Westelijk Front. Herhaaldelijk werden Duitsche patrouilles die de Maas of de Waal overstaken, met bloedige verliezen teruggeslagen. Een Duitsche aanval bij Tripsrath (ten Noorden van Geilenkirchen) werd j.l. Zaterdag gestuit. Andere plaatselijke Duitsche aanvallen werden uitgevoerd in de Palts.

De Russen in Boedapest

Sinds het midden van de vorige week zijn de troepen van de maarschalken Malinowski en Tolboekhin gestadig dieper doorgedrongen in Boedapest. De Russen waren bereid de Hongaarsche hoofdstad te sparen. Voorwaarden tot eervolle overgave werden echter door de Duitschers afgeslagen, die zelfs twee van de drie Russische parlementariërs vermoordden. Daarna ontbrandde de strijd in alle hevigheid.

Boedapest wordt thans, wijk na wijk en huizenblok na huizenblok, van Duitschers gezuiverd. Het lot van het garnizoen is bezegeld. Intusschen zijn de Russen reeds, oprukkend naar het Noordwesten, de Oostenrijksche grens tot op 75 km. genaderd.

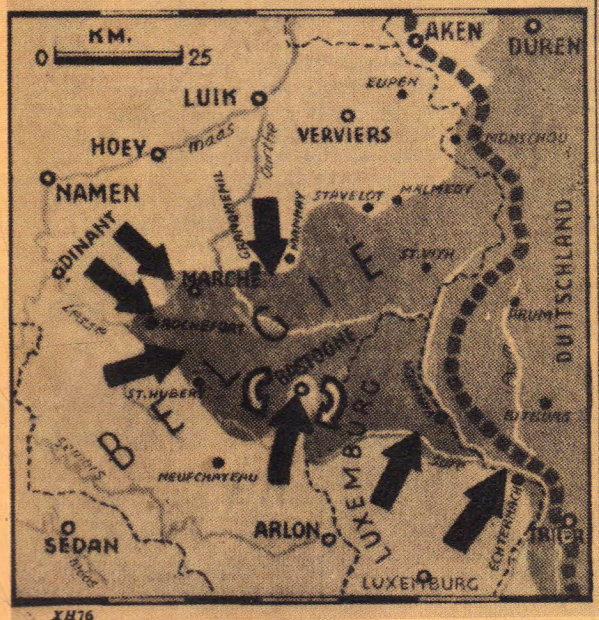

XH76

H.M. de Koningin spreekt tot Oost en West

Londen, 31 December.—**H.M. Koningin Wilhelmina heeft in de middaguitzending van Radio-Oranje op oudejaarsdag nieuwjaarsboodschappen gericht tot de rijksgenooten in Nederlandsch- en West-Indië, die als volgt luidden:**

Tot Nederlandsch-Indië

"Rijksgenooten in Nederlandsch-Indië.

Bij het intreden van het nieuwe jaar wil ik niet nalaten een kort woord tot U te richten. Het zal kort zijn om de gevaren, welke luisteren voor sommigen Uwer medebrengt.

In het van ons scheidende jaar is er krachtig gestreefd naar de uitbreiding van onze strijdkrachten teneinde met alle te onzer beschikking staande middelen mede te werken aan Uwe bevrijding.

Dat de bevrijding voortgeschreden is, bewijzen de krijgsverrichtingen op Nieuw-Guinea. Met groote voldoening gedenk ik het uitnemende werk dat daar onder uiterst moeilijke omstandigheden is verricht, zoowel bij het opruimen van achtergebleven vijandelijke troepen als bij het herstellen van een normaal bestuur en bij hulpverleening aan de bevolking. Hierbij gedenk ik het heldhaftige gedrag van het garnizoen te Manokwari, dat met ongekenden moed en verbeten vasthoudendheid in het binnenland den ongelijken strijd heeft volgehouden tot het uur der bevrijding sloeg. Het is bemoedigend, dat hun opofferingen en ontberingen tenslotte met dit succes zijn bekroond.

Eerbiedige hulde zij gebracht aan allen, die in den strijd op een der fronten in Nederlandsch-Indië het leven lieten.

Het afgeloopen jaar heeft echter voor velen van U nog geen verlichting gebracht in Uw moeiten en ontberingen. Weest overtuigd van Mijn hartelijke medeleven in Uw geestelijken druk en stoffelijken nood. Moge Uw taai volharden, dat ieders bewondering wekt, U ook in het komende jaar de kracht geven dezen zwaren tijd te boven te komen. Uw trouw en standvastigheid zullen beloond worden. De bevrijding zal komen.

Alle wenschen die ik koester voor U vat ik samen: dat God U moge zegenen in het nieuwe jaar.

Moga-moga Allah Jang Maha Koeasa melimpahkan rahmat NJA kepadamoe didalam tahoen baroe jang datang ini."

Tot Nederlandsch West-Indië

"Rijksgenooten in het vrije Nederland op het Westelijke halfrond.

Bij de wisseling van het jaar wensch ik een enkel woord tot U te richten om uiting te kunnen geven aan al het goede, dat ik U in 1945 toewensch. Moge het voor U in zeer vele opzichten een voorspoedig jaar zijn.

De wereldoorlog, die zoo zwaren druk op de volken legt, zal ook in het komende jaar U niet ongemerkt voorbij gaan. Ik ken Uwe bereidheid om ook Uw lasten in dezen te dragen. Ons aller gedachten gaan uit naar het moederland en naar Nederlandsch-Indië, die nog zoo wreedelijk lijden onder het geweld van den onderdrukker. Uw medeleven en gevoel van saamhoorigheid met deze deelen van het Rijk getuigen van Uw levend besef voor onze rijksgemeenschap, dat mij ten zeerste verheugt.

Met bijzondere waardeering volg ik Uwe bereidheid het Uwe bij te dragen tot de oorlogvoering en daarnevens tot de leeniging van den nood in Nederland en in Indië, die op zoo vele plaatsen zoo hoog gestegen is.

Ik houd er mij van overtuigd, dat ik Uw en mijn gedachten vertolk waar ik den wensch uitspreek, dat een spoedige eindoverwinning een einde make aan de groote worsteling.

Moge het nieuwe jaar voor U allen veel heil en zegen brengen."

Bastogne ontzet

Heldhaftige verdediging van acht dagen

Op Zaterdag, 16 November, begon in het Westen het Duitsche tegenoffensief. Twee dagen later omsingelden de Duitschers de plaats Bastogne in Z.O. België, waar zich een Amerikaansch garnizoen bevond. Later is meegedeeld dat dit bestond uit de vermaarde 101e Divisie-parachutisten, die ook bij Nijmegen van zich heeft doen spreken.

Het beleg heeft acht dagen en negen nachten geduurd, en toen werd Bastogne ontzet door de troepen van generaal Patton.

Maandag, 18 December, kreeg de Amerikaansche divisie - parachutisten bevel zich naar de stad Bastogne te begeven. Men vertrok in een verblindenden sneeuwstorm. Den volgenden morgen kwam de divisie aan en werd een begin gemaakt met het innemen van posities, voor het meerendeel ten Oosten van Bastogne gelegen. Kort hierop werd contact tot stand gebracht met de opruk kende Duitschers. En toen begon de slag, die acht dagen en negen nachten heeft geduurd—een voortdurend afslaan van aanvallen, terugtrekken, zelf attaqueeren en weer terugtrekken.

Het Geallieerde hoofdkwartier, dat precies wist hoe de toestand aan dit gedeelte van het front was, stuurde per vliegtuig voorraaden aan munitie, levensmiddelen en medicamenten. De eerste transportvliegtuigen kwamen op 24 December, vliegend op boomtop-hoogte, aangesnord en lieten honderden parachutes vallen, waarvan de kleur aantoonde waaruit de lading, die er aan was vastgemaakt, bestond. In totaal ontvingen de verdedigers 2800 parachutes.

In Bastogne waren drie Amerikaansche leger-artsen, die dag en nacht werkten en wonderen hebben verricht. Ze hadden geen tekort aan materiaal, vooral toen door de lucht versterkingen werden aangevoerd, ofschoon men niet over genoeg verdoovende stoffen beschikte.

Ongeschokt moreel

De Amerikanen vochten onder zeer moeilijke omstandigheden. Het weer was zeer koud, de vijand viel onophoudelijk aan en de verbindingen met de buitenwereld waren afgesneden. Maar het moreel van de verdedigers was ongeschokt. Dit bleek onder anderen, toen de Duitschers hen trachtten te overdonderen met een ultimatum, waarvan de inhoud in het kort hierop neer kwam: "Jullie zijn omsingeld, onze machtige artillerie staat op het punt Bastogne in flarden te schieten, geef je maar over, dan doe je nog het verstandigst." De Duitschers kregen een historisch antwoord van den Amerikaanschen commandant, dat aan duidelijkheid niets te wenschen overliet. Het luidde: "Aan den Duitschen commandant. Stik. De Amerikaansche commandant."

Bastogne werd zwaar getroffen. Het Duitsche geschut richtte groote verwoestingen aan. Het hospitaal werd gedeeltelijk in puin gelegd tijdens twee aanvallen van Duitsche Focke-Wulff toestellen, waarop de verdedigers er toe overgingen hun gewonden onder te brengen in de kelders van particuliere woningen. In de stad waren ook nog burgers, die geen tijd hadden gehad om te vluchten of die hun huis niet wilden verlaten. Om veiligheidsredenen stelden de Amerikanen een "spertijd" in.

Eindelijk verlost

Verscheidene Geallieerde oorlogscorrespondenten bevonden zich onder de troepen, die als eerste van buiten de Duitsche omsingeling bra[illegible] Een van hen vertelt over den into[illegible] In een ijzig-kouden mist re[illegible]we Bastogne binnen. Links en rechts van den weg werd hier en daar in de met rijp bedekte bosschen nog gevochten tusschen groepjes Amerikaansche en Duitsche infanteristen. In de stad overal puinhoopen en brokken muur, die grijs en dood tegen den neveligen mist afstaken. Maar toch heerschte er vroolijkheid te Bastogne onder de Amerikaansche troepen, die een moordend beleg van meer dan een week hadden doorstaan en al dien tijd, zonder slaap, in de weer waren geweest. De mannen waren uitgelaten van blijdschap. Ondanks het vijandelijke vuur voerden ze vreugdedansen uit. Sommigen waren tegen de koude gehuld in de gekleurde voorraadparachutes en het geheel was fantastisch. Na de begroeting kwam de tweede verrassing: de post. Brieven van huis. Zelden heb ik gelukkiger menschen gezien."

Een andere correspondent vertelt: "De verdedigers hebben tijdens het beleg 148 Duitsche tanks en 25 gepantserde voertuigen onschadelijk gemaakt. Ik vroeg een van hen: "Hoe was jullie Kerstmis?" "Geweldig." was het antwoord. "Op Kerstdag hebben we 28 mottentanks aan flarden geschoten.""

Het nummer waarin 'De Vliegende Hollander' melding maakte van het mislukken van het Ardennenoffensief.

(Dagblad De Stem maandag 31 oktober 1994)

Hartelijk weerzien met Poolse bevrijders

motioneel hoogtepunt van het bevrijdingsweekeinde in Breda vormde de plechtige herdenking op de Poolse erebegraafplaats.

(Emotioneel hoogtepunt van het bevrijdingsweekeinde in de Baroniestad vormde de plechtigheid op de Poolse erebegraafplaats.)

• Ondanks het slechte herfstweer waren er duizenden Bredanaars naar de Grote Markt gekomen om de Poolse bevrijders ovationeel te verwelkomen. De Polen maakten een rit door de binnenstad in oude legervoertuigen van Keep Them Rolling.

(Ondanks het slechte herfstweer waren er duizenden Bredanaars naar de Grote Markt gekomen om de Poolse bevrijders emotioneel te verwelkomen. De Polen maakten een rit door de binnenstad in oude legervoertuigen van ‚Keep Them Rolling,.)

• Burgemeester E. Nijpels speldt een van de Poolse oud-strijders de speciale herinneringsmedaille op de revers.

(Burgemeester E.Nijpels spelt een van de Poolse oud-strijders de speciale herinneringsmedaileop de revers.)

• Onder de gasten deze Poolse majoor in zijn uniform uit 1939, behangen met diverse beloningen voor zijn getoonde heldenmoed.

(Onder de gasten deze Poolse majoor zijn uniform uit 1939, behangen met diverse beloningen voorzijn getoonde heldenmoed.)

• De oud-strijders lieten zich bij het zingen van hun volkslied niet onbetuigd en zongen uit volle borst mee.

(De oud-strijders lieten zich bij het zingen van hun volkslied niet onbetuigd en zongen uit volle borst mee.)

• Een kleine duizend leerlingen van Bredase basisscholen zorgden zowel voor een ontroerend moment met het zingen van het Poolse volkslied als voor grote uitbundigheid met hun vertolking van de Paarse heide.

(Een kleineduizend leerlingen van de Bredase basisscholen zorgden zowel voor een ontroerend moment met het zingen van het Poolse volkslied als voor grote uitbundigheid met hun vertolking van de ‚Paarse Heide,.)

• De zoon van generaal Maczek, die destijds de Poolse pantserdivisie die Breda bevrijdde, aanvoerde, woonde de plechtigheden bij. Maczek (midden) was een van de velen die op de Poolse erebegraafplaats een krans legde voor de in de Tweede Wereldoorlog gevallen makkers. FOTO'S DE STEM/JOHAN VAN GURP

(De zoon van generaal Maczek, die destijds de Poolse pantserdivisie die Breda bevrijde, aanvoerde, woonde de plechtigheden bij.)

(Maczek (midden) was een van de velen die op de Poolse erebegraafplaats een krans legde voor de in de Tweede Wereldoorlog gevallen makers.)

(Foto's De Stem/ Johan van Gurp)

(Dagblad De Stem maandag 5 november 1984)

Herdenking slag Mark-Kanaal aanklacht tegen Poolse regime.

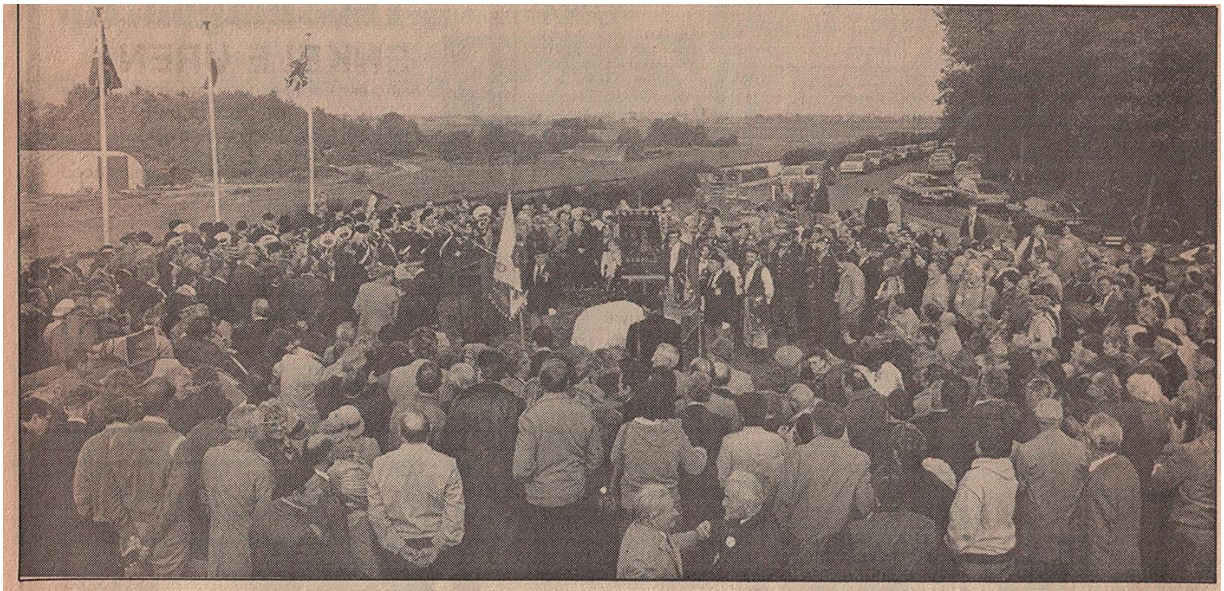

• *De onthulling van het monument nabij de Teraalsterbrug. Het nog toegedekte monument is omgeven door de vaandels van de Eerste Poolse Pantser Brigade en van de folkloristische dansvereniging Karpacz uit Breda.*

Oosterhout-„kunt u zich voorstellen dat een Oosterhoutse priester die voor zijn mening uitkomt in het door ons bevochten Mark-Kanaal wordt gegooid? Op de dag dat wij de slag om het Mark-Kanaal herdenken en koffie en jenever drinken, is in Polen in priester begraven".
Met onder meer die woorden gaf secretaris W. Deimel van de vereniging van oud leden van de eerste Poolse Pantserdivisie zaterdagavond in De Bussel in Oosterhout blijk van zijn afschuw over de huidige situatie in Polen in zijn algemeenheid en de moord op pater Jerzy Popieluszko in het bijzonder.

Talrijk waren de uitingen van protest tegen het huidige Poolse regime tijdens het afgeladen driedaagse programma waarmee enkele honderden Poolse, Engelse en Nederlandse oud-strijders het feit herdachten dat exact 40 jaar geleden de slag om het Mark-Kanaal werd gestreden. Deimel zei zaterdagavond ook: „toen wij in Normandië al land gingen, zei generaal Maczek dat we aan het begin stonden van een bevrijding tocht door vele landen maar dat, als we zouden sterven, we zouden sterven voor slechts één land. Ons einddoel, een vrij Polen, hebben we niet bereikt. Hoe Polen eruit zou moeten zien kunnen we ons minder goed voorstellen dan hoe het er nu in werkelijkheid wel uitziet".

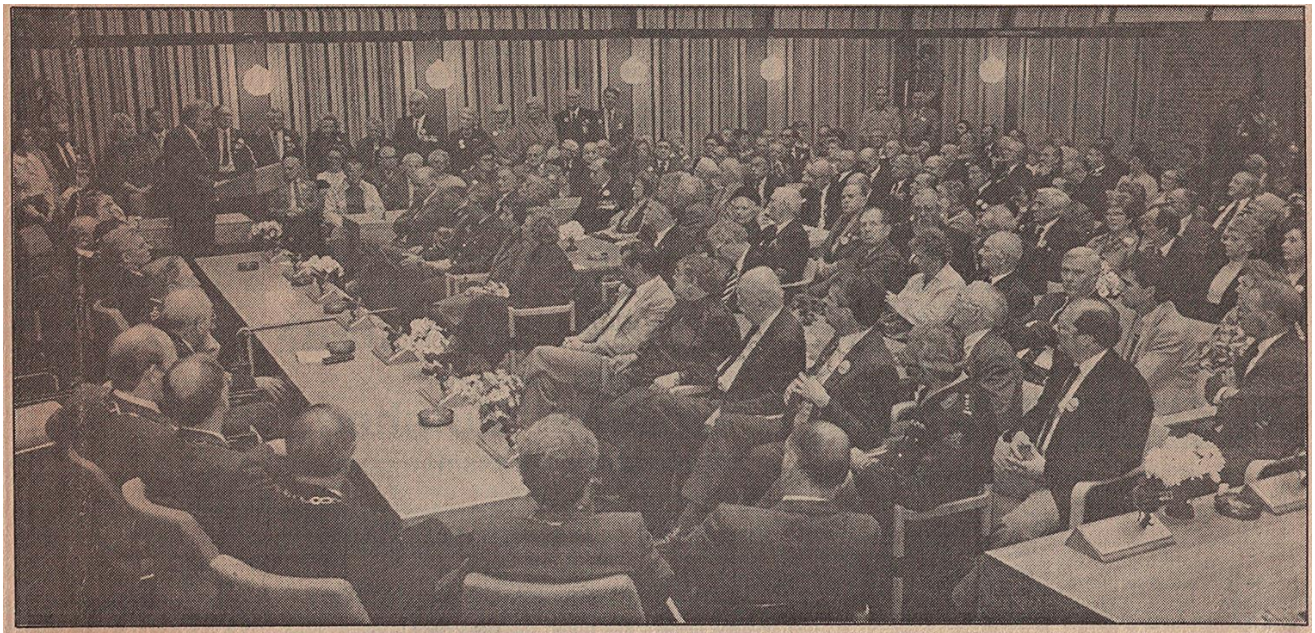

• *Dertien burgemeesters uit De Baronie van Breda (op de rug gezien) ontvangen in de raadzaal van het Oosterhoutse stadhuis de bevrijders en de leden van de stichting 'Herdenking Slag om het Markkanaal'. Burgemeester A. Mater spreekt de genodigden toe.*

Preek
De leider van de eerste Poolse Pantserbrigade, generaal Stanislaw Maczek, kon afgelopen weekend niet aanwezig zijn. De man is inmiddels 92 en is amper hersteld van een ziekte. Des al niet te min en ook gelet op zijn leeftijd is Maczek volgens de heer Deimel zowel geestelijk als lichamelijk nog in goede conditie. In De Bussel werd een geluidsopname afgedraaid waarin Maczek zijn mannen opriep om een te blijven, in afwachting van een vrij en onafhankelijk Polen. Ook de preek die pater Stanislaw Ludwiczak gisterenmorgen hield tijdens een buitengewoon indrukwekkende Hoogmis in de overvolle Sint Jansbasiliek, was een lange aanklacht tegen het Poolse regime. Kernthema daarin was de strijd die de Polen voeren voor het achterhalen van de volle waarheid. Pater M. Stoppa en pastoor A. Hack waren de concelebranten in de eucharistieviering waarvan de gezangen werden verzorgd door het herenkoor en het dameskoor van de Sint Jansparochie.

De Stichting herdenking slag om het Mark-Kanaal en de afdeling Oosterhout van de Kiwani's hebben met de herdenking enorm veel eer ingelegd en de betrokken oud-strijders veel genoegen verschaft. Het koude maar droge weer was een prima bondgenoot bij het rimpelloos afwerken van een indrukwekkende maar gevarieerd programma. Ook de onaangekondigde komst van enkele tientallen in België woonachtige Polen konden organisatoren niet voor onoplosbare problemen stellen. Gezegd moet wel zijn dat de belangstelling van de zijde van het publiek bij tal van programma onderdelen aan de magere kant was.

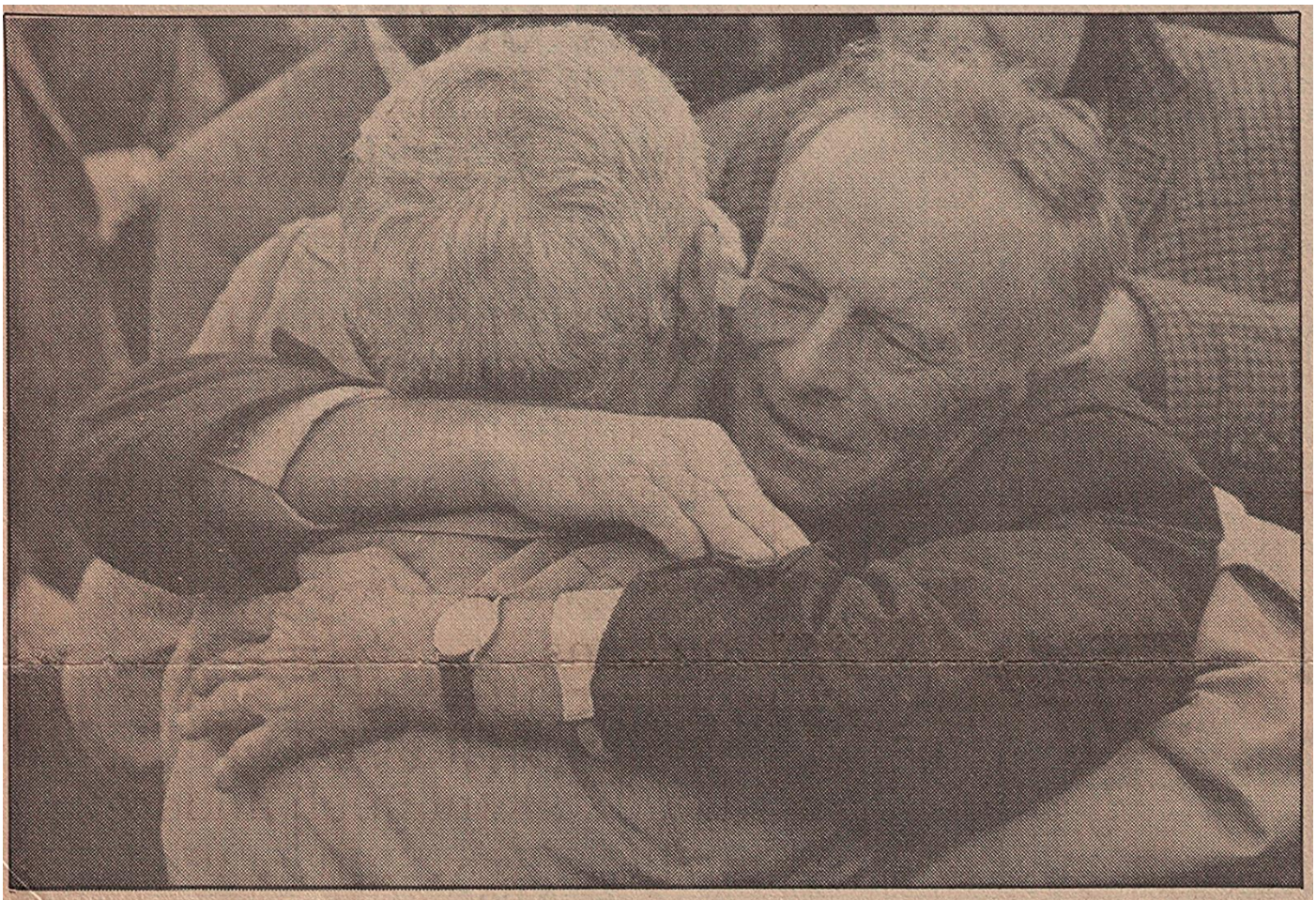

• Herdenken is belangrijk, maar het weerzien van oude kameraden, dat telt pas echt voor de Poolse oorlogsveteranen. Deze twee mannen hadden elkaar in veertig jaar niet gezien.

Onthulling
Nadat vrijdag avond de herdenkingsplechtigheid was ingezet in Den Brink en in Den Hout met de opening van de tentoonstelling en de presentatie van het boek van Jos van Alphen, beide gewijd

aan de slag om het Mark-Kanaal, begon het zaterdagprogramma met de onthulling van een monument aan De Korenbocht, nabij De Zwaaikom. Over een Baileybrug die de herinnering levendig maakte aan de Succes Brigade, de Baileybrug van de 240 Field Company Royal Engineers waarover de Polen naar Den Hout konden trekken, wandelde een groot gezelschap naar het monument dat onthuld werd door burgemeester A. Mater en commandant Woodall van de eenheid die de Succes Brigade aanlegde. Een peloton van de Nationale Reserve vormde daarbij de erewacht en het trompetter korps van de cavalerie, onder leiding van kapelmeester Van 't Veer, speelde daar de volksliederen van Engeland, Polen, Noorwegen en Nederland. Het Noorse element in de herdenking komt voor rekening van de Noorse vlieger Abrahamsen die dienst nam bij de Royal Air force en met zijn Spitfire op 3 november 1944 neerstortte bij het 't Goor, tussen Den Hout en Oosterhout. Hij werd vertegenwoordigd door zijn 24-jarige neef Bjorn vlieger bij de Noorse luchtmacht. Hij werd ter plekke getoond waar zijn oom neerstortte en hij kreeg een stukje van het ramp toestel mee.

Een identieke plechtigheid zou zich in de middaguren afspelen nabij de Ter Aalster brug burgemeester Mater, de Poolse kapitein Tkacz en burgemeester Van Maasakkers van Terheijden soortelijk monument hadden onthuld. Kinderen uit Den Hout planten ook een boom bij Ter Aalster brug. De onthullingen kregen een speciaal tintje door het overvliegen van toestellen die tijdens de Tweede Wereldoorlog zijn gebruikt. 's morgens werd de 'Memorial Fly pass'uitgevoerd door de heer J. Van Kemenade net een Tiger-moth en twee Piper-super-cups met aan de stuurknuppel de heren A. Van Oorschot en L. Van Voorst. 's middags voerde een gevechtsformatie van de vier Havards van de Stichting Vliegsport Gilze-Rijen een aantal schijn aanvallen uit op Ter Aalster brug. Via een radioverbinding kregen de oud-strijders bij de brug een groet vanuit de lucht. Eerder op de middag waren de oud-strijders aanwezig bij de herdenking van de burgerslachtoffers van Den Hout tijdens de Tweede Wereldoorlog bij het monument op het plaatselijk kerkhof. Ook daar werden veel kansen en bloemstukken gelegd. Bij die herdenking speelde fanfare Amicitia koraalmuziek. De bevrijders waren in Den Hout ingehaald door drumband Novitas Vitae en vervolgens in de plaatselijke horeca gelegenheden en de pastorie voorzien van een natje en een droogje.

• De kranslegging van het monument bij 'Success Bridge' aan de Korenbocht. V.l.n.r: de heer W. Deimel, secretaris van de vereniging van oud-leden van de Eerste Poolse Pantserbrigade, Oosterhouts burgemeester A. Mater, kapitein Mulder, voorzitter M. Koot van de stichting 'Herdenking Slag om het Markkanaal' en oud-commandant Woodall van de 240 Field Company Royal Engineers, de legger van Success Bridge.

Aan het einde van de middag gaven de burgemeesters van 13 gemeenten uit De Baronie van Breda een receptie in het Oosterhoutse stadhuis. Onder de nu vrolijke tonen van de trompetters van de cavalerie en door een erehaag van burgemeesters betraden de bevrijders het stadhuis waar het nodige improvisatietalent aan de dag moest worden gelegd omdat vele tientallen oud-strijders hun komst niet hadden aangekondigd. Hetgeen burgemeester Mater de opmerking ontlokte dat de Polen een spontaan volk vormde: ,, En wij zijn blij met die spontaniteit". Die spontaniteit uitte zich ook in de gretigheid waarmee de borreltjes wodka werden geleegd en liederen werden aangeheven. *'Na zdrowie'* klonk veelvuldiger dan Proost of Cheers'. In eendrachtige samenwerking met de burgemeesters en secretaris-generaal P. De Man van het Ministerie van Defensie reikte de vier sterren generaal G. Huizer, de chef van de defensiestaf, de Erasmus-legpenning uit aan alle oud-strijders. Hij kreeg een ovationeel applaus toen hij zich in het Pools tot de mannen van de eerste Poolse Pantserbrigade richtte. Zaterdagavond vond in cultureel centrum De Bussel een ontmoetingsavond plaats. Het gemengd koor van Ooster-Heide zette de Polen voor de vijfde keer die dag aan tot samenzang van hun nationale hymnen, maar dat deed niets af aan het enthousiasme en de emoties waarmee de mannen hun volkslied zongen. Integendeel. Het optreden van Jazz-orkest en een illusionist, die aanwezigheid van het Abraham-orgel en een kaas en een haringkraam waren op zich natuurlijk prima bedoeld, maar aan de oud-strijders eigenlijk amper besteed. Zij wilde praten, praten en nog eens praten. Niet vreemd natuurlijk voor mensen die jarenlang samen hebben opgetrokken en elkaar vervolgens heel lang-in sommige gevallen zelfs 40 jaar-niet meer gezien hadden.

• *Chef defensiestaf generaal G. Huizer reikte de Erasmus-legpenningen uit aan de oudstrijders.*

Kransen

Gisterenmorgen werden na de dienst in de Sint Jan noch kransen gelegd op het Poolse ereveld op de begraafplaats aan De-Veerseweg. Daar speelde De Koninklijke harmonie de volksliederen om vervolgens het gezelschap te begeleiden naar hen toe te spelen bij café De Koppelpaarden. In dat etablissement eindigde met een lunch het officiële programma, maar het spreekt dat vrijwel iedereen gebruik maakte van de gelegenheid om een bezoek te brengen aan de Vredeskapel in Dorst, het Poolse ereveld in Breda en het kerkhof en het generaal Maczek museum in het Ginneken.

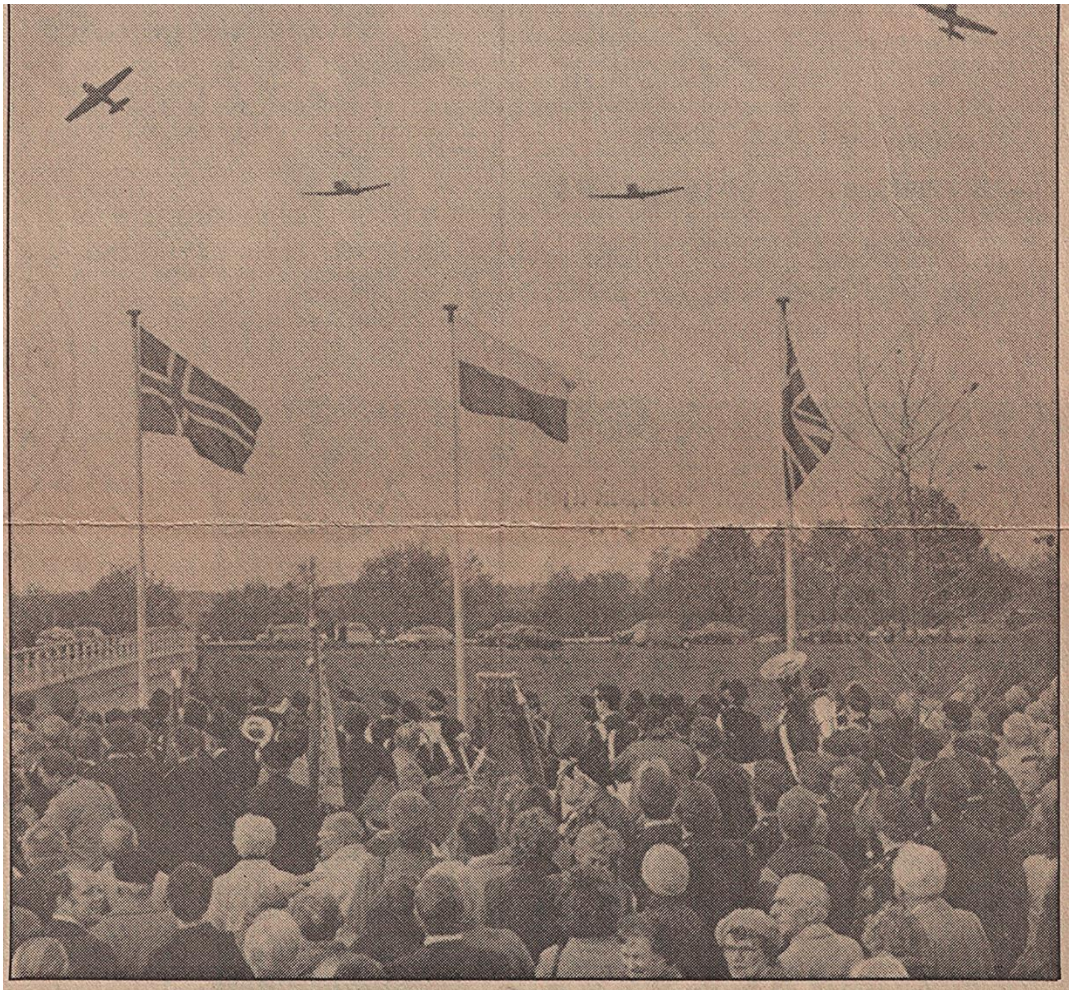

• *Vier Harvards van de Stichting Vliegsport Gilze-Rijen brengen bij de Teraalsterbrug een groet aan de oud-strijders.* – FOTO'S DE STEM / JOHAN VAN GURP

• *Twee Poolse veteranen paradeerden het hele weekend door Oosterhout in hun oude uniform. De linker man is 82 jaar oud.*

(Dagblad de Stem 21-12-1994)

Het was de kortste dag van het jaar

(Van onze verslaggever Peter de Leeuw)

(Naast de lijkkist voor het altaar staan anderhalf uur lang de hoog gelaarsde en strak geüniformeerde erewachten fier en stokstijf. Marga Maczek zit in haar rolstoel naast de kist, haar moeder en broer zitten achter haar.)

.

Edinburgh-Om10:45 uur op deze kortste dag van het jaar kunnen de kinderen Maczek Saint Mary's kathedraal binnen. Na hen treden veteranen van de eerste Poolse pantserdivisie met hem van alles naar voren om een laatste groet te brengen aan de man die op 31 maart 1892 in Galicie werd geboren, een streek die thans behoort tot de zelfstandige republiek Oekraïne.

Als de groet gebracht is, begint de mis waarin aartsbisschop O'Brien van Sint-Andrews en Edinburgh en aardsbisschop Wesoly van de Poolse gemeenschap in Groot-Brittannië voorgegaan. ,, Wij Schotten zijn geen gelovig volk. En zeker niet overwegend katholiek. Rond Kerstmis, deze tijd van het jaar, denken we vooral veel,'' lijken de actie chauffeur en de fotograaf elkaar na te praten. Naast de lijkkist voor het altaar staan anderhalf uur lang te hoog gelaarsde en straks geüniformeerde erewacht en vier en stokstijf. Aan hun schuine, platte petten zijn ze te herkennen als Poolse militairen. Speciaal voor deze taak zijn zo overgekomen uit Warschau. Het winterlicht dat door de kerkramen binnenvalt, verdonkerd in het metaal van hun zwaarden. Maga Maczek zit in haar rolstoel naast de kist, die bedekt is met de Poolse vlag.

Ze is spastisch en beweegt voortdurend. Het boekje dat ter gelegenheid van de lijst is samengesteld, houdt ze in haar hand. Ze is zich van de gebeurtenissen bewust. Voor haar wilde Stanislaw Maczek. Niet van Edinburgh naar Breda verhuizen. ,,Zo'n kasplant je verplaats je niet meer....." zei hij in de jaren 60, toen tot Nederland was doordrongen dat hij in Schotland een pover bestaan had en de voorgesteld overkomst van het gezin werd voorgesteld.,, Na de oorlog was het overal moeilijk,'' zegt Stan Kos. ,, Momenteel hebben de

meeste van ons het goed. We hebben onze plaats in de samenleving gevonden. Ik heb in 1978 een bezoek aan Polen gebracht, het leek op een gevangenenkamp." In de in het Pools uitgesproken preek komt het weer eens ter sprake: een terugkeer na een door communisten overheerst Polen was van Maczek en de zijnen onmogelijk. Maar, zo maakt de Engelse samenvatting duidelijk, het was niet het Poolse volk maar het regime dat Maczek zijn staatsburgerschap, zijn rechten afnam en hem voor verrader uitmaakte. ,, De laatste jaren heeft generaal Maczek wel de allerhoogste onderscheiding ontvangen van de Poolse regering. Dat heeft het een klein beetje goed gemaakt.

Toch wil hij niet een Poolse grond worden begraven. Liever heeft hij zijn laatste rustplaats temidden van zijn vriendin, zijn soldaten," aldus de predikant. Stanislaw Maczek noemde 29 oktober 1944 de *Big Day*, de dag dat hij met zijn divisie Breda bevrijdde van de Duitse bezetting. ,, Bewondert voor zijn overwinningen en zijn grootmoedigheid.

We mogen God danken dat we in de persoon van generaal Maczek een voorbeeld hebben gekregen," klinkt het van de preekstoel. Om precies 12:00 uur wensen de mensen in-Saint Mary's Cathedral elkaar vrede toe. Vrede, waar veel van de aanwezige hard voor gevochten hebben. Daarna volgt de communie. Er is bij de kerk een telegram bezorgd uit Rome en dat wordt voorgelezen. Johannes Paulus II, de Poolse paus, weet dat Edinburgh afscheid neemt van een groot man." Stanislaw Maczek zal altijd in onze harten blijven. Hij vocht voor Uwe en onze vrijheid, We zullen aan hem terug denken als een eerlijke en rechtvaardige en eenvoudige man.

Als de lijkstoet om 0:30 uur de kerk verlaat, loopt Andrzej Maczek achter de kist, op zijn platte hand draagt hij de zwarte baret van zijn vader. Van de kathedraal in het centrum van de Schotse hoofdstad voort het naar het vliegveld. Om 3:00 uur gaat de straatverlichting aan, 1:00 uur later kleurt het avondrood de hemel. Vanuit het vliegtuig is goed te zien dat de rijp als poedersuiker over dit stukje van de wereld ligt. Misschien krijg Schotland wel een witte kerst. De zon is onder. Het was de kortste dag van het jaar, toen generaal Maczek van Edinburgh naar zijn laatste rustplaats in Breda werd overgebracht.

(Burgemeester E.Nijpels naast andere hoogwaardigheidsbeklederS
In Saint Mary's Cathedral.)

(Foto's Graham Clark)

POOL R. DYCZKA:

„Hier in Baarle sneuvelden al mijn kameraden"

De man naast ons in de Poolse bus, R. Dyczka, vertelt ons, dat hij afkomstig is uit de buurt van Katowice. Hij is daar metaalarbeider in een fabriek waar elektrische apparatuur wordt vervaardigd. Hij is een zeer kalme Pool. Die zijn er, om alle misverstanden over luidruchtigheid van dit volk even weg te werken, net zo goed als de mannen die na twee, drie wodka's al in hoorbare ontroering losbarsten. Mijn buurman in de bus had ons op weg naar Sint-Niklaas en op de terugweg naar Baarle-Nassau zo gaandeweg wat over zijn leven verteld, over zijn werk, zijn huis en zijn vrouw en bij al die ontboezemingen was hij zichzelf volledig de baas gebleven. Gliwice kende hij, het vroegere Gleiwitz, waar de Duitsers een overval in scène zetten om hun oorlogsverklaring met Polen te kunnen rechtvaardigen. Zijn vrouw hield niet zo van vakanties en had voldoende aan haar eigen huis en aan de tuin. Niettemin trokken hij en zijn vrouw eenmaal per jaar op vakantie in een soort uitwisseling met de DDR, Tsjecho-Slowakije en Hongarije. Hij ging in 1947 terug naar Polen, zijn eigen moeder herkende hem nauwelijks meer, want hij was als zeventien-, achttienjarige jongeman uit Polen naar het westen vertrokken. In de bus las hij aandachtig in een boekje, dat buitenlandse zaken over ons land in Polen heeft uitgegeven met schitterende kleurenplaatjes over hypermoderne vergaderzalen (zoals in het Bossche Provinciehuis), over bejaardengymnastiek, de molen van de

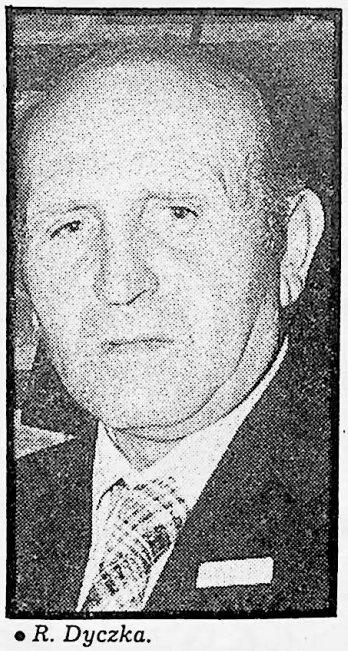

• *R. Dyczka.*

Kinderdijk, het museumbezit en allerlei democratische verworvenheden in ons land. Hij bekent ons vervolgens, dat hij de ontvangst in Nederland hartelijker vindt dan in het naburige België, laat zich het ingewikkelde verhaal aanleunen over Belgische enclaves in Baarle-Nassau en dan, als wij het douanebordje voor Schaluinen passeren, veert hij ineens op.

Alle genoegelijke prietpraat over ons land en het zijne zijn vergeten, de kalme, bezadigde verteller is plotseling een hevig geëmotioneerd man. Hij ziet tegenover het landgoed Schaluinen de bosrand, de omgeploegde akkers en de eikebomen. Dan krijgt de herinnering weer zoveel vat op hem, dat hij even naar zijn hoofd grijpt en in zijn ogen wrijft. Hij zou het liefst de bus onmiddellijk laten stoppen en uitstappen.

Gelukkig is het landgoed Schaluinen vlakbij. „Hier," roept hij en hij is op slag een heel ander mens, „trokken wij met drie carriers naar voren. Van de twaalf kameraden in die carriers ben ik de enige overgeblevene. De anderen zijn allemaal gesneuveld. De andere oud-strijders gaan het restaurant binnen, maar Dyczka en wij wandelen in de berm van de weg op zoek naar de plaatsen waar in 1944 zo bitter is gevochten. „Drie of vier dagen lang, ik weet het niet meer, hebben we hier verschrikkelijk moeten vechten. De Duitse tegenstand was heel fel. In die bosjes zaten Duitsers met pantservuisten verscholen en zij hebben het ons met antipantsergeschut geducht lastig gemaakt." Terwijl de auto's aan ons voorbijrazen staan wij in de berm te kijken naar het akkerland en naar de blauwe streep van de bosrand. Onze buurman Dyczka zat in een van de drie carriers die op de weg richting Baarle reden. Er was zoveel vuur, dat sommige jongens het beter vonden om de beschutting van de bossen weer op te zoeken. De commandant gaf echter het bevel om door te gaan. Van de twaalf manschappen die de drie carriers bemanden, kwam alleen Dyczka er levend uit. In de bocht die de weg hier maakt hadden de Duitsers springstof aangebracht in de bomen. Die vielen plotseling achter de Poolse voertuigen omlaag, zodat de Polen in een gemakkelijk beschietbare hinderlaag terechtkwamen. Dyczka wijst de open plekken aan, waar de bomen hebben gestaan. Later als de avond al gevallen is, probeert hij door de aangeslagen ruiten van de bus nog iets van de omgeving van Baarle-Nassau te ontwaren. „Die huizen waren er niet," wijst hij. Wanneer het gezelschap een uur later feest viert bij de Pool Maryniak, feest Dyczka uitbundig mee. Het is duidelijk waarom hij de hele dag afwachtend heeft gekeken en geluisterd. Hier vlakbij de bosrand van Schaluinen heeft hij gezien wat hij nog één keer in zijn leven wilde terugzien. Het terrein waar zijn elf kameraden vielen. Verdriet en uitbundig plezier liggen bij hem in een logisch verlengde. Dyczka zal het thuis allemaal maar moeilijk onder woorden kunnen brengen.

GERARD VAN HERPEN

In 1944 waren Polen meer dan welkom (1)
NRC Handelsblad 15-02-2012 (p.06-7)
Breda.
Poolse soldaten bevrijdden Breda van de Duitse bezetter. Sommigen wonen er nog, net als hun kinderen. Nu zijn ze opeens een politiek speeltje in handen van de PVV. Pjotr Jan Nowinski, 88 jaar oud en inwoner van Breda, laat zijn oude soldatenjas zien. Hij ritst de plastic hoes open en haalt hem tevoorschijn: een korte, donkergroene jas. Op beide schouders zit een rood stiksel met in het wit zes ingenaaide letters. P - O - L - A- N- D. Nowinski was soldaat in het negende bataljon van de Eerste Poolse Pantserdivisie. Die divisie bevrijdde, ondermeer, Breda. Daarom woont Nowinski hier. Het was oktober 1944 en een mooie, Nederlandse vrouw stond langs de kant van de weg te juichen toen hij in zijn tank voorbij rolde. Ze ontmoetten elkaar en trouwden hij in zijn legerjasje en zijn nu 67 jaar samen. De oud-soldaat wil wel wat kwijt, over de nieuwe website van de PVV, het meldpunt waar mensen anoniem klachten kunnen melden over Polen en andere Oost-Europese burgers die in Nederland wonen. Nowinski spreekt langzaam en zorgvuldig Nederlands: "Dat meldpunt had er nooit moeten komen. Het is een politiek speeltje. De PVV moet de Polen niet inmengen ineen of ander spel." Dan rolt hij een sigaret met zijn door reuma kromgetrokken handen en zegt: "Gelukkig heeft de burgemeester van Breda het meldpunt verworpen. De burgemeester komt op voor de Polen, omdat wij zijn stad hebben verlost van de Duitsers." Nowinski kan het allemaal navertellen. Hoe hij na de Duitse inval in september 1939 op zijn zestiende Polen uitvluchtte uit angst voor de Duitsers. Hoe hij na omzwervingen in Frankrijk belandde en daar zijn gymnasiumdiploma haalde. Hoe hij Frankrijk weer verliet en in Groot-Brittannië terechtkwam.
Daar hadden Poolse militairen zich gehergroepeerd toen hun land bezet was door zowel de Duitsers als de Russen. Hij wilde medicijnen studeren, maar was inmiddels dienstplichtig. En zo kwam het dat de 21-jarige Pool samen met duizenden landgenoten in Normandië landde. Ze stootten door, tot in België, Zeeuws -Vlaanderen, Brabant, tot aan het Duitse Wilhelmshaven. "Ik zag vele kameraden sneuvelen", zegt Nowinski. "Maar ik had een engel op mijn schouder." Hij laat het overblijfsel van zijn enige wond zien: een litteken op zijn pink, van een granaatscherf. Ja ja, zo meteen zegt hij meer over dat meldpunt van de PVV. Maar eerst nog even dit. Vergeet niet: hij kón niet terug naar Polen.
REFERENTIE
In 1944 waren Polen meer dan welkom (2)
NRC Handelsblad 15-02-2012 (p.06-7)
Polen, na de oorlog. De communisten waren aan de macht. Ze zagen hem en zijn Poolse divisiegenoten als landverraders, omdat ze met de westerse geallieerden hadden gevochten. Poolse soldaten die toch teruggingen naar hun vaderland, wachtte soms jaren gevangenisstraf of zelfs verbanning naar Siberië. "Het was gewoon verschrikkelijk." Dus bleef Nowinski net als honderden andere Polen in Breda, de stad waar zij ingekwartierd hadden gezeten in de winter van 44/45. In Breda of omgeving bouwden ze hun

levens op, stichtten ze gezinnen. Ze gingen werken in staalfabriek en of, zoals Nowinski, bij de Hollandse Kunstzijde Industrie. Hij voelt zich eerder een Nederlander dan een Pool, zegt hij. Maar als hij over het PVV-meldpunt praat, spreekt hij over zichzelf als Pool. "Behandel ons Polen niet als minderwaardige mensen", zegt hij dan. "Ik weet dat er Polen zijn die overlast veroorzaken. Maar Nederlanders doen dat net zo goed."
Tien minuten rijden van Nowinski's huis staat een museum gewijd aan de Poolse generaal die zijn pantserdivisie aanvoerde. Het Generaal Maczek museum, gelegen op een kazerne van de Koninklijke Militaire Academie. De directeur van het museum, Frans Ruczynski, en museumvrijwilliger Wadec Salewicz zijn minstens zo gekrenkt door het PVV-meldpunt als Nowinski. De twee zijn allebei zoons van Poolse bevrijders die na de oorlog hier bleven wonen. Ze groeiden op in Breda en Oosterhout, zeggen ze in de museumzaal die volhangt met Poolse vlaggen, uniformen en legerhelmen. Ruczynski (64): "Het meldpunt vind ik kwetsend. Nederlanders hebben een morele verplichting jegens de Polen. Let wel: op 49 kerkhoven in Nederland liggen Poolse soldaten begraven." Over de nasleep van de oorlog: "Polen is willens en wetens aan zijn lot overgelaten. Het Westen, en dus ook Nederland, leverde ons land zo uit aan de Russen. Neem het de Polen eens kwalijk dat ze eindelijk, na decennia van onderdrukking, een graantje willen meepikken van de westerse welvaart." Salewicz (66) vindt dat de PVV en de klagers een toontje lager moeten zingen over Polen die hierheen komen. "In 1944 was er werkelijk geen enkele Nederlander die klaagde over de binnenkomst van Polen." Ruczynski: "Ik snap dat het zeer onprettig is om tien Poolse arbeiders als buren te hebben in je Rotterdamse benedenwoning. Maar bij het gros van de mensen is er geen onvrede over Polen. De Brabanders die ik spreek, zijn laaiend enthousiast. Poolse arbeiders werken hard." Wat beiden vooral kwalijk vinden: het meldpunt is een belediging voor hun vaders. Michal Salewicz was tankchauffeur, Konrad Ruczynski zat in de compagnie met zware machinegeweren. Na de oorlog werkten ze van vroeg tot laat, in fabrieken of als vrachtwagenchauffeur. Ruczynski: "Vanuit het niets echt niets moesten ze een bestaan opbouwen." Contact met hun familie in Polen was er zelden. Salewicz: "Mijn vader bezocht Polen in 1975. Toen hoorde hij dat zijn ouders waren overleden."
'Nederlanders hebben morele verplichting jegens de Polen'
Pjotr Jan Nowinski (88) vocht in 1944 mee bij de bevrijding van Breda. Het Generaal Maczek museum in de stad is gewijd aan de inzet van Poolse militairen.

(Dagblad De Stem 22-12-1994)

Lichaam Maczek gearriveerd op Gilze-Rijen

(Van onze verslaggever)

(In passend decor arriveerde het stoffelijk overschot van Maczek op Gilze-Rijen.)

Rijen-in een passend decor is gisteren aan het einde van de middag het stoffelijk overschot van generaal Maczek, de bevrijder van Breda, in Nederland gearriveerd.

Grondmist en de invallende duisternis vormde het decor op de vliegbasis Gilze-Rijen. Daar landde even naar 4:45 uur de Fokker Friendship Kruizinga van de Nederlandse luchtmacht met aan boord het lichaam van Maczek. Het vliegtuig haalde Maczek gisteren op in Edinburgh, zijn woonplaats waar hij vorig weekend overleed. Aan boord bevonden zich ook onder andere Maczek's zoon, burgemeester E.Nijpels en wethouder H. van Raak van Breda. Nadat een kwartiertje was gewacht op de Poolse ambassadeur, die in het verkeer verstrikt was geraakt, vormde zich bij het vliegtuig een erehaag van hoogwaardigheidsbeklederes en hoge Nederlandse en Poolse militairen, alsmede een tiental Poolse oud-strijders die nog onder Maczek hebben gevochten. De bijzondere waardige wijze daalde de kist, getooid met de Poolse vlag, een eenvoudig bloemstuk en de baret van de generaal vanuit het vliegtuig op Nederlandse bodem. Slechts het gekrijs van vogels doorbrak de stilte. Opvallendste man in de erehaag was zonder meer de Poolse oud-strijders W.Kothutnicki. Hij had voor de gelegenheid en voor het eerst na 20 jaar het geklede tenue van de Nederlandse artillerie uit de kast gehaald. Na de oorlog bleef hij, zoals zoveel van zijn strijdmakkers, hangen in Nederland.

Hij trouwde een Nederlands meisje, vestigde zich in Rosmalen en nam dienst in het Nederlandse leger. Over zijn gevoelens gisteren zei hij:,, Elke begrafenis van een oude strijdmakker heeft iets specifieks. Maar het is wel heel speciaal om de laatste eer te kunnen bewijzen aan mijn oude commandant."

ONDERSCHEIDING VOOR MW. ELISABETH TUIJNMAN
EN PROMOTIE VAN DHR. *WLADYSLAW KOHUTNICKI* - 7 maart 2013;

De voormalig burgemeester van Overbetuwe, mw. Elisabeth Tuijnman is onderscheiden met het Kruis van Commandeur in de Orde van Verdienste voor de Republiek Polen. Dezelfde dag is de veteraan van de 1e Pantserdivisie Władysław Kohutnicki bevorderd tot majoor van de reserve van de Poolse Strijdkrachten.
Op 6 maart 2013 heeft Ambassadeur Jan Borkowski de voormalig burgemeester van Overbetuwe, mw. Elisabeth Tuijnman onderscheiden met het Kruis van Commandeur in de Orde van Verdienste voor de Republiek Polen. De onderscheiding is toegekend door de President van de Republiek Polen Bronisław Komorowski.
Mw. Tuijnman heeft deze hoge onderscheiding ontvangen voor haar jarenlange ondersteuning van de jaarlijkse herdenking van de luchtlandingen in Driel in 1944 van de Poolse soldaten van de 1e Onafhankelijke Luchtlandingbrigade van generaal Stanislaw Sosabowski. Met haar inspanningen heeft zij uitnemend bijgedragen aan het in stand houden van de herinnering aan de heldenmoed van de Polen.
Als burgemeester van Overbetuwe, waar de landingsplaats was de Polen die deelnamen aan Operatie Market Garden, heeft zij zich altijd ingespannen om aan die jaarlijkse herdenkingen de hoogste rang toe te kennen. Zij verzekerde ook steun aan lokale initiatieven om de herinnering in stand te houden aan de moed van de Poolse soldaten, die streden voor de bevrijding van Nederland van de Duitse bezetting. Een hoogtepunt in haar activiteiten op dat gebied was het ontvangen in 2009 van de premiers van Polen en Nederlands tijdens de 65e herdenking van het aandeel van Polen in de slag om Arnhem.
Dhr. Władysław Kohutnicki, veteraan van de 1e Pantserdivisie onder generaal Stanisław Maczek, is bij besluit van de Minister van Defensie bevorderd tot majoor van de reserve van de Poolse Strijdkrachten. Het besluit is hem uitgereikt door de Militaire Attachee van de Land-, Zee- en Luchtmacht, kolonel Dariusz Waryszewski.

Foto links: mw. Elisabeth Tuijnman met Ambassadeur Jan Borkowski.
Foto rechts: Dhr. Władysław Kohutnicki met kolonel Dariusz Waryszewski

Szymon Kawaler

(Van een onzer verslaggevers)

BREDA — „De 20ste april van het jaar 1945 zal ik nooit vergeten. Voor mij was op die dag de oorlog ineens uit. Het gebeurde bij Aschendorf in West-Duitsland. Mijn peloton was aan de beurt bij het oprukken voorop te gaan. Ik reed met mijn tank aan de kop. Nauwelijks waren we de eerste huizen van Aschendorf gepasseerd toen mijn tank door een granaat uit een antitankgeschut werd getroffen. Van de vijf mannen, die in de tank zaten, werden er twee op slag gedood, twee zwaar gewond, waaronder ikzelf, en een licht gewond.

Meer dood dan levend hebben ze me naar België getransporteerd en vandaar naar Engeland, waar ik twee jaar lang onder handen van chirurgen en doktoren ben geweest voordat ik weer op de been was. Gehandicapt voor het leven. Mijn rechterarm was ik kwijt. Maar ik ben het gevecht voor een zelfstandig bestaan aangegaan en ik heb, mede dank zij de hulp en medewerking van een aantal prachtmensen uit Breda, gewonnen."

De Pool, Szymon Kawaler, die erbij was, toen 23 jaar geleden Breda werd bevrijd, is nu 49 jaar en van zijn „overwinning" getuigt de bloeiende horlogerie, die hij in 1956 aan de Dreef in Prinsenhage is begonnen.

Szymon Kawaler is na zijn herstel in Engeland naar Breda gegaan omdat hij zulke goede herinneringen had aan de familie Schrauwen waarvan de man onderwijzer was. De familie Schrauwen bezorgde hem een baan bij de fa. Molenschot in Breda, waar hij 15 jaar werkzaam is geweest bij de montage van weeginstrumenten. Hij kwam in de kost bij de Bredase familie Damen die hij tot op de dag van vandaag als zijn pleegouders beschouwt. In juni 1947 trouwde hij. Het echtpaar Kawaler heeft intussen elf kinderen gekregen.

Szymon Kawaler heeft het allemaal niet cadeau gehad: „Toen ik nog bij Molenschot werkte stond het al voor me vast dat ik, als het maar even kon, een eigen zaak zou beginnen. In Polen had ik de eerste schreden naar het horlogemakersvak gezet en daar wilde ik eigenlijk nog altijd naar toe. Niemand gaf me veel kans gezien mijn handicap. In een horlogemaker met één hand zag niemand wat. Maar in mijn vrije tijd begon ik met het repareren van uurwerken. Als ik ergens een klok stil zag staan, rustte ik niet voordat ik de klok mee kreeg om ze te repareren. Ik heb het moeilijk gehad in die dagen, dat wil ik nu wel zeggen. Ik heb er ongeveer zeven jaar over gedaan voordat ik eindelijk mij vakdiploma's op zak had. Ik heb meer dan eens de neiging gehad de boel erbij neer te gooien en er mee op te houden. Nu ben ik blij dat ik heb doorgezet.

Ik geloof niet dat het gelukt zou zijn zonder de hulp en medewerking, die ik van verschillende Bredanaars heb gekregen bij de opbouw van mijn zaak. Ik ben ze erg dankbaar voor. Ik ben nu een tevreden man".

Franek Mucharowski: een goedmoedige held

Wat bij de beoordeling van de Polen in de strijd tegen het fascisme altijd het meest naar voren komt, is de vraag bij welke veldslagen zij betrokken zijn geweest. In die beoordeling krijgen de namen Caen, Falaise, Sint Niklaas, Axel, Merksplas, Baarle-Nassau, Breda, Moerdijk en Wilhelmshaven altijd de meeste aandacht. Wat er in de levens van al die Polen ook nog is gebeurd, voordat zij in West-Europa voet aan wal zetten, blijft bijna altijd buiten beschouwing.

Franek Mucharowski, die vele Bredanaars kennen als de waard van het Poolse café 'Warschau', heeft al die bekende fasen in de reeks veldslagen als Rode Kruis-soldaat meegemaakt. Het is overigens een misvatting als zou de oorlog op iedere andere willekeurige plek minder gruwelijk zijn geweest. In het leven van Franek Mucharowski heeft zich ook vóór de invasie in 1944 al heel wat afgespeeld. Die periode is, voordat hij officieel tot held en tot ere-burger werd uitgeroepen, minstens even indrukwekkend geweest.

Franek Mucharowski, de waard van Warschau, was zoals de meeste Polen al sinds 1939 onderweg. Hij heeft gevangen gezeten in Siberië, kwam via Perzië en Israel in Noord-Afrika, jazelfs in Zuid-Afrika terecht en voegde zich uiteindelijk in Schotland bij het Poolse invasieleger. Zijn Poolse vrouw Janina ontmoette hij in Noord-Duitsland, waar zij in een Duits vrouwenkamp zat opgesloten. Zijn eigen ouders wisten niet beter of Franek was door de Russen doodgeschoten. Toen hij pas in 1958 zijn ouders weer terugzag, riepen de mensen in het dorp uit dat „Franek uit den dode was opgestaan".

De laatste keer dat ik met hem over de oorlog sprak was in 1978. We stonden vlakbij de St. Josephschool. Op het dak was het Rode Kruis nog zichtbaar. Franek heeft hier in de winter van 1944 zijn gewonde kameraden verzorgd en verpleegd. Hij was heldhaftig in de weer. Je zou het niet zeggen, als je deze man in de stad zag wandelen met een tasje met boodschappen in de hand, of als je een glaasje wodka met hem dronk in zijn eigen café. Een bescheiden Bredase Pool, bezig zijn heldendom met goedmoedigheid te camoufleren.

Een aardige en indrukwekkende Pool is te vroeg uit het Bredase stadsbeeld van 1984 verdwenen. Aan de vooravond van de 29e oktober, de dag waarop Franek Mucharowski veertig jaar geleden in Breda als een held werd ingehaald.

BREDASE KRANT VAN WOENSDAG 23 OKTOBER 1985

Oud-strijders in Breda voor herdenking bevrijding

BREDA/OOSTERHOUT – In het komende weekeinde is het 41 jaar geleden dat Breda en Oosterhout bevrijd werden van de Duitse bezetter. Hierin werd een belangrijke rol gespeeld door de Polen. In 1984 werd uitgebreid stilgestaan bij de veertigste verjaardag van de bevrijding.

Zaterdag zal een honderdtal oud-strijders opnieuw Breda en Oosterhout bezoeken. Zij brengen dan bezoeken aan de plaatsen waar zij vroeger gevochten hebben.

De dag begint om 10.30 uur met een kranslegging op het Bredase Ereveld aan de Ettensebaan. Om 11.30 uur worden op de begraafplaats van Ginneken de doden herdacht. Bij beide plechtigheden zijn belangstellenden welkom.

Dan volgen twee programma-onderdelen welke speciaal bedoeld zijn voor de leden van de vereniging van oud-strijders van de eerste Poolse Pantserdevisie. Rond het middaguur zal burgemeester Fey hen ontvangen op het Bredase gemeentehuis. Hierna wordt een maaltijd gebruikt in Motel Brabant.

Geinteresseerden kunnen om 15.45 uur het spoor van het internationale gezelschap weer oppikken. Dan is een aantal van hen te vinden aan het Wilhelminakanaal ter hoogte van café Verwijmeren in Oosterhout. Bij de gedenktsteen daar worden de slachtoffers van de slag rond het Markkanaal herdacht. Hierbij zijn onder anderen vertegenwoordigers van de Engelse Royal Engineers. Een half uur later volgt aan de Oosterhoutse Zwaaikom (ter hoogte van de aanlegsteiger van de rondvaartboot) nog zo'n korte plechtigheid.

In Dorst wordt om 17.00 uur een eucharstieviering gehouden in de Poolse taal. Voorganger hierbij is rector Frankow van de Poolse katholieke missie in de Benelux. Na de mis wandelen de oud-strijders naar de bevrijdingskapel van Dorst. Ook hier zal een eerbetoon zijn aan de gevallenen. Er zullen kransen worden gelegd namens de Poolse strijders, de gemeente Oosterhout en de Dorstse gemeenschap.

(Weekblad Stad en Streek 28-12-1994)

Laatste eer voor generaal Maczek

(Met volledige militaire eer en onder grote publieke belangstelling is gisteren de bevrijder van grotr delen van Zuidwest-Nederland generaal Stanislaw Maczek begraven. Cadetten van de Koninklijke Militaire Academie droegen de overleden commadant van de Eerste Poolse Pantserdivisie naar zijn laatste rudtplaats: het Pools Militair Ereveld in Breda. De brdase burgemeester Nijpels noemde de Poolse bevrijder 'een dapper militair maar bovenal ee nobel mens'.)

(Foto De Stem/Johan van Gurp)

(Dagblad De Stem 24-01-1963)

MEMOIRES VAN GENERAAL STANISLAW MACZEK

Polen wisten vernieling van Breda te voorkomen

Moerdijk moest huis voor huis veroverd worden…

Hoewel de verdedigende periode van de 6e oktober tot de 26e oktober onder slechte weersomstandigheden en met vermoeiende dienstvervulling aan de fronten niet direct als rustperiode gezien mag worden, waren wij toch in de gelegenheid het materieel enigszins te repareren en een goede beurt te geven, terwijl tevens de troepen enigermate aangevuld werden. Het tekort aan tankbemanningen had tot gevolg, dat we nog maar twee derde van het normale aantal konden beschikken, terwijl de bezetting van de infanteriecompagnieën zelfs maar 60% bedroeg.

GILZE GENOMEN BIJ VERRASSING

Op 22 oktober begint een op grote schaal voorbereiden geallieerde actie. Ten zuidwesten begint de hoofdaanval van de 4e Britse infanteriedivisie, 104e Amerikaanse infanteriedivisie en de 4e Canadese pantserdivisie in de richting Roosendaal Hollands Diep. In het oosten valt de 4e zelfstandige pantserdivisie aan ten zuiden van Tilburg, terwijl de 7e pantserdivisie en de 51e Schotse infanteriedivisie uit oostelijke richting aanvallen. De verdedigende handelingen van de Poolse pantserdivisie tussen 22 en 26 oktober, mogen gezien worden als een scharnier van deze actie, maar dan een scharnier ver vooruitgeschoven ten opzichten van deze beide aanvallen.

(Nog tijdens de acties sloot de bevolking van de bevrijde plaatsen vriendschap met de troepen van generaal Maczek. De jeugd bleef hierbij niet achter, getuige deze foto. Vooral in Breda hebben dankbaarheid en vriendschap een blijvend karakter gekregen.

Bruggenhoofd

De Duitsers aan hun kant, waren hoofdzakelijk ingesteld om de bedreiging van Breda vanuit het westen en zuidwesten te weerstaan. Hun veld versterking en voornamelijk de enorme tankversperring, bezaaid met mijnen en goed gecamoufleerde zware wapenen sluiten de tweehoofdrichtingen af: uit Bergen op Zoom via Roosendaal op Breda, uit Antwerpen vanuit het zuiden op Breda. De tankversperring, welke de burgerbevolking gedwongen werd te graven, strekte zich uit met een brede boog, in het noorden beginnende bij de Mark (rayon de Emer.), langs Beek en vanuit daar uit naar het zuiden, langs de zuidelijke buitenwijken van Breda, Princenhage en het Oostelijk randgedeelte van het Mastbos. Dit alles vormde als het ware een 16 km lang bruggenhoofd der stad Breda, waarvan de verdediging tot de binnen singels reikte.

Het zag ernaar uit dat wij met een zware en langdurige tegenstand van de Duitsers rekening zouden moeten houden, waardoor, gezien de massale luchtmacht en artillerie der geallieerde, Breda een totale vernietiging dreigde.

Gilze veroverd

26 oktober: de Poolse divisie krijgt opdracht de Duitsers bij Oosterhout bezig te houden en hun zodoende geen kans tot hergroepering te geven in de richting van de hoofdaanval, te weten Roosendaal Breda-Hollandsch Diep. Doordat het terrein tussen Breda en Alphen te bosrijk werd geacht, leek de opdracht slechts uit te voeren, door de troepen op de rechtervleugel der divisie te concentreren en krachtig door te stoten van Alphen-Terover uit een richting Oisterwijk Gilze (bedoeld wordt het gehucht Alphen Oisterwijk), zo de Duitsers naar zich toe te trekken en geen gelegenheid te geven hun krachten in dit rayon te her groeperen. Met deze voornemens valt op zijn 21 oktober de 10e pantserbrigade Vijfhuizen en Alphen Oisterwijk aan, terwijl de derde infanteriebrigade door de bossen ten noorden van Alphen oprukten ter beveiliging van de hoofdaanval van de divisie

Beide acties bereikten snel hun doel, zodat ons verkenning regiment, te weten het 10e regiment PSK, dit succes uitbuit en reeds om 12:15 uur Gilze veroverd; om 14:00 uur de hoofdweg Breda Tilburg in het rayon Haans berg bereikt en elke verbinding heeft afgesneden.

Door dit volledige succes onze divisie en door de traagheid van de hoofdaanval der drie geallieerde divisies op Roosendaal, komen wij aan de spits der totale actie in deze sector. Onze taak is uitgegroeid van een hulp tot hoofd actie. Door bezetting van het terrein Gilze Haansberg staan ons de volgende mogelijkheden open; 1. De aanval in noordelijke richting te continueren en het Wilhelminakanaal over te steken, waarop de divisie is voorbereid door de aanvankelijke opdrachten (het 24e regiment der Ulanen en de Dragonders zijn zelf reeds handelend opgetreden in het zuidelijk deel van Rijen); 2. Naar het oosten op te rukken in de richting Tilburg, omdat aan het oprukkende tweede leger over te dragen; 3. Doorstoten in de richting Hollandsch Diep en daarmede de Duitsers de terugtocht afsnijden. De derde mogelijkheid is operationeel ten aanzien van het geheel van het grootste belang en dus wijzigt maarschalk Montgomery de opdracht van onze divisie en deze luidt nu: Hollandsch Diep. Om echter tot het Hollandsch Diep door te dringen en het rayon om de Moerdijk bruggen te bezetten, is het noodzakelijk eerst het belangrijkste wegen knooppunt naar Moerdijk voerende te veroveren, dat betekent dus Breda te bezetten.

Aanval op Breda

En zo wordt Breda ons eerste doel. Duitse gevangenen uit het 256ste en 719e divisie en van het 51e Flieger Regiment, die op 17 oktober gevangen genomen werden, laten zich ontvallen dat de Poolse successen in dit gebied de vijand volkomen hebben verrast. Om de vijand de kans tot herstel te ontnemen, hergroepeert de Poolse divisie alleen de infanteriebataljons na de linkervleugel, verandert 90° van richting vanuit het noorden naar het westen en opereert aldus vanaf 8 oktober min of meer met twee armen; noordelijk de 10e pantserbrigade en het verlengde van de weg Tilburg Breda met de opdracht Noord oostelijke buitenwijken van de stad Breda te veroveren en tegelijk de divisie tegen eventuele Duitse tegenaanval er vanuit het noorden te beveiligen, alsmede bij het Wilhelminakanaal ten zuiden van Oosterhout de mogelijkheid tot oversteken te scheppen. Zuidelijk; de 3e infanteriebrigade langs de bossen, die zich uitstrekken van Alphen tot-Ginneken (nu echter reeds aan de noordelijke zijde van deze bossen) met het doel het zuidelijke en het centrale deel van de stad Breda te veroveren, om snel na het Mark-Kanaal te kunnen oprukken. Deze actie gevoerd op 28 oktober tot het bezetten van het gehele terrein Gilze, Haansberg, Rijen, Molenschot, Dorst, Bavel, het zuiveren van Duitse troepen en tot het bereiken van uitgang stellingen voor de aanval op Breda. De Duitsers hebben zich verwoed verdedigd; nog in de ochtend van 29 oktober trachten zij met een tegenaanval van twee infanterieregimenten ten noorden van Dorst de kansen te doen keren. Zelfs ontstond een uiterst kritiek moment bij de rechtervleugel van onze divisie, toen we ons gemotoriseerde artillerieregiment met ons anti-tankregiment -dit laatste met horizontaal gerichte salvo's op een afstand van enige tientallen meters- de Duitse aanvallen hebben moesten weerstaan. Hierna is de situatie echter vlug opgeklaard. Het 9e bataljon na zware gevechten in een nachtelijke aanval het oostelijk deel van Ginneken veroverd. Tijdens de gehele dag 28 oktober tot het morgen krieken van de volgende dag zijn gevangen genomen: 5 officieren en 276 manschappen: tevens

buitgemaakt: 2 tanks, 3 kanonnen van 75 mm, twee van een 35, 3 mm van de 37 mm, alsmede veel ander oorlogsmateriaal. 29 oktober: vroeg in de morgen valt de gehele divisie Breda aan.

De bevrijding

De gevechtsgroep, de 3e infanteriebrigade, trekt door-Ginneken naar Princehagen en beheerst het Zuid oostelijke deel van de stad en een brug in het rayon Oranjeboomstraat. Na de middag wordt het centrum gezuiverd. De gevechtsgroep van de 10e pantserbrigade beheerst de noordoostelijke buitenwijken van de stad en verdringt de Duitsers na zware gevechten, uit het terrein tussen de weg Tilburg-Breda en het Wilhelminakanaal. 30 oktober; de gehele dag duren de gevechten rondom Breda en gedeeltelijk ook in de stad, waar het 9e infanteriebataljon het noordelijke stadsdeel zuivert. Het achtste infanteriebataljon neemt het Princenhage in en het tweede pantserregiment het bos ten westen daarvan; het brengt de verbinding tot stand met het 104e Amerikaanse infanteriedivisie. Het 24e regiment der Ulanen en het 10e regiment der Dragonders, dwingen de Duitsers tenslotte zich ten noorden achter het Wilhelminakanaal terug te trekken.

Het verkenning regiment baant zich een weg langs de noordelijke kant van Breda, dringt door tot Beek en met patrouilles naderen zij het Mark-Kanaal; het nog diezelfde nacht uit Princenhage daarheen gedirigeerde 8e infanteriebataljon krijgt een klein bruggenhoofd aan het kanaal te pakken. Nu zijn de Duitsers pas definitief na de oever van het Wilhelmina en Mark-Kanaal teruggedrongen. De stad Breda is nu vrij… Dit is echter toch nog maar betrekkelijk, want de stad ligt nog steeds binnen het bereik van de zware Duitse artillerie. Steeds vallen er Duitse granaten op de stad en menigmaal mengt zich het bloed der bevrijden met dat der bevrijders. Daarop tracht de divisie met hetzelfde tempo, waarmede zij de stad heeft veroverd, ook dit gevaar te bezweren, door snel het-Hollandsch Diep te bereiken. De vier dagen lang durende actie op Breda was na de zware gevechten der divisie bij Falaise het volgende grote succes. In plaats van de vervulling een er ondergeschikte de opdracht, n.l. de vijand te binden heeft de divisie een dominerende rol gespeeld bij het veroveren van de stad Breda en omgeving; oorspronkelijk zou de hoofdaanval hierop gericht woorden met een veel sterkere artillerie macht en eventuele vliegtuig bombardementen.

Ongetwijfeld heeft ons optreden de stad voor ernstige vernielingen behoed. Rekenend vanaf Alphen tot het Mark-Kanaal heeft deze vierdaagse actie opgeleverd: 30 km veroverd terrein en de gevangenneming van de 7 officieren en 569 manschappen. Tevens werd buitgemaakt: 3 tanks MK.IV, 1 Canon 88 mm 4 van 75 mm, 1 van de 55 mm en 3 van 37 mm. Daarbij is niet inbegrepen eventuele buit van de 2e Canadese pantserbrigade die aan onze divisie werd toegevoegd en die naar Breda van het Zuiden (o.m. via Chaam) uit oprukte, tegelijkertijd het daarbij behoorde trein innemend en zuiverend. Tevens heeft het de 18e Canadese pantser auto regiment in de laatste fase de Noord oostelijke vleugel van onze divisie beveiligd. Terwijl de afdelingen van onze divisie de een na andere uitgang stellingen innemen richting Noord beleeft Breda op een niet te beschrijven manier haar eerste ogenblikken van vrijheid. Echt Carnaval.

-- de straten zijn overbevolkt met feestende bewoners- bloemen en confetti. De etalages zijn volgeplakt met Poolse zinnen. ,,Dziekujemy wam Polacy". Het enthousiasme bereikt zijn hoogtepunt, als generaal Maczek op het gemeentehuis oud burgemeester van slobbe installeert, die voor de Duitsers was ondergedoken.

Naar Moerdijk

De ambitieuze voornemens der Poolse pantserdivisie om het Hollandsch Diep zo snel mogelijk te naderen zijn mislukt door de aard van het terrein, dat duidelijk in het voordeel van de verdediger was. Het vlakke, gedeeltelijk beboste, drassig gebied beperkte onze bewegingen tot de wegen op hoge dijken. Dit terrein was zorgvuldig in staat van verdediging gebracht met betonnen bunkers (pillboxen) op strategische punten, waarvan alle zijden versterkingen konden worden aangetrokken bij dreigend gevaar. Toen wij dan ook trachten een rechtstreekse aanval op Moerdijk via de hoofdweg te forceren, is dit met bloedige verliezen mislukt; een nieuwe brede aanval werd ondernomen tussen

Zo ging het langs de route die de bevrijders volgden. Mensen schreven met kalk of krijt groeten en korte berichten op de stalen wanden van de Cromwell-tanks.

het uitgangspunt van de laatste mislukte aanval en Oosterhout. In de ochtend van 3 november begint in twee rayons de aanval op het kanaal, n.l. bij Ter Aalst en ten zuiden van Vraggelen. (gehucht onder Oosterhout), terwijl op andere plaatsen zijn acties werden ondernomen om de vijand te misleiden.

De aanval bij Ter Aalst werd met succes bekroond, daar de vijand door ons infanteriebataljon (de Podhale) volledig werd verrast. Bij Vraggelen verdedigden de Duitsers zich hardnekkig en pas door tussenkomst van Tyfoons van de RAF zwijgen de Duitse artillerie en mortieren, waardoor het mogelijk wordt de brug te bouwen en tanks na de noordelijke oever te brengen. Door de veroveringen van Vraggelen-Den Hout en het ten westen gelegen bossencomplex versmelten beide bruggenhoofden. De verkregen ruimte is voldoende om de divisie met twee door onze genietroepen gebouwde bruggen en behoefde van verdere actie over te zetten.

(Zo ging het langs de route die de bevrijders volgden. Mensen schreven met kalk of krijt groeten en korte berichten op de stalen wanden van de Cromwell-tanks.)

De 7e Britse pantserdivisie reikte ons de helpende hand door de vijand meteen vuur in de flank te beschieten, wat de beginactiva uit het bruggenhoofd vergemakkelijkt. Op 4 november bij voortdurende gevechten, waaiert onze divisie weidt uit ten noorden van de Mark, daarbij diverse plaatsen innemend, zoals: Made, Oudekerk, de nabijgelegen gehuchten Heikamp, Hoogerheide, Stuyvesant en Wagenberg.

Het meest zichtbare gevolg van deze actie was dat op deze dag definitief de Duitse zware artillerie zwijgt. Deze heeft zich n.l., over het Hollandsch Diep teruggetrokken. Breda is nu werkelijk vrij. Ons rest nu nog het beëindigen van de operatie, dat betekent dat de resterende Duitse troepen over het Hollandsch Diep terug te dringen. In de dagen van 5 tot 7 november wordt in dit rayon de oever van de Maas bereikt, maar de Duitsers houden nog steeds vast aan hun bruggenhoofd Moerdijk; het terrein is door de overstroming en door de betonnen versterkingen in een waar fort veranderd.

Operatie klaar

Op de 8e november bereidt zich de Poolse divisie voor op een definitieve aanval op dit bruggenhoofd. Door ongunstige weersomstandigheden moet de artillerie alleen het ondersteunende werk verrichten. De artillerie wordt derhalve tot het 9e regiment aangevuld, te weten: 2 organieke regimenten van onze divisie; 6 Canadese regimenten; 1 regiment zware artillerie. Totaal dus 9 artillerieregimenten en een batterij raketten geschut. Deze eerste Rocket-batterij moet gezien worden als een Canadees Experimenteel Project, voor het eerst gebruikt in juli 1944 tijdens de gevechten om Vlissingen. Deze batterij had 12 lanceereenheden, elk van 32 lopen. Bij een elektrische ontsteking werden zodoende 384 raketten tegelijk de lucht ingeschoten. Het veroveren van het bruggenhoofd verloopt in 3 fasen; 1e fase: het vernielen van de gewapend betonnen versperringen door de tanks van het 10e pantserregiment. Hun Cromwells naderen tot enkele tientallen meters om met direct gerichte schoten zich als het ware een weg door het gewapend beton heen te banen. 2e fase: de gehele artillerie komt in actie om op de noordelijke oever van het Hollandsch Diep, de Duitse zware artillerie tot zwijgen te brengen, 3e fase: het 24e pantserregiment der Ulanen valt aan door de geschoten bressen, langs wegen op de dijken. Mannen van het 8e en 9e bataljon der infanterie waadt in het vuur van de strijd tot aan hun middel in water en modder. Dankzij deze moeizame operatie kon men in de avond het bruggenhoofd liquideren, hoewel de gevechten nog vrijwel de hele nacht voortduurden, waarbij om elk huis, of liever gezegd, om de ruïnes van elk huis in Moerdijk gevochten werd.

Zo eindigde de operatie welke op 27 september bij het kanaal van Turnhout is begonnen en op 9 november bij het Hollandsch Diep is geëindigd. In onze annalen is deze strijd omschreven als.. Operatie Breda".
Een specificatie van deze verliezen aan beide zijden geeft een duidelijker beeld dan losse woorden: de gevoelige verliezen der Duitsers-doden en gewonden niet meegerekend-bedroegen aan gevangenen 53 officieren en 2892 manschappen; daarnaast werden buitgemaakt 8 kanonnen van 155 mm, 15 van 75 mm, 6 van 88 mm, 3 van 50 mm, 4 tanks en acht gemotoriseerde kanonnen. Onze verliezen aan materiaal waren minimaal, terwijl er aan doden en gewonden 69 officieren en 876 manschappen waren te betreuren. Veel minder dus dan de Duitse verliezen, echter des te pijnlijker daar de Poolse pantserdivisie haar opengevallen plaatsen niet op de normale wijze kon aanvullen en daarom direct een beroep moest doen op de door de geallieerde acties uit krijgsgevangenschap en andere gevangenissen vrijgekomen landgenoten.

Tegelijk met het bereiken van de eerste Poolse pantserdivisie van het Hollandsch Diep en de Maas heeft het Canadese leger het terrein ten westen ingenomen en tevens na hevige gevechten het deel ten westen van het kanaal Terneuzen gelegen van de provincie Zeeland. Toen men via een invasie-achtige actie Walcheren en Beverland heeft veroverd,, kon men eerst denken aan het ingebruik nemen van de haven van Antwerpen. Op 28 november is dan ook het eerste Geallieerd konvooi in de haven van Antwerpen aangekomen en op 1 december heeft men de eerste 10.000 ton oorlogsmateriaal gelost. De haven van Antwerpen had nog gedurende de winter en de lente van 1945, aanvallen van vliegende bommen te voortduren. Bij het bestrijden hiervan heeft een Pools regiment luchtdoelartillerie gedurende twee weken negen vliegende bommen neergehaald.

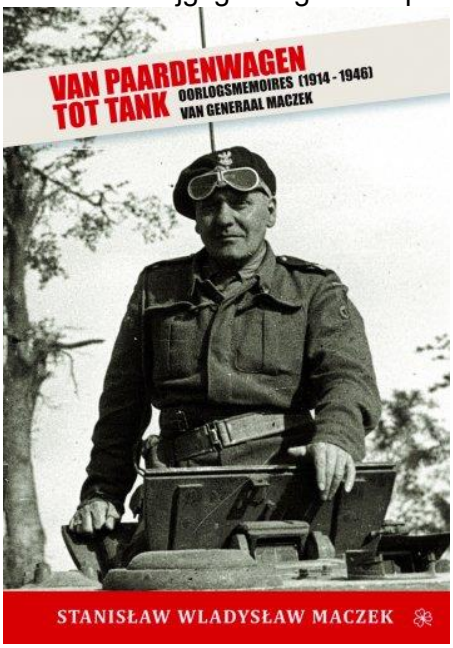

'Van paardenwagen tot tank'

("Od podwody do czołga") – de Nederlandse editie van oorlogsmemoires van de Poolse generaal Stanislaw Maczek is verschenen. Deze autobiografie verscheen in 1961 in het Pools en later in het Frans, maar nooit in het Nederlands. Generaal Maczek speelde een centrale rol tijdens de slag om Breda in oktober 1944, dat als een van zijn grootste successen werd gezien. Hij was een held voor de bevolking en een zeer gewaardeerde collega. In 1947 wilde de generaal niet terugkeren naar zijn, inmiddels communistisch geworden, vaderland en vestigde zich in Schotland om daar zijn memoires te schrijven.

Memoires-Maczek schreef zijn oorlogsherinneringen in 1960 op in een boek. De Poolse oorlogsveteraan Sosinski stierf na de oorlog in Breda, liet het werk van zijn vriend daarom begin jaren zestig vertalen, maar van publicatie kwam het nooit.

Vondst-De Engelse versie van het manuscript, 'Oorlogsmemoires van generaal Maczek', werd aangetroffen in het nalatenschap van Zdzislaw Jan Sosiński (overleden in 2007), vervangend officier in de Eerste Poolse Pantserdivisie. Zijn dochter, Josseleine Teulings-Sosiński, stelde het manuscript ter beschikking an het Maczek museum in Breda die liet het uitgeven door John van Ierland auteur en uitgever is te koop bij het Maczek Memorial Breda

Na bewerking zijn oorlogsmemoires van generaal Maczek nu ook in het Nederlands verkrijgbaar.

EEN JAAR BEVRIJD!

Na een korte pijn, een lange vreugde

*

IS HET NOG MAAR een jaar geleden, dat we bevrijd zijn? Het lijkt allemaal zoo ver achter ons. We zijn alweer heelemaal gewoon hardop te praten, niet schichtig te worden van een bel-in-den-avond, met een fiets zonder vrees buiten te rijden, een lamp aan te steken zonder eerst met de verduistering te prutsen, de straten des avonds verlicht te zien, zwart op wit te drukken wat ons in de Overheid en haar maatregelen mishaagt, de buren te verblijden door de radio keihard te zetten, een Mof een Mof en Hitler een schurk te noemen. We lezen alweer van gemeenteraadsvergaderingen en Kamerbijeenkomsten, al zijn het dan nog de echte Raden en Kamers niet. We kunnen ons nauwelijks meer herinneren, hoe een Duitsche uniform eruit ziet of een W.A.-pakje of een Jeugdstorm-costuum of een S.S.-facie. Het lijkt allemaal zoo ver, heel ver in het verleden te liggen en toch was het werkelijk nog maar één jaar. Op den datum, dat U dit leest, maar dan in het jaar 1944 gronde het kanon nog in het Zuiden en streken de typhoons ratelend en knetterend over de wegen. We reken nog aan tegen de biljetten, die ons vertelden, hoe veel heunden en zakdoeken we mochten behouden, om met de rest het Duitsche „Roode Kruis" te verblijden. We zagen de Spaansche

En toch.... het is allemaal beter dan het vervloekte regime van den Pruis en zijn satellieten, dan die knellende en worgende tyrannie, die ons al dieper wegdrukte in ellende en vernedering, die zijn moord- en roofwoede niet den dag duidelijker liet blijken.

Vrijheid, nationaal bestaan, zelfbeschikking, het waren woorden, welke we als het ware achteloos gebruikten en in hun ware betekenis niet doorgrondden, omdat ze steeds deel van ons bestaan waren geweest. Maar toen we ze verloren hadden, wisten we weer ten volle wat ze waard waren.

Meer dan geld en goed, meer dan een rustig en comfortabel leven. Ze zijn de nerf van ons bestaan, het licht van onze oogen, de hartslag van de beschaving. Het was alsof er door de bevrijding weer een andere kleur over alle dingen kwam, een nieuwe toon opklonk in alle geluid. Dit was weer echt, volop leven! En als we ons even indenken in die lange en grauwe dagen vlak vóór de bevrijding, weten we meteen weer door alle zorgen en ergernissen van den huidigen dag heen, dat deze weergalooze schat nog ons deel is en ons deel zal blijven, zoo lang Nederland Nederland blijft.

Tevens wordt dan weer de weg vrij gegeven aan onze diepe dankbaarheid voor hen, die dit in de omgeving en de straten van Breda voor ons bevochten: de Polen. Hun wederom onze hulde, onze onbluschbare erkentelijkheid! Het is een smartelijke paradox van de historie, dat zij, om wier onafhankelijkheid deze oorlog ontvlamde, dat zij, die uittrokken om vele andere volkeren te bevrijden, nu nog altijd in angst en onzekerheid moeten verkeeren om het eigen vaderland. Geen betere bede past dan ook, dat het hun beschoren moge worden weer spoedig de oude onafhankelijkheid te zien oprijzen, de volledige zelfbeschikking, een onbeknot nationaal bestaan.

Breda zal dezen eersten verjaardag van haar bevrijding in waardigen toon herdenken. Nog past geen uitbundig gejubel, geen dolle uitgelatenheid. Angst en beklemming liggen over een belangrijk deel van het koninkrijk. Maar we willen ons toch sterken aan de herinnering der laat-Octoberdagen van het jaar 1944, in gepaste blijdschap en met het vaste voornemen, om ons het groote goed der vrijheid ook waardig te toonen. God geve, dat we mogen voortschrijden in fiere zelftucht, in vroomheid en arbeidslust naar nieuwe en ongekend schoone toekomsten voor Breda en voor Nederland!

Souvenir

Ter gelegenheid van den eersten verjaardag van de bevrijding van Breda aangeboden aan de lezers van het dagblad

De Stem

.b.

Generaal Maczek

Van „Zwarte brigade" tot pantserdivisie

Een onderdeel van het grootste leger aller tijden drong na verscheidene weken van rust op in de richting van de Baroniestad en 't prijkte op den 30en October in de bladen over heel de wereld als hoofdkop: Breda werd gisteren veroverd

Het ging zoo eenvoudig!

WE hebben er eigenlijk een beetje versteld van gestaan, dat het zoo eenvoudig ging. Er kwamen geen vliegtuigen bij te pas. Artilleriedoels bezorgden wel angstige oogenblikken, wat schade en helaas doodelijke slachtoffers. Maar het gruwelijke verhaal, dat we omtrent zoo menige stad hoorden, het vechten van huis tot huis, het belegeren van wijken en woningblokken, dagen en weken lang, het bleef ons bespaard. Aan den ingang van den oorlog was Breda een der zwaarst getroffenen door de wreede evacuatie, aan den uitgang werden we gezegend met een korte pijn en een lange vreugde.

Mogen we zeggen: vreugde? Is het allemaal zoo goed en mooi geweest als we ons in de donkerste uren, vaak droomden? Neen, natuurlijk is het niet allemaal zoo goed en mooi geweest. We leefden in een ontredderde staat en in een land, waarvan een belangrijk deel nog maanden en maanden onder 's vijands juk moest zuchten. De frontlijn zette zich niet ver van onze huizen vast en in den nacht vlamde het nog aan alle horizonten. De V. 1's begonnen met hun luguber geratel ook boven onze stad te karren en ze hebben in den naasten omtrek hun blinde moordzucht uitgewoed. Het bestuursapparaat met zijn tijdelijke voorzieningen begon slechts hortend en stootend op gang te komen. De zuivering werd een moeilijk proces, waarbij de onzuivere elementen niet steeds geweerd konden worden. Er waren zorgen en klachten omtrent het voedsel, de kleeding, de brandstof. Nog zijn we bijlange niet verlost van alle plagen. Moreele verwording knaagt aan het merg van onze kracht. We zullen als volk nog een heel moeilijken tijd moeten doormaken.

Maar dat alles, werkelijk beleefd? Ja, inderdaad, we hebben het beleefd. De wereldhistorie ploegde haar sporen in den Brabantschen bodem.

Het was in de laatste dagen van October 1939, dat Kolonel Maczek met zijn 10de Pantserbrigade, die in Frankrijk opnieuw georganiseerd en met de nodige uitrusting voorzien was, in de omgeving van Breda kwam. Hij had zijn hoofdkwartier in het Kasteel Bouvigne, waar hij zijn officieren bijeenriep en hun de opdracht gaf, die hij van Generaal Sikorski, toenmalig opperbevelhebber van het Poolsche leger, had tot het vormen van de Eerste Pantserdivisie. (Zooals bekend is deze groote staats- en krijgsman helaas bij een vliegtuigongeluk omgekomen). Maczek, die inmiddels tot generaal was bevorderd, kreeg 't bevel over die divisie waarin ook de heele „Zwarte Brigade" werd opgenomen. De divisie kreeg een zeer intensieve training, want ze zou ook moeten meedoen aan de invasie op het Europeesche vastland. De manschappen trappelden van ongeduld, om daarheen terug te keeren, om mede te helpen aan de bevrijding van zooveel onderdrukte volkeren en ook van hun eigen land,, waar de meesten hun ouders, hun vrouwen, hun kinderen of hun verloofden hadden achtergelaten. Het zou echter beeld Augustus 1944 worden, aleer ze zich mochten

Een interessante actie-foto.

De o log was voorloopig verloren. De overlevenden der Zwarte Brigade kregen bevel Polen te verlaten, om den strijd in Frankrijk voort te zetten. De meesten slaagden erin, dit land te bereiken, na talrijke avonturen en na in verschillende Hongaarsche kampen geïnterneerd te zijn geweest.

De Zwarte Brigade werd dus in Frankrijk opnieuw georganiseerd en men maakte er een pantsereenheid van. Onder haar ouden commandant vocht ze mee in den veldtocht van 1940. Ze streed den hopeloozen strijd mede aan de Marne. Na de capitulatie van Frankrijk weigerden haar soldaten de wapens neer te leggen. Sommigen wisten zich in te schepen in Bayonne en Verdon. Anderen sloegen zich door de Duitsche linies bij Dyon heen en wisten Afrika te bereiken. De meesten echter kwamen in Engeland aan, waar ze talrijke Poolsche makkers van andere eenheden aantroffen. Vier lange jaren van wachten en verblijven in Schotland volgden.

kwamen er uit. Sinds waar ze in krijgsgevangenkampen hadden gezeten totdat Rusland met Duitschland in oorlog raakte. Er kwamen er, die uit kampen in Duitschland of door Duitschland bezette gebieden waren gevlucht.

Op 25 November 1942 gaf Generaal Sikorski, toenmalig opperbevelhebber van het Poolsche leger, last tot het vormen van de Eerste Pantserdivisie. (Zooals bekend is deze groote staats- en krijgsman helaas bij een vliegtuigongeluk omgekomen). Maczek, die inmiddels tot generaal was bevorderd, kreeg 't bevel over die divisie waarin ook de heele „Zwarte Brigade" werd opgenomen. De divisie kreeg een zeer intensieve training, want ze zou ook moeten meedoen aan de invasie op het Europeesche vastland. De manschappen trappelden van ongeduld, om daarheen terug te keeren, om mede te helpen aan de bevrijding van zooveel onderdrukte volkeren en ook van hun eigen land,, waar de meesten hun ouders, hun vrouwen, hun kinderen of hun verloofden hadden achtergelaten. Het zou echter beeld Augustus 1944 worden, aleer ze zich mochten

Op 32 Augustus, na zes dagen van rust werd de opmarsch hervat. Op 3 September veroverden de Polen Abbeville, op 6 September overschreden zij de Belgische grens en trokken Ypereti binnen. Toen ging het verder snel voorwaarts: Roeselaere, Thienen, Gent, Lokeren, Sint Nicolaas vielen. Men trok Zeeuwsch Vlaanderen binnen. Op 19 September was Hulst veroverd, den volgenden dag stond men aan de oevers van de Schelde. Op 22 September waren weer alle doeleinden in deze streek bereikt. Toen volgden weer enkele dagen van rust, waarna de eerste Poolsche pantserdivisie stellingen ging betrekken ten N.O. van Antwerpen nabij de Nederlandsche grens. En hier begint ook het verhaal van de bevrijding van Breda. Het terrein is er beschaduwd van het tweede Corps van dit leger onder leiding van Generaal Simonds.

Haar werd als eerste taak toegewezen het veroveren van de hoogten ten Noorden van Falaise. Bij het begin van dit offensief leed de divisie al zware verliezen, want de Duitschers hadden in wat bosschages, een hinderlaag gelegd van zware anti-tankkanonnen en enkele Tijger-tanks. Dit veroorzaakte even verwarring, maar onmiddellijk herstelde men zich en het offensief ging verder, zoodat aan het einde van den eersten dag reeds een zeer sterke Duitsche positie kon worden veroverd. Vijf dagen duurde deze vuurdoop, waarbij nog tal van plaatsen aan de Duitschers werden ontrukt. In Potigny kon men tal van Poolsche dwangarbeiders van het Duitsche slavenjuk bevrijden. In de volgende Augustusdagen was van rusten weinig sprake. De vijand weerde zich hardnekkig, en moest stap voor stap worden teruggedreven. Op een gegeven moment zijn de Poolsche troepen zelfs omsingeld geweest, zoodat munitie en proviand per vliegtuig moesten worden aangevoerd. Doch het einde bracht een schitterende overwinning, waarbij ruim 5000 soldaten, 6 kolonels en 3 officieren gevangen genomen werden. Ook tal van pantserwagens, waaronder „Panters" en „Tijgers" werden buit gemaakt. Honderden onderscheidingen konden worden uitgereikt en Generaal Crerar verklaarde: „Het Eerste Canadeesche Leger is er trotsch op de eerste Poolsche pantserdivisie in zijn rijen te tellen"....

Op 31 October, eerder, namen de Polen, op Civitasse het offensief, met het oogmerk de doel, het gehele Nederlandsche grondgebied, ten Zuiden van de Maas te bevrijden en de Scheldemonding te zuiveren.

Ook de Polen krijgen kort hierna bevel aan de operaties deel te nemen en in den ochtend van 27 October gaat de divisie tot den aanval over.

Om 10 uur van denzelfden dag verovert een der bataillons Oisterwijk en maakt er talrijke gevangenen. Het 10de regiment bezet het dorp Gilze en doorsnijdt den hoofdweg van Breda naar Tilburg. De opmarsch verloopt gelijkmatig, hoewel de operaties door 't week en met mijnen bezaaide terrein aanmerkelijk worden vertraagd De bevrijding van Tilburg wordt vergemakkelijkt door den krachtigen steun, die de Polen op hun linkervleugel ondervinden.

Op 28 October gelukt het den infanteristen, met de hulp van het te pantserregiment, door te dringen in de uitloopers van Ginneken. Den volgenden dag om 10 uur lanceert de infanteriebrigade, gesteund door het 2e pantserregiment, een nieuwen aanval.

Den geheele morgen wordt er gevochten in de straten van Ginneken en in den namiddag gelukt het den Polen, door te dringen in het hart van Breda. Tegen den avond is de stad vrij.

Op 31 October wordt generaal Maczek officieel ontvangen als bevrijder van Breda. De burgemeester spreekt hem toe en biedt hem het ereburgerschap aan. Het enthousiasme der op de Markt verzamelde menigte kent geen grenzen.

Zelfs onze bevrijders, die in Frankrijk en België reeds op zoovele plaatsen met gejubel werden begroet, zijn er door getroffen.

Ed. Tollari, een Poolsch officier getuigt ervan, waar hij in zijn relaas over de gevechten van zijn divisie schrijft:

„Overvloedig werden wij voor onze inspanning beloond door het enthousiasme, waarmede de Bredanaars ons ontvingen. Het is onmogelijk te beschrijven wat wij gevoelden bij het zien dezer overweldigende vreugde. Men moet zelf deze grootsche dagen hebben meegemaakt. Evenals Yperen, Roeselaere, Thienen en Gent zal Breda een der mooiste herinneringen blijven aan onzen veldtocht voor de bevrijding der geallieerde landen."

DE OUDE TOREN SPREEKT

Breda geknecht - Breda bevrijd!

Declamatorium
door A. W. Takx

HOORT.... het is de oude schoone toren, onzer stad die spreekt....

Burgers en burgeressen aan mijn voet daarbeneden; hoe heb ik al sedert zeven eeuwen Uw vreugden en Uw droefheden gedeeld; hoe heeft mijn sterke ziel gezongen bij Uw vreugden, hoe heb ik gesidderd bij Uw leed!

Maar nooit nog in die zeven eeuwen was er een droefheid zoo beklemmend rond mijn oude hart, nooit was de lucht rondom mij zóó droef en mijn machteloze bewogenheid zoo groot, als toen ik U zag wegtrekken langs mijn voet en gij mij eenzaam en gebroken alleen liet met het naderende onder....

Toen ik U in de verre verten zag dolen zonder dak, zonder brood, smeekend om hulp tot de eenvoudige lieden van de dorpen in het Zuiden, wier vage omtrekken verwaasden in den goren damp van granaten en bommen.

Rijsbergen — Zundert — Achtmaal; en wijder nog, tot waar bouwsels als het mijne Uwe komst vol angstige ontzetting verkondden met het bewogen gebeier van hun zware klokken:

Hoogstraten..... Antwerpen....., Sint-Nicolaas;

en wijder nog, waar een vreemde taal Uw lijden tegemoet trad in mild begrijpen.... Noord-Frankrijk.... Parijs.... en de zoete landen van Normandië....!

En ik hier in mijn doode stad alleen.... alleen.... met mijn in mineur treurende hart.... alleen met de roofvogels, gierende langs mijn [illegible] met het gevaarte der [illegible]

nochtans het rillen eener heerlijke verwachting in Uwe ziel.... hoort.. het is de beukende slag der vrijheidbrengende scharen, het is de toomelooze vaart van Uw eigen drift om te leven, om te léven vrij van de benauwenis der omstrengeling van het ondier.... hoort.... en ziet.... het zijn de tanks en de vechtwagens van de verbondenen... het zijn — nu zie ik het eerst goed — zij dragen de emblemen van hun eigen vrijheidsheld

SOBIESKY.

het zijn mannen uit dat verre land in het Oosten, besprongen door het roofdier als wij en lang vóór ons!

Hoort.... en ziet.... hoe mijn oude leven als verjongd is opgesprongen in mijn zingende keel.... toen op dien onvergetelijken Zondagmorgen de zon opkwam over mijn gehavende stad, gehavend, maar bevrijd, gewond, maar bruisend van herwonnen leven, schreiend en juichend boven de weeën der verlossing uit! En ziet.... de vlaggen droegen hun rood-wit-blauw boven de puinhoopen uit: wij zijn gewond tot bloedens toe, maar.... leve Oranje, leve ons land.... leve onze goede stad!!

Hoort nu.... burgers en burgeressen.... hoort, hoe ik zal zeggen de dank, die leeft in Uw herrezen leven, hoort, hoe ik zal zeggen, met jeugdige drift in mijn bronzen stem, hoe gij nooit en nimmer meer uit Uw herinnering zult laten wegvloeien

dit drama, deze verlossing,
deze treurnis, deze vreugde,
deze jarenlangen dood, deze stralende verrijzenis!

De Heer, die alle leven leidt, bestierde Uw exodus en Uwe

Humor op bevrijdingsdag

ONDANKS VEEL ELLENDE, sprak in de bevrijdingsdagen ook de Bredasche en Poolsche humor. Zelfs op de meest onverwachte momenten. Dat ondervonden de mannen van de K.P.-groep „Geuzenvendel", in hun hoofdkwartier Baronielaan. Toen deze straat op en neer deinde bij het springen van de brug, rende de kostjuffrouw in doodsangst naar boven, want „misschien is het glasaje van het theelichtje wel gebroken!"

De stokoude huisbaas verwonderde er zich over, waarom die Duitschers nu ineens die rare grauwe uniformen droegen.

De Polen speurden rond het gebarricadeerde huis. In het Duitsch vroegen ze, of er nog moffen waren. De juffrouw antwoordde timide en in de veronderstelling, dat het Duitschers waren, uit het donkere keldergat; „Neee, ik heb geen fiets meer!"

Toen de Poolsche tanks in de omgeving van Glize stonden, klopte in de morgenschemering een mof tegen de gepantserde platen met 't vriendelijk verzoek: „Kamerad, haben Sie ein bischen Feuer für meine Zigarette?" De Polen duwden hem een aansteker onder den neus in den vorm van een sten-gun.

DE BEVRIJDING....

gezien vanuit mijn kelder

★

In het dak zat „'n gaatje" maar de kerstversiering was heel

★

DE BUURMAN had gelijk; ik moest maar liever niet met m'n leege fiesch naar de Chaamscheweg gaan om er melk te halen, want de boer zou al achter het front liggen. Ik moest maar liever in mijn kelder kruipen om daar te wachten op de bevrijding, die den boer thans reeds bescheren was.

DUS werd de kelder aangekleed met verhuizingsrestanten van vloerkleeden en met stoeltjes. 'n Ongebruikte badkuip diende tot water reservoir, een snel nog ingeslagen voorraad brood werd tot boterhammen verwerkt, een electrisch kacheltje werd geïnstalleerd om de grondkou te verdrijven, een hoeveelheid puzzles werd opgetast om een eventueele verveling te dooden en het hoele gezin, het ouderpaar en de vier kleintjes daalde af na de „hulp in de huishouding" onder vele goede wenschen naar huis te hebben gezonden.

Maar toen het den verderen dag stil bleef, verlieten we ons „hol" en schaarden ons aan de keurig gedekte tafel in de huiskamer.

„Daar loopt er een te fluiten, geloof ik", merkte ik op, een likje stroop smerend op het brood dat we toen plachten te eten.

Mijn vrouw keek me bezorgd aan. „Dat is geen liedje", zei ze. „Dat is wat anders."

„Ik geloof het ook...." meende ik, terwijl het hapje voor mijn mond bleef zweven. Het werd een run naar den kelder, maar niet dan nadat de zorgzame huismoeder eerst alles netjes op orde had gebracht, de bordjes en de kopjes had omgewasschen.

Daar zaten we dan weer en luisterden naar wat wij thans wisten dat fluitende granaten waren.

De nacht was verstreken en het werd vijf uur in den ochtend, toen een hevige slag alles deed schokken en kraken. Een dichte mist drong door deur- en [illegible]

Ik sloeg me snel naar binnen. „Er is iets gebeurd", deelde ik mijn echtgenoote mede, „maar ik weet niet wat. 't Is stikdonker."

Even later won mijn nieuwsgierigheid het van mijn voorzichtigheid, werkte ik mij weer door de gang en deed de huiskamerdeur open. Er was een grauwgrijs gat boven de plaats, waar eens de kinderbox stond en de huiskamerlamp was verdwenen.

„Er zit ergens een gaatje in 't plafond", zei ik. „En de lamp heb ik niet kunnen vinden."

Een half uur later besloot ik mij afdoende te orienteeren. Het ging weer even, want er was een stille gevallen. In het grauwe licht van den prillen ochtend zag ik dat er een schilderij volkomen was verdwenen en dat er een zonderling houten geval op het dressoir stond. Er lagen enkele stoelen om.

'n stel dik gekleede Uebermenschen...

Het licht van den morgen bracht geen kleur in wat eens mijn huiskamer was. Alles bleef de [illegible] kleur houden uit het [illegible] Het leek een tafreel

ARGELOOZE WANDELING

van vrij naar bezet gebied

ZONDAG 29 October 19444.

Na een bangen nacht, waarin Breda zich in de kelders had teruggetrokken en de granaten over de stad gierden, was de dag in betrekkelijke rust aangebroken. Wel vertoefde de gehate vijand nog in de stad, maar het was zeer duidelijk, dat onze bevrijders aan den rand er van vertoefden. Hoe lang, hoeveel uren, zou het nog duren alvorens wij ons vrij zouden kunnen voelen?

In den prillen ochtend was het even rustig. Het vuren was verstomd en haastig maakten de moedigsten, van de gelegenheid gebruik om ter kerke te gaan. In de binnenstad bleef het echter bij de vroegmis, want dra bleek, dat het te gevaarlijk was zich in menigten bij elkaar te voegen, zeker in gebouwen, die hoog boven de huizen uitstaken. Hoe gevaarlijk het was, zou gedurende dezen dag nog dikwijls blijken, want menige kerk werd door granaten geteisterd.

Dra herbegon het geschutvuur en kropen zelfs de dappersten weer in de kelders, waar de uren traag voorbij gingen. Zou dan nooit het uur der bevrijding slaan? Etenstijd was reeds voorbij, het postkantoor in de lucht gevlogen en nog altijd.... ja toch.... ging daar niet een man in vreemde uniform voorbij, moedig en toch behoedzaam? Stellig, dat moest een bevrijder zijn, ja.... daar was er weer een, en nog een. Met een sten-gun in de hand schoven zij langs de huizen van de Nieuwe Ginnekenstraat. Toen waren er ineens... echte mitrailleurwagens, een heele rij. Het volk stroomde de straat op, het was vrij, vrij, vrij! Gejuich weerklonk, bloemen kwamen te voorschijn, vlaggen, oranje. Er werd gejuicht en tegelijk geschreid, er werden handen geschud en gekust, gezongen! Het Wilhelmus klonk op, oh ontroerende klanken van een lang ingehouden gevoel. Nee.... het was niet de materieele kant van de herwonnen vrijheid, die toen domineerde, de ontzaggelijke vreugde, die een lester vervulde, kwam van binnen, waar plots een centenaarslast was weggenomen.

Drie uur later.

Bij klonk ergens een stem, die aan kinderen verkondigde: ik ga even naar het St. Ignatiusziekenhuis om moeder te bezoeken.

Over een half uur ben ik terug; ik moet in elk geval weten hoe het met moeder is, zei de stem en meteen verdween een zich van geen gevaar bewust man uit huis om zich via Prinsenpoort-plein en de met glasscherven overdekte Kloosterlaan naar 't ziekenhuis te begeven. Vreemd, er was niet veel volk op straat in die buitenwijken. In de Sophiastraat zag hij zelfs geen kip, uitgezonderd twee oude mannetjes, die schijnbaar doelloos rondslenterden. Vooruit maar, het zag er alles rustig uit, rustig, rustig. Nu nog den hoek om en dan het bruggetje over....

Halt....!

Het was een snauw, die weerklonk en terwijl het onzen man toeleek alsof zijn beenen plotseling dienst weigerden, merkten zijn ogen tegelijkertijd op hoe vijf SS-mannen tegen het hek leunden van de directeurswoning der gevangenis. In een flits ging het door zijn gedachten dat zij er uitzagen als om door een ringetje te halen, hoe hun gezichten licht gekleurd waren door een blosje van spanning, hoe vier hunner hun bewapening hadden afgelegd en een hunner zijn geweer in een aanslag hield. En meteen hamerde de dwaze critiek in zijn hoofd: wat doen jullie hier, wij zijn immers vrij. Verdwijn!

Zijn mond sprak echter wijselijk die gedachten niet uit en zijn benen bleven zoet op hun plaats rust. Breda, de binnenstad mocht dan al vrij zijn de rand bleek frontlijn te zijn, de greus van twee werelden, aan den eenen kant waarvan een robot-mensendom leefde, dat meest denken, doen en leven zoals één, maar behelde te bevelen en

[illegible] In den portiek van den kruidenier aan den overkant stond 'n groepje mannen die ik aanzag voor moedige buren die het schouwspel van de bevrijding stonden te genieten.

„Nou, dat was me óók wat moois", mengde ik me in de conversatie. Ik zweeg plotseling als.... een mof. Want wat ik voor een groepje buurlieden had aangezien, bleek 'n stel dikgekleede Uebermenschen te zijn, gegroepeerd om een stuk geschut.

aan de andere zijde een mensendom van vleesch en bloed, met een eigen ziel en de zeer particuliere rechten daarvan.

Zijn spontaan „halloh, reuzachtig glad to see you", kersvers beoefende Engelsche volzin van de binnenstad, veranderde hier feilloos, in een stijf en vragend, „Bitte!" Wat zouden die mannen willen? Zij zagen er gelukkig niet kwaadaardig uit, bijna het tegendeel. Uiterlijk waren het in elk geval heel nette soldaten.

„Was machen Sie hier", vroeg daarop de man met het geweer. Zijn toon klonk vrij beschaafd en rustig, zijn polsslag lijkt dus ook kalm, concludeerde onze ziekenhuisbezoeker. En deze vertelde. Even keek de SS-er hem onderzoekend aan, heute wird nicht mehr geschossen".

„Für heute?"

De man grijnsde, zag blijkbaar de onwillekeurige rilling, die zijn woorden bij onzen onvrijwilligen frontlijnbreker verwekten en antmeerde „Gehen Sie ruhig, für heute gibt es kein Gefahr mehr!"

En terug? klonk daarop de vraag. U kunt ook terug komen, was het antwoord. Twee minuten later hoorde hij bij het St. Ignatiusziekenhuis dat zich in het Wilhelminapark nog een paar honderd moffen ophielden, met kanonnen en daarmee bleek de geheele sinlin te zijn. Hier loerde nog de dood had de man met de reis zich hoogstens eenige oogenblikken ter ruste gelegd. Hier vertoonde zich nauwelijks een burger. In de binnenstad laadde de vreugde hoog op. Totdat de avond viel. Toen gierden de granaten weer door de lucht. Een paar dagen nog, dan zou Breda zich niet slechts geestelijk, maar ook lichamelijk veilig weten.

Ik ging naar huis, want met machinegeweren bestook je elkaar niet zoo van uit de verte." Na een kwartier hoorden we geratel van tankwielen.

„En daar zullen ze dan zijn", was mijn volgende explicatie. Drie minuten later hoorden we door de gang: „Hallo! Leven jullie nog?" De kelderdeur ging open en de dokter verscheen. We knipperden met onze oogen als uilen die plotseling in 't zonnetje worden gezet.

„Er staat al 'n Pool bij me voor de deur!" deelde de dokter opgeruimd mede. En daar gingen we, Poolwaarts. Hij had keurige, hardgele handschoenen aan en rookte 'n sigaret. 'n Echte.

Een inspectie van de bovenverdieping leverde verrassende resultaten. Met onze messen, keurig gerangschikt in drie cassettes, scheen een granaat een circusnummer te hebben gegeven. Men vond ze overal terug: in bedden, in muren, in houtwerk. De zorgzaam uitgelegde voorraad appelen en peren had het lot getroffen van het fruit waarmee men wel eens een slecht gespeeld schouwburgnummer waardeert. Het best had 't er afgebracht een doos met kerstboomversierselen, griezelig-dun glas....

Ziezoo, we waren bevrijd. 'n Pijnlijke operatie, gezien de toestand van het huis. Maar boven het pijn werd uit het zolderraampje de driekleur gestoken, die al twee maanden lang klaar stond. Van de gevelversiering kwam helaas niets. Daar had een Poolsch kanon uit de Ploegstraat al voor gezorgd!

Wat zien in het dagleht van 29 October 1945 demonstreerd als een in het nachtelijk duister veronderstelde „vlaggetje in het plafond".....

Vier autoriteiten geven hun meening

Na een jaar VAN VRIJHEID

NA EEN JAAR van groeiend herstel is er reden even op den afgeloopen weg terug te zien en te overwegen, wat er in dien tijd aan goeds verricht werd. Er was immers zooveel stuk, niet slechts materiaal, maar ook ethisch. Wij informeerden daarom bij eenige autoriteiten naar hun meening. De eerste bij wien wij aanklopten, was burgemeester Van Slobbe.

Er is hard gewerkt, zei deze. Er is in betrekkelijk korten tijd iets beboorlijks tot stand gekomen uit den chaos, welke er in de eerste maanden na de bevrijding heerschte. Er was veel critiek, doch we mogen niet vergeten, dat het werk onder de meest ongunstige omstandigheden moest geschieden.

„Wat denkt u van de samenwerking op het gebied van de stadspolitiek", zoo informeerden wij.

„Ik ben ervan overtuigd, dat er een sterke drang naar eensgezindheid is en dat de diverse groepen elkaar wel zullen vinden, vooral waar het de urgente punten van den wederopbouw betreft. Tegenstellingen op politiek en geestelijk terrein zullen er natuurlijk altijd blijven, doch hiertegen is geen enkel bezwaar, zoolang ze geen remmenden invloed uitoefenen op het belangrijke werk dat moet geschieden. Gezonde rivaliteit kan stimuleerend zijn. Men is ervan overtuigd, dat het oude niet mag terugkeeren. Er is een algemeene bereidheid tot het nieuwe en al liggen theorie en praktijk hier en daar nog wel wat van elkaar, met den vasten wil tot samenwerking en onderling begrijpen, kan veel worden bereikt. Geloof en vertrouwen in de toekomst is ook voor Breda het devies", aldus besloot de heer Van Slobbe.

Vervolgens richtten wij onze schreden naar een der groote Bredasche industrieën, waar we den directeur spraken.

De werklust der Bredanaars vertoont een stijgende lijn, vertelde deze ons. De eerste maanden na de bevrijding was het er slecht mee gesteld. De vrijheidsroes moest uitkuren en de enerveerende V 1-misère vormde anderdeels de verklaring. Op het oogenblik wordt het merkbaar beter. Wat den lust tot aanpakken nog eenigszins drukt is de voedsel- en kleedingschaarschte. Werklust moet worden gestimuleerd en naarmate deze stimulans, in den vorm van behoeftenbevrediging meer en meer aanwezig is, worden ook de arbeidsprestaties beter. U kunt van me aannemen: wanneer de levensstandaard weer eenigszins op peil is, zal niemand den Nederlander meer van luiheid betichten.

„Dank U" zeiden we en wandelden naar het gebouw van Openbare Werken, waar we directeur Hornix nog met enkele algemeene vragen over de herstelwerkzaamheden lastig vielen.

„Er is veel gepresteerd", zei deze, „doch de materiaalschaarschte en de verkeersmoeilijkheden vormden — en vormen nog — een ernstige handicap. De zwaarste vernielingen werden heel snel aangepakt, zoo snel zelfs, dat buitenstaanders die Breda eenigen tijd na de bevrijding bezochten, den indruk kregen als zou de stad practisch niets geleden hebben. En toch werden er nog 190 huizen, 20 bruggen en een aantal openbare gebouwen en kerken zwaar beschadigd. Er moet nog heel wat worden hersteld. Nieuwbouw kon dit jaar niet tot stand worden gebracht daar de materialen voor meer dringende werkzaamheden noodig waren. We kunnen slechts hopen, dat de voorziening hiervan spoedig zoodanig zal zijn, dat de woningsituatie weer op een peil kan worden gebracht, dat in redelijk verhouding staat tot het bevolkingsaantal.

Op de Markt liepen we Piet, vertegenwoordiger van Z.M. 't publiek, tegen het lijf. Hij had zijn dagtaak op de suikerfabriek weer volbracht en hobbelde op zijn tuinbandenfiets huiswaarts. We hielden hem aan, begonnen over de kermis en stapten — wel wat abrupt — over op den bevrijdingsverjaardag. Wat hij van het afgeloopen jaar dacht, vroegen we.

„Och", zei Piet, „we leven vrij.. en blij", voegde hij er aan toe, met zijn hoofd een beweging makend naar den orgelenden en tingelenden mallemolen.

„Wanneer we meer vleesch, een beetje meer sigaretten — hij haalde zijn shagdoos te voorschijn, — 'n beetje meer gas, een beetje meer electriciteit, een beetje meer kleeding, een beetje meer vlugger zuivering...."

„Ja, ja", interrumpeerden we. „Je bedoelt wanneer we van alles maar wat meer kregen...."

„Precies", zei hij.

En na ons met een joviaal handgebaar te hebben gegroet, draaide hij de Veemarktstraat in. Een beetje verbouwereerd stapten we even later de redactiekamer binnen.

SCHUILKELDER-HERINNERINGEN

„ZEG WEET JE NOG", zoo zullen we dezer dagen ongetwijfeld tegen elkaar zeggen, als we de herinneringen ophalen aan de angstige Octoberdagen van vorig jaar. „Zeg, weet u nog van dien schuilkelder..?"

De interessantste herinneringen heb ik aan den kelder, die onder onze scholen ligt en waar in die dagen een kleine 500 menschen een schuilplaats hadden gevonden, menschen, die geen eigen kelder rijk waren. Al gauw hadden deze onder elkaar een soort kelderwacht ingesteld en de eerste taak, die deze te vervullen kreeg, was om iedereen buiten te houden, toen het daar beneden ongeveer propvol was. En zoo kreeg ik dan ook prompt te hooren, toen ik 'ns een kijkje ging nemen: „Mijnheer, het is vol; er kan geen mensch meer bij!" Eerst kon ik netjes uitleggen, dat het feitelijk mijn eigen kelder was, voor ik verder kon. Bij zoo'n tamelijk groote groep viel het vooral in het oog, hoe weinigen zich den werkelijken toestand realiseerden. Afgezien van de rasechte egoisten, die bedden en dekens op den grond uitspreidden, terwijl daar tegenover de anderen tegen elkaar op een bank moesten zitten, waren er anderen, die zonder eten en zonder dekking naar den schuilkelder kwamen gewandeld. Het sterkste staaltje vond ik wel, toen op dien Zondag voormiddag. Ik wandelde weer 'ns, nog wat suf van den voorbijen nacht, naar onze gasten, toen er een vrouw aan me vroeg, of ze bij ons in huis de melk niet kon koken voor haar Zondagsche pudding!

Toch bleek die kelderwacht ondertusschen een goede instelling. Niet alleen, dat ze nu en dan rapporteerde, wat er bovengronds gebeurde, maar ze had soms handen werk om de orde te handhaven onder kinderen en groote menschen, van wie de laatsten wat over hun zenuwen heen waren. Het meeste indruk maakte het nog op allen, toen Zondagnamiddag een vrouw werd binnengedragen in den kelder, die op straat door een granaatscherf was getroffen. Toen 'n geestelijke haar het H. Oliesel kwam toedienen en alle aanwezigen in den kelder op een mogelijken dood voorbereidde, kwam er bij velen een ernstige stemming.

H.H. Automobilisten

Reeds zeer velen maken nu gebruik van ons modern ingericht

SMEERSTATION

èn tot profijt van hun auto.

Hebt u al een abonnement ?

De kosten zullen u zeker meevallen. 30

Wilt U er meer van weten, kom dan eens met ons praten.

Garage

Zooals voor den oorlog

fk

is het nog niet, doch wel hebben we weer onze bekende heerlijke;

Sachs. leverworst	(1 rts. 165 gr.)	p. ons 18
Boterhamworst	(1 rts. 130 gr.)	p. ons 19
Bloedworst	(1 rts. 400 gr.)	p. ons 10
Rookworst	(1 rts. 100 gr.)	p. ons 20
Rookvlees	(1 rts. 100 gr.)	p. ons 24
Sancisse	(1 rts. 100 gr.)	p. ons 24

F. Kneepkens GINNEKENWEG 7

BOEKHANDEL W. BERGMANS, BREDA

GINNEKENWEG 66

De maanden na de bevrijding brachten ook méér lectuur ! KOMT U EENS ZIEN. Reeds hebben wij een groote keus. Twee boeken, die wij U zeer kunnen aanbevelen zijn :

VREDESRING
BLIJVENDE HERINNERING
VOOR DAME EN HEER
Inleveren 6 gram Zilver
SEGERS-JONKERS
KARRESTRAAT 25 BREDA

6.50

Heyman

EINDSTR-18 TEL-4273 Breda Tel. 8075

Drogisterij

Bielars-Wouters

Ginnekenweg 18 Breda

Ruime sorteering borstelwerken

Vóór en ná onze bevrijding:
Voor woning- en assurantiezaken:
• VAN DEN BERG & CO.
Voor al Uw reizen:
• LISSONE-LINDEMAN
NIEUWE GINNEKENSTR. 43, BREDA
Telefoon 8686 Anno 1896

Herdenkingstegels
„Breda bevrijd door de Polen"
29 October 1944
Prima uitv., plateel 2.90
Ziet de etalages
't Serviezenhuis
Fa. C. VAN GOOL Veemarkt 27 Breda

DE EERSTE op gebied van DEKKLEEDEN en TENTEN
C. WITTE
MAURITSSINGEL 11 — TEL. 3698 — BREDA.
• VERMAKEN EN REPAREEREN. •

NOG NIET VEEL
doch alle begin is moeilijk.
Frans Verheijen
Veemarkt 15.

ENGELAND. Deel I, door H. A. Lunshof. Een zeer vlot geschreven geschiedenis van Engeland. f 12.50. Per post f 12.75. 44

Bij bestelling wordt U ook genoteerd voor het vervolg. Postbestellingen uitsluitend per voorafbetaling.

UW SCHOENENBON HEEFT GROTE WAARDE

Doe daarom een goede keus.
Broeders staat gereed met zijn keur-collectie om U te helpen.
Komt U eens kijken ? ?
BROEDERS SCHOENEN
Haagdijk 19 • Breda • Eindstraat 25

Hoofd eau de cologne
met 70 pCt. alcohol
N. V. L. A. WOUTERS
Nieuwe Haagdijk 22—26 Breda

Vroom & Dreesmann - Breda
Bevrijdt U van distributiezorgen
Kleeding
Dekking
Woning-Inrichting

huiskamer-
slaapkamer-
salonmeubelen
op leveringsvergunning
KLEINMEUBELEN vrij van vergunning!
Woninginrichting Fa. H. Heyman
GROOTE MARKT 30 45
CATHARINASTRAAT 4 BREDA

Door grote omzet en vakkundige behandeling steeds verse en prima waren.
bij
Fa. ROOSENBOOM
GINNEKENSTRAAT 32 — BREDA
Wij leveren uit voorraad:
1 pond HEERLIJKE KOEKJES of SPECULAAS voor slechts ..... 77 cent
Met inlevering van: 359 gr. bloem, 125 gr. margarine en 150 gr. suiker. 38

Alles sal reg kom!
Nog niet alles kunnen wij U vrij leveren. Maar we staan er toch héél wat beter voor dan een jaar geleden.
Er zijn weer diverse artikelen waaraan wij U kunnen helpen. — Komt U ook eens kijken ?
Fa. PENNOCK
EINDSTRAAT 23, BREDA

ZONDER INSPANNING UWERZIJDS,
ZONDER GRONDIG ONDERRICHT ANDERZIJDS
wordt ge nooit
• een accuraat typist • een bekwaam boekhouder
• een snel stenograaf • een vlot correspondent
• een goed zakenman
Studeer daarom met ijver, maar laat U bij Uw studie leiden door de
PONTSCHOOL
VEEMARKT 22 BREDA
met haar jarenlange ervaring
haar bevorderde leraren,
haar beproefde methodes

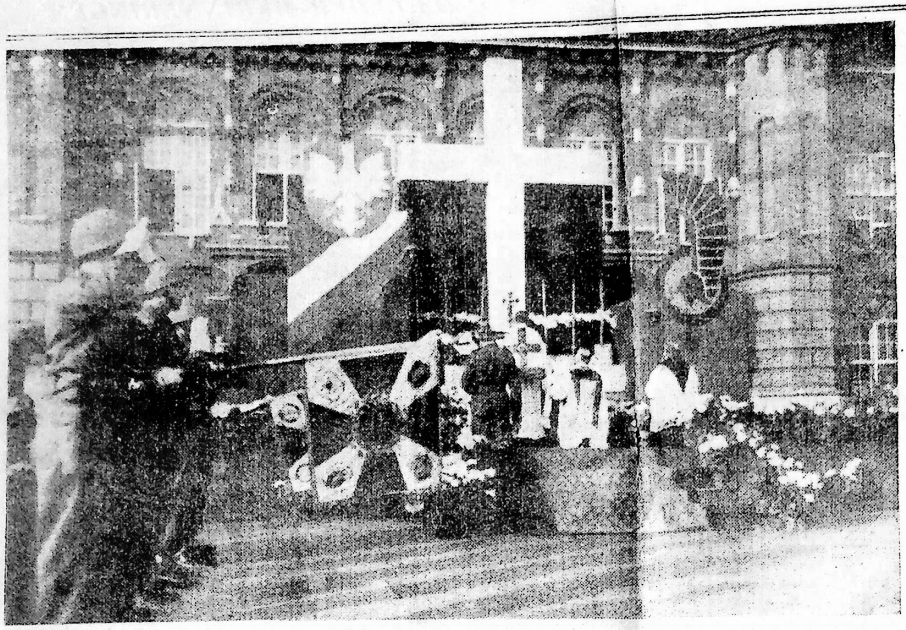

„De nationale dag van Polen" werd op 13 November 1944 in het pas bevrijde Breda plechtig gevierd. Hierboven een foto van een H. Mis, die op het terrein van de Chassé-kazerne werd opgedragen.
Bij de opening der plechtigheden staken herauten de trompet. ——→

De commandant der Poolsche 1ste pantserdivisie, Generaal Maczek, onderhield zich na de parade der Poolsche troepen op de Markt met burgemeester Van Stolbe.

Een snapshot uit den strijd: Tanks vuren op den in de bosschen verscholen vijand.

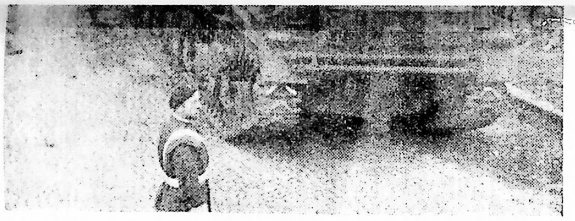

De oorlogsmachine heeft Breda bereikt. Poolsche tanks rollen de stad binnen onder groote belangstelling van de zijde der Bredanaars.

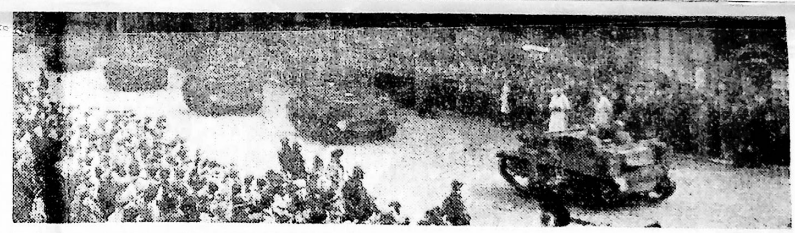

Op de Markt te Breda hielden de Poolsche bevrijders een parade, waaraan behalve de infanterie, ook een tank-formatie deelnam. Een duizendkoppige menigte gaf van haar medeleven blijk en juichte de soldaten hartelijk toe.

DE TIJDEN VERANDEREN MAAR..... ONS DRUKWERK BLIJFT PRIMA

Drukkerij
Louis Vermijs N.V.
Haven 17 Breda Tel. 8768

Gevonden!!
HET ADRES VOOR
radio - reparatie
★
van Tilburg
Ginnekenweg 131 — BREDA
ELECTRO REPARATIE

en wikkel inrichting van electro motoren, dynamo's en verder alle andere electrische artikelen.
JOH. KOLHORN
le Markstraat 6. Telef. 8668

Vergunningen
worden door ons met groote accuratesse behandeld !
Levert uw vergunning bij ons in.... het verlangde artikel is dan spoedig in Uw bezit.
J. C. Raming - Breda

RELIK & VAN HOOFT
Nieuwe Ginnekenstraat 11 • BREDA • Telefoon 3477
Alle verzekeringen
Auto-financiering
Woning-beheer

Er is weer volop goede
SHAMPOO
bij
W. v. d. Leur - v. Mechelen
HAAGIJK 18 — BREDA

INTERNATIONALE MUZIEKHANDEL
Veemarkt 14, Wilhelminastr. 1
BREDA

geeft a.s. ZONDAG en MAANDAG bij mooi weer een groo
bal-champêtre
in de VEEMARKT van 7 tot 12 u. n.m. ter gelegenheid van d Bevrijdingsfeesten. — Dansen op een uitgezochte collecti gramofoonplaten; Swing, Jazz, Walsen, Tango's, enz., en
• PRIJSDANSEN EN ANDERE VERRASSINGEN •

G. M. C. en
Bedford Trucks
worden thans vlot geleverd.
★
Wendt U voor inlichtingen tot :
Garage L. VRIENS - BREDA
Catharinastraat 15 Tel. 8975

HEEFT U EEN SCHOENENBON ?
• BESTEEDT DIE GOED, EN
• BEKIJKT ONZE ETALAGE EENS
Ruime en mooie sorteering
Voor schoenen naar
Van de Looy
Dames-, Heeren-, Jongens-, Meisjes-, Kinderschoenen
(Jongensschoenen ook in het hoogl
KAREESTRAAT 11 — BREDA

Voor
cadeaux
naar
Vennings
Ginnekenstraat • Breda

(Dagblad De Stem 26 oktober 1994)

‘Ik ben Pool, Bredanaar en Nederlander’

(Van onze verslagever Peter Schouten)

Het kan raar lopen in een mensenleven. Dat ondervond ook Alfred Wieliszek (73), die in de Poolse stad Lodz als enige zoon van een tricotagefabrikant was voorbestemd om het familiebedrijf over te nemen en die als voorbereiding op die taak economisch recht studeerde. Toen vielen in 1939 de Duitsers binnen. Het leven van Freddie-Wieliszek zou een onverwachte wending nemen.

Samen met honderden medestudenten vluchtten de jongen Wieliszek op 18-jarige leeftijd in Europa door om uiteindelijk in Schotland te belanden. Daar liet hij zich maar al te graag inlijven bij generaal Maczek Eerste Poolse pantserdivisie.,, We hadden maar één doel ons vaderland zo snel mogelijk bevrijden". De jeugdige Poolse cadet, verbindingsofficier in een radio wagen, kon het net als veel van zijn ongeduldige landgenoten maar moeilijk verkroppen dat Eisenhower de Poolse divisie aanvankelijk nog even 'achter de hand hield'. ,, Toen wij in Normandië aan land gingen, was die D-Day al een maand achter de rug. Maar het offensief stokte. Dus mochten er Poolse versterkingen aanrukken." Daar in Normandië, bij Chambois en Falaise, begint de heroïsche opmars van Maczek na de Rijnvlakte en de Oostzee.,, Drie SS-divisies ,, probeerden daar uit te breken," zegt Freddy Wieliszek. ,, Ze probeerde uit de Normandische flessenhals te komen. Maar wij waren de kurk. Ik zat bij het achtste bataljon onder kolonel Novaczynski. Toen we de eerste slag daar gewonnen hadden, was het hemd van de kolonel van onder tot boven de bloed. Vanaf dat moment droeg ons bataljon de bijnaam 'bloody shirts."

Regen

Er zouden voor de verschillende bataljons van Maczek pantsertroepen nog heel wat bloedige slagen volgen vooraleer de Polen voor Breda lagen. ,, We lagen al weken lang ingegraven in de bossen bij Baarle-Nassau en Chaam. We wilden wel doorstoten, maar een enorme regenperiode hield ons tegen. Toen kregen we eind oktober de opdracht om Breda in te nemen. Ik weet nog dat we bij Bavel bij een klooster lagen ingegraven. En dat we oprukten langs de Tilburgseweg tot bij de kerk van de Driesprong." Wieliszek onderhield in zijn radiowagen het contact tussen zijn bevelhebber en de Engelse, Canadese en Amerikaanse generaals.,, Daarom weet ik ook dat Maczek Breda zonder noemenswaardige schade wilde innemen. Geen artillerie, geen luchtsteun, dat zou teveel onschuldige mensenlevens hebben gekost. Maczek was erop gebrand om van Breda een Poolse stad te maken zonder het verlies van mensenlevens."

Zuiveren

,, We hebben nog heel wat Breda Maas terug hun kelders ingeduwd," herinnert hij zich ,, Want we vertrouwden het niet helemaal. Overal zaten nog Duitsers. De stad moest eerst behoorlijk gezuiverd worden. Daarna trokken wij onder aanvoering van Maczek snel door in noordelijke richting." Om wat te doen? ,, We hadden haast. We wilden de Moerdijk bruggen innemen, daarna zo snel mogelijk doorstoten in de noordelijke richting. Steeds maar door, uiteindelijk naar Polen." Het lot wilde anders. Eerst stuitten de Poolse bevrijders van Breda bij Ter Aalst op aanzienlijke sterke tegenstand dan ze verwacht hadden. Vervolgens moesten ze bij het Capelse-Veer de nodige kameraden verliezen. ,, De Maas was rood van het bloed," zegt Freddy Wieliszek. Aan de Haagweg hadden de Polen in de kelder van het café 'Huis van Negotie'van Toon Pinxteren een radio post ingericht. Daar leerde Wieliszek de dochters van de kastelein kennen. Zes huwbare dochters op een rij. ,, Mag ik er eentje een kusje geven? Dat vroeg ik aan Toon Pinxteren. Dat mocht. Ik koos de derde eruit." Pas twee jaar later, toen Maczek Eerste Poolse pantserdivisie in Noord Duitsland gedemobiliseerd werd en de tocht terug naar huis was geblokkeerd door het nieuwe communistische regime, kwam Alfred Wieliszek terug naar Breda. Hij trouwde daar met Greet Pinxteren en zou daarna nog tientallen jaren met zijn vrouw het café van zijn schoonvader blijven exploiteren. En hij ging voetballen bij NAC. Want Freddy Wieliszek speelde al in 1939 in Warschau in het Poolse Nationale jeugdelftal tegen Hongarije, precies drie dagen voor de Duitsers zijn land binnenvielen.

Bredanaar

,, Zo ben ik dus Bredanaar geworden. En Nederlander. Maar ook altijd Pool gebleven," mijmert hij. Terugkeren naar het vaderland is nooit in hem opgekomen." Daar zaten de communisten. Ja, natuurlijk is het zuur dat Polen pas enkele jaren geleden van dat communistische juk is bevrijd. Maar ik heb geen spijt van mijn leven. We hebben hier in Breda een hechte Poolse gemeenschap opgericht, we hebben onze cultuur hooggehouden. En we zijn toch voorbeeldige Nederlanders geworden. "Freddy en Greet Pinxteren genieten in hun bovenwoning aan de Kolfbaanstraat van wat het Bredase leven te bieden heeft.,, Nog enkele tientallen jaren," weet hij zeker.,, Mijn opa is 103 geworden. Generaal Maczek is al 102. Dat ga ik nadoen." Johan van Gurp vraagt hem voor de foto zijn baret en jasje met de ereteken te pakken. ,,Och kijk nou," lacht zijn vrouw Greet als hij in vol oud-strijders ornaat de kamer in komt. ,, Daar hebben we Koperen Ko weer."

Opgeslagen als Maczek.1.

Dit artikel werd in 1992 door Peter de Leeuw voor Dagblad de Stem geschreven ter gelegenheid van het feit dat generaal Maczek 100 jaar werd. De schrijver heft de moeite genomen naar Londen te reizen en zich daar diepgaand te oriënteren in de achterliggende materie. Er is aan de tekst niets veranderd omdat het ook kan dienen als tijdsbeeld.

"EEN POOLSE SOLDAAT VECHT VOOR DE VRIJHEID VAN VELE VOLKEREN, MAAR STERFT ALLEEN VOOR POLEN"

Honderd jaar hoopt Stanisław Maczek aanstaande dinsdag te worden. Dat is precies een halve eeuw ouder dan de Eerste Poolse Pantserdivisie die in 1944 grote delen van Zeeuws-Vlaanderen en West-Brabant heeft bevrijd. In 1992 hebben de generaal en zijn mannen dus een dubbele reden om te feesten. "Mijn vader is gezond en helder van geest. Wel is hij slecht ter been en heeft hij weinig kracht", verklaart zijn zoon Andrzej Maczek (55) in Londen.

Honderd jaar oorlog. Achteraf bezien lijkt de tijd er rijp voor als Stanisław en Franciszek Maczek op 31 maart 1892 het levenslicht zien in Szczerzec nabij Lwów. Dat is in die dagen een bruisende stad, die overigens niet Lwów maar Lemberg heet op de kaart van het Habsburgse Rijk.

Cafés, konditoreien, opera, operette, het toneel, ze hebben in Lwów hun vaste klanten. In de parken staan muziek-kiosken waar de harmonieën van post, politie, leger en brandweer 's zomers hun concerten geven. De stad is een universiteit rijk en haar nieuwbouw vertoont alle trekken van de Jugendstil. Kortom, het centrum van Oost-Galicië ademt de geest van het fin de siècle.

Zoals in meer Middeneuropese steden onderhouden de burgers zich met elkaar in enkele talen, in dit geval: Pools, Duits, Jiddisch en Oekraïns. Meertaligheid kenmerkt de Oostenrijks/Hongaarse dubbelmonarchie, waar de keizer vanuit Wenen regeert over vele volkeren. Tegen het eind van de 19e eeuw handhaaft hij vooralsnog zijn bewind, maar hij slaagt er niet in eenheid te scheppen in het land.

Zwak van binnen

Zwak van binnen kan de dubbelmonarchie zich niet meteen meten met het jonge, Duitse keizerrijk, laat staan met het Britse Imperium. Van de vermolmde Habsburgse staat is geen gevaar meer te duchten. Hooguit bedreigt de innerlijke verdeeldheid het land zelf.

De kiem voor honderd jaar oorlog ligt elders. In Duitsland, Groot-Brittanië of Frankrijk. In Duitsland, omdat het met rasse schreden Engeland op economisch gebied inhaalt en dat streven weleens gestuit zou kunnen worden. In Groot-Brittanië vanwege dezelfde reden. En in Frankrijk omdat dat nog een oude rekening heeft te vereffenen met Duitsland.

Ook vinden rond 1900 de ideeën van Karl Marx gretig aftrek bij de werkende klasse van Europa. In 1917 zullen Marx' opvattingen op een tamelijk onverwachte plaats uitlopen op revolutie: Rusland, de volgende 74 jaar de belangrijkste factor in

de Sovjet-Unie.

Dat alles is toekomst als de tweelingbroers Stanisław en Franciszek in de prille lente van 1892 ter wereld komen. Binnen enkele jaren zal het gezin Maczek worden uitgebreid met nog twee zoons: Jan en Karol. Hun vader is van Kroatische afkomst. Hij is rechter in Lwów.

Over zijn geboortestreek zal Stanisław Maczek na zijn militaire loopbaan opmerken: "Het is niet onbelangrijk om te vermelden dat ik afkomstig ben uit Galicië. Dat heeft me namelijk beïnvloed in de jaren van de oorlog, zowel in 1918-1920 als in 1939. Het heeft zelfs zijn sporen nagelaten in mijn karakter, mijn mentaliteit en in zekere zin in mijn optreden als soldaat."

Reserve-officier

Aanvankelijk lijkt hij niet in de wieg gelegd voor het soldatenbestaan. Na het gymnasium ontvangt hij weliswaar een oproep voor militaire dienst, waar hij een korte opleiding voor reserve-officier krijgt, maar vervolgens gaat hij naar de universiteit van Lwów en studeert daar wiskunde en Pools. Als echter in 1914 aartshertog Frans-Ferdinand, neef en troonopvolger van de Habsburgse keizer, in Serajewo wordt vermoord, staat Europa plotsklaps in brand. Voor studies is geen tijd meer; de letteren wijken voor de wapenen.

Stanisław Maczek komt op bij de Tiroler Bergjagers, een regiment dat zich per ski verplaatst. Het is toeval dat hij ingelijfd wordt door dat sportieve onderdeel van het keizerlijk leger, zo zal hij later zelf verklaren. Voor hetzelfde geld had hij zijn dienst vervuld bij de Poolse Legioenen van Pilsudski. Over de Tiroler Bergjagers merkt hij verder nog op, dat ze anders dan de naam doet vermoeden, voornamelijk bestaan uit Kroaten. En een jonge, Poolse officier dus.

In de Eerste Wereldoorlog staan legers van de centralen, het Duitse én Oostenrijks/Hongaarse keizerrijk, tegenover geallieerde troepen, onder meer Franse, Russische en Britse. In de Dolomieten voert het ski-peleton van Stanisław Maczek oorlog tegen Italianen. De strijd dient Ernest Hemingway als decor voor zijn roman 'Afscheid van de wapenen".

Kennismaking

Voor de zoon van de rechter uit Lwów betreft het een kennismaking. De Eerste Wereldoorlog wordt echter voornamelijk in Frankrijk en België uitgevochten, waar de legers vier jaar lang in loopgraven tegenover elkaar liggen. Ze wanen zich in de hel op aarde. Maar aan het westelijk front raakt de werkelijkheid de waan bijna aan. Na de wapenstilstand van 11 november 1918 blijft een verloren generatie over. Voor de Poolse zaak kent de Eerste Wereldoorlog evenwel een gunstige afloop.

Het Habsburgse rijk wordt immers ontmanteld. En de grootmachten, waartoe na hun oorlogsdeelname voor het eerst ook de Verenigde Staten behoren, stemmen na een dikke eeuw van delingen in met het herstel van de Poolse Staat. Wel moet de onafhankelijkheid in zes grensoorlogen door de Polen zelf worden bevochten. In de twee jaar na 1918 zal het Rode Leger de grootste vijand blijken van een vrij Polen.

Als goed patriot neemt Stanisław Maczek deel aan de strijd. Hij richt een compagnie op die zich met een paard en wagen verplaatst. Snel optreden, zo weet hij uit ervaring, kan een langdurige loopgravenoorlog voorkomen. ook een kleine kwart eeuw later is snelheid het sleutelwoord als hij pleit voor de oprichting van een pantserdivisie.

Paardenslag

Zover is in 1920 nog niet. De Polen bevechten dat jaar hum onafhankelijkheid met succes op de oevers van de Wisla, voor de poorten van Warschau en bij Komarów, waar de laatste grote paardenslag van Europa wordt geleverd. De nederlaag die zij het Rode Leger toebrengen, betekent tevens dat een communistische opmars vanuit Rusland naar West-Europa bij voorbaat de pas is afgesneden.

Polen is herrezen en Stanisław Maczek deelt in de overwinning. Op persoonlijk vlak heeft hij daarvoor wel een zeer hoge prijs betaald; in de voorgaande oorlogsjaren zijn drie broers, onder wie dus zijn tweelingbroer Franciszek gesneuveld.

"Dat heeft hem voorgoed gemotiveerd voor een militaire loopbaan. Hij vond het noodzakelijk om soldaat te zijn". licht (zijn zoon) Andrzej Maczek in Londen toe. In de Engelse hoofdstad is in een statig maar enigszins vervallen pand aan de rand van Hyde Park het Sikorski Instituut te vinden. De instelling is van de kelder tot de zolder gevuld met aandenken aan drie eeuwen Poolse krijgsgeschiedenis en i in feite een museum en archief ineen.

Als Stanisław Maczek in 1921 besluit niet naar de universiteit terug te keren maar onder de wapenen te blijven, staat hij aan het begin van de volgende episode van de Poolse- en wereldgeschiedenis. Hoewel hij frontervaring heeft, volgt hij alsnog een opleiding aan de Hogere Krijgsschool. Hij stijgt daarna snel in rang. In 1938 krijgt hij het commando over de Tiende Cavaleriebrigade, de eerste volledig gemotoriseerde Poolse eenheid.

Ongelijke strijd

Met dat legeronderdeel gaat hij een jaar later de oorlog in. In september '39 vallen Hitlers strijdkrachten Polen binnen. Andermaal staat de wereld in brand. Hoewel Polen over geharde, dappere soldaten beschikt, voert Maczeks vaderland tegen de modern bewapende Duitsers een ongelijke strijd. Bovendien wordt Polen ook door de Sowjet-Unie aangevallen. Stalin spant samen met Hitler. Nog wel...., want spoedig blijkt dat het Oostfront voor de Führer niet ophoudt in Polen.

Maczeks brigade strijdt in '39 onder meer tegen een overmacht van drie Duitse divisies. Vanwege hun zwarte kleding en geduchte weerwerk noemen de Duitsers hun tegenstanders de Zwarte Brigade. Maczek zal de aanduiding als geuzennaam overnemen. Halverwege september krijgt hij van de generale staf bevel zich terug te trekken. Hij wijkt met zijn onderdeel uit naar Hongarije, waar zijn soldaten en hij i de omgeving van Boedapest worden geïnterneerd.

Steun van Britse en Franse zijde, waar de Polen op hoopten, is uitgebleven. "Mijn vader heeft geen commentaar op politiek. Hij heeft ook toen zijn werk als soldaat gedaan. Als hij een mening heeft over het uitblijven van internationale hulp aan Polen in '39, dan is die privé", aldus Andrzej Maczek, die als doctor in de chemie werkt op de universiteit van Sheffield.

Niet geluisterd

Bij officiële gelegenheden vertegenwoordigde hij zijn vader sinds die niet langer in het openbaar optrad omdat hem dat te veel inspanning kostte. "Mijn vader stuurde in '39 mijn moeder en ons terug naar Lwów. Mijn moeder heeft toen niet naar hem geluisterd. Achteraf gezien is dat onze redding geweest. Als kind van tweeëneenhalf ben ik in Engeland aangekomen. Ja, mijn moeder leeft nog. Ze is 82 en zorgt voor mijn vader en jongste zus die spastisch is en in een rolstoel zit."

Nog in de herfst van 1939 zien de Polen kans uit Hongarije weg te komen. In Frankrijk hergroeperen zij zich. Het onderdeel van Maczek, die bevorderd wordt tot

brigade-generaal, krijgt de beschikking over lichte Renault-tanks. Als de Duitsers in mei 1940 in West-Europa hun Blitzkrieg inzetten, strijden de Polen en Fransen schouder aan schouder. De nieuwe bewapening ten spijt slagen Maczek en de zijnen er ook nu niet in de Duitsers te weerstaan. Ditmaal zijn ze gedwongen de oversteek te maken naar Groot-Brittannië.

Daar begint Maczek vrijwel onmiddellijk bij de Poolse opperbevelhebber Sikorski aan te dringen op de vorming van een pantserdivisie. "Het organiseren van een pantserdivisie biedt ons de gelegenheid een belangrijke rol te spelen op de slagvelden", schrijft hij Sikorski. Op 25 februari 1942 krijgt hij officieel opdracht de Eerste Poolse Pantserdivisie te formeren, voortaan te herkennen aan het embleem met de adelaarsveren. De oprichting van de divisie wordt dit weekeinde samen met de honderdste verjaardag van Maczek gevierd in Edinburgh, Schotland.

Poolse kerk

Afgelopen zondag is daaraan een viering in Londen vooraf gegaan. In de taxi die hem naar de Poolse kerk aan Balham High Road brengt, zegt Maczek junior: "Als je mijn vader vraagt of hij een hekel heeft aan Duitsers, krijg je een diplomatiek antwoord. Hij zal je zeggen dat niet de soldaten de oorlog begonnen, maar de politici. Voor de Duitse soldaten had hij respect. Over politiek laat hij zich niet uit. een hekel aan Duitsers? Ook de Russen bekijkt hij nog als afstandelijk."

Een generaal spreekt zijn troepen op andere manier toe. Stanisław Maczek doet het in 1944, als hij met zijn Eerste Poolse Pantserdivisie terug is op Franse bodem, aldus: "Wij zijn sterk, omdat onze divisie over de beste wapenuitrusting beschikt, die de geallieerden ten dienste staat. We vechten voor een rechtvaardige zaak. En daarom...., op weg naar onze eerste strijd! Wij zullen de rekening presenteren van vijf jaar oorlog, van Warschau, van Kutno, van Westerplatte en van honderdduizenden weerloze slachtoffers. Onthoudt één ding: een Poolse soldaat vecht voor de vrijheid van vele volkeren, maar sterft alleen voor Polen."

de slag die de Eerste Poolse Pantserdivisie levert in Normandië, bij Falaise, Trun, Chambois is hels maar treft de Duitsers hard. In minder dan een maand sneuvelen tweeduizend man aan Poolse zijde. Daarna is de weg naar het Noorden vrij. De mannen van Maczek plaatsen her en der alvast bordjes: zo veel kilometer naar Warszawa, Gdansk... In tien dagen overbruggen ze een afstand van zo'n vijfhonderd kilometer, hun snelle opmars komt pas tot stilstand bij het kanaal van Gent naar Terneuzen.

Axel, Hulst

Op 16 september 1944 staan de Polen voor het eerst op Nederlandse bodem. Ze bevrijden Axel, Hulst, Terneuzen en de rest van Oost-Zeeuwsch-Vlaanderen. "De eigen verliezen waren ernstig, maar een geweldige compensatie vormde het enorme enthousiasme van de bevolking, vooral die van Axel", noteert Maczek.

De Baronie van Breda wordt in oktober, begin november bevrijd. Baarle-Nassau en -Hertog komen het eerst aan de beurt. Alphen, Gilze en Rijen, Molenschot, Bavel en Dorst volgen. De Grote Toren van Breda is dan zichtbaar voor Maczeks manschappen. 29 Oktober bij het krieken van de dag zetten ze de aanval in. Ze komen de stad binnen over de straat die twintig jaar later naar hun generaal wordt genoemd.

Het oude centrum van Breda blijft dankzij hun behoedzame optreden behouden. Al de volgende dag kan aan Stanisław Maczek en zijn soldaten collectief het ereburgerschap van de stad worden verleend. Maar daarmee is het eind van de

strijd in West-Brabant niet bereikt. Voor de herovering van Prinsenbeek, Teteringen, Terheijden, Wagenberg, Den Hout, Made, Drimmelen, Hooge- en Lage Zwaluwe, Zevenbergschen Hoek en Moerdijk zal nog Pools bloed vloeien.

Als het front stokt bij de grote rivieren overwintert de pantserdivisie in Breda. Uit de contacten die in die maanden worden gelegd, ontstaat de Poolse gemeenschap die de stad tot op heden rijk is. Begin 1945 barst de oorlog weer los: Maczeks divisie zal onder meer Emmen, Winschoten en Veendam bevrijden voordat ze op 5 mei haar lange tocht beëindigt in Wilhelmshaven, de thuisbasis van de Duitse vloot.

Ingelijfd

Inmiddels hebben politici op Jalta plannen gemaakt voor het toekomstige Europa. Zo zal Oost-Gallicië door de Sovjet-Unie worden ingelijfd: Lwów gaat Lvov heten. "Toen hij hoorde dat Polen na de oorlog niet vrij zou zijn, is mijn vader overvallen door grote droefheid" aldus Andrzej Maczek, "maar op het moment dat de communistische regering zich vestigde in Warschau, twijfelde hij niet: hij zou niet naar Polen terugkeren."

Voor de commandant, officieren en soldaten van de Eerste Poolse Pantserdivisie breekt meteen na hun overwinning op Hitlers Derde Rijk de Koude Oorlog uit. Een strijd waarin ze letterlijk machteloos staan. Ze worden in 1947 in Engeland gedemobiliseerd. In hun vaderland worden ze afgeschilderd als verraders. Generaal Maczek raakt zijn Poolse staatsburgerschap kwijt. Althans, het wordt hem afgenomen door een regime dat hij zelf als onwettig beschouwt. Hij zal zijn vaderland niet weerzien.

Om de kost te verdienen, werkt hij in een dorp twintig kilometer buiten Edinburgh, zijn Schotse woonplaats, als...winkelbediende. Later is hij barkeeper en zijn pensioen haalt hij als beheerder van een squashcentrum. "Mijn vader is een goot man, die in zijn grootheid nooit is vergeten voor zijn gezin te zorgen. Daarom ben ik trots op hem", zegt Andrzej Maczek.

Na de Heilige Mis in de Christus Koningkerk aan Balham High Road steken de honderden oud-strijders de straat over veer een feestmaal in de Poolse club. "Mijn vader is zich goed bewust van de veranderingen in Polen. Hij is heel gelukkig dat hij nog meemaakt dat Polen weer vrij is. Al vindt hij het wel jammer dat zijn geboortestreek tegenwoordig in de Oekraïne ligt."

Sto Lat

Lwów is onlangs omgedoopt in Lviv. Ma het diner leest de enige zoon van generaal Maczek de mannen van de Eerste Poolse Pantserdivisie een brief van zijn vader voor: "Schouder aan schouder hebben we gevochten. Steeds waren we op weg naar Polen... Ik ben blij dat we nu samen meemaken dat Polen vrij is. Voor mijn verjaardag wensen jullie me 'Sto Lat' toe. Eigenlijk vind ik day een beetje weinig, mag het voor mij iets meer zijn?"
'Sto Lat' betekent: dat je honderd jaar mag worden.

(Dagblad De Stem woensdag 28 oktober 1959)

SOMBER RELAAS van de veldslag om Breda

In het Bredase gemeentearchief berust een uittreksel van een oorlogsdagboek, geschreven door luitenant-kolonel Z. Szydowski, commandant van het 9e Rifle Bataljon. De overste heeft deze bladen geschreven voor een Bredase particulier, die dit dagboek later aan het gemeentelijk archief heeft afgestaan. In nuchtere taal vertelt overste Szydowski over de krijgsverrichtingen van zijn bataljon. Hij behandelt de veldtocht vanaf Koewacht (Zeeuws Vlaanderen) toen het bataljon ,, de grote eer te beurt viel als eerste Poolse eenheid de Nederlandse grens te overschrijden' tot de gevechten om de Moerdijkbrug. De verovering en bevrijding van de stad Breda neemt in dit dagboek een zeer grote plaats in. Het is de eerste stad van deze grote, welke alleen door het bataljon veroverd is, Aldus staat ergens in de dagboek te lezen. Ter ere van hen, die 15 jaar geleden goed en bloed inzetten voor de bevrijding van Breda meenden wij er goed aan te doen een deel van de dagboek in wijdere kring bekend te maken. Wij beginnen dan daar, waar het bataljon opdracht krijgt zich klaar te maken voor een nachtelijke aanval op Breda.

Overste Szydowski hield zorgvuldig dagboek bij

28 oktober 17.15 uur:
Bevel voor aanval op Breda
(17.15 uur nachtaanval op Breda)
De bevel voert officier ontving bevel zich gereed te maken voor een nacht aanval op Breda. Er werd gerapporteerd, dat het Bn. Reeds 15 km op weg was en nog eens 10 km had de marcheren alvorens de aanval kon beginnen. Vanwege de belangrijkheid van de situatie en de plannen ging de brigadegeneraal ermee akkoord dat de troepen rust gegund zou worden. De avondmaaltijd werd versterkt. Er was zodoende overvloed van tijd om de aanval van 23:00 uur voor te bereiden. De keuken wagens arriveerden en om niets aan stootkracht in te boeten werd besloten om 18:15 uur opmars te gaan de compagnieën namen plaats op vrachtauto's. Er werden twee formaties gevormd. Links westelijk, kapitein Labno, met de 4e en 1e compagnie reeks de 2e en 3e compagnie onder commando van de bataljonscommandant. De twee eerste compagnieën van beide groepen werden op troepen gevecht wagens vervoerd, de rest moet bij gebrek aan transportmiddelen te voet. Bij de troepen ontmoeten elkaar op een kruispunt ten zuiden van Ginneken. Hier werden de mogelijke punten aangewezen waar de troepen uit een moesten gaan of de wagens verlaten. Tijdens de mars werd de route verlegd de gevolgen van de toestand van de weg. De avond is donker, wij passeerden het Polish Highland Bataljon. Onderweg werden ongeveer 20 gevangenen gemaakt. Het waren of losse patrouilles of schildwachten die bij verrassing gevangen werden genomen.

(20.25 uur Vijand in zicht)
Om 20:25 uur bereikten onze vooruitgeschoven eenheden de vijandelijke positie op kaart vierkant 958338 met antitankgeschut. Het resultaat hiervan was een kort maar scherp vuurgevecht. Wij verloren een Canon benevens de stuks bemanning; twee gevecht wagens vlogen in brand. Enkele doden, verschillende gewonden. Het bataljon verspreidde zich in het struikgewas. Daar luitenant Martynoga, die de enige officier was in de eerste compagnie, gewond werd, werd luitenant Drozdowicz belast met het commando van deze compagnie. Een groot aantal patrouilles werd uitgezonden. Men kwam het volgende tegen: 4e compagnie-vijand vis a vis op afstand van 50 tot100 meter ten n.w en z.w,; 2e compagnie vijand van 100 tot 200 meter ten n.w.in de verst verwijderde huizen werd geen vijand gevonden. De 3e compagnie maakte oostelijk verbinding met de Poolse Hooglanders. De 2e compagnie

verkenden 300 tot 500 meter schuin van zuid tot westen, waarbij hun lijn naar het zuiden af boog. Gedurende al die tijd lagen de posities van het bataljon onder vijandelijk artillerie-, mortier- en geweervuur.

(De trieste ruïne van de Driesprongkerk, waarvan de spits tijdens de sombere uren van de bevrijding met daverend geweld naar beneden kwam. De gehele voorgevel van de kerk werd verwoest. Pastoor Riemslag z.g. nam de herbouw krachtig ter hand. Lange tijd heeft men gebruik moeten maken van een noodkerk.) (foto links)

29 oktober 2.00 uur:
Vijandelijk vuur
(2.00 uur vijandelijk vuur)
Het bericht dat de derde weg vrij van vijand is, kwam omstreeks 2:00 uur binnen. Al die tijd en vooral na middernacht lag het bataljon onder zeer hevig vijandelijk artillerievuur; nu en dan vielen er doden en gewonden. 2:15 uur de compagnie commandant gaf bevel aan de tweede en 3e compagnie in groepen van een peloton sterkte, de een na de ander naar voren te dringen en de oostelijke rand van de omgeving te bezetten. De 2e compagnie moest de kerk in Ginneken bereiken van waaruit zij patrouilles moest zenden in de richting Wilhelminapark, de voornaamste brug naar Breda en naar het 8st bataljon op IJpelaar. De 3e compagnie moest de weg van n.o. van de Valkenierslaan nemen in westelijke richting langs de omgeving van de plaats en de hoofdweg door-Ginneken. De 1e compagnie nam de inspectie van het noorden op zich en een vooruitgeschoven post. De 4e compagnie drong stap voor stap naar

het westen door, waarbij voorterrein van de 1e compagnie werd de vijand eveneens verdreven, en werden diverse gevangenen gemaakt. De positie van de eenheden was volgens plan. Omstreeks deze tijd kon het geluid gehoord woorden van de kanonnen van de Canadezen die opgesteld stonden nabij de Pennendijk, waar hun vooruitgeschoven de wacht de voortgaande nacht had doorgebracht. Eveneens klonk kanongebulder vanaf het Ulvenhoutse bos.

11.00 uur

Verkenning Breda

Om 11:00 uur passeerden eenheden van het 8e bataljon ons in westelijke richting en bereikten vooruitgeschoven posten van het Poolse Highland Bataljon, die zeer langzaam vooruit trokken, onze linie. Rond 12:00 uur trok het bataljon door-Ginneken en onze patrouilles begonnen Breda te verkennen; zij maakte contact met de Nederlandse ondergrondse strijdkrachten. Vanaf 13:00 uur tot 14:00 uur hield het bataljon zich bezig met het verjagen van de overgebleven vijandelijke manschappen uit de Zuid oostelijke hoek van de plaats. De rest van de dag en de nacht werden doorgebracht op het aangegeven terrein, wachtposten werden uitgezet en door de straten in de richting Breda werd gepatrouilleerd. Het gebied van de kazerne, station, deze was afgesneden door de ondergrondse, die de noordelijke bruggen over het kanaal bezet hield. Op de rechterflank was de reserve compagnie van het Highland Bataljon nog steeds achter ons en de voorpost van onze 4e compagnie, die de bruggen achter ons moest beschermen, diende samen met hen ten strijde; zij hadden lichte verliezen. Om 16:00 uur viel het eerste peloton van de 1e compagnie met een tankpeloton enige huizen aan, die een nest van vijandelijk verzet waren. Ze werden vernietigd en uitgeroeid.

30 oktober *2:00 uur:*

Algehele zuivering

Om 2:00 uur kwamen de bevelen van de brigadecommandant voor de volgende dag aan. Na persoonlijk overleg met hem werd besloten;1. Eén aanval zou worden gedaan door het 2e Bereden Tank Regiment om het oversteken van de Mark te beveiligen. Het bevel voerde 2e luitenant Mlynarz; hij had een peloton van de 1e compagnie. Samen met hem was 2e luitenant Mogilski. Route via Breda naar Bagben en vandaar naar het noorden. 2. Uitval na de 10e brigade om contact te maken bij Driesprong. Algehele zuivering van Breda met hulp van een eskader van het 2eTankregiment . Alle taken werden succesvol uitgevoerd. 3. Uitval van het 10e werd weldra geëindigd doordat de brug was vernieuwd en niet door tanks kan woorden gebruikt. Het infanteriepeloton stak de Mark over via de resten van de vernieuwde brug en onder dekking van het 10e regiment in een onvervalst infanteriegevecht met een sterke en agressieve vijand. Er was een man tegen man gevecht en handgranaten duels. Vele Duitsers werden gedood. Dit was weer een gelegenheid om de wapen broederschap met het 10e tankregiment te demonstreren. In dit gevecht verloor het geweer peloton een derde van zijn sterkte. Een majoor van het 10e regiment nam deel aan de gevechtshandelingen.

12:00 uur

Bevolking vriendelijk

Om 12:00 uur zond de C.O. in overeenstemming met de ouders van de brigadecommandant bevelen uit om naar een nieuw terrein in het noordwestelijk deel van de stad op te trekken. Opgemerkt moet worden dat de houding van de bevolking werkelijk zeer vriendelijk was; haar enthousiasme en diepe vreugde over de bevrijding van de prachtige stad uitte zich niet alleen in gejuich, maar ook in een hartelijke verhouding tot onze soldaten. Breda is de zoveelste stad die werd bevrijd en de eerste die alleen door het 9e mitrailleur bataljon werd genomen. het binnendringen in de nacht van 27 op 28 oktober in de achterhoede van de vijandelijke posities in de stad en het opdrijven van de vijand in de zo gevormde zak schiet momenten van grote spanning, die soms bijna even gewichtig waren als bij de verovering van Normandië. Deze slag verdient dan ook ten-volle zijn plaats onder de militaire acties. De verliezen in de actie

Breda bedroegen 12 gesneuvelden en 33 gewonden; er waren 61 gevangenen gemaakt. Wapens en munitie werden buitgemaakt.

31 oktober *8:00 uur*
Ingekwartierd
Bataljon ingekwartierd in Breda. Een voltreffer van de vijand treft het gebouw waarin het hoofdkwartier is gevestigd. Vier doden en 13 gewonden, onder wie kapitein Pokorny batterijcommandant.

1 november *16:00 uur*
Aftocht
Orders ontvangen ons voor te bereiden op het oversteken van de rivier en de verkenning van de mogelijkheden. Ge-

Wij danken U, de Polen

(Twee jonge Bredanaars, die ook weleens ,, Zoals wij 15 jaar geleden vertrouwden op de hulp en bescherming van onze willen proeven, wat de Poolse soldaten te Poolse vrienden, zo rekenen thans een aantal van hen op uw hulp en bescher- eten kregen. En het smaakte best na al ming". Dat schrijft ons het comité ,,hulp aan noodlijdende en zieke Poolse be- die maanden, dat iedereen thuis praktisch vrijders", dat in Breda is geconstrueerd. Het stelt zich ten doel om Polen, die de-hond-in-de-pot vond. buiten hun wil noodlijdend zijn geworden, te helpen. Wij danken aan de sym- De vriendschap tussen Poole en Bredanaar pathieke doelstelling van dit comité krijgt aandacht gewijd en er toen een ge- Begon al toen de slag om Breda nog volop attendeert dat hiervoor veel geld nodig is. Daartoe wordt deze week de huis Woedde.)
-huis aan huiis collecte gehouden en zaterdag en zondag a.s. een buscollecte.

Dan zal gecollecteerd worden door Poolse oud-strijders in nationale dracht.
En is ook nog een giro nummer 10608 van de n.v. Van Mierlo en zoon te Breda
(De vreugde om de bevrijding moest zich vermelden; ,hulpactie Poolse bevrijders,, Op alle mogelijke manieren uiten. Breda, die indertijd huizen en eta- Twee Bredase meisjes schreven op een woorden ,,Dziekujemy Wam Polacy" Poolse tank hun blijdschap uit. dat wij hen ook dankbaar zijn. ,,Alles goed" schreven zij op de grimmige Stalen wand.)

Als u daarop stort, dan op het strookje

Laten wij door een gulle gift als burgers van

lages versierde met de zo sympathieke

-wij danken de Polen- metterdaad toonde,

Breda zal op 29 oktober voor de 15e achtereenvolgende maal zijn bevrijding gedenken. Ik betreur het ten zeerste, dat het mij niet mogelijk is dan bij u aanwezig te zijn, maar ik verzeker u, dat ik in mijn hart en mijn gedachten bij u ben. Onlangs heb ik op verzoek van het Nederlands geschiedkundig genootschap een artikel over de bevrijding van Breda geschreven en, hoe onvolmaakt mijn artikel ook moge zijn, heeft het mij mogelijk gemaakt de grote dagen van 29 en 30 oktober 1944 weer opnieuw te beleven en herinneringen op te halen over de grote spontaniteit en het enthousiasme van de Bredase bevolking jegens ons, Polen. Gevoelens van grote vreugde vervullen mij, als ik mij uw hoogstaande opvattingen inzake ware vrijheid en respect voor de medemens voor de geest haalde. Vrienden, burgers van Breda, staat mij toe u populaire gezegde ,,Dziekumy wam Bredy, ze Jeszcze Pamietacie", hetgeen betekent ,, dank u burgers van Breda, dat hij nog niet te vergeten hebt". Leve Nederland, leve de stad Breda.

MACZEK
generaal

Edinburgh, oktober 1959

(Dagblad De Stem 30-10-1979)

Dank aan Poolse bevrijders

Dank aan Poolse bevrijders

• *Gisteren was het vijfendertig jaar geleden dat de Polen met hun Eerste Pantserdivisie de straten van Breda binnentrokken. Tachtig van hen viel gisteren weer een grandioze ontvangst in Breda te beurt toen zij op de Grote Markt verwelkomd werden door drommen Bredanaars en 1200 Bredase schoolkinderen die getooid met rood-witte mutsjes en met rood-witte vlaggetjes zwaaiend het Poolse en Bredase volkslied ten gehore brachten. De Polen en hun ambassadeur A. Bartoszek waren diep onder de indruk van deze feestelijke aubade. Op het podium voor het stadhuis namen de Polen minutenlang enthousiaste toejuichingen in ontvangst.*

(Gisteren was het vijfendertig jaar geleden dat de Polen met hun Eeerste Pantserdivisie de straten van Breda binnentrokken. Tachtig van hen viel gisteren weer een grandioze ontvangst in Breda te beurt toe zij op de Grote Markt verwelkomd werden door drommen Bredanars en 1200 Bredase schoolkinderen die getooid met rood-witte vlagetjes zwaaiend het Poolse en Bredase volkslied ten gehore brachten. De polen en hun ambassadeur A. Bartoszek waren diep onder de indruk van deze feestelijke aubade. Op het podium voor het stadshuis namen de Polen minutenlang enthousiasten toejuichingen in ontvangst.)

DE VLIEGENDE HOLLANDER

WEEKBLAD VERSPREID DOOR DE GEALLIEERDE LUCHTMACHT — No. 37. DONDERDAG 22 JUNI 1944

Voor de poorten van Cherbourg

Het bombardement van de haven is begonnen

Op Zondag 18 Juni hebben de Amerikanen de Duitsche linies op het schiereiland van Cherbourg doorbroken en een strook land bezet van kust tot kust, van waaruit zij onmiddellijk de opmarsch naar het Noorden, naar de belangrijke haven Cherbourg, zijn begonnen. Drie dagen na de doorbraak staan zij voor de poorten van de stad.

Opmerkelijk is, dat de vijandelijke verdediging tot dusver niet hardnekkiger geweest is, daar de Duitschers toch weten welk een grooten prijs het bezit van Cherbourg voor de Geallieerden beteekent. Het voortdurend vrij slechte weer verhoogt nog de waarde van dit bezit, daar de straffe wind het lossen der transportschepen en het landen der troepen aan de open stranden wel niet heeft kunnen verhinderen, maar toch heeft bemoeilijkt. Het is een bewijs van de vakkundigheid en de taaiheid van de mannen van de Marine en de Koopvaardij, dat de kracht der Geallieerde legers in Normandië, ondanks de weersomstandigheden, zoo snel kon worden opgebouwd.

De Duitsche troepen in Cherbourg worden gesteund door drie ringen van krachtige fortificaties. Sinds maanden is koortsachtig aan de versterking van die verdediging gewerkt. Aan beide zijden zijn de voorbereidingen van het eerste stadium geeindigd. De krachtproef is begonnen.

BEVRIJDE EN BEVRIJDER. De burgemeester van Colleville-sur-Mer begroet den eersten Amerikaanschen soldaat, die zijn dorp binnenkomt.

HET EERSTE BEZOEK VAN GENERAAL DE GAULLE AAN BEVRIJD FRANKRIJK. De bevolking van Bayeux begroet den man, die vier jaren het strijdende Frankrijk heeft verpersoonlijkt.

VERBROEDERING. In dit Normandische dorpje bestaat geen "taalgrens" meer tusschen Frankrijk en Amerika!

OPGEPAST VOOR TRUC-BOMMEN! Terwijl in het veroverde Isigny Fransche vrouwen rustig doorgaan met de wasch, onderzoeken Amerikaansche soldaten voorzichtig een door de Duitschers achtergelaten kist.

HET STADJE IS VEROVERD. Britsche commando's rukken door de strate

Buitenlandsch Overzicht

Londen, Woensdag 21 *Juni* 1944.—Het is vijftien dagen geleden dat de Geallieerden geland zijn in Normandië. Zij hebben hun eerste doel bereikt: een bruggehoofd met veiligen toevoerweg, dat ruim genoeg is om tot basis te worden gemaakt voor verdere operaties. Rommel is er tot dusver geen oogenblik in geslaagd het initiatief in handen te krijgen. Niet hij valt aan, maar Montgomery. De groote strijd is echter nog niet ontbrand. Montgomery pleegt eerst met kracht toe te slaan wanneer alle voorbereidingen zorgvuldig zijn voltooid. Zooveel staat echter reeds vast: het is niet langer de vraag *of* een front in het Wes kan worden gevormd en in de eerste critieke da en weken behouden—dat front *is* er, zooals een Zuidelijk front is, en een Oostelijk. De D frontenoorlog is werkelijkheid geword Duitschland is opgeschreven.

En het geheime Duitsche wapen? Enk dagen lang hebben sommige Duitschers die eenmaal altijd een neiging hebben, in uiters te vervallen, misschien kunnen gelooven in reddend wonder; ze zullen nu wel weer beke zijn. De Duitsche vliegende bommen zijn wapen zonder militaire beteekenis. Ze kun worden afgevuurd in de richting van een bepa gedeelte van Zuid-Engeland. Nauwkeurigheid is echter niet mee te bereiken. De explosieve krach gelijk aan die van een normale bom van ton. Eenige mate van concentratie kan met aanval niet bereikt worden. De schade is da door beperkt en plaatselijk. De groote woestende branden die in Duitschland industr wijken en havenbuurten in puin hebben gele komen bij dit nieuwe wapen niet voor. evacuatie van steden of stadsgedeelten is d ook geen sprake, en het leven in Zuid-Engela gaat volkomen normaal zijn gang. De hyste sche vreugde die bij sommigen in Duitschla wellicht is opgewekt door de fantas berichten van den heer Goebbels zal binn korten tijd dan ook wel plaats maken voor ne slachtigheid, wanneer het *Herrenvolk* inziet met of zonder vliegende bommen zijn milita positie even hopeloos blijft als zij al was.

De Russen vallen aan

Aan het uitgestrekte Russische front treffen Russen methodisch hun voorbereidingen voor zomer-offensieven. Het offensief tegen Finla is niet meer dan een inleidende campagne, ma het heeft tegelijk een nieuw bewijs gevormd vo de aanvalskracht van de Russische legers. D jaar lang hebben de Finnen gewerkt aan h verdedigingslinies op de Karelische landeng In negen dagen hebben de Russen de drie lin één voor één onder den voet gelopen. Russische stafwerk was even zorgvuldig als alti De Russische artillerie verpletterde de Finsc bunkers, de Russische vliegtuigen beheerscht de lucht. Op 20 Juni veroverde maarscha Goworow de belangrijke haven Viborg, waarv

ZONDAGMORGEN IN NORMANDIË. Als de dienst is afgeloopen blijft, voor het kerkportaal, de bevolking nog een praatje maken met de Engelsche soldaten en officieren, die mee ter kerke gingen.

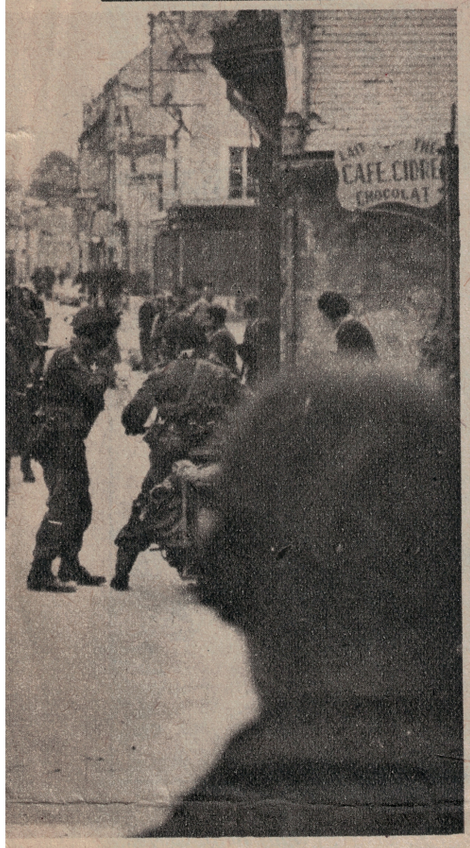

van een plaats in de buurt van Caen.

de val in 1940 het sein werd tot de Finsche capitulatie.

Op het oogenblik dat wij dit schrijven, is het nog niet geheel zeker, welke gevolgen de val van Viborg ditmaal zal hebben. In elk geval hebben de Russen het duidelijk gemaakt dat zij niet opnieuw wenschen te onderhandelen met de regeering van prof. Linkomies. Er is in Finland een vredespartij, maar er zijn ook extreem-pro-Duitsche elementen die een burgeroorlog prefereeren boven erkenning van de nederlaag. Laat ons hopen dat bij de meerderheid van het Finsche volk eindelijk de zin voor de werkelijkheid doorbreekt.

Offensief in den Pacific

De opening van het Westelijk Front heeft, volkomen begrijpelijk, aller aandacht tot zich getrokken. Ook in het Verre Oosten spelen zich echter groote dingen af.

De laatste Japanners die zich over de Britsch-Indische grens hadden gewaagd, zijn weer naar Birma teruggedreven. In Noord-Birma zijn de Japansche bases Myitkina en Mogaung na een moeizame campagne omsingeld. Gevaarlijker voor Japan is echter het opdringen van de Amerikanen in den Midden-Pacific, waardoor een groeiende bedreiging wordt gevormd voor de Japansche verbindingen met Birma, Nederlandsch-Indië en de Philippijnen. Vorig jaar geschiedde dat opdringen nog in langzaam tempo. Hoe lang duurde de strijd niet om Guadalcanal en in Oostelijk Nieuw-Guinea! Sindsdien werpt de Amerikaansche oorlogsproductie haar volle gewicht in de schaal, en de resultaten zijn zichtbaar.

Op Noord-Nieuw-Guinea zijn de Japansche garnizoenen geïsoleerd. Verder Noordwaarts is admiraal Halsey dier doorgedrongen in den Japanschen verdedigingsgordel. Vanaf de Gilbert- en de Marshall-eilanden voerden de Amerikanen een landing uit op de Japansche vlootbasis Saipan in de Marianengroep. Hevige strijd heeft zich hier ontwikkeld. Op Zondag 18 Juni zonden de Japanners een groote luchtvloot naar Saipan om het Amerikaansche smaldeel dat de operaties dekte, aan te vallen. Meer dan 300 Japansche toestellen werden neergeschoten in den grootsten luchtslag van den Pacific. Twee dagen later was een van de belangrijkste vliegvelden van de groep al in Amerikaansche handen.

Naast deze forsche landingsoperaties was er het eerste zware bombardement dat door super-Vliegende Forten werd uitgevoerd op het Japansche zware-industrie-centrum Yarawa. Een klein voorproefje van wat Japan nog te wachten staat.

J.

KORTE BERICHTEN VAN EEN GROOTEN STRIJD

Op 17 Juni heeft generaal Eisenhower in een speciaal communiqué de prestaties geprezen van het ondergrondsche Fransche leger, dat een zeer belangrijk aandeel heeft gehad in de vernietiging van het Duitsche transportsysteem achter het Normandische front.

* * *

De eerste week na de landingen in Frankrijk heeft de Geallieerde Luchtmacht 56.000 aanvalsvluchten gedaan en daarbij 42.000 ton bommen geworpen. 554 toestellen gingen verloren, dat is minder dan 1%. 396 Duitsche machines werden neergeschoten.

* * *

De Duitsche "Vliegende bom" heeft een snelheid van 450 à 500 k.m. De uitwerking is gelijk aan die van een gewone bom van 1000 kilo. De R.A.F. gebruikt bommen van 2000, 4000 en 5500 kilo.

* * *

De vloot, die de eerste landingen dekte, bestond uit Britsche, Amerikaansche, Canadeesche, Fransche, Nederlandsche, Griekse, Noorsche en Poolsche schepen. Van de hoofdmacht was 60% Britsch en 40% Amerikaansch. 50.000 leden van de koopvaardijvloot namen aan de operaties deel. 200 Mijnenvegers werden gebruikt.

* * *

Het hoofdkwartier van de Negende Amerikaansche Luchtmacht is nu op Franschen bodem gevestigd. Amerikaansche jager-bommenwerpers opereeren reeds van vliegvelden in Normandië.

* * *

Sedert het begin van het groote offensief in Italië op 12 Mei hebben de Geallieerden 35.000 Duitsche krijgsgevangenen gemaakt.

* * *

Rommel vervoert op het oogenblik een deel van zijn materiaal in Frankrijk met paard en wagen, een der gevolgen van het regelmatig bombardeeren en saboteeren der spoorlijnen en motortransporten.

* * *

Zondag, 18 Juni, vond bij Saipan in de groep der Marianen de grootste luchtslag plaats van den strijd in den Stillen Oceaan. Meer dan 300 Japansche toestellen werden neergeschoten.

* * *

Op Elba, dat in drie dagen door de Fransche troepen werd veroverd, werden 500 Duitschers gedood en gewond en 1850 gevangen genomen. Slechts enkelen ontsnapten.

* * *

In de afgeloopen week hebben transportvliegtuigen van de Britsche Luchtmacht 1000 gewonden van Normandië naar Engeland gevlogen. Op den heenreis bestaat de lading uit medicamenten en verbandmiddelen.

* * *

Een groot aantal "Vliegende bommen" wordt door Geallieerde jagers boven het kanaal neergehaald. Zware luchtaanvallen vinden plaats op de lanceer-platforms in Noord-Frankrijk door uitgezochte piloten, waaronder een aantal vliegers van het Nederlandsche Mitchell-escadrille.

* * *

Van Maart 1943 tot Maart 1944 werden in Engeland 27.273 vliegtuigen vervaardigd.

* * *

Een humorist van de Nieuwe Orde: "Voor het eerst kunnen in dezen oorlog de Nationaal-socialisten zeggen: het gaat goed!"—(*Max Blokzijl, 19 Juni '44, over Radio-Hilversum.*)

* * *

Het *Deutsche Nachrichtenbüro* zegt in een rapport over den strijd in Normandië: "De jonge Duitsche vlieger is niet alleen numeriek de mindere, maar hij moet ook, zonder overgang, van de opleidingsschool naar een slagveld waar de felste luchtgevechten worden gestreden, die men ooit heeft gezien."

OP DRIE FRONTEN GAAT HET HERRENVOLK DE NEDERLAAG TEGEMOET

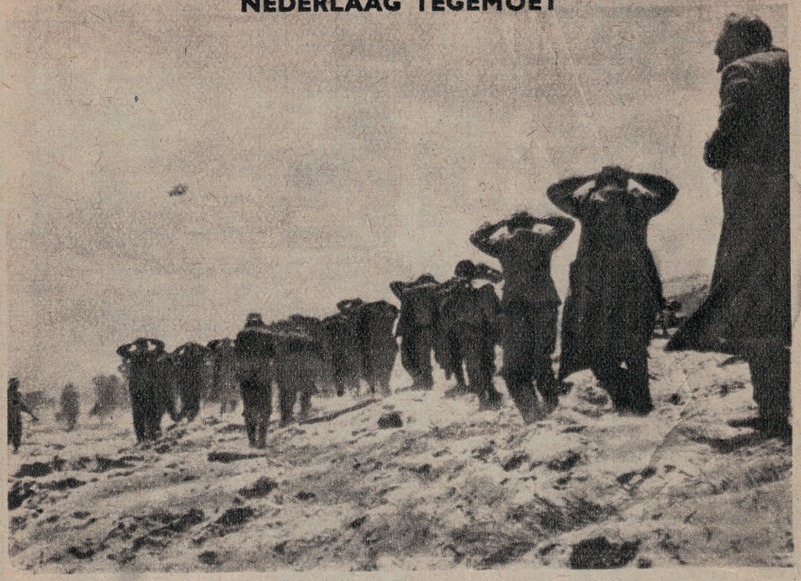

Krijgsgevangenen in Normandië.

Krijgsgevangenen in Italië.

Krijgsgevangenen in Rusland.

"Wij hebben nooit eenigen vrees gehad om op één front te vechten. Vroeger bloedden Duitschland en Rusland elkaar dood. Dit plezier zullen wij de heeren in Londen en Parijs nooit meer doen."

Hitler, 8 November 1939.

"Een strijd op twee fronten was natuurlijk moeilijk voor ons. Dit gevaar is nu eens en voor altijd voorbij!"

Goering, 9 September 1939.

DRIE GROOTE SOLDATEN. Een Brit, een Amerikaan en een Franschman nemen in de buurt van Rome het 5e leger de parade af. Van links naar rechts: Generaal Alexander, Opperbevelhebber van de Geallieerde legers in Italië, Generaal Mark Clark, bevelhebber van het 5e leger, Generaal Juin, bevelhebber der Fransche troepen in Italië.

DE VLIEGENDE COLONNE!

Daily Mail, Londen

DE TOEKOMSTIGE REGEERING VAN NEDERLANDSCH-INDIE

In een onderhoud met een medewerker van het Algemeen Nederlandsch Perbureau te Londen, heeft de Minister van Koloniën, Dr. H. J. van Mook,—onlangs te Londen teruggekeerd van een reis van eenige maanden naar Amerika, Australië, Nieuw-Guinea en Britsch-Indië—de namen bekend gemaakt van eenige leden van de Nederlandsch-Indische Regeering die binnenkort zal worden gevormd.

Dr. J. van Hoogstraten zal de leiding nemen van het departement van Economische Zaken; Raden Loekman Djajadiningrat wordt hoofd van "Onderwijs" en Luitenant-Generaal L. H. van Oyen van "Oorlog." Tijdelijk hoofd van Binnenlandsche Zaken wordt Edeleer C. O. van der Plas; tijdelijk hoofd van Financiën Dr. R. Smits. Het hoofd van het Departement Publieke Werken en Transport is nog niet aangewezen.

De benoemingen van de Heeren van der Plas en Smits zijn tijdelijk, daar de hoofden van deze departementen zich op het oogenblik in door Japan bezet gebied bevinden.

De zetel der Regeering zal voorloopig gevestigd zijn, te Brisbane in Australië, practisch gesproken het dichtst bij onzen Archipel gelegen.

Minister van Mook wees eveneens op het belang van de Nederlandsche Organisatie van Burgerlijk Bestuur die in Hollandia en op Biak reeds in werking is gesteld, en waarvan ambtenaren in dienst zullen treden zoowel in de gebieden, die onder het militair bevel vallen van Generaal MacArthur als van Lord Louis Mountbatten. De samenwerking tusschen ons Burgerlijk Bestuur en de hoofdkwartieren van MacArthur en Mountbatten is uitstekend, en het verricht tevens een zeer waardevolle voorbereidende arbeid voor den terugkeer van de Nederlandsch-Indische Regeering.

Verder verklaarde de Heer van Mook dat hij tijdens zijn bezoek aan Britsch-Indië, de mogelijkheid besproken had van de levering van Britsch-Indische goederen voor hulp aan Nederlandsch-Indië na de bevrijding.

Generaal Mark Clark maakt in de straten van Rome een praatje met een priester van de St. Pieterskerk.

NOG EEN FOTO VAN DE EERSTE LANDINGEN. Onder vijandelijk vuur komen de troepen aan land. Dooden zijn gevallen, gewonde soldaten worden door hun kameraden verder geholpen.

NIET BEWAREN—DOORGEVEN

DE VLIEGENDE HOLLANDER

DAGBLAD VERSPREID DOOR DE GEALLIEERDE LUCHTMACHT — No. 91. DINSDAG 2 JAN. 1945

GEALLIEERDE AANVALLEN IN DE ARDENNEN

- *Rochefort, Libramont, Bastogne en Echternach door Amerikanen heroverd*
- *Russen dringen binnen in het brandende Boedapest*

Londen, 2 Januari 1945.—**Von Rundstedt heeft met het krachtige Duitsche offensief dat op Zaterdag 16 December werd ingezet, geen enkel vitaal doel kunnen bereiken. Verviers, Luik en Namen zijn in Geallieerde handen gebleven, de Geallieerde toevoerlinies door het Maasdal zijn niet afgesneden.**

Het initiatief heroverd

Na den oorspronkelijken Duitschen doorbraak wist het Geallieerde opperbevel met groote snelheid den toestand op de beide flanken te stabiliseeren. Herhaalde Duitsche aanvallen op de linie Monschau-Malmédy-Stavelot werden afgeslagen. Midden vorige week gingen de Duitschers er toe over, loopgraven aan te leggen ten Zuiden van deze Geallieerde linie.

Op de Zuidelijke flank ging generaal Patton met deelen van het Amerikaansche Derde Leger (overgebracht van het front aan de Saar) over tot een tegenoffensief, dat de Duitschers gestadig door Luxemburg (het Groothertogdom en de Belgische provincie van dien naam) Noordwaarts dreef. In het midden van de vorige week werd zoodoende het garnizoen van Bastogne (dat door zijn standhouden den Duitschen opmarsch naar Dinant ernstig had bemoeilijkt) door de Amerikanen ontzet.

De druk op de flanken dwong von Rundstedt zijn opmarsch naar het Westen te staken. Hij werd naar het centrum van de Ardennen teruggedrongen, waar zijn tanks en transportcolonnes in de nauwe dalen onophoudelijk gebombardeerd werden door de Geallieerde luchtvloten.

In de laatste week van het jaar werden niet minder dan 28.000 aanvalsvluchten uitgevoerd door alle types toestellen van de Geallieerde luchtmacht. Hierbij gingen nog geen 300 machines verloren. De *Luftwaffe*, die in dezelfde periode minder dan 4.000 vluchten uitvoerde, verloor 800 toestellen.

Bij hun pogingen om het concentreeren van Geallieerde troepen naar de Ardennen te vertragen, toonden de Duitschers zich aggressief aan enkele andere sectoren van het Westelijk Front. Herhaaldelijk werden Duitsche patrouilles die de Maas of de Waal overstaken, met bloedige verliezen teruggeslagen. Een Duitsche aanval bij Tripsrath (ten Noorden van Geilenkirchen) werd j.l. Zaterdag gestuit. Andere plaatselijke Duitsche aanvallen werden uitgevoerd in de Palts.

De Russen in Boedapest

Sinds het midden van de vorige week zijn de troepen van de maarschalken Malinowski en Tolboekhin gestadig dieper doorgedrongen in Boedapest. De Russen waren bereid de Hongaarsche hoofdstad te sparen. Voorwaarden tot eervolle overgave werden echter door de Duitschers afgeslagen, die zelfs twee van de drie Russische parlementariërs vermoordden. Daarna ontbrandde de strijd in alle hevigheid.

Boedapest wordt thans, wijk na wijk en huizenblok na huizenblok, van Duitschers gezuiverd. Het lot van het garnizoen is bezegeld. Intusschen zijn de Russen reeds, oprukkend naar het Noordwesten, de Oostenrijksche grens tot op 75 km. genaderd.

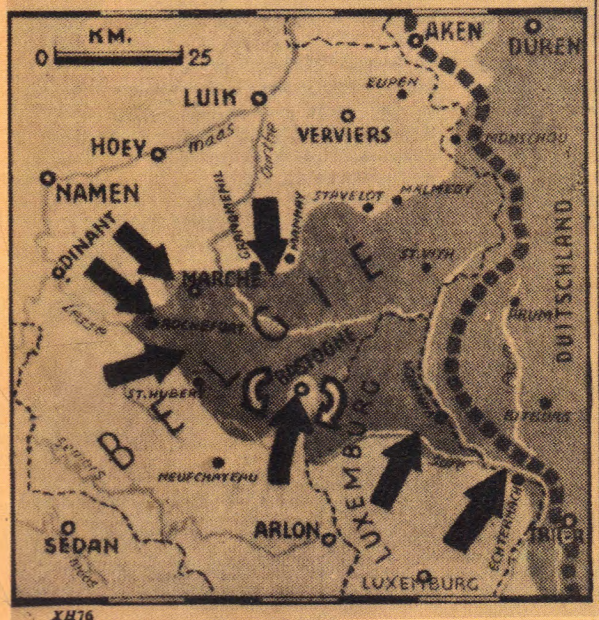

XH76

H.M. de Koningin spreekt tot Oost en West

Londen, 31 December.—**H.M. Koningin Wilhelmina heeft in de middaguitzending van Radio-Oranje op oudejaarsdag nieuwjaarsboodschappen gericht tot de rijksgenooten in Nederlandsch- en West-Indië, die als volgt luidden:**

Tot Nederlandsch-Indië

"Rijksgenooten in Nederlandsch-Indië.

Bij het intreden van het nieuwe jaar wil ik niet nalaten een kort woord tot U te richten. Het zal kort zijn om de gevaren, welke luisteren voor sommigen Uwer medebrengt.

In het van ons scheidende jaar is er krachtig gestreefd naar de uitbreiding van onze strijdkrachten teneinde met alle te onzer beschikking staande middelen mede te werken aan Uwe bevrijding.

Dat de bevrijding voortgeschreden is, bewijzen de krijgsverrichtingen op Nieuw-Guinea. Met groote voldoening gedenk ik het uitnemende werk dat daar onder uiterst moeilijke omstandigheden is verricht, zoowel bij het opruimen van achtergebleven vijandelijke troepen als bij het herstellen van een normaal bestuur en bij hulpverleening aan de bevolking. Hierbij gedenk ik het heldhaftige gedrag van het garnizoen te Manokwari, dat met ongekenden moed en verbeten vasthoudendheid in het binnenland den ongelijken strijd heeft volgehouden tot het uur der bevrijding sloeg. Het is bemoedigend, dat hun opofferingen en ontberingen tenslotte met dit succes zijn bekroond.

Eerbiedige hulde zij gebracht aan allen, die in den strijd op een der fronten in Nederlandsch-Indië het leven lieten.

Het afgeloopen jaar heeft echter voor velen van U nog geen verlichting gebracht in Uw moeiten en ontberingen. Weest overtuigd van Mijn hartelijke medeleven in Uw geestelijken druk en stoffelijken nood. Moge Uw taai volharden, dat ieders bewondering wekt, U ook in het komende jaar de kracht geven dezen zwaren tijd te boven te komen. Uw trouw en standvastigheid zullen beloond worden. De bevrijding zal komen.

Alle wenschen die ik koester voor U vat ik samen: dat God U moge zegenen in het nieuwe jaar.

Moga-moga Allah Jang Maha Koeasa melimpahkan rahmat NJA kepadamoe didalam tahoen baroe jang datang ini."

Tot Nederlandsch West-Indië

"Rijksgenooten in het vrije Nederland op het Westelijke halfrond.

Bij de wisseling van het jaar wensch ik een enkel woord tot U te richten om uiting te kunnen geven aan al het goede, dat ik U in 1945 toewensch. Moge het voor U in zeer vele opzichten een voorspoedig jaar zijn.

De wereldoorlog, die zoo zwaren druk op de volken legt, zal ook in het komende jaar U niet ongemerkt voorbij gaan. Ik ken Uwe bereidheid om ook Uw lasten in dezen te dragen. Ons aller gedachten gaan uit naar het moederland en naar Nederlandsch-Indië, die nog zoo wreedelijk lijden onder het geweld van den onderdrukker. Uw medeleven en gevoel van saamhoorigheid met deze deelen van het Rijk getuigen van Uw levend besef voor onze rijksgemeenschap, dat mij ten zeerste verheugt.

Met bijzondere waardeering volg ik Uwe bereidheid het Uwe bij te dragen tot de oorlogvoering en daarnevens tot de leeniging van den nood in Nederland en in Indië, die op zoo vele plaatsen zoo hoog gestegen is.

Ik houd er mij van overtuigd, dat ik Uw en mijn gedachten vertolk waar ik den wensch uitspreek, dat een spoedige eindoverwinning een einde make aan de groote worsteling.

Moge het nieuwe jaar voor U allen veel heil en zegen brengen."

Bastogne ontzet

Heldhaftige verdediging van acht dagen

Op Zaterdag, 16 November, begon in het Westen het Duitsche tegenoffensief. Twee dagen later omsingelden de Duitschers de plaats Bastogne in Z.O. België, waar zich een Amerikaansch garnizoen bevond. Later is meegedeeld dat dit bestond uit de vermaarde 101e Divisie-parachutisten, die ook bij Nijmegen van zich heeft doen spreken.

Het beleg heeft acht dagen en negen nachten geduurd, en toen werd Bastogne ontzet door de troepen van generaal Patton.

Maandag, 18 December, kreeg de Amerikaansche divisie - parachutisten bevel zich naar de stad Bastogne te begeven. Men vertrok in een verblindenden sneeuwstorm. Den volgenden morgen kwam de divisie aan en werd een begin gemaakt met het innemen van posities, voor het meerendeel ten Oosten van Bastogne gelegen. Kort hierop werd contact tot stand gebracht met de opruk kende Duitschers. En toen begon de slag, die acht dagen en negen nachten heeft geduurd—een voortdurend afslaan van aanvallen, terugtrekken, zelf attaqueeren en weer terugtrekken.

Het Geallieerde hoofdkwartier, dat precies wist hoe de toestand aan dit gedeelte van het front was, stuurde per vliegtuig voorraaden aan munitie, levensmiddelen en medicamenten. De eerste transportvliegtuigen kwamen op 24 December, vliegend op boomtop-hoogte, aangesnord en lieten honderden parachutes vallen, waarvan de kleur aantoonde waaruit de lading, die er aan was vastgemaakt, bestond. In totaal ontvingen de verdedigers 2800 parachutes.

In Bastogne waren drie Amerikaansche leger-artsen, die dag en nacht werkten en wonderen hebben verricht. Ze hadden geen tekort aan materiaal, vooral toen door de lucht versterkingen werden aangevoerd, ofschoon men niet over genoeg verdoovende stoffen beschikte.

Ongeschokt moreel

De Amerikanen vochten onder zeer moeilijke omstandigheden. Het weer was zeer koud, de vijand viel onophoudelijk aan en de verbindingen met de buitenwereld waren afgesneden. Maar het moreel van de verdedigers was ongeschokt. Dit bleek onder anderen, toen de Duitschers hen trachtten te overdonderen met een ultimatum, waarvan de inhoud in het kort hierop neer kwam: "Jullie zijn omsingeld, onze machtige artillerie staat op het punt Bastogne in flarden te schieten, geef je maar over, dan doe je nog het verstandigst." De Duitschers kregen een historisch antwoord van den Amerikaanschen commandant, dat aan duidelijkheid niets te wenschen overliet. Het luidde: "Aan den Duitschen commandant. Stik. De Amerikaansche commandant."

Bastogne werd zwaar getroffen. Het Duitsche geschut richtte groote verwoestingen aan. Het hospitaal werd gedeeltelijk in puin gelegd tijdens twee aanvallen van Duitsche Focke-Wulff toestellen, waarop de verdedigers er toe overgingen hun gewonden onder te brengen in de kelders van particuliere woningen. In de stad waren ook nog burgers, die geen tijd hadden gehad om te vluchten of die hun huis niet wilden verlaten. Om veiligheidsredenen stelden de Amerikanen een "spertijd" in.

Eindelijk verlost

Verscheidene Geallieerde oorlogscorrespondenten bevonden zich onder de troepen, die als eerste van buiten de Duitsche omsingeling bra[illegible] Een van hen vertelt over den into[illegible] In een ijzig-kouden mist re[illegible]we Bastogne binnen. Links en rechts van den weg werd hier en daar in de met rijp bedekte bosschen nog gevochten tusschen groepjes Amerikaansche en Duitsche infanteristen. In de stad overal puinhoopen en brokken muur, die grijs en dood tegen den neveligen mist afstaken. Maar toch heerschte er vroolijkheid te Bastogne onder de Amerikaansche troepen, die een moordend beleg van meer dan een week hadden doorstaan en al dien tijd, zonder slaap, in de weer waren geweest. De mannen waren uitgelaten van blijdschap. Ondanks het vijandelijke vuur voerden ze vreugdedansen uit. Sommigen waren tegen de koude gehuld in de gekleurde voorraadparachutes en het geheel was fantastisch. Na de begroeting kwam de tweede verrassing: de post. Brieven van huis. Zelden heb ik gelukkiger menschen gezien."

Een andere correspondent vertelt: "De verdedigers hebben tijdens het beleg 148 Duitsche tanks en 25 gepantserde voertuigen onschadelijk gemaakt. Ik vroeg een van hen: "Hoe was jullie Kerstmis?" "Geweldig." was het antwoord. "Op Kerstdag hebben we 28 mottentanks aan flarden geschoten.""

Het nummer waarin 'De Vliegende Hollander' melding maakte van het mislukken van het Ardennenoffensief.

(Dagblad De Stem maandag 31 oktober 1994)

Hartelijk weerzien met Poolse bevrijders

motioneel hoogtepunt van het bevrijdingsweekeinde in Breda vormde de plechtige herdenking op de Poolse erebegraafplaats.

(Emotioneel hoogtepunt van het bevrijdingsweekeinde in de Baroniestad vormde de plechtigheid op de Poolse erebegraafplaats.)

• Ondanks het slechte herfstweer waren er duizenden Bredanaars naar de Grote Markt gekomen om de Poolse bevrijders ovationeel te verwelkomen. De Polen maakten een rit door de binnenstad in oude legervoertuigen van Keep Them Rolling.

(Ondanks het slechte herfstweer waren er duizenden Bredanaars naar de Grote Markt gekomen om de Poolse bevrijders emotioneel te verwelkomen. De Polen maakten een rit door de binnenstad in oude legervoertuigen van ‚Keep Them Rolling,.)

• Burgemeester E. Nijpels speldt een van de Poolse oud-strijders de speciale herinneringsmedaille op de revers.

(Burgemeester E.Nijpels spelt een van de Poolse oud-strijders de speciale herinneringsmedaileop de revers.)

• Onder de gasten deze Poolse majoor in zijn uniform uit 1939, behangen met diverse beloningen voor zijn getoonde heldenmoed.

(Onder de gasten deze Poolse majoor zijn uniform uit 1939, behangen met diverse beloningen voorzijn getoonde heldenmoed.)

• De oud-strijders lieten zich bij het zingen van hun volkslied niet onbetuigd en zongen uit volle borst mee.

(De oud-strijders lieten zich bij het zingen van hun volkslied niet onbetuigd en zongen uit volle borst mee.)

• Een kleine duizend leerlingen van Bredase basisscholen zorgden zowel voor een ontroerend moment met het zingen van het Poolse volkslied als voor grote uitbundigheid met hun vertolking van de Paarse heide.

(Een kleineduizend leerlingen van de Bredase basisscholen zorgden zowel voor een ontroerend moment met het zingen van het Poolse volkslied als voor grote uitbundigheid met hun vertolking van de ‚Paarse Heide,.)

• De zoon van generaal Maczek, die destijds de Poolse pantserdivisie die Breda bevrijdde, aanvoerde, woonde de plechtigheden bij. Maczek (midden) was een van de velen die op de Poolse erebegraafplaats een krans legde voor de in de Tweede Wereldoorlog gevallen makkers. FOTO'S DE STEM/JOHAN VAN GURP

(De zoon van generaal Maczek, die destijds de Poolse pantserdivisie die Breda bevrijde, aanvoerde, woonde de plechtigheden bij.)

(Maczek (midden) was een van de velen die op de Poolse erebegraafplaats een krans legde voor de in de Tweede Wereldoorlog gevallen makers.)

(Foto's De Stem/ Johan van Gurp)

(Dagblad De Stem maandag 5 november 1984)

Herdenking slag Mark-Kanaal aanklacht tegen Poolse regime.

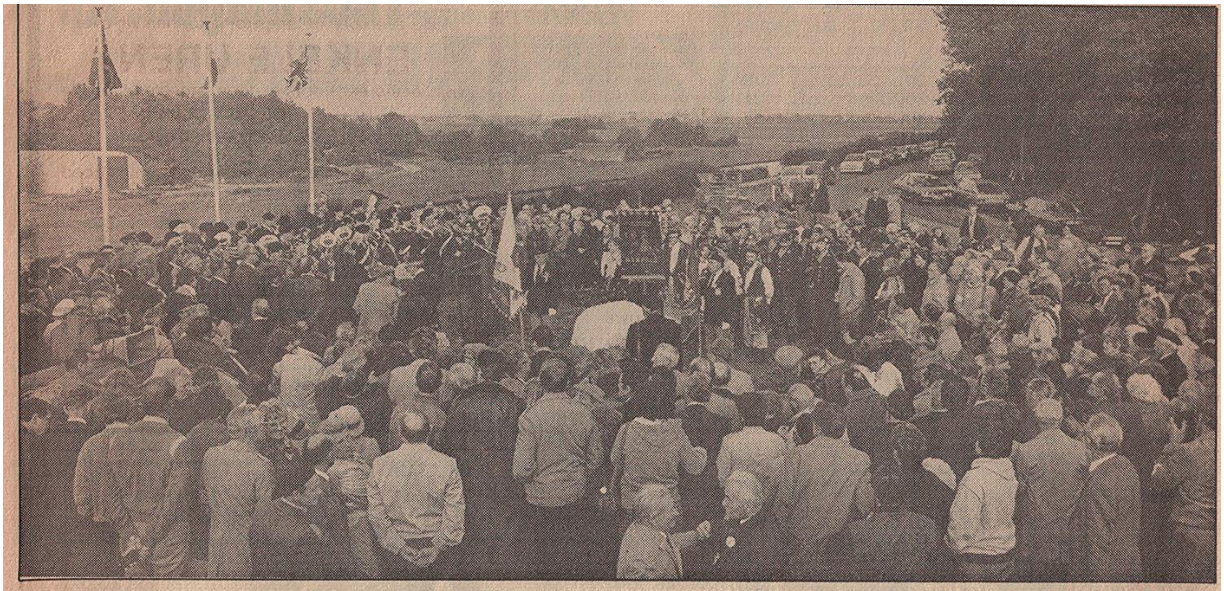

• *De onthulling van het monument nabij de Teraalsterbrug. Het nog toegedekte monument is omgeven door de vaandels van de Eerste Poolse Pantser Brigade en van de folkloristische dansvereniging Karpacz uit Breda.*

Oosterhout-„kunt u zich voorstellen dat een Oosterhoutse priester die voor zijn mening uitkomt in het door ons bevochten Mark-Kanaal wordt gegooid? Op de dag dat wij de slag om het Mark-Kanaal herdenken en koffie en jenever drinken, is in Polen in priester begraven".
Met onder meer die woorden gaf secretaris W. Deimel van de vereniging van oud leden van de eerste Poolse Pantserdivisie zaterdagavond in De Bussel in Oosterhout blijk van zijn afschuw over de huidige situatie in Polen in zijn algemeenheid en de moord op pater Jerzy Popieluszko in het bijzonder.

Talrijk waren de uitingen van protest tegen het huidige Poolse regime tijdens het afgeladen driedaagse programma waarmee enkele honderden Poolse, Engelse en Nederlandse oud-strijders het feit herdachten dat exact 40 jaar geleden de slag om het Mark-Kanaal werd gestreden. Deimel zei zaterdagavond ook: „toen wij in Normandië al land gingen, zei generaal Maczek dat we aan het begin stonden van een bevrijding tocht door vele landen maar dat, als we zouden sterven, we zouden sterven voor slechts één land. Ons einddoel, een vrij Polen, hebben we niet bereikt. Hoe Polen eruit zou moeten zien kunnen we ons minder goed voorstellen dan hoe het er nu in werkelijkheid wel uitziet".

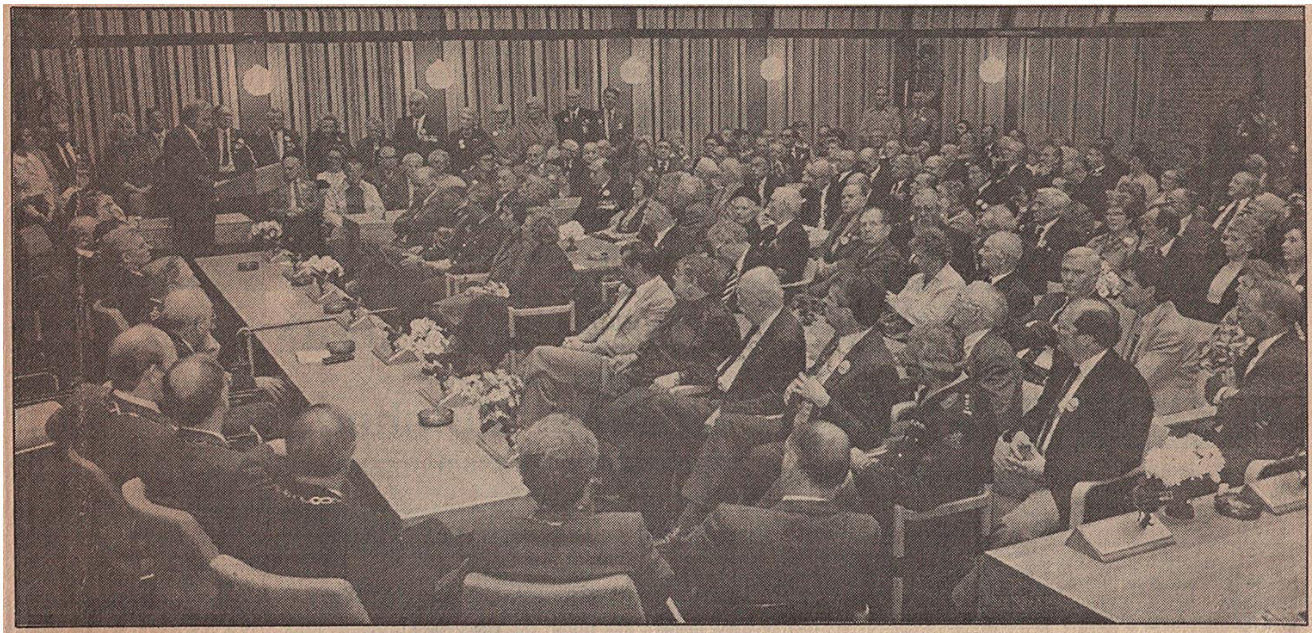

• *Dertien burgemeesters uit De Baronie van Breda (op de rug gezien) ontvangen in de raadzaal van het Oosterhoutse stadhuis de bevrijders en de leden van de stichting 'Herdenking Slag om het Markkanaal'. Burgemeester A. Mater spreekt de genodigden toe.*

Preek
De leider van de eerste Poolse Pantserbrigade, generaal Stanislaw Maczek, kon afgelopen weekend niet aanwezig zijn. De man is inmiddels 92 en is amper hersteld van een ziekte. Des al niet te min en ook gelet op zijn leeftijd is Maczek volgens de heer Deimel zowel geestelijk als lichamelijk nog in goede conditie. In De Bussel werd een geluidsopname afgedraaid waarin Maczek zijn mannen opriep om een te blijven, in afwachting van een vrij en onafhankelijk Polen. Ook de preek die pater Stanislaw Ludwiczak gisterenmorgen hield tijdens een buitengewoon indrukwekkende Hoogmis in de overvolle Sint Jansbasiliek, was een lange aanklacht tegen het Poolse regime. Kernthema daarin was de strijd die de Polen voeren voor het achterhalen van de volle waarheid. Pater M. Stoppa en pastoor A. Hack waren de concelebranten in de eucharistieviering waarvan de gezangen werden verzorgd door het herenkoor en het dameskoor van de Sint Jansparochie.

De Stichting herdenking slag om het Mark-Kanaal en de afdeling Oosterhout van de Kiwani's hebben met de herdenking enorm veel eer ingelegd en de betrokken oud-strijders veel genoegen verschaft. Het koude maar droge weer was een prima bondgenoot bij het rimpelloos afwerken van een indrukwekkende maar gevarieerd programma. Ook de onaangekondigde komst van enkele tientallen in België woonachtige Polen konden organisatoren niet voor onoplosbare problemen stellen. Gezegd moet wel zijn dat de belangstelling van de zijde van het publiek bij tal van programma onderdelen aan de magere kant was.

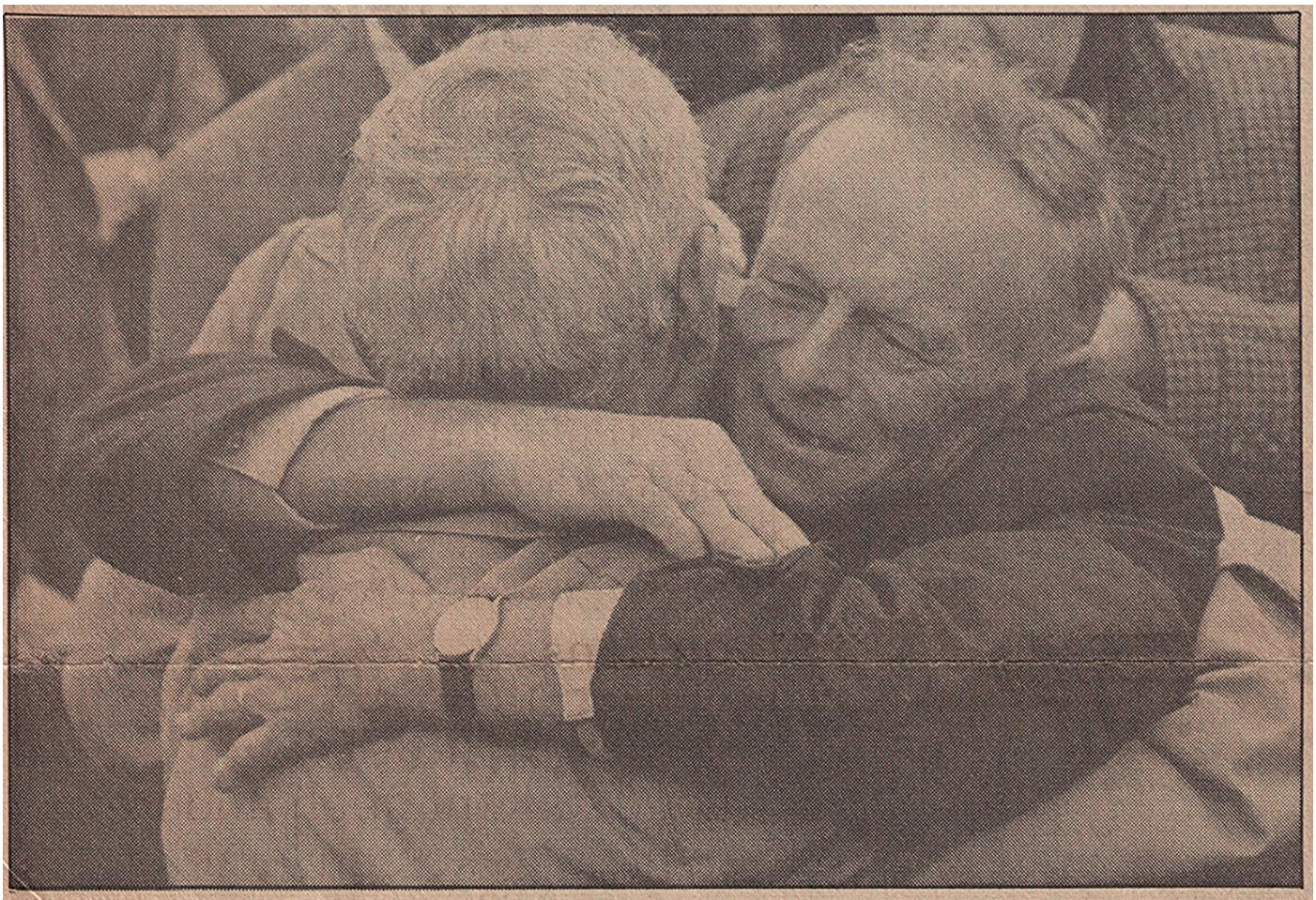

• Herdenken is belangrijk, maar het weerzien van oude kameraden, dat telt pas echt voor de Poolse oorlogsveteranen. Deze twee mannen hadden elkaar in veertig jaar niet gezien.

Onthulling
Nadat vrijdag avond de herdenkingsplechtigheid was ingezet in Den Brink en in Den Hout met de opening van de tentoonstelling en de presentatie van het boek van Jos van Alphen, beide gewijd

aan de slag om het Mark-Kanaal, begon het zaterdagprogramma met de onthulling van een monument aan De Korenbocht, nabij De Zwaaikom. Over een Baileybrug die de herinnering levendig maakte aan de Succes Brigade, de Baileybrug van de 240 Field Company Royal Engineers waarover de Polen naar Den Hout konden trekken, wandelde een groot gezelschap naar het monument dat onthuld werd door burgemeester A. Mater en commandant Woodall van de eenheid die de Succes Brigade aanlegde. Een peloton van de Nationale Reserve vormde daarbij de erewacht en het trompetter korps van de cavalerie, onder leiding van kapelmeester Van 't Veer, speelde daar de volksliederen van Engeland, Polen, Noorwegen en Nederland. Het Noorse element in de herdenking komt voor rekening van de Noorse vlieger Abrahamsen die dienst nam bij de Royal Air force en met zijn Spitfire op 3 november 1944 neerstortte bij het 't Goor, tussen Den Hout en Oosterhout. Hij werd vertegenwoordigd door zijn 24-jarige neef Bjorn vlieger bij de Noorse luchtmacht. Hij werd ter plekke getoond waar zijn oom neerstortte en hij kreeg een stukje van het ramp toestel mee.

Een identieke plechtigheid zou zich in de middaguren afspelen nabij de Ter Aalster brug burgemeester Mater, de Poolse kapitein Tkacz en burgemeester Van Maasakkers van Terheijden soortelijk monument hadden onthuld. Kinderen uit Den Hout planten ook een boom bij Ter Aalster brug. De onthullingen kregen een speciaal tintje door het overvliegen van toestellen die tijdens de Tweede Wereldoorlog zijn gebruikt. 's morgens werd de 'Memorial Fly pass'uitgevoerd door de heer J. Van Kemenade net een Tiger-moth en twee Piper-super-cups met aan de stuurknuppel de heren A. Van Oorschot en L. Van Voorst. 's middags voerde een gevechtsformatie van de vier Havards van de Stichting Vliegsport Gilze-Rijen een aantal schijn aanvallen uit op Ter Aalster brug. Via een radioverbinding kregen de oud-strijders bij de brug een groet vanuit de lucht. Eerder op de middag waren de oud-strijders aanwezig bij de herdenking van de burgerslachtoffers van Den Hout tijdens de Tweede Wereldoorlog bij het monument op het plaatselijk kerkhof. Ook daar werden veel kansen en bloemstukken gelegd. Bij die herdenking speelde fanfare Amicitia koraalmuziek. De bevrijders waren in Den Hout ingehaald door drumband Novitas Vitae en vervolgens in de plaatselijke horeca gelegenheden en de pastorie voorzien van een natje en een droogje.

• De kranslegging van het monument bij 'Success Bridge' aan de Korenbocht. V.l.n.r: de heer W. Deimel, secretaris van de vereniging van oud-leden van de Eerste Poolse Pantserbrigade, Oosterhouts burgemeester A. Mater, kapitein Mulder, voorzitter M. Koot van de stichting 'Herdenking Slag om het Markkanaal' en oud-commandant Woodall van de 240 Field Company Royal Engineers, de legger van Success Bridge.

Aan het einde van de middag gaven de burgemeesters van 13 gemeenten uit De Baronie van Breda een receptie in het Oosterhoutse stadhuis. Onder de nu vrolijke tonen van de trompetters van de cavalerie en door een erehaag van burgemeesters betraden de bevrijders het stadhuis waar het nodige improvisatietalent aan de dag moest worden gelegd omdat vele tientallen oud-strijders hun komst niet hadden aangekondigd. Hetgeen burgemeester Mater de opmerking ontlokte dat de Polen een spontaan volk vormde: ,, En wij zijn blij met die spontaniteit". Die spontaniteit uitte zich ook in de gretigheid waarmee de borreltjes wodka werden geleegd en liederen werden aangeheven. *'Na zdrowie'* klonk veelvuldiger dan Proost of Cheers'. In eendrachtige samenwerking met de burgemeesters en secretaris-generaal P. De Man van het Ministerie van Defensie reikte de vier sterren generaal G. Huizer, de chef van de defensiestaf, de Erasmus-legpenning uit aan alle oud-strijders. Hij kreeg een ovationeel applaus toen hij zich in het Pools tot de mannen van de eerste Poolse Pantserbrigade richtte. Zaterdagavond vond in cultureel centrum De Bussel een ontmoetingsavond plaats. Het gemengd koor van Ooster-Heide zette de Polen voor de vijfde keer die dag aan tot samenzang van hun nationale hymnen, maar dat deed niets af aan het enthousiasme en de emoties waarmee de mannen hun volkslied zongen. Integendeel. Het optreden van Jazz-orkest en een illusionist, die aanwezigheid van het Abraham-orgel en een kaas en een haringkraam waren op zich natuurlijk prima bedoeld, maar aan de oud-strijders eigenlijk amper besteed. Zij wilde praten, praten en nog eens praten. Niet vreemd natuurlijk voor mensen die jarenlang samen hebben opgetrokken en elkaar vervolgens heel lang-in sommige gevallen zelfs 40 jaar-niet meer gezien hadden.

• *Chef defensiestaf generaal G. Huizer reikte de Erasmus-legpenningen uit aan de oudstrijders.*

Kransen

Gisterenmorgen werden na de dienst in de Sint Jan noch kransen gelegd op het Poolse ereveld op de begraafplaats aan De-Veerseweg. Daar speelde De Koninklijke harmonie de volksliederen om vervolgens het gezelschap te begeleiden naar hen toe te spelen bij café De Koppelpaarden. In dat etablissement eindigde met een lunch het officiële programma, maar het spreekt dat vrijwel iedereen gebruik maakte van de gelegenheid om een bezoek te brengen aan de Vredeskapel in Dorst, het Poolse ereveld in Breda en het kerkhof en het generaal Maczek museum in het Ginneken.

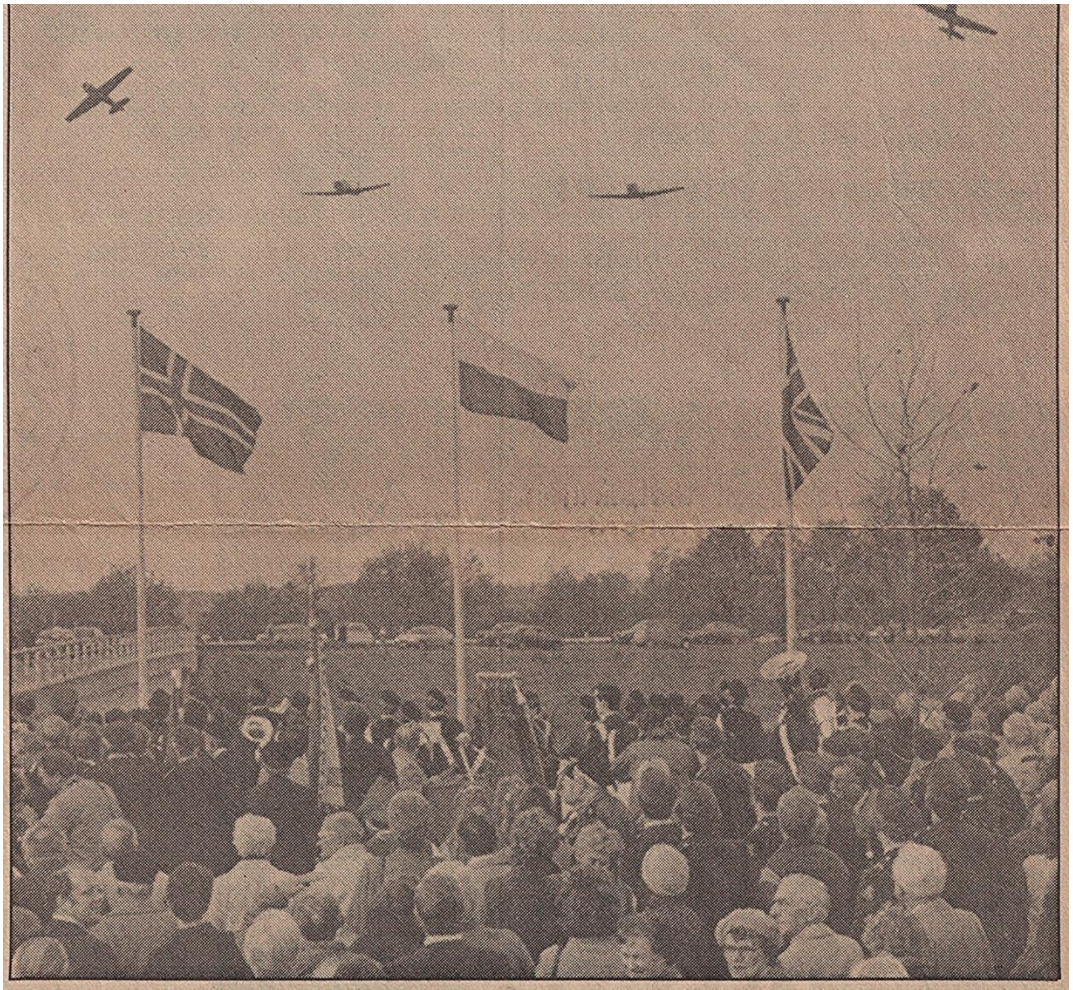

• *Vier Harvards van de Stichting Vliegsport Gilze-Rijen brengen bij de Teraalsterbrug een groet aan de oud-strijders.* – FOTO'S DE STEM / JOHAN VAN GURP

• *Twee Poolse veteranen paradeerden het hele weekend door Oosterhout in hun oude uniform. De linker man is 82 jaar oud.*

(Dagblad de Stem 21-12-1994)

Het was de kortste dag van het jaar

(Van onze verslaggever Peter de Leeuw)

(Naast de lijkkist voor het altaar staan anderhalf uur lang de hoog gelaarsde en strak geüniformeerde erewachten fier en stokstijf. Marga Maczek zit in haar rolstoel naast de kist, haar moeder en broer zitten achter haar.)

.

Edinburgh-Om10:45 uur op deze kortste dag van het jaar kunnen de kinderen Maczek Saint Mary's kathedraal binnen. Na hen treden veteranen van de eerste Poolse pantserdivisie met hem van alles naar voren om een laatste groet te brengen aan de man die op 31 maart 1892 in Galicie werd geboren, een streek die thans behoort tot de zelfstandige republiek Oekraïne.

Als de groet gebracht is, begint de mis waarin aartsbisschop O'Brien van Sint-Andrews en Edinburgh en aardsbisschop Wesoly van de Poolse gemeenschap in Groot-Brittannië voorgegaan. ,, Wij Schotten zijn geen gelovig volk. En zeker niet overwegend katholiek. Rond Kerstmis, deze tijd van het jaar, denken we vooral veel,'' lijken de actie chauffeur en de fotograaf elkaar na te praten. Naast de lijkkist voor het altaar staan anderhalf uur lang te hoog gelaarsde en straks geüniformeerde erewacht en vier en stokstijf. Aan hun schuine, platte petten zijn ze te herkennen als Poolse militairen. Speciaal voor deze taak zijn zo overgekomen uit Warschau. Het winterlicht dat door de kerkramen binnenvalt, verdonkerd in het metaal van hun zwaarden. Maga Maczek zit in haar rolstoel naast de kist, die bedekt is met de Poolse vlag.

Ze is spastisch en beweegt voortdurend. Het boekje dat ter gelegenheid van de lijst is samengesteld, houdt ze in haar hand. Ze is zich van de gebeurtenissen bewust. Voor haar wilde Stanislaw Maczek. Niet van Edinburgh naar Breda verhuizen. ,,Zo'n kasplant je verplaats je niet meer....." zei hij in de jaren 60, toen tot Nederland was doordrongen dat hij in Schotland een pover bestaan had en de voorgesteld overkomst van het gezin werd voorgesteld.,, Na de oorlog was het overal moeilijk,'' zegt Stan Kos. ,, Momenteel hebben de

meeste van ons het goed. We hebben onze plaats in de samenleving gevonden. Ik heb in 1978 een bezoek aan Polen gebracht, het leek op een gevangenenkamp." In de in het Pools uitgesproken preek komt het weer eens ter sprake: een terugkeer na een door communisten overheerst Polen was van Maczek en de zijnen onmogelijk. Maar, zo maakt de Engelse samenvatting duidelijk, het was niet het Poolse volk maar het regime dat Maczek zijn staatsburgerschap, zijn rechten afnam en hem voor verrader uitmaakte. ,, De laatste jaren heeft generaal Maczek wel de allerhoogste onderscheiding ontvangen van de Poolse regering. Dat heeft het een klein beetje goed gemaakt.

Toch wil hij niet een Poolse grond worden begraven. Liever heeft hij zijn laatste rustplaats temidden van zijn vriendin, zijn soldaten," aldus de predikant. Stanislaw Maczek noemde 29 oktober 1944 de *Big Day*, de dag dat hij met zijn divisie Breda bevrijdde van de Duitse bezetting. ,, Bewondert voor zijn overwinningen en zijn grootmoedigheid.

We mogen God danken dat we in de persoon van generaal Maczek een voorbeeld hebben gekregen," klinkt het van de preekstoel. Om precies 12:00 uur wensen de mensen in-Saint Mary's Cathedral elkaar vrede toe. Vrede, waar veel van de aanwezige hard voor gevochten hebben. Daarna volgt de communie. Er is bij de kerk een telegram bezorgd uit Rome en dat wordt voorgelezen. Johannes Paulus II, de Poolse paus, weet dat Edinburgh afscheid neemt van een groot man." Stanislaw Maczek zal altijd in onze harten blijven. Hij vocht voor Uwe en onze vrijheid, We zullen aan hem terug denken als een eerlijke en rechtvaardige en eenvoudige man.

Als de lijkstoet om 0:30 uur de kerk verlaat, loopt Andrzej Maczek achter de kist, op zijn platte hand draagt hij de zwarte baret van zijn vader. Van de kathedraal in het centrum van de Schotse hoofdstad voort het naar het vliegveld. Om 3:00 uur gaat de straatverlichting aan, 1:00 uur later kleurt het avondrood de hemel. Vanuit het vliegtuig is goed te zien dat de rijp als poedersuiker over dit stukje van de wereld ligt. Misschien krijg Schotland wel een witte kerst. De zon is onder. Het was de kortste dag van het jaar, toen generaal Maczek van Edinburgh naar zijn laatste rustplaats in Breda werd overgebracht.

(Burgemeester E.Nijpels naast andere hoogwaardigheidsbeklederS
In Saint Mary's Cathedral.)

(Foto's Graham Clark)

POOL R. DYCZKA:

„Hier in Baarle sneuvelden al mijn kameraden"

De man naast ons in de Poolse bus, R. Dyczka, vertelt ons, dat hij afkomstig is uit de buurt van Katowice. Hij is daar metaalarbeider in een fabriek waar elektrische apparatuur wordt vervaardigd. Hij is een zeer kalme Pool. Die zijn er, om alle misverstanden over luidruchtigheid van dit volk even weg te werken, net zo goed als de mannen die na twee, drie wodka's al in hoorbare ontroering losbarsten. Mijn buurman in de bus had ons op weg naar Sint-Niklaas en op de terugweg naar Baarle-Nassau zo gaandeweg wat over zijn leven verteld, over zijn werk, zijn huis en zijn vrouw en bij al die ontboezemingen was hij zichzelf volledig de baas gebleven. Gliwice kende hij, het vroegere Gleiwitz, waar de Duitsers een overval in scène zetten om hun oorlogsverklaring met Polen te kunnen rechtvaardigen. Zijn vrouw hield niet zo van vakanties en had voldoende aan haar eigen huis en aan de tuin. Niettemin trokken hij en zijn vrouw eenmaal per jaar op vakantie in een soort uitwisseling met de DDR, Tsjecho-Slowakije en Hongarije. Hij ging in 1947 terug naar Polen, zijn eigen moeder herkende hem nauwelijks meer, want hij was als zeventien-, achttienjarige jongeman uit Polen naar het westen vertrokken. In de bus las hij aandachtig in een boekje, dat buitenlandse zaken over ons land in Polen heeft uitgegeven met schitterende kleurenplaatjes over hypermoderne vergaderzalen (zoals in het Bossche Provinciehuis), over bejaardengymnastiek, de molen van de

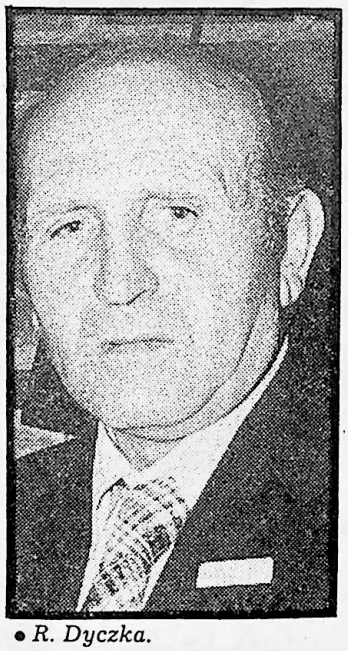

• *R. Dyczka.*

Kinderdijk, het museumbezit en allerlei democratische verworvenheden in ons land. Hij bekent ons vervolgens, dat hij de ontvangst in Nederland hartelijker vindt dan in het naburige België, laat zich het ingewikkelde verhaal aanleunen over Belgische enclaves in Baarle-Nassau en dan, als wij het douanebordje voor Schaluinen passeren, veert hij ineens op.

Alle genoegelijke prietpraat over ons land en het zijne zijn vergeten, de kalme, bezadigde verteller is plotseling een hevig geëmotioneerd man. Hij ziet tegenover het landgoed Schaluinen de bosrand, de omgeploegde akkers en de eikebomen. Dan krijgt de herinnering weer zoveel vat op hem, dat hij even naar zijn hoofd grijpt en in zijn ogen wrijft. Hij zou het liefst de bus onmiddellijk laten stoppen en uitstappen.

Gelukkig is het landgoed Schaluinen vlakbij. „Hier," roept hij en hij is op slag een heel ander mens, „trokken wij met drie carriers naar voren. Van de twaalf kameraden in die carriers ben ik de enige overgeblevene. De anderen zijn allemaal gesneuveld. De andere oud-strijders gaan het restaurant binnen, maar Dyczka en wij wandelen in de berm van de weg op zoek naar de plaatsen waar in 1944 zo bitter is gevochten. „Drie of vier dagen lang, ik weet het niet meer, hebben we hier verschrikkelijk moeten vechten. De Duitse tegenstand was heel fel. In die bosjes zaten Duitsers met pantservuisten verscholen en zij hebben het ons met antipantsergeschut geducht lastig gemaakt." Terwijl de auto's aan ons voorbijrazen staan wij in de berm te kijken naar het akkerland en naar de blauwe streep van de bosrand. Onze buurman Dyczka zat in een van de drie carriers die op de weg richting Baarle reden. Er was zoveel vuur, dat sommige jongens het beter vonden om de beschutting van de bossen weer op te zoeken. De commandant gaf echter het bevel om door te gaan. Van de twaalf manschappen die de drie carriers bemanden, kwam alleen Dyczka er levend uit. In de bocht die de weg hier maakt hadden de Duitsers springstof aangebracht in de bomen. Die vielen plotseling achter de Poolse voertuigen omlaag, zodat de Polen in een gemakkelijk beschietbare hinderlaag terechtkwamen. Dyczka wijst de open plekken aan, waar de bomen hebben gestaan. Later als de avond al gevallen is, probeert hij door de aangeslagen ruiten van de bus nog iets van de omgeving van Baarle-Nassau te ontwaren. „Die huizen waren er niet," wijst hij. Wanneer het gezelschap een uur later feest viert bij de Pool Maryniak, feest Dyczka uitbundig mee. Het is duidelijk waarom hij de hele dag afwachtend heeft gekeken en geluisterd. Hier vlakbij de bosrand van Schaluinen heeft hij gezien wat hij nog één keer in zijn leven wilde terugzien. Het terrein waar zijn elf kameraden vielen. Verdriet en uitbundig plezier liggen bij hem in een logisch verlengde. Dyczka zal het thuis allemaal maar moeilijk onder woorden kunnen brengen.

GERARD VAN HERPEN

In 1944 waren Polen meer dan welkom (1)
NRC Handelsblad 15-02-2012 (p.06-7)
Breda.
Poolse soldaten bevrijdden Breda van de Duitse bezetter. Sommigen wonen er nog, net als hun kinderen. Nu zijn ze opeens een politiek speeltje in handen van de PVV. Pjotr Jan Nowinski, 88 jaar oud en inwoner van Breda, laat zijn oude soldatenjas zien. Hij ritst de plastic hoes open en haalt hem tevoorschijn: een korte, donkergroene jas. Op beide schouders zit een rood stiksel met in het wit zes ingenaaide letters. P - O - L - A- N- D. Nowinski was soldaat in het negende bataljon van de Eerste Poolse Pantserdivisie. Die divisie bevrijdde, ondermeer, Breda. Daarom woont Nowinski hier. Het was oktober 1944 en een mooie, Nederlandse vrouw stond langs de kant van de weg te juichen toen hij in zijn tank voorbij rolde. Ze ontmoetten elkaar en trouwden hij in zijn legerjasje en zijn nu 67 jaar samen. De oud-soldaat wil wel wat kwijt, over de nieuwe website van de PVV, het meldpunt waar mensen anoniem klachten kunnen melden over Polen en andere Oost-Europese burgers die in Nederland wonen. Nowinski spreekt langzaam en zorgvuldig Nederlands: "Dat meldpunt had er nooit moeten komen. Het is een politiek speeltje. De PVV moet de Polen niet inmengen ineen of ander spel." Dan rolt hij een sigaret met zijn door reuma kromgetrokken handen en zegt: "Gelukkig heeft de burgemeester van Breda het meldpunt verworpen. De burgemeester komt op voor de Polen, omdat wij zijn stad hebben verlost van de Duitsers." Nowinski kan het allemaal navertellen. Hoe hij na de Duitse inval in september 1939 op zijn zestiende Polen uitvluchtte uit angst voor de Duitsers. Hoe hij na omzwervingen in Frankrijk belandde en daar zijn gymnasiumdiploma haalde. Hoe hij Frankrijk weer verliet en in Groot-Brittannië terechtkwam.
Daar hadden Poolse militairen zich gehergroepeerd toen hun land bezet was door zowel de Duitsers als de Russen. Hij wilde medicijnen studeren, maar was inmiddels dienstplichtig. En zo kwam het dat de 21-jarige Pool samen met duizenden landgenoten in Normandië landde. Ze stootten door, tot in België, Zeeuws -Vlaanderen, Brabant, tot aan het Duitse Wilhelmshaven. "Ik zag vele kameraden sneuvelen", zegt Nowinski. "Maar ik had een engel op mijn schouder." Hij laat het overblijfsel van zijn enige wond zien: een litteken op zijn pink, van een granaatscherf. Ja ja, zo meteen zegt hij meer over dat meldpunt van de PVV. Maar eerst nog even dit. Vergeet niet: hij kón niet terug naar Polen.
REFERENTIE
In 1944 waren Polen meer dan welkom (2)
NRC Handelsblad 15-02-2012 (p.06-7)
Polen, na de oorlog. De communisten waren aan de macht. Ze zagen hem en zijn Poolse divisiegenoten als landverraders, omdat ze met de westerse geallieerden hadden gevochten. Poolse soldaten die toch teruggingen naar hun vaderland, wachtte soms jaren gevangenisstraf of zelfs verbanning naar Siberië. "Het was gewoon verschrikkelijk." Dus bleef Nowinski net als honderden andere Polen in Breda, de stad waar zij ingekwartierd hadden gezeten in de winter van 44/45. In Breda of omgeving bouwden ze hun

levens op, stichtten ze gezinnen. Ze gingen werken in staalfabriek en of, zoals Nowinski, bij de Hollandse Kunstzijde Industrie. Hij voelt zich eerder een Nederlander dan een Pool, zegt hij. Maar als hij over het PVV-meldpunt praat, spreekt hij over zichzelf als Pool. "Behandel ons Polen niet als minderwaardige mensen", zegt hij dan. "Ik weet dat er Polen zijn die overlast veroorzaken. Maar Nederlanders doen dat net zo goed."
Tien minuten rijden van Nowinski's huis staat een museum gewijd aan de Poolse generaal die zijn pantserdivisie aanvoerde. Het Generaal Maczek museum, gelegen op een kazerne van de Koninklijke Militaire Academie. De directeur van het museum, Frans Ruczynski, en museumvrijwilliger Wadec Salewicz zijn minstens zo gekrenkt door het PVV-meldpunt als Nowinski. De twee zijn allebei zoons van Poolse bevrijders die na de oorlog hier bleven wonen. Ze groeiden op in Breda en Oosterhout, zeggen ze in de museumzaal die volhangt met Poolse vlaggen, uniformen en legerhelmen. Ruczynski (64): "Het meldpunt vind ik kwetsend. Nederlanders hebben een morele verplichting jegens de Polen. Let wel: op 49 kerkhoven in Nederland liggen Poolse soldaten begraven." Over de nasleep van de oorlog: "Polen is willens en wetens aan zijn lot overgelaten. Het Westen, en dus ook Nederland, leverde ons land zo uit aan de Russen. Neem het de Polen eens kwalijk dat ze eindelijk, na decennia van onderdrukking, een graantje willen meepikken van de westerse welvaart." Salewicz (66) vindt dat de PVV en de klagers een toontje lager moeten zingen over Polen die hierheen komen. "In 1944 was er werkelijk geen enkele Nederlander die klaagde over de binnenkomst van Polen." Ruczynski: "Ik snap dat het zeer onprettig is om tien Poolse arbeiders als buren te hebben in je Rotterdamse benedenwoning. Maar bij het gros van de mensen is er geen onvrede over Polen. De Brabanders die ik spreek, zijn laaiend enthousiast. Poolse arbeiders werken hard." Wat beiden vooral kwalijk vinden: het meldpunt is een belediging voor hun vaders. Michal Salewicz was tankchauffeur, Konrad Ruczynski zat in de compagnie met zware machinegeweren. Na de oorlog werkten ze van vroeg tot laat, in fabrieken of als vrachtwagenchauffeur. Ruczynski: "Vanuit het niets echt niets moesten ze een bestaan opbouwen." Contact met hun familie in Polen was er zelden. Salewicz: "Mijn vader bezocht Polen in 1975. Toen hoorde hij dat zijn ouders waren overleden."
'Nederlanders hebben morele verplichting jegens de Polen'
Pjotr Jan Nowinski (88) vocht in 1944 mee bij de bevrijding van Breda. Het Generaal Maczek museum in de stad is gewijd aan de inzet van Poolse militairen.

(Dagblad De Stem 22-12-1994)

Lichaam Maczek gearriveerd op Gilze-Rijen

(Van onze verslaggever)

(In passend decor arriveerde het stoffelijk overschot van Maczek op Gilze-Rijen.)

Rijen-in een passend decor is gisteren aan het einde van de middag het stoffelijk overschot van generaal Maczek, de bevrijder van Breda, in Nederland gearriveerd.

Grondmist en de invallende duisternis vormde het decor op de vliegbasis Gilze-Rijen. Daar landde even naar 4:45 uur de Fokker Friendship Kruizinga van de Nederlandse luchtmacht met aan boord het lichaam van Maczek. Het vliegtuig haalde Maczek gisteren op in Edinburgh, zijn woonplaats waar hij vorig weekend overleed. Aan boord bevonden zich ook onder andere Maczek's zoon, burgemeester E.Nijpels en wethouder H. van Raak van Breda. Nadat een kwartiertje was gewacht op de Poolse ambassadeur, die in het verkeer verstrikt was geraakt, vormde zich bij het vliegtuig een erehaag van hoogwaardigheidsbeklederes en hoge Nederlandse en Poolse militairen, alsmede een tiental Poolse oud-strijders die nog onder Maczek hebben gevochten. De bijzondere waardige wijze daalde de kist, getooid met de Poolse vlag, een eenvoudig bloemstuk en de baret van de generaal vanuit het vliegtuig op Nederlandse bodem. Slechts het gekrijs van vogels doorbrak de stilte. Opvallendste man in de erehaag was zonder meer de Poolse oud-strijders W.Kothutnicki. Hij had voor de gelegenheid en voor het eerst na 20 jaar het geklede tenue van de Nederlandse artillerie uit de kast gehaald. Na de oorlog bleef hij, zoals zoveel van zijn strijdmakkers, hangen in Nederland.

Hij trouwde een Nederlands meisje, vestigde zich in Rosmalen en nam dienst in het Nederlandse leger. Over zijn gevoelens gisteren zei hij:,, Elke begrafenis van een oude strijdmakker heeft iets specifieks. Maar het is wel heel speciaal om de laatste eer te kunnen bewijzen aan mijn oude commandant."

ONDERSCHEIDING VOOR MW. ELISABETH TUIJNMAN
EN PROMOTIE VAN DHR. *WLADYSLAW KOHUTNICKI* - 7 maart 2013;

De voormalig burgemeester van Overbetuwe, mw. Elisabeth Tuijnman is onderscheiden met het Kruis van Commandeur in de Orde van Verdienste voor de Republiek Polen. Dezelfde dag is de veteraan van de 1e Pantserdivisie Władysław Kohutnicki bevorderd tot majoor van de reserve van de Poolse Strijdkrachten.
Op 6 maart 2013 heeft Ambassadeur Jan Borkowski de voormalig burgemeester van Overbetuwe, mw. Elisabeth Tuijnman onderscheiden met het Kruis van Commandeur in de Orde van Verdienste voor de Republiek Polen. De onderscheiding is toegekend door de President van de Republiek Polen Bronisław Komorowski.
Mw. Tuijnman heeft deze hoge onderscheiding ontvangen voor haar jarenlange ondersteuning van de jaarlijkse herdenking van de luchtlandingen in Driel in 1944 van de Poolse soldaten van de 1e Onafhankelijke Luchtlandingbrigade van generaal Stanislaw Sosabowski. Met haar inspanningen heeft zij uitnemend bijgedragen aan het in stand houden van de herinnering aan de heldenmoed van de Polen.
Als burgemeester van Overbetuwe, waar de landingsplaats was de Polen die deelnamen aan Operatie Market Garden, heeft zij zich altijd ingespannen om aan die jaarlijkse herdenkingen de hoogste rang toe te kennen. Zij verzekerde ook steun aan lokale initiatieven om de herinnering in stand te houden aan de moed van de Poolse soldaten, die streden voor de bevrijding van Nederland van de Duitse bezetting. Een hoogtepunt in haar activiteiten op dat gebied was het ontvangen in 2009 van de premiers van Polen en Nederlands tijdens de 65e herdenking van het aandeel van Polen in de slag om Arnhem.
Dhr. Władysław Kohutnicki, veteraan van de 1e Pantserdivisie onder generaal Stanisław Maczek, is bij besluit van de Minister van Defensie bevorderd tot majoor van de reserve van de Poolse Strijdkrachten. Het besluit is hem uitgereikt door de Militaire Attachee van de Land-, Zee- en Luchtmacht, kolonel Dariusz Waryszewski.

Foto links: mw. Elisabeth Tuijnman met Ambassadeur Jan Borkowski.
Foto rechts: Dhr. Władysław Kohutnicki met kolonel Dariusz Waryszewski

Szymon Kawaler

(Van een onzer verslaggevers)

BREDA — „De 20ste april van het jaar 1945 zal ik nooit vergeten. Voor mij was op die dag de oorlog ineens uit. Het gebeurde bij Aschendorf in West-Duitsland. Mijn peloton was aan de beurt bij het oprukken voorop te gaan. Ik reed met mijn tank aan de kop. Nauwelijks waren we de eerste huizen van Aschendorf gepasseerd toen mijn tank door een granaat uit een antitankgeschut werd getroffen. Van de vijf mannen, die in de tank zaten, werden er twee op slag gedood, twee zwaar gewond, waaronder ikzelf, en een licht gewond.

Meer dood dan levend hebben ze me naar België getransporteerd en vandaar naar Engeland, waar ik twee jaar lang onder handen van chirurgen en doktoren ben geweest voordat ik weer op de been was. Gehandicapt voor het leven. Mijn rechterarm was ik kwijt. Maar ik ben het gevecht voor een zelfstandig bestaan aangegaan en ik heb, mede dank zij de hulp en medewerking van een aantal prachtmensen uit Breda, gewonnen."

De Pool, Szymon Kawaler, die erbij was, toen 23 jaar geleden Breda werd bevrijd, is nu 49 jaar en van zijn „overwinning" getuigt de bloeiende horlogerie, die hij in 1956 aan de Dreef in Prinsenhage is begonnen.

Szymon Kawaler is na zijn herstel in Engeland naar Breda gegaan omdat hij zulke goede herinneringen had aan de familie Schrauwen waarvan de man onderwijzer was. De familie Schrauwen bezorgde hem een baan bij de fa. Molenschot in Breda, waar hij 15 jaar werkzaam is geweest bij de montage van weeginstrumenten. Hij kwam in de kost bij de Bredase familie Damen die hij tot op de dag van vandaag als zijn pleegouders beschouwt. In juni 1947 trouwde hij. Het echtpaar Kawaler heeft intussen elf kinderen gekregen.

Szymon Kawaler heeft het allemaal niet cadeau gehad: „Toen ik nog bij Molenschot werkte stond het al voor me vast dat ik, als het maar even kon, een eigen zaak zou beginnen. In Polen had ik de eerste schreden naar het horlogemakersvak gezet en daar wilde ik eigenlijk nog altijd naar toe. Niemand gaf me veel kans gezien mijn handicap. In een horlogemaker met één hand zag niemand wat. Maar in mijn vrije tijd begon ik met het repareren van uurwerken. Als ik ergens een klok stil zag staan, rustte ik niet voordat ik de klok mee kreeg om ze te repareren. Ik heb het moeilijk gehad in die dagen, dat wil ik nu wel zeggen. Ik heb er ongeveer zeven jaar over gedaan voordat ik eindelijk mij vakdiploma's op zak had. Ik heb meer dan eens de neiging gehad de boel erbij neer te gooien en er mee op te houden. Nu ben ik blij dat ik heb doorgezet.

Ik geloof niet dat het gelukt zou zijn zonder de hulp en medewerking, die ik van verschillende Bredanaars heb gekregen bij de opbouw van mijn zaak. Ik ben ze erg dankbaar voor. Ik ben nu een tevreden man".

Franek Mucharowski: een goedmoedige held

Wat bij de beoordeling van de Polen in de strijd tegen het fascisme altijd het meest naar voren komt, is de vraag bij welke veldslagen zij betrokken zijn geweest. In die beoordeling krijgen de namen Caen, Falaise, Sint Niklaas, Axel, Merksplas, Baarle-Nassau, Breda, Moerdijk en Wilhelmshaven altijd de meeste aandacht. Wat er in de levens van al die Polen ook nog is gebeurd, voordat zij in West-Europa voet aan wal zetten, blijft bijna altijd buiten beschouwing.

Franek Mucharowski, die vele Bredanaars kennen als de waard van het Poolse café 'Warschau', heeft al die bekende fasen in de reeks veldslagen als Rode Kruis-soldaat meegemaakt. Het is overigens een misvatting als zou de oorlog op iedere andere willekeurige plek minder gruwelijk zijn geweest. In het leven van Franek Mucharowski heeft zich ook vóór de invasie in 1944 al heel wat afgespeeld. Die periode is, voordat hij officieel tot held en tot ere-burger werd uitgeroepen, minstens even indrukwekkend geweest.

Franek Mucharowski, de waard van Warschau, was zoals de meeste Polen al sinds 1939 onderweg. Hij heeft gevangen gezeten in Siberië, kwam via Perzië en Israel in Noord-Afrika, jazelfs in Zuid-Afrika terecht en voegde zich uiteindelijk in Schotland bij het Poolse invasieleger. Zijn Poolse vrouw Janina ontmoette hij in Noord-Duitsland, waar zij in een Duits vrouwenkamp zat opgesloten. Zijn eigen ouders wisten niet beter of Franek was door de Russen doodgeschoten. Toen hij pas in 1958 zijn ouders weer terugzag, riepen de mensen in het dorp uit dat „Franek uit den dode was opgestaan".

De laatste keer dat ik met hem over de oorlog sprak was in 1978. We stonden vlakbij de St. Josephschool. Op het dak was het Rode Kruis nog zichtbaar. Franek heeft hier in de winter van 1944 zijn gewonde kameraden verzorgd en verpleegd. Hij was heldhaftig in de weer. Je zou het niet zeggen, als je deze man in de stad zag wandelen met een tasje met boodschappen in de hand, of als je een glaasje wodka met hem dronk in zijn eigen café. Een bescheiden Bredase Pool, bezig zijn heldendom met goedmoedigheid te camoufleren.

Een aardige en indrukwekkende Pool is te vroeg uit het Bredase stadsbeeld van 1984 verdwenen. Aan de vooravond van de 29e oktober, de dag waarop Franek Mucharowski veertig jaar geleden in Breda als een held werd ingehaald.

BREDASE KRANT VAN WOENSDAG 23 OKTOBER 1985

Oud-strijders in Breda voor herdenking bevrijding

BREDA/OOSTERHOUT – In het komende weekeinde is het 41 jaar geleden dat Breda en Oosterhout bevrijd werden van de Duitse bezetter. Hierin werd een belangrijke rol gespeeld door de Polen. In 1984 werd uitgebreid stilgestaan bij de veertigste verjaardag van de bevrijding.

Zaterdag zal een honderdtal oud-strijders opnieuw Breda en Oosterhout bezoeken. Zij brengen dan bezoeken aan de plaatsen waar zij vroeger gevochten hebben.

De dag begint om 10.30 uur met een kranslegging op het Bredase Ereveld aan de Ettensebaan. Om 11.30 uur worden op de begraafplaats van Ginneken de doden herdacht. Bij beide plechtigheden zijn belangstellenden welkom.

Dan volgen twee programma-onderdelen welke speciaal bedoeld zijn voor de leden van de vereniging van oud-strijders van de eerste Poolse Pantserdevisie. Rond het middaguur zal burgemeester Fey hen ontvangen op het Bredase gemeentehuis. Hierna wordt een maaltijd gebruikt in Motel Brabant.

Geinteresseerden kunnen om 15.45 uur het spoor van het internationale gezelschap weer oppikken. Dan is een aantal van hen te vinden aan het Wilhelminakanaal ter hoogte van café Verwijmeren in Oosterhout. Bij de gedenktsteen daar worden de slachtoffers van de slag rond het Markkanaal herdacht. Hierbij zijn onder anderen vertegenwoordigers van de Engelse Royal Engineers. Een half uur later volgt aan de Oosterhoutse Zwaaikom (ter hoogte van de aanlegsteiger van de rondvaartboot) nog zo'n korte plechtigheid.

In Dorst wordt om 17.00 uur een eucharstieviering gehouden in de Poolse taal. Voorganger hierbij is rector Frankow van de Poolse katholieke missie in de Benelux. Na de mis wandelen de oud-strijders naar de bevrijdingskapel van Dorst. Ook hier zal een eerbetoon zijn aan de gevallenen. Er zullen kransen worden gelegd namens de Poolse strijders, de gemeente Oosterhout en de Dorstse gemeenschap.

(Weekblad Stad en Streek 28-12-1994)

Laatste eer voor generaal Maczek

(Met volledige militaire eer en onder grote publieke belangstelling is gisteren de bevrijder van grotr delen van Zuidwest-Nederland generaal Stanislaw Maczek begraven. Cadetten van de Koninklijke Militaire Academie droegen de overleden commadant van de Eerste Poolse Pantserdivisie naar zijn laatste rudtplaats: het Pools Militair Ereveld in Breda. De brdase burgemeester Nijpels noemde de Poolse bevrijder 'een dapper militair maar bovenal ee nobel mens'.)

(Foto De Stem/Johan van Gurp)

(Dagblad De Stem 24-01-1963)

MEMOIRES VAN GENERAAL STANISLAW MACZEK

Polen wisten vernieling van Breda te voorkomen

Moerdijk moest huis voor huis veroverd worden…

Hoewel de verdedigende periode van de 6e oktober tot de 26e oktober onder slechte weersomstandigheden en met vermoeiende dienstvervulling aan de fronten niet direct als rustperiode gezien mag worden, waren wij toch in de gelegenheid het materieel enigszins te repareren en een goede beurt te geven, terwijl tevens de troepen enigermate aangevuld werden. Het tekort aan tankbemanningen had tot gevolg, dat we nog maar twee derde van het normale aantal konden beschikken, terwijl de bezetting van de infanteriecompagnieën zelfs maar 60% bedroeg.

GILZE GENOMEN BIJ VERRASSING

Op 22 oktober begint een op grote schaal voorbereiden geallieerde actie. Ten zuidwesten begint de hoofdaanval van de 4e Britse infanteriedivisie, 104e Amerikaanse infanteriedivisie en de 4e Canadese pantserdivisie in de richting Roosendaal Hollands Diep. In het oosten valt de 4e zelfstandige pantserdivisie aan ten zuiden van Tilburg, terwijl de 7e pantserdivisie en de 51e Schotse infanteriedivisie uit oostelijke richting aanvallen. De verdedigende handelingen van de Poolse pantserdivisie tussen 22 en 26 oktober, mogen gezien worden als een scharnier van deze actie, maar dan een scharnier ver vooruitgeschoven ten opzichten van deze beide aanvallen.

(Nog tijdens de acties sloot de bevolking van de bevrijde plaatsen vriendschap met de troepen van generaal Maczek. De jeugd bleef hierbij niet achter, getuige deze foto. Vooral in Breda hebben dankbaarheid en vriendschap een blijvend karakter gekregen.

Bruggenhoofd

De Duitsers aan hun kant, waren hoofdzakelijk ingesteld om de bedreiging van Breda vanuit het westen en zuidwesten te weerstaan. Hun veld versterking en voornamelijk de enorme tankversperring, bezaaid met mijnen en goed gecamoufleerde zware wapenen sluiten de tweehoofdrichtingen af: uit Bergen op Zoom via Roosendaal op Breda, uit Antwerpen vanuit het zuiden op Breda. De tankversperring, welke de burgerbevolking gedwongen werd te graven, strekte zich uit met een brede boog, in het noorden beginnende bij de Mark (rayon de Emer.), langs Beek en vanuit daar uit naar het zuiden, langs de zuidelijke buitenwijken van Breda, Princenhage en het Oostelijk randgedeelte van het Mastbos. Dit alles vormde als het ware een 16 km lang bruggenhoofd der stad Breda, waarvan de verdediging tot de binnen singels reikte.

Het zag ernaar uit dat wij met een zware en langdurige tegenstand van de Duitsers rekening zouden moeten houden, waardoor, gezien de massale luchtmacht en artillerie der geallieerde, Breda een totale vernietiging dreigde.

Gilze veroverd

26 oktober: de Poolse divisie krijgt opdracht de Duitsers bij Oosterhout bezig te houden en hun zodoende geen kans tot hergroepering te geven in de richting van de hoofdaanval, te weten Roosendaal Breda-Hollandsch Diep. Doordat het terrein tussen Breda en Alphen te bosrijk werd geacht, leek de opdracht slechts uit te voeren, door de troepen op de rechtervleugel der divisie te concentreren en krachtig door te stoten van Alphen-Terover uit een richting Oisterwijk Gilze (bedoeld wordt het gehucht Alphen Oisterwijk), zo de Duitsers naar zich toe te trekken en geen gelegenheid te geven hun krachten in dit rayon te her groeperen. Met deze voornemens valt op zijn 21 oktober de 10e pantserbrigade Vijfhuizen en Alphen Oisterwijk aan, terwijl de derde infanteriebrigade door de bossen ten noorden van Alphen oprukten ter beveiliging van de hoofdaanval van de divisie

Beide acties bereikten snel hun doel, zodat ons verkenning regiment, te weten het 10e regiment PSK, dit succes uitbuit en reeds om 12:15 uur Gilze veroverd; om 14:00 uur de hoofdweg Breda Tilburg in het rayon Haans berg bereikt en elke verbinding heeft afgesneden.

Door dit volledige succes onze divisie en door de traagheid van de hoofdaanval der drie geallieerde divisies op Roosendaal, komen wij aan de spits der totale actie in deze sector. Onze taak is uitgegroeid van een hulp tot hoofd actie. Door bezetting van het terrein Gilze Haansberg staan ons de volgende mogelijkheden open; 1. De aanval in noordelijke richting te continueren en het Wilhelminakanaal over te steken, waarop de divisie is voorbereid door de aanvankelijke opdrachten (het 24e regiment der Ulanen en de Dragonders zijn zelf reeds handelend opgetreden in het zuidelijk deel van Rijen); 2. Naar het oosten op te rukken in de richting Tilburg, omdat aan het oprukkende tweede leger over te dragen; 3. Doorstoten in de richting Hollandsch Diep en daarmede de Duitsers de terugtocht afsnijden. De derde mogelijkheid is operationeel ten aanzien van het geheel van het grootste belang en dus wijzigt maarschalk Montgomery de opdracht van onze divisie en deze luidt nu: Hollandsch Diep. Om echter tot het Hollandsch Diep door te dringen en het rayon om de Moerdijk bruggen te bezetten, is het noodzakelijk eerst het belangrijkste wegen knooppunt naar Moerdijk voerende te veroveren, dat betekent dus Breda te bezetten.

Aanval op Breda

En zo wordt Breda ons eerste doel. Duitse gevangenen uit het 256ste en 719e divisie en van het 51e Flieger Regiment, die op 17 oktober gevangen genomen werden, laten zich ontvallen dat de Poolse successen in dit gebied de vijand volkomen hebben verrast. Om de vijand de kans tot herstel te ontnemen, hergroepeert de Poolse divisie alleen de infanteriebataljons na de linkervleugel, verandert 90° van richting vanuit het noorden naar het westen en opereert aldus vanaf 8 oktober min of meer met twee armen; noordelijk de 10e pantserbrigade en het verlengde van de weg Tilburg Breda met de opdracht Noord oostelijke buitenwijken van de stad Breda te veroveren en tegelijk de divisie tegen eventuele Duitse tegenaanval er vanuit het noorden te beveiligen, alsmede bij het Wilhelminakanaal ten zuiden van Oosterhout de mogelijkheid tot oversteken te scheppen. Zuidelijk; de 3e infanteriebrigade langs de bossen, die zich uitstrekken van Alphen tot-Ginneken (nu echter reeds aan de noordelijke zijde van deze bossen) met het doel het zuidelijke en het centrale deel van de stad Breda te veroveren, om snel na het Mark-Kanaal te kunnen oprukken. Deze actie gevoerd op 28 oktober tot het bezetten van het gehele terrein Gilze, Haansberg, Rijen, Molenschot, Dorst, Bavel, het zuiveren van Duitse troepen en tot het bereiken van uitgang stellingen voor de aanval op Breda. De Duitsers hebben zich verwoed verdedigd; nog in de ochtend van 29 oktober trachten zij met een tegenaanval van twee infanterieregimenten ten noorden van Dorst de kansen te doen keren. Zelfs ontstond een uiterst kritiek moment bij de rechtervleugel van onze divisie, toen we ons gemotoriseerde artillerieregiment met ons anti-tankregiment -dit laatste met horizontaal gerichte salvo's op een afstand van enige tientallen meters- de Duitse aanvallen hebben moesten weerstaan. Hierna is de situatie echter vlug opgeklaard. Het 9e bataljon na zware gevechten in een nachtelijke aanval het oostelijk deel van Ginneken veroverd. Tijdens de gehele dag 28 oktober tot het morgen krieken van de volgende dag zijn gevangen genomen: 5 officieren en 276 manschappen: tevens

buitgemaakt: 2 tanks, 3 kanonnen van 75 mm, twee van een 35, 3 mm van de 37 mm, alsmede veel ander oorlogsmateriaal. 29 oktober: vroeg in de morgen valt de gehele divisie Breda aan.

De bevrijding

De gevechtsgroep, de 3e infanteriebrigade, trekt door-Ginneken naar Princehagen en beheerst het Zuid oostelijke deel van de stad en een brug in het rayon Oranjeboomstraat. Na de middag wordt het centrum gezuiverd. De gevechtsgroep van de 10e pantserbrigade beheerst de noordoostelijke buitenwijken van de stad en verdringt de Duitsers na zware gevechten, uit het terrein tussen de weg Tilburg-Breda en het Wilhelminakanaal. 30 oktober; de gehele dag duren de gevechten rondom Breda en gedeeltelijk ook in de stad, waar het 9e infanteriebataljon het noordelijke stadsdeel zuivert. Het achtste infanteriebataljon neemt het Princenhage in en het tweede pantserregiment het bos ten westen daarvan; het brengt de verbinding tot stand met het 104e Amerikaanse infanteriedivisie. Het 24e regiment der Ulanen en het 10e regiment der Dragonders, dwingen de Duitsers tenslotte zich ten noorden achter het Wilhelminakanaal terug te trekken.

Het verkenning regiment baant zich een weg langs de noordelijke kant van Breda, dringt door tot Beek en met patrouilles naderen zij het Mark-Kanaal; het nog diezelfde nacht uit Princenhage daarheen gedirigeerde 8e infanteriebataljon krijgt een klein bruggenhoofd aan het kanaal te pakken. Nu zijn de Duitsers pas definitief na de oever van het Wilhelmina en Mark-Kanaal teruggedrongen. De stad Breda is nu vrij… Dit is echter toch nog maar betrekkelijk, want de stad ligt nog steeds binnen het bereik van de zware Duitse artillerie. Steeds vallen er Duitse granaten op de stad en menigmaal mengt zich het bloed der bevrijden met dat der bevrijders. Daarop tracht de divisie met hetzelfde tempo, waarmede zij de stad heeft veroverd, ook dit gevaar te bezweren, door snel het-Hollandsch Diep te bereiken. De vier dagen lang durende actie op Breda was na de zware gevechten der divisie bij Falaise het volgende grote succes. In plaats van de vervulling een er ondergeschikte de opdracht, n.l. de vijand te binden heeft de divisie een dominerende rol gespeeld bij het veroveren van de stad Breda en omgeving; oorspronkelijk zou de hoofdaanval hierop gericht woorden met een veel sterkere artillerie macht en eventuele vliegtuig bombardementen.

Ongetwijfeld heeft ons optreden de stad voor ernstige vernielingen behoed. Rekenend vanaf Alphen tot het Mark-Kanaal heeft deze vierdaagse actie opgeleverd: 30 km veroverd terrein en de gevangenneming van de 7 officieren en 569 manschappen. Tevens werd buitgemaakt: 3 tanks MK.IV, 1 Canon 88 mm 4 van 75 mm, 1 van de 55 mm en 3 van 37 mm. Daarbij is niet inbegrepen eventuele buit van de 2e Canadese pantserbrigade die aan onze divisie werd toegevoegd en die naar Breda van het Zuiden (o.m. via Chaam) uit oprukte, tegelijkertijd het daarbij behoorde trein innemend en zuiverend. Tevens heeft het de 18e Canadese pantser auto regiment in de laatste fase de Noord oostelijke vleugel van onze divisie beveiligd. Terwijl de afdelingen van onze divisie de een na andere uitgang stellingen innemen richting Noord beleeft Breda op een niet te beschrijven manier haar eerste ogenblikken van vrijheid. Echt Carnaval.

-- de straten zijn overbevolkt met feestende bewoners- bloemen en confetti. De etalages zijn volgeplakt met Poolse zinnen. ,,Dziekujemy wam Polacy". Het enthousiasme bereikt zijn hoogtepunt, als generaal Maczek op het gemeentehuis oud burgemeester van slobbe installeert, die voor de Duitsers was ondergedoken.

Naar Moerdijk

De ambitieuze voornemens der Poolse pantserdivisie om het Hollandsch Diep zo snel mogelijk te naderen zijn mislukt door de aard van het terrein, dat duidelijk in het voordeel van de verdediger was. Het vlakke, gedeeltelijk beboste, drassig gebied beperkte onze bewegingen tot de wegen op hoge dijken. Dit terrein was zorgvuldig in staat van verdediging gebracht met betonnen bunkers (pillboxen) op strategische punten, waarvan alle zijden versterkingen konden worden aangetrokken bij dreigend gevaar. Toen wij dan ook trachten een rechtstreekse aanval op Moerdijk via de hoofdweg te forceren, is dit met bloedige verliezen mislukt; een nieuwe brede aanval werd ondernomen tussen

Zo ging het langs de route die de bevrijders volgden. Mensen schreven met kalk of krijt groeten en korte berichten op de stalen wanden van de Cromwell-tanks.

het uitgangspunt van de laatste mislukte aanval en Oosterhout. In de ochtend van 3 november begint in twee rayons de aanval op het kanaal, n.l. bij Ter Aalst en ten zuiden van Vraggelen. (gehucht onder Oosterhout), terwijl op andere plaatsen zijn acties werden ondernomen om de vijand te misleiden.

De aanval bij Ter Aalst werd met succes bekroond, daar de vijand door ons infanteriebataljon (de Podhale) volledig werd verrast. Bij Vraggelen verdedigden de Duitsers zich hardnekkig en pas door tussenkomst van Tyfoons van de RAF zwijgen de Duitse artillerie en mortieren, waardoor het mogelijk wordt de brug te bouwen en tanks na de noordelijke oever te brengen. Door de veroveringen van Vraggelen-Den Hout en het ten westen gelegen bossencomplex versmelten beide bruggenhoofden. De verkregen ruimte is voldoende om de divisie met twee door onze genietroepen gebouwde bruggen en behoefde van verdere actie over te zetten.

(Zo ging het langs de route die de bevrijders volgden. Mensen schreven met kalk of krijt groeten en korte berichten op de stalen wanden van de Cromwell-tanks.)

De 7e Britse pantserdivisie reikte ons de helpende hand door de vijand meteen vuur in de flank te beschieten, wat de beginactiva uit het bruggenhoofd vergemakkelijkt. Op 4 november bij voortdurende gevechten, waaiert onze divisie weidt uit ten noorden van de Mark, daarbij diverse plaatsen innemend, zoals: Made, Oudekerk, de nabijgelegen gehuchten Heikamp, Hoogerheide, Stuyvesant en Wagenberg.

Het meest zichtbare gevolg van deze actie was dat op deze dag definitief de Duitse zware artillerie zwijgt. Deze heeft zich n.l., over het Hollandsch Diep teruggetrokken. Breda is nu werkelijk vrij. Ons rest nu nog het beëindigen van de operatie, dat betekent dat de resterende Duitse troepen over het Hollandsch Diep terug te dringen. In de dagen van 5 tot 7 november wordt in dit rayon de oever van de Maas bereikt, maar de Duitsers houden nog steeds vast aan hun bruggenhoofd Moerdijk; het terrein is door de overstroming en door de betonnen versterkingen in een waar fort veranderd.

Operatie klaar

Op de 8e november bereidt zich de Poolse divisie voor op een definitieve aanval op dit bruggenhoofd. Door ongunstige weersomstandigheden moet de artillerie alleen het ondersteunende werk verrichten. De artillerie wordt derhalve tot het 9e regiment aangevuld, te weten: 2 organieke regimenten van onze divisie; 6 Canadese regimenten; 1 regiment zware artillerie. Totaal dus 9 artillerieregimenten en een batterij raketten geschut. Deze eerste Rocket-batterij moet gezien worden als een Canadees Experimenteel Project, voor het eerst gebruikt in juli 1944 tijdens de gevechten om Vlissingen. Deze batterij had 12 lanceereenheden, elk van 32 lopen. Bij een elektrische ontsteking werden zodoende 384 raketten tegelijk de lucht ingeschoten. Het veroveren van het bruggenhoofd verloopt in 3 fasen; 1e fase: het vernielen van de gewapend betonnen versperringen door de tanks van het 10e pantserregiment. Hun Cromwells naderen tot enkele tientallen meters om met direct gerichte schoten zich als het ware een weg door het gewapend beton heen te banen. 2e fase: de gehele artillerie komt in actie om op de noordelijke oever van het Hollandsch Diep, de Duitse zware artillerie tot zwijgen te brengen, 3e fase: het 24e pantserregiment der Ulanen valt aan door de geschoten bressen, langs wegen op de dijken. Mannen van het 8e en 9e bataljon der infanterie waadt in het vuur van de strijd tot aan hun middel in water en modder. Dankzij deze moeizame operatie kon men in de avond het bruggenhoofd liquideren, hoewel de gevechten nog vrijwel de hele nacht voortduurden, waarbij om elk huis, of liever gezegd, om de ruïnes van elk huis in Moerdijk gevochten werd.

Zo eindigde de operatie welke op 27 september bij het kanaal van Turnhout is begonnen en op 9 november bij het Hollandsch Diep is geëindigd. In onze annalen is deze strijd omschreven als.. Operatie Breda".
Een specificatie van deze verliezen aan beide zijden geeft een duidelijker beeld dan losse woorden: de gevoelige verliezen der Duitsers-doden en gewonden niet meegerekend-bedroegen aan gevangenen 53 officieren en 2892 manschappen; daarnaast werden buitgemaakt 8 kanonnen van 155 mm, 15 van 75 mm, 6 van 88 mm, 3 van 50 mm, 4 tanks en acht gemotoriseerde kanonnen. Onze verliezen aan materiaal waren minimaal, terwijl er aan doden en gewonden 69 officieren en 876 manschappen waren te betreuren. Veel minder dus dan de Duitse verliezen, echter des te pijnlijker daar de Poolse pantserdivisie haar opengevallen plaatsen niet op de normale wijze kon aanvullen en daarom direct een beroep moest doen op de door de geallieerde acties uit krijgsgevangenschap en andere gevangenissen vrijgekomen landgenoten.

Tegelijk met het bereiken van de eerste Poolse pantserdivisie van het Hollandsch Diep en de Maas heeft het Canadese leger het terrein ten westen ingenomen en tevens na hevige gevechten het deel ten westen van het kanaal Terneuzen gelegen van de provincie Zeeland. Toen men via een invasie-achtige actie Walcheren en Beverland heeft veroverd,, kon men eerst denken aan het ingebruik nemen van de haven van Antwerpen. Op 28 november is dan ook het eerste Geallieerd konvooi in de haven van Antwerpen aangekomen en op 1 december heeft men de eerste 10.000 ton oorlogsmateriaal gelost. De haven van Antwerpen had nog gedurende de winter en de lente van 1945, aanvallen van vliegende bommen te voortduren. Bij het bestrijden hiervan heeft een Pools regiment luchtdoelartillerie gedurende twee weken negen vliegende bommen neergehaald.

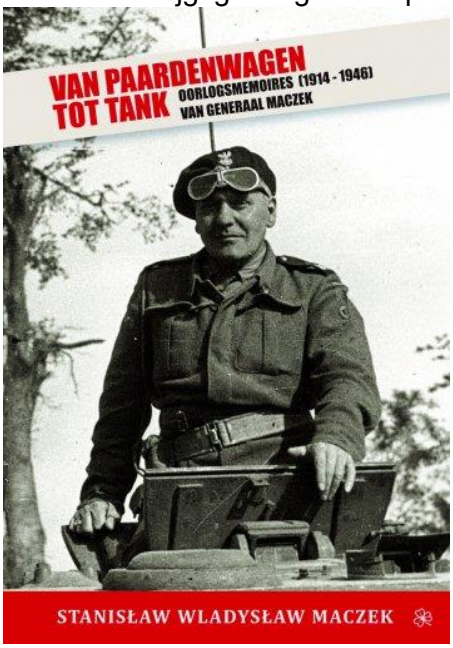

'Van paardenwagen tot tank'

("Od podwody do czołga") – de Nederlandse editie van oorlogsmemoires van de Poolse generaal Stanislaw Maczek is verschenen. Deze autobiografie verscheen in 1961 in het Pools en later in het Frans, maar nooit in het Nederlands. Generaal Maczek speelde een centrale rol tijdens de slag om Breda in oktober 1944, dat als een van zijn grootste successen werd gezien. Hij was een held voor de bevolking en een zeer gewaardeerde collega. In 1947 wilde de generaal niet terugkeren naar zijn, inmiddels communistisch geworden, vaderland en vestigde zich in Schotland om daar zijn memoires te schrijven.

Memoires-Maczek schreef zijn oorlogsherinneringen in 1960 op in een boek. De Poolse oorlogsveteraan Sosinski stierf na de oorlog in Breda, liet het werk van zijn vriend daarom begin jaren zestig vertalen, maar van publicatie kwam het nooit.

Vondst-De Engelse versie van het manuscript, 'Oorlogsmemoires van generaal Maczek', werd aangetroffen in het nalatenschap van Zdzislaw Jan Sosiński (overleden in 2007), vervangend officier in de Eerste Poolse Pantserdivisie. Zijn dochter, Josseleine Teulings-Sosiński, stelde het manuscript ter beschikking an het Maczek museum in Breda die liet het uitgeven door John van Ierland auteur en uitgever is te koop bij het Maczek Memorial Breda

Na bewerking zijn oorlogsmemoires van generaal Maczek nu ook in het Nederlands verkrijgbaar.

Met Wladyslaw Cuber praten over wat anders

Zo gaat dat niet toe in ieders leven. In het leven van de Polen echter gebeurden dingen die in een spannende of dramatische film thuis horen. De mannen die het hebben overleefd, vertellen er over alsof zij spreken over alledaagse dingen, over het naar de markt gaan, sigaren kopen, een wodka drinken of over geen wodka drinken, omdat zij dat vroeger,in het meest bewogen deel van hun leven, misschien al in royale mate hebben gedaan. Hun leven ziet er uit als een dubbelboek. Om het andere verhaal te kunnen lezen, moeten je dat boek omdraaien en opnieuw beginnen.

Ik luister naar Wladyslaw Antoni Cuber. Hij is nu 61 jaar en op zondag zes maart viert zijn folkloristische dansgroep „Mazur" het twintig jarig bestaan. De groep bepaalt een andere, belangrijke periode in zijn leven. Wie met hem in contact komt bespeurt dat. Hij kan nauwelijks over iets anders praten dan over zijn dansgroep.

Thomas

De folkloristische dansgroep Mazur", bekent hij eerlijk, „is wel eens groter geweest. Bestaat uit nauwelijks vijftien man, daar zijn slechts vijf jongens en meisjes van Poolse afkomst bij. We zouden wel wat meer jongelui kunnen gebruiken", zegt Wladyslaw Cuber, „kleding hebben we genoeg. Er hangen wel honderd costuums in de kast. Kennis van de Poolse taal is ook niet nodig". De heer Cuber brengt de leden wel bij dat „Towarszus noj" niet wil zeggen „Thomas is zo moei". Wie het de meisjes hoort zingen, zou overigens zweren bij de moeheid van Thomas, maar het betekent gewoon „mijn kameraad".

Ontsnapt

Duitsers

Kwam U wel eens in aanraking met Duitsers? Vreemde vraag aan een man die oorlog met hen voerde. Ik vraag ook of hij Duitsers haat. Zijn „ja" komt er wel uit, maar het kost hem toch moeite. Polen zijn grootmoedig, wraakgevoelens koesteren ze niet. „Ik heb Duitsers wel eens bewaakt. Dan vroegen ze mij om een cigaret".„Gaf U die"? „Ja, die gaf ik. Hij is ook een mens, dacht ik. Ik heb ook wel eens naar een cigaret gesnakt. Een paar haaltjes...". „Ja, in het begin wilde ik graag terug. Ik heb wel eens gedacht: Misschien komen er betere tijden". Die zijn er voor Wladyslaw kennelijk niet gekomen. „Hoe zeg je dat"? vraagt hij, „ik heb mij neer bij gelegd". Ik zet enkele woordjes op hun Hollandse plek en hij lacht mij toe, alsof zijn das weer goed zit. Hij trouwde met een Schiedams meisje, dat in Breda woonde, kreeg drie zonen, die Edward, Henric en Roman heten en die alle drie in Mazur hebben gedanst. Of hij zelf vernederlandst is? „Ja", lacht hij „ik heb alle kwaaie eigenschappen van de Nederlander overgenomen". „Zoals"?. „Kankeren bijvoorbeeld". Hij geeft enkele voorbeelden „De directie deugt niet", „het is toch geen stoel om op te zitten" en „de tijden deugen ook al niet". Noemt openhartigheid, zuinigheid en gastvrijheid drie goede Hollandse eigenschappen.

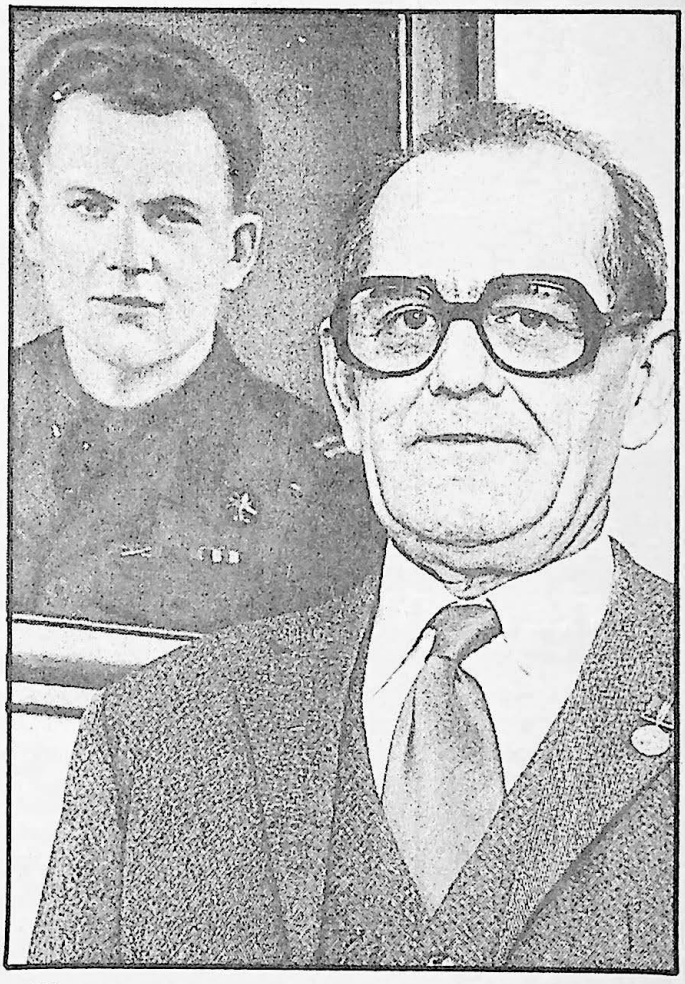

• *Wladyslaw Cuber...Mazur, een belangrijk deel van zijn leven...* – FOTO ARCHIEF DE STEM

Toch dansen

Polonia is inmiddels opgeheven; Mazur telt nog slechts vijftien man. Hoelang bestaan de zichtbare tekenen van Pools leven in de Bredase samenleving nog?. Wladyslaw Cuber is daar niet zo optimistisch over. „Het is moeilijk om de Poolse jeugd enthousiast te krijgen en ik denk, dat als alle Polen zijn gestorven, er weinig meer van de Poolse cultuur over zal blijven".

Een somber verhaal eigenlijk bij een twintigjarig bestaansfeest. Wladyslaw Cuber kreeg voor zijn grote verdiensten voor het behoud van de Poolse cultuur in de Bredase samenleving de legpenning „Breda-Oranjestad". Poolse familieleden noemen hem „een grote Piet". „En ik ben maar een meter zeventig" zegt hij lachend. U ziet het, een gesprek met de heer Cuber loopt toch onontkoombaar uit op Mazur. Het is een ander en belangrijk stuk van zijn leven. Dat andere leven lijkt begraven in een Pools stukje grond, dat nu Rus-

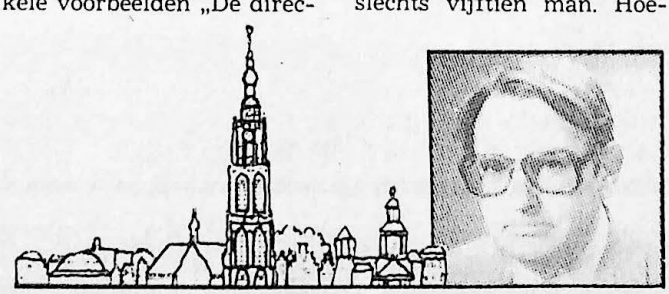

DE STAD IN

MET GERARD VAN HERPEN

Hij was achttien jaar, toen Wladyslaw Cuber wegvluchtte uit het dorp Stanislawow, niet zo heel ver van de Russische grens. In die grensstreek is later zijn moeder door de Duitsers vermoord. „Het was in 1942, of was het nou in 1943?, de Duitsers kregen last van partisanen, haalden een 107-jarige man op en brachten die samen met de buurvrouw van mijn moeder en mijn moeder, die ziek was, naar een huisje en dat huis staken ze in brand. Mijn broer kon onder een regen van kogels nog wegvluchten. Ik hoorde over de dood van mijn moeder pas in 1947.

Twee keer is hij zelf aan de dood ontsnapt. Twee keer speelde zich dat in Breda af. Ik behoorde weliswaar niet tot de vechtende troepen, maar soms bracht je werk, boodschappen overbrengen, telefoonleidingen en verbindingen herstellen je toch tot vrij dicht in de frontlinie.

Bij de Wilhelminabrug ben ik een keer beschoten door Duitsers die mij in de gaten hadden vanuit hun posities aan de Marksingel. De kogels vlogen om mijn oren. Ik dacht dat ik gewond was, voelde zo'n hete streep lucht langs mijn hoofd gaan. Ik mankeerde niets. De tweede keer reed ik door de Parkstraat. Daar hielden Poolse soldaten mij aan. Ik zag nog net op tijd de Duitsers in het Wilhelminapark. Die hadden zich daar ingegraven. Onze soldaten deden niets, zij wachtten op een bevel en de Duitsers zaten daar ook maar. Dat was een heel dwaze situatie. Altijd, wanneer ik door de Parkstraat of over de Wilhelminabrug rij, krijg ik een soort schrikreactie. Poolse kennissen en familieleden laat ik die twee plaatsen altijd zien.

Kijk daar 'ns

Kasteelpoort

„Ten oosten van dit bosch (Mastbos) aan den lincker oever van den Marktstroom is gelegen 't Kasteel Bouvenjen, voorheen aldaar gebouwd en bezeten bij 't oude Geslacht van Bouvenjen 't welcke in de dartiende eeuw reeds zeer vermaart is geweest en in Brabant veele Ridders uytgelevert heeft. Het tegenwoordige slot is getimmert door Heer Jan Baptist Keermans, Eersten Raad van Philip Willem, Prins van Oranjen, vanwien het dees Prins op den agsten van Wijnmaandt 1614 gekogt en naa zyn overlyden, op de volgende Heeren van Breda, die het nog bezitten overgebragt heeft".

Dit schrijft Thomas Ernst van Goor over het kasteel Bouvigne. De naam Boeverijen komt voor het eerst voor in 1425. Het is niet helemaal exact aan te geven in welk jaar het kasteel gebouwd is. De eerste vermelding van het kasteel dateert uit 1554, in welk jaar Jacob van Brecht het kasteel in zijn testament vermeldt. Het kasteel Bouvigne, dat in 1637 nog dienst deed als hoofdkwartier van de staf van prins Frederik Hendrik bij de belegering van Breda, is in 1930 bedreigd geweest. De gemeente Breda voorkwam dat, door voor een ton het kasteeltje te kopen. Het is van 1930 tot 1971 verhuurd geweest aan de Pius X-stichting en in 1971 is het kasteel voor f 1.4. miljoen aan het waterschap West-Brabant verkocht.

De poort is rijkelijk versierd met flambouwen en leeuwen. Jammer, dat bij de laatst uitgevoerde restauratie twee buitenlantaarns aan de poort zijn toegevoegd.

• *Kasteelpoort Bouvigne.* – FOTO DE STEM/JOHAN VAN GURP

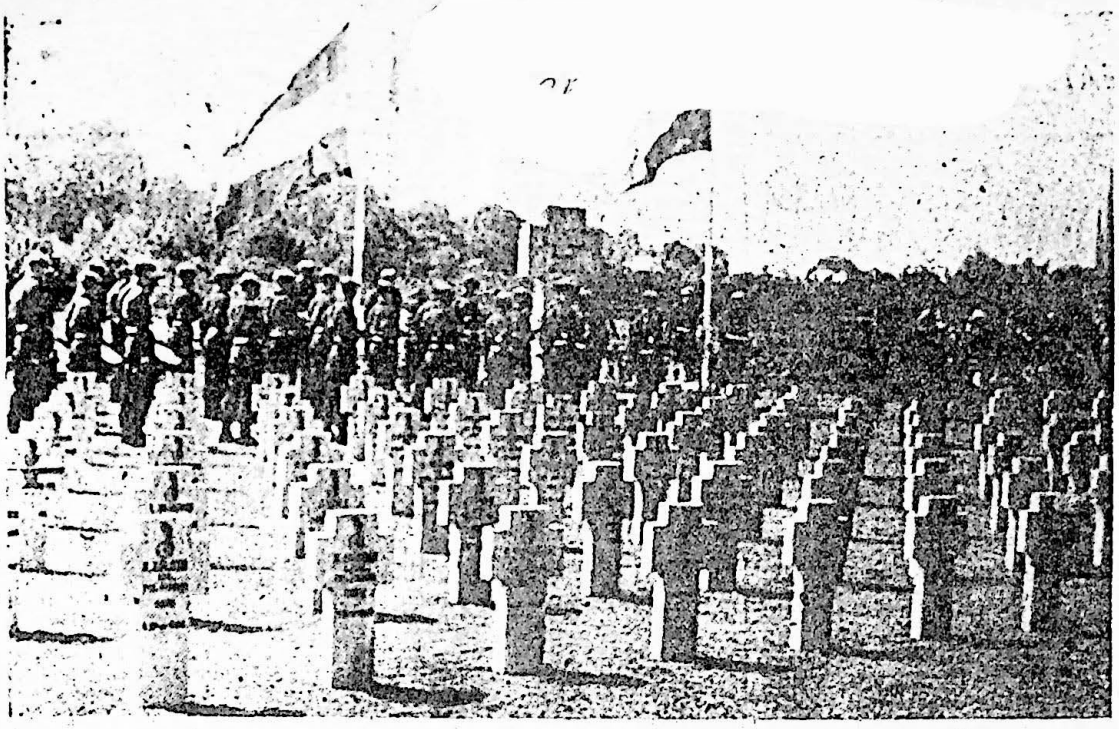

● Het ereveld der Poolse gevallenen tijdens de plechtigheid van gisteren.

Nationaal ereveld voor Poolse gevallenen in Breda

Bewijs van de verbondenheid met Poolse volk

Burgemeester mr. dr. R. M. A. A. Geuljans van Breda heeft woensdagmorgen het nationale ereveld voor Poolse gevallenen aan de Ettensebaan — achter de protestantse begraafplaats Zuylen — officieel geopend. Staande voor het grote gedenkkruis, waarop de spreuk „Voor uw en onze vrijheid" in het Pools is opgetekend, releveerde mr. Geuljans de krijgsverrichtingen van de Poolse militairen, die in een heldhaftige strijd Breda bevrijdden. De daarbij gesneuvelde militairen, maar ook de in overige delen van Nederland gevallen Polen, wilde men bijeen brengen op een Poolse ereveld.

Burgemeester Geuljans verklaarde er van overtuigd te zijn, dat de verbondenheid met het Poolse volk door de instelling van deze begraafplaats nu des te groter is. In zijn toespraak uitte spreker zijn grote waardering en de dankbaarheid van de Bredase bevolking voor de activiteiten van de Poolse soldaten. De burgemeester noemde de dagen van voor en na de bevrijding „een gemeenschappelijk beleefd epos van heldenmoed en strijd".

De toespraak van burgemeester Geuljans werd vooraf gegaan door koraalmuziek van het trompetterkorps der artillerie. Daarna sprak de heer P. W. de Hertogh, directeur van de r.k. Oorlogsgravenstichting te Den Haag, die de beweegredenen van de stichting noemde om het ereveld in Breda te laten aanleggen. De heer De Hertogh deelde mede, dat in Nederland circa zeshonderd Poolse militairen zijn gevallen. Laten wij het gebrachte offer gedenken en hun graven eren, zo zei hij.

SAAMHORIGHEID

De Poolse ambassadeur in Nederland, dr. J. Bolicka, verklaarde dat de aanleg van dit ereveld getuigt van een levend besef van saamhorigheid met het Poolse volk bij de Bredase bevolking.

Daarna werden drie kransen gelegd: n.l. van het gemeentebestuur, van de r.k. Oorlogsgravenstichting en de Territoriaal Bevelhebber Zuid.

De plechtigheid werd bijgewoond door brigade-generaal P. G. A. Coopmans, territoriaal bevelhebber zuid, luitenant kolonel A. C. Gelderman, garnizoenscommandant van Breda, ir. G. M. Elich, directeur van openbare werken alsmede enkele wethouders.

Op het keurig aangelegde ereveld liggen honderdeenenvijftig gevallenen. Militairen van landmacht zowel als luchtmacht, want de Polen hadden tijdens de oorlog eigen afdelingen en groepen in de geallieerde legers: de zogenaamde Polish Forces. Het staat ook op de kruisen vermeld. Men is er overigens niet in geslaagd alle in Nederland gesneuvelde Poolse militairen in Breda te herbegraven. In Zeeuws Vlaanderen en enkele Brabantse gemeenten was men niet voor een centraal nationaal ereveld geporteerd, omdat de graven door de bevolking zijn geadopteerd en regelmatig worden onderhouden.

(Dagblad De Stem 24-07-1963)

Niet alle graven overgebracht

Nationaal Pools Ereveld te breda heden open

(van onze onze verslaggever)

Burgemeester R.Geuljans Van Breda zal heden, woensdagmorgen, tijdens een sobere plechtigheid het nationale ereveld voor Poolse gevallenen te Breda openen. Het ereveld, bestaande uit 151 graven, ligt in de Baroniestraat aan de Ettensebaan, achter de rooms R.K. begraafplaats ,,Zuylen,,.

Het ereveld is verwezenlijkt door de R.K. oorlogsgravenstichting te Den Haag. Directeur F.w.de Hertogh van deze stichting deelde ons dinsdagavond mee, dat op dit ereveld zijn bijeengebracht de voorheen over heel het land verspreidde enkelgraven van Poolse gevallenen militairen de Poolse graven, waarvoor eerder een speciaal deel van de R.K. begraafplaats ,,Zuylen,, was gereserveerd. De oorloggravenstichting die, zoals bekend, alle Poolse graven in Nederland op het nationale ereveld te Breda wilde concentreren, heeft begrip getoond voor de emoties die o.m in Zeeuws-Vlaanderen en enkele Brabantse gemeenten zijn ten toon gespreid. De wens daar was de bestaande Poolse graven onaangeroerd te laten, omdat verscilllende daarvan door de bevolking zijn geadopteerd en regelmatig worden verzorgd.

De stichting heeft alles in het werk gesteld om de bezwaren tegen het overbrengen van graven naar het ereveld ongedaan te maken, maar stuite daarbij op zoveel weerstand, dat zij dit streven heeft opgegeven. In Breda heeft burgemeester Geuljans destijd een bestuurlijke beslissing moeten nemen met het wetboek in de hand om althans de bestaande graven van ,,Zuylen,, naar het ereveld te krijgen. Poolse gevalllenen die in Breda op het R.K. kerkhof ,,St. Laurentius,, rusten, zijn niet naar het ereveld overgebracht. Met name de pastoor uit die parochie heeft zich heftig tegen overbrenging verzet.

Ontmoetingen bij een glas wodka

Bij zo'n feestelijke bijeenkomst van oud-strijders vinden uiteraard ontroerende ontmoetingen plaats. *Henryk Recko* uit Lelystad en *Eddy Eljasinski* uit Venlo hadden elkaar al dertig jaar niet gezien.

Bij de Poolse pantserdivisie hadden ze elkaar altijd Juzu genoemd, aannemend dat dat hun voornamen waren.

Nu kwamen ze erachter, dat ze geen van beiden zo heten en vielen elkaar in de armen en dronken daarna een flink glas wodka.

Henryk trouwde met een Nederlandse, *Steffie,* die Slavische talen studeerde en nu uitstekend Pools spreekt. Eddy bleef vrijgezel.

Over ieder van de aanwezigen valt een oorlogsroman te schrijven. Geen opgewekt verhaal, want de geallieerden speelden niet zo'n fraaie rol tegenover de bijna 300.000 Poolse soldaten, die aan hun zijde meevochten en aan wie nooit werd verteld, dat hun eigen land blijvend door de Sovjets „bevrijd" zou worden.

• *Na dertig jaar dronken de oud-strijdmakkers Eddy Eljasinski (links) en Henryk Recko weer samen een glas Wodka Wyborowa.*

Kapitein *Anthony Kordus* is bijvoorbeeld een der laatsten, die tot officier werd beëdigd aan de Poolse kadettenschool van Modlin bij Warschau. Toen brak de oorlog uit. „En ik trok te paard ten strijde". Nadat het hopeloze gevecht tegen de Duitsers was gestreden, vluchtte Kordus met zijn eenheid naar Roemenië.

Naar dat land vluchtten ook de Poolse president en de Poolse premier. Kordus kwam in een interneringskamp voor officieren. Toen het kamp werd verplaatst, verstopte hij zich in de kelder. Via vrienden in Boekarest kwam hij in Joegoslavië terecht. Hij kreeg een visum voor een neutraal land, dat was Brazilië. Daar kwam hij met Poolse kameraden terecht.

Via Trinidad wist hij tenslotte naar Londen te komen om daar in dienst te treden van de Poolse pantserdivisie van de legendarische ***generaal S. Maczek.*** Hij hielp bij de bevrijding van Gent en vond daar ook zijn echtgenote. Kordus is nu secretaris voor de Benelux van de vereniging van de Pantserdivisie.

Veel van de Poolse officieren en soldaten trouwden Nederlandse meisjes. „Ik heb mijn vrouw bevrijd", zegt oudstrijder *Franek Lyskawa* uit Breda. Zijn vrouw Maria kreeg een mooie kersenbonbon van hem bij de koffie. „In de oorlog wilde ik nog geen reep chocola van hem aannemen, omdat ik niet de naam wilde hebben van de bevrijders te profiteren. Ze hadden nu eenmaal veel begerenswaardigs voor ons. Franek was gehuisvest bij vrienden van mijn moeder. Mijn moeder wilde zelf geen Pool in huis nemen, omdat je maar nooit wist wat evan zou komen..."

(Dagblad De Stem 31-10-1994)

Breda onthaald bevrijders massaal

Ontroering op de Grote Markt

(Van onze verslaggever Peter Schouten)

Breda- Vijftig Jaar na dato. Breda wordt weer bevrijd door de Polen van Maczek's eerste Poolse pantserdivisie. De intocht is triomfantelijk en ovationeel. Overal langs de route, die door de wuivende oud-strijders in de oude legervoertuigen wordt gevolgd, hangen enthousiaste Bredanaars uit de ramen. Ze vlaggen met rood wit. En praktisch achter elke raam hangt het affiche: 'Dziekujemy wam Polacy'.

Op de Grote Markt is het een heksenketel. Ondanks het druilerige weer staan er achter de dranghekken duizenden paraplu's. Half Breda is uitgelopen. De inwoners van de Baroniestad laten zich van hun beste kant zien. De 300 oud-strijders en stoottroepers, afkomstig uit alle uithoeken van de wereld, moeten vooral weten dat jong en oud Breda na al die jaren nog steeds dankbaar zijn voor de vrijheid die een halve eeuw terug zo zwaar bevochten is.

Hoogtepunten? Ze zijn er bij de vleet. 's Morgens al in gebouw Justines is van Nassau, waar burgemeester drs E.Nijpels de oud-strijders toespreekt alvorens hij hen de speciale door de Oosterhoutse kunstenaar Piet Hohmans ontworpen, herinneringsmedaille is opgespeld. Nijpels heeft daar meteen de Poolse lachers op zijn hand. ,, Wij hebben in de afgelopen vijftig jaar veel van uw geleerd. Wij hebben bijvoorbeeld geleerd om te drinken. Veel meer dan goed is voor een jongen burgemeester!''. Een ander hoogtepunt is de uitzinnige tocht van de oud-strijders door de Bredase binnenstad, gezeten in (een gouden vondst) de oude legervoertuigen van ''Keep them rolling''. De klok heeft dan gewoon een halve eeuw stilgestaan.

Ontroerend
Maar het absolute hoogtepunt van de herdenking is toch de ontmoeting tussen de 300 op de hoofdtribune gezeten bevrijders en een kleine 1000 Bredase schoolkinderen, die zich de kelen schor schreeuwen. Aandoenlijk, ontroerend is het moment waarop die kinderen begeleid door de fanfare St. Fidelis de beide volksliederen zingen. Tranen met tuiten, Poolse en Bredase tranen vloeien in overvloed. Totdat de kinderen de vrolijkheid weer terugbrengen met een luidkeels gezongen ''Paarse heide''. De Poolse gasten voelen zich overduidelijk zeer vereerd als daarna de Koninklijke Militaire Kapel voor de muzikale begeleiding zorgt van een ere defilé door het cadettenbataljon van de KMA. Dat door het zware weer het lucht defilé met oude vliegtuigen daarna wordt gedecimeerd tot een Mitchell bommenwerper en een Dakota en later nog een Spitfire, kan de pret niet meer drukken.

Verbroedering
Breda viert zijn bevrijding. En Breda verbroedert andermaal met de Polen. Op de Grote Markt, in tal van binnen stadse lokale en zaterdag avond in het Turfschip waar het tot in de kleine uurtjes groot feest is. Zondag is er weer ruimte voor bezinning en respect, als op de begraafplaatsen aan de Ettensebaan en in het Ginneken kransen worden gelegd bij de graven van de makkers die 50 jaar geleden met hun bloed en euforie van het afgelopen weekend mogelijk hebben gemaakt.

• *Verkenners helpen enkele Poolse oud-strijders uit een militaire vrachtwagen bij de aankomst op de Grote Markt.*

FOTO DE STEM/JOHAN VAN GURP

(*Verkenners helpen enkele Poolse oud-strijders uit een militaire vrachtwagen bij de aankomstop de Grote Markt.)*

(Foto Dagblad De Stem/Johan van Gurp)

(Dagblad De Stem dinsdag 30 oktober 1979)

Jeugd bedankt Polen

Onvergeetelijke hulde voor de Bevrijders

(Van een onzer verslaggevers)

De Poolse bevrijders op het erepodium voor het Bredase gemeentehuis

(De Poolse bevrijders op het erepodium voor het Bredase gemeentehuis.)

Breda-Bredase schoolkinderen zwaaiend met Poolse vlaggetjes en witte rode mutsjes hebben gistermiddag op de Bredase grote markt de 80 Poolse oud-strijders de dag van hun leven bezorgd. Om 3:00 uur precies marcheerden de Polen naar het podium, dat voor het Bredase stadhuis stond opgesteld, en zij werden stormachtig toegejuicht door de Bredase jeugd, die in haar enthousiasme toen al het Poolse volkslied ten gehore bracht. Dat was dwars tegen ieders protocol in, maar spontaan was het wel.

Poolse gasten die deze grandioze ontvangst meemaakte, zoals de Poolse ambassadeur A. Bartoszek en zijn vrouw waren diep onder de indruk van de wijze waarop de Bredanaars deze middag hun bevrijders zijn tegemoet getreden. Na de feestelijke aubade onmisbaar ondersteund door de Bredase politiekapel, vond in de receptiezaal van het stadhuis een ontvangst plaats waar gastheer burgemeester Merckx zijn Poolse gasten trakteren op Poolse wodka en Poolse worst. ,,Wat is het fijn om bevrijd te zijn en wat is het fijn om de bevrijding zo te mogen vieren'', riep burgemeester Merckx zijn jeugdig gehoor toe.

Die zingende meute, die onder leiding van hun onderwijzers al wekenlang het Poolse en Bredase volkslied hebben ingestudeerd, heeft door hun spontaan optreden voor altijd de harten van de Polen veroverd. Een ander hoogtepunt gistermiddag was de mededeling dat een telegram namens de gemeente en bevrijders zou worden gezonden naar de commandant van de Eerste Poolse pantserdivisie generaal Stanislaw Maczek. Een langdurig applaus

ondersteunde dat initiatief tijdens een speciale raadsvergadering waarin er bovendien mededeling van werd gedaan, dat aan alle Polen een afschrift op naam zou worden uitgewerkt van het besluit van het toenmalige college van B en W om alle leden van de Eerste Poolse pantserdivisie te benoemen tot ereburger van de stad Breda. Een in statief dat bij alle dankbare ervaringen die de Polen in deze dagen al opdoen, opnieuw moeilijk te verwerken reacties opriep.

(Dagblad De Stem 27-10-1997)

Opvolgers in het spoor van generaal Maczek

(Van onze verslaggever)

Breda/Oosterhout- ,, Wanneer Breda weer eens bezet wordt, dan rekenen wij op de 11e Poolse pantserbrigade." Met die harde, maar tegelijk vrolijke kwinkslag maakte de Bredase burgemeester C. Rutten gistermiddag een einde aan de officiële ontvangst van de grote Poolse militaire delegatie in de trouwzaal van het Bredase stadhuis.

De ontvangst was onderdeel van een Battlefield Tour van de 11e Poolse pantserbrigade, de jonge militaire maakte de afgelopen drie dagen een trip langst de dorpen en steden die 53 jaar geleden zijn bevrijd van de Duitse bezetting door de eerste Poolse pantserdivisie. De brigade houdt de traditie van de divisie in ere en draagt ook de huzarenveer die zo onlosmakelijk verbonden is met de mannen van generaal Maczek. Burgemeester Rutten was gistermiddag niet alleen vrolijk tegen de Polen. In alle ernst benadrukte Rutte de dank die de Bredanaars verschuldigd zijn aan hun Poolse bevrijders. ,,In dat opzicht is de jaarlijkse herdenking op het ereveld een goede zaak. We moeten de doden blijven gedenken.

Ze betaalden met hun kostbaarste bezit." Het was gisteren precies 53 jaar geleden dat de Polen Breda binnentrokken. Het bezoek van de Polen aan het Bredase stadhuis zou ongemerkt voorbijgegaan als de militairen hun eigen kapel hadden meegebracht. Die speelde nu een aantal vrolijke marsen op de markt, op die manier voorbijganger vermakend en attenderend op het buitenlandse bezoek. Gistermorgen vormde de Poolse militairen en muzikanten een belangrijk deel van het decorum bij de opening van het generaal Maczek museum in een van de gebouwen van de trip van Zoudtlandtkazerne in Breda. Foto's, uniformen documenten en heel veel ander historisch materiaal geven een goed inzicht in de Poolse opmars vanuit Normandië aan het einde van de Tweede Wereldoorlog.

De bevelhebber van de landkrachten, luitenant generaal M.Schouten verrichte de opening, in aanwezigheid van onder meer de Poolse ambassadeur Stanislaw Komorowski en dhr. Andrew Maczek (zoon van). KMA Gouverneur Vogelpoel, de ''bevrijde'' burgemeesters van Breda, Gilze Rijen, Oosterhout en Baarle Nassau en tal van Poolse oud-strijders. In zijn toespraak ging Schouten onder meer in op de sterk verbeterde verhoudingen tussen het Nederlandse en Poolse leger na het wegvallen van het ijzeren gordijn. Eerder dit jaar oefende Nederlandse militairen bijvoorbeeld in Polen. Een paar maande geleden ontving Schouten zijn evenknie Zalewski.

Na de officiële opening van het museum regende het weer onderscheidingen en geschenken, want daar zijn de Polen niet flauw in. Zoals ook ze hun hand niet voor omdraaien om het Pools en Nederlandse volkslied alsmede de generaal Maczek mars om het uur te laten weerklinken. In de onderscheidingsbui deelde de Bredase burgemeester Rutten en ook hier had hij een kwikslag achter de hand:,, Ik denk dat ik deze maar wel aan moet nemen." Daarmee verwijzend naar twee legpenningen die het Bredase stadsbestuur recent terugsturen naar het Poolse Gdansk omdat er aan dat eremetaal antisemitische smetten kleven. De bevrijder van Breda en hun opvolgers brachten gisteren op het middaguur uur ook nog een kort bezoek aan Oosterhout. Op het stadhuis werden zij ontvangen door burgemeester W. Ligtvoet. Hij wees de jonge Poolse soldaten op het feit dat heel wat van hun landgenoten na de oorlog in Oosterhout zijn blijven hangen en zich er wel voelen. Vanzelfsprekend memoreerde de Oosterhouts burgemeester de Polen die het leven lieten bij de bevrijding van met name de kerkdorpen Den Hout en Oostereind. De Polen namen ook nog een kijkje bij de het bevrijding 's monument in het stadspark. De Battlefield tour werd gistermiddag afgesloten op het Poolse ereveld aan de Ettensebaan in Breda dit keer met een niet

vertaalde en dus voor Nederlanders absoluut niet te begrijpen toespraak. Kransleggingen en opnieuw de nationale hymnes en de Maczek Mars. Geen van de Poolse militairen niet de gelegenheid onbenut om zich stram in de houding te laten fotograferen dan wel te laten video'ën bij het graf van hun lichtend voorbeeld generaal Stanislaw Maczek.

Opvolgers in het spoor van generaal Maczek

(Poolse militairen van de Elfde Poolse Pantserbrigade op de Poolse erebegraafplaats met op de voorgrond het graf van generaal Maczek)

• De bezoekers bekijken de collectie van het Maczekmuseum. Vlnr dr. A. Maczek, burgemeester Rutten en de Poolse ambassadeur Komorowski.

(De bezoekers bekijken de collectie van het Maczekmuseum. V.l.n.r.: Dr.A.Maczek, burgemeester Rutten en de Poolse ambassadeur Komorowski.)

(Dagblad De Stem 30-10-1994)

Speciale aandacht voor Poolse atleten in de Singelloop

Oudstrijder Wieliszek reikt beker uit aan eerste Poolse finishers

Breda-Het bestuur van de Singelloop heeft in verband met de herdenking van ‘’Breda 50 jaar bevrijd’’ de Poolse oud-strijders Alfred Wieliszek uitgenodigd om zowel bij de dames als de heren in beker uitreiken aan de eerste Poolse atleet die de finish passeert.

Freddy zoals hij in Breda bekend staat-Wieliszek (73) heeft veel betekend en betekent nog veel voor de Poolse gemeenschap in Breda en ook ver daarbuiten met name op het gebied van sport. Hij was 30 jaar geleden mede oprichter van het ‘’Poolse Olympisch comité Nederland’’. ‘’Kijk maar, zegt hij wijzend op een speldje op zijn revers goud met echte diamanten, dit jaar gekregen vanwege dertigjarige voorzitterschap. Uiteraard is Wieliszek bestuurslid van de eerste Poolse pantserdivisie kring Breda en als zodanig vertegenwoordigd hij Nederland in het buitenland. Tevens is hij nog steeds actief in de vereniging ‘’Kaszub’’, een sport en ontspanningsvereniging voor kinderen van Poolse oud-strijders.

Bloedbataljon

Als lid van het ‘’Comité 29 oktober 1944’’ is hij momenteel zo druk als een klein baasje, als vraagbaak met betrekking tot de organisatie van allerlei bevrijdingsfeesten. ‘’Echt, de telefoon gaat de hele dag door’’, zucht hij tijdens de bevrijding van Breda was Wieliszek officier in de eerste Poolse pantserdivisie bekend geworden als het ‘’Bloedbataljon’’. Omdat er zoveel van ons gewond raakte zegt Wieliszek maar ja, ik zeg altijd maar als je aan de top bent als militair of als sporter moet je je tol betalen. Het is hem niet aan te zien maar zelf is hij daar een wandelend voorbeeld van. Als militair werd hij getroffen door granaatscherven in zijn oog en liep hij verwondingen op aan hand en been. Als voetballer ondergingen hij meerdere meniscusoperaties en operaties aan onder andere achillespees voet en grote teen.

Voetbal

De voetbalsport is Wieliszek in het bijzonder aan het hart gebakken. Direct na de bevrijding formeerde hij een elftal uit de eerste Poolse pantserdivisie dat een bevrijding- wedstrijd tegen een negental spelers van NAC aangevuld met twee andere spelers speelden. In 1946 stond hij in een groot voetbaltoernooi in Meppen (Duitsland) waaraan elftallen van alle geallieerde strijdkrachten deelnamen. ‘’In die finale moesten we het tegen Engeland afleggen’’. Na de mobilisatie ging-Wieliszek als eerste buitenlander bij NAC spelen, waar hij drie jaar bleef. Toen niemand in Nederland nog ooit gehoord had van een trainer cursus, volgde Freddy in Engeland een opleiding voetbaltrainer. Met een unieke diploma op zak keerde hij naar Nederland terug waar hij in de regio Breda gedurende 15 jaar heel wat verenigingen trainde. ‘’Maar ik ben alround op sportgebied hoor’’, Als militair heb ik veel gebokst, en daarnaast deed ik aan tafel tennis en hockey.

Ik ben nog steeds met de sport bezig want ik schrijf sport verslagen, onder meer voor biljardwedstrijden. Inderdaad voor de Stem, ja met atletiek heb ik natuurlijk veel te maken vanwege het Poolse Olympisch comité. ‘’Veel Poolse atleten heb ik persoonlijk ontmoet. ‘’Ik ben dan ook benieuwd wie er naar Breda komen’’. ‘’Natuurlijk vind ik het heel leuk om de bekers uitreiken, kan ik die mensen in hun eigen taal aanspreken.. ‘’Maar als het moet kan ik dat in vijf talen hoor’’, zegt de krasse 73-jarige die als Poolse gymnast in de Bredase horeca terechtkwam. Daar aan de Haagdijk overigens genoot hij vele jaren bekendheid vanwege zijn gastvrijheid met name voor zijn Poolse landgenoten.

• *Freddy Wieliszek: „Als je aan de top staat, als militair of in de sport, dan moet je tol betalen."*

(Freddy Wieliszek: ,,Als je aan de top staat, als militair of in de sport dan moet je tol betalen".)

De vrijwording
Breda

Pas veel later vonden de kinderen van de Poolse bevrijder zijn medailles

interview • **Bij het vieren van onze vrijheid gaat het vaak over de rol van Britse, Canadese en Amerikaanse militairen. De rol van de Poolse strijdkrachten blijft vaak onderbelicht.**

Orkun Akinci
Breda

Het verdriet van Roman Koniuszek ligt in de grond van een volkstuintjescomplex in het dorpje Ulvenhout. Trok de Poolse bevrijder van Breda zich hier terug om in stilte te gaan spitten, dan wist je dat hij een moeilijke dag had. Met het therapeutisch groenten kweken, had Koniuszek een manier gevonden om de last van de oorlog met zich mee te dragen. Dat geluk was niet al zijn strijdmakkers gegeven. Koniuszek zag hoe sommigen worstelden en maar geen remedie vonden tegen de geestelijke pijn die de strijd blijvend had veroorzaakt.

Een vrijwillig levenseinde kon dan een uitvlucht zijn. Bij Koniuszek niet. Koniuszek was een blij mens. Een blij mens dat sommige ervaringen nooit heeft kunnen uitspreken, maar toch: een blij mens. Een man ook zonder rancune, naar wie dan ook. Leven is liefhebben, zo vond Koniuszek. Een bijzondere eigenschap voor iemand die zoveel heeft meegemaakt, vindt zijn dochter Liesbeth (70) die nog steeds in Breda woont.

De stad staat deze maand in het teken van de bevrijding, op 29 oktober exact tachtig jaar geleden. Een bevrijding met dank aan de Eerste Poolse Pantserdivisie onder leiding van generaal Stanislaw Maczek. Dat was ook al zo'n goedzak. Er moet ergens een foto zijn waarop de kleine Liesbeth op zijn schoot zit en ze samen liedjes zingen.

De generaal, naar wie in Breda een straat en een museum zijn vernoemd, kwam na de oorlog vaak bij de familie Koniuszek over de vloer. Liesbeth: "Mijn vader en hij kwamen uit hetzelfde gebied. En Maczek was net zo'n zachte man. Daarom konden ze het zo goed met elkaar vinden, denk ik. Tijdens de oorlog gaf Maczek zijn mannen de uitdrukkelijke opdracht om zo min mogelijk slachtoffers te maken. En er mochten geen gebouwen beschadigd raken."

Emotie

Ze weet niet of haar vader dit interview voor *Trouw* wel zo'n goed idee zou hebben gevonden. Roman Koniuszek was niet zo van de verering. Dat de rol van de Polen zo lang onderbelicht bleef in ons land, daar vond hij niet veel van. Pas na jaren en jaren kwamen zijn vier kinderen erachter wat er in de onderste la van zijn nachtkastje lag. Allemaal oorkondes, medailles en andere onderscheidingen. Weggestopt uit het zicht. "Mijn vader was veel trotser op het leven dat hij ná de oorlog in Breda had opgebouwd. Op ons gezin."

In dat leven was maar beperkt plaats voor zijn nare ervaringen. Vroegen Liesbeth of een van haar broers eens naar de oorlog, dan moesten ze het boek van Tom Peeters over de verlossing van de stad maar lezen. Einde gesprek. Eén keer liet hij onverwacht iets los, over hoe Duitsers in Breda voor zijn neus een andere Poolse soldaat doodschoten. In de emotie die volgde, vergat Koniuszek eenmalig de stelregels van zijn generaal en vloog de stad in om willekeurig op Duitsers te schieten. Koniuszek vertelde niet of daarbij doden zijn gevallen. Liesbeth heeft wel een vermoeden.

En toen stond zijn kleinzoon voor zijn neus, voor een opdracht in groep zeven. Interview iemand over de oorlog, had de leerkracht opgedragen. Wat Koniuszek voor zijn vrouw en kinderen verborgen hield, kwam er een kleine vijftig jaar later allemaal uit. Velletjes vol schreef Liesbeths zoon over zijn gesprek met opa de bevrijder. Een eenmalig kijkje in de ziel dat veel inzichten gaf in de ontberingen die de jonge Roman eerst als kind en later als jongvolwassen soldaat had doorgemaakt. Een geschenk, tot op de dag van vandaag.

Kort daarna raakte hij verlamd. Tegen een hartinfarct en meerdere herseninfarcten is geen lijf bestand. Een vol decennium ging Koniuszek nog als een invalide man door het leven. Balancerend op de rand van leven en dood gaf hij zijn dochter nog één glimp van zijn innerlijke gevecht. "Ik hoef straks niet meer bang te zijn, me niet meer te verontschuldigen."

Wodka

Gek genoeg waren de laatste jaren Liesbeths meest intieme met haar vader. "Dan gingen we in het verzorgingshuis ergens in een hoekje zitten en liet ik hem merken hoe bijzonder ik het van hem vond. Dat hij zo vriendelijk en zorgzaam was voor iedereen nadat er zo veel erge dingen moesten zijn gebeurd. En hij liet dan weten zo trots op mij te zijn. We hebben hem uitgestrooid bij het graf van Maczek op het Poolse ereveld hier in de stad. Net als mijn moeder, toen zij vier jaar geleden overleed."

Vond Liesbeth het als kind vervelend om de herkomst van haar naam te moeten uitleggen, tegenwoordig zegt ze uit zichzelf dat haar vader een van de Poolse bevrijders was. Kent de familie vreugde of verdriet, dan komt er altijd een fles wodka aan te pas en worden de emoties in het Pools bezongen. "Dat hoort bij onze cultuur", zegt de ras-Bredase. Ze gaat genieten van de verering die haar vader en de andere Poolse soldaten deze maand ten deel valt. Lang bleven zij onderbelicht, postuum treden ze dan toch in de schijnwerpers. Liesbeth: "Al waren ze kleiner in aantal dan de Britten, Canadezen en Amerikanen, zeker hier in het zuiden hebben de Polen veel goeds gedaan. Misschien komt het door hun bescheidenheid dat ze nooit zo zijn uitgelicht. Ze zijn hier onderdeel van de geschiedenis, maar de meesten liepen nooit met de borst vooruit. Op mij heeft die houding altijd veel indruk gemaakt."

Serie 'De vrijwording'

Van het eerste Limburgse dorp in september 1944 tot het laatste Friese eiland in juni 1945: **tachtig jaar na de bevrijding** reist *Trouw* de geallieerden achterna. De weg naar het einde van de Duitse bezetting verliep met horten en stoten en het was **niet overal** een kwestie van vrolijk sigarettengestrooi. In de serie 'De vrijwording' komen alle kanten van de Bevrijding aan het licht. Kent u een bijzondere bevrijdingsgeschiedenis? Mail: r.oosterom@trouw.nl

(Dagblad De Stem 1-11-1976)

,,WIJ MOGEN HEN NOOIT VERGETEN''

Polen herdachten doden op indrukkende wijze

Breda- De herdenking van de Poolse gevallenen is zondag dankzij alle zorgen die er aan zij besteed niet alleen een indrukwekkend, maar ook een bijzonder druk bezocht gebeuren geweest. De samenwerking tussen Polen en Nederlanders binnen de Poolse katholieke vereniging in Breda kreeg gisteren gestalte tijdens een bijzonder goed verzorgde cursivering in de kapel van de paters Capucijnen en daarna tijdens een herdenking op de Poolse erebegraafplaats waarnaast vele Polen ook Nederlandse vrienden verzameld waren. Een herdenking die werd afgesloten door de heer P. Germanus, voorzitter van het oorlogsgravencomité, die zijn korte toespraak afsloot met de woorden ,, wij mogen hen nooit vergeten"**.**

Op die begraafplaats waren aanwezig de Fidelisharmonie onder leiding van de plaatsvervangend kapelmeester A. van Aard, de zeeverkenners, de Poolse dansgroepen ;;Polonia'' en ,,Mazur'', het Poolse mannenkoor onder leiding van de heer Galas en de heer van Ommeren die de ''Laatst Post'' blies. Pools almoezenier Stanislaw Nowak sprak een kort gebed uit en terwijl de Fidelisharmonie het ,,Abide With Me'' speelden werden kransen gelegd door de Poolse consul en de militaire attaché respectievelijk de heren Strugala en Labinski, door Alexander Bronowski, voorzitter van de PTK, Breda, door Mevr. Simons en de heer J. Vermeulen namens het herdenking comité Breda, namens de Rooms-Katholieke Limburgse Poolse vereniging, door de heer Czeslaw Lech en namens de Poolse dansgroepen.

Bij de graven van de Poolse gevallen waren door particulieren al bloemen neergelegd. soms een enkele witte anjer die misschien beter dan welke krans ook de dank voor de bijdrage aan de bevrijding door de Polen tot uitdrukking bracht. Dankzij de goede zorgen van de heren tegen T.Peeters en J. Faes die deel uitmaakte van het werkcomité van de PTK afdeling Breda was er tevoren een indrukwekkende kerkdienst gehouden waar voor zoveel belangstelling voor bestond dat de kerk van de paters Capucijnen bijna te klein was. Ook die dienst werd bijgewoond door Poolse autoriteiten: het Bredase collega van BMW schitterde door afwezigheid.

Voor de kerk zorgde een koperensemble van de Fidelis harmonie voor een stijlvolle ondersteuning tijdens de hoogtepunten in de eredienst, op de ereplaats zorgde Fidelis harmonie voor een vlekkeloze uitvoering van het Poolse en Nederlandse volkslied

Een nieuw gegeven in deze dienst was de medewerking van het Fatima jongerenkoor onder leiding van Paul Cools met ritmische begeleiding, niet nieuw maar wel geladen met een grote mate van betrokkenheid waren de soli van Olof moderator H. Lauws, die in het Pools de bede tot God zong, een voor de Poolse strijders een aansprekend lied, waarvan de uitvoering deze ochtend dan ook diepe ontroering veroorzaakte. De provinciaal secretaris van de paters van de heilige harten W. van de Boogaard, die samen met de heren Nowak en Lauws voorging in deze dienst, wees er in zijn predicatie op dat contact

met de dode en zeker met hen die hun leven gaven voor onze vrijheid, alleen mogelijk in is door de wereld die vrede te geven waarvoor zij wilde sneuvelen. De dodenherdenking moet geen dag woorden van hernieuwden haat. We moeten ons blijven opwinden. Aldus pater van de Boogaard, over onrecht, maar we moeten ook weten dat er in ons krachten leven die vrede kunnen brengen. De doden zijn de weg gegaan die Christus ging. Na de herdenking van het gebeuren moeten wij terugkomen om de vrede te brengen. Nadat alle Polen en hun vrienden in het Fidele gebouw de koffie hadden gebruikt werd alsnog onder leiding van majoor A van der Wal in bezoek gebracht aan de expositie over de bevrijding in het voormalige HBS gebouw van de KMA. Zoals vermeld is daar met inspanning van Delsey en Tom Peters en met samenwerking van de Poolse fotograaf Nowak een tentoonstelling ingericht rond de schilderijen van Stefanoff . Op deze expositie is veel fotomateriaal en uitrustingsstukken te zien die een herinnering oproepen aan de bevrijding en samenwerking daarna met de Polen.

• *De heren Labinski (links) en Strugala leggen een krans.*

(De heren Labinski links en Strugala leggen en krans)

MEMOIRES VAN GENERAAL STAN. MACZEK

Polen wisten vernieling van Breda te voorkomen

Moerdijk moest huis voor huis veroverd worden.....

Hoewel de verdedigende periode van de 6e oktober tot de 26e oktober onder slechte weersomstandigheden en met vermoeiende dienstvervulling aan de fronten niet direct als rustperiode gezien mag worden, waren wij toch in de gelegenheid het materieel enigszins te repareren en een goede beurt te geven, terwijl tevens de troepen enigermate aangevuld werden. Het tekort aan tankbemanningen had tot gevolg, dat we nog maar over 2/3 van het normale aantal konden beschikken, terwijl de bezetting van de infanteriecompagnieën zelfs maar 60% bedroeg.

Gilze genomen bij verrassing

Op 22 oktober begint een op grote schaal voorbereide geallieerde actie. Ten zuidwesten begint de hoofdaanval van de 4e Britse Infanteriedivisie, 104e Amerikaanse Infanteriedivisie en de 4e Canadese Pantserdivisie, in de richting Roosendaal Hollands Diep. In het oosten valt de 4e zelfstandige Pantserbrigade aan ten zuiden van Tilburg, terwijl de 3e. Pantserdivisie en de 51e Schotse Infanteriedivisie uit oostelijke richting aanvallen. De verdedigende handelingen van de Poolse Pantserdivisie tussen 22 en 26 oktober, mogen gezien worden als een scharnier van deze actie, maar dan een scharnier ver vooruitgeschoven ten opzichte van deze beide aanvallen.

Bruggehoofd

De Duitsers aan hun kant, waren hoofdzakelijk ingesteld om de bedreiging van Breda vanuit het westen en zuidwesten te weerstaan. Hun veldversterkingen en voornamelijk de enorme tankversperring, bezaaid met mijnen en goed gecamoufleerde zware wapenen sluiten de twee hoofdrichtingen af: uit Bergen op Zoom via Roosendaal op Breda, uit Antwerpen vanuit het zuiden op Breda. De tankversperring, welke de burgerbevolking gedwongen werd te graven, strekte zich uit met een brede boog, in het noorden beginnende bij de Mark (rayon de Emer), langs Beek en van daaruit naar het zuiden, langs de zuidelijke buitenwijken van Breda, Princenhage en het Oostelijke randgedeelte van het Mastbos. Dit alles vormde als het ware een 16 kilometer lang Bruggehoofd der stad Breda, waarvan de verdediging tot de binnenringels reikte.

Het zag er naar uit dat wij met een zware en langdurige tegenstand van de Duitsers rekening zouden moeten houden, waardoor, gezien de massale luchtmacht en artillerie der Geallieerden, Breda een totale vernietiging dreigde.

Gilze veroverd

26 Oktober: De Poolse divisie krijgt opdracht de Duitsers bij Oosterhout bezig te houden en hun zodoende geen kans tot hergroepering te geven in de richting van de hoofdaanval, te weten Roosendaal-Breda-Hollands Diep. Doordat het terrein tussen Breda en Alphen te boerlijk werd geacht, leek de opdracht slechts uit te voeren, door de troepen op de rechtervleugel der divisie te concentreren en krachtig door te stoten van Alphen-Terover uit in de richting Oisterwijk-Gilze (bedoeld wordt het gehucht Alphen-Oisterwijk), zo de Duitsers naar zich toe te trekken en geen gelegenheid te geven hun krachten in dit rayon te hergroeperen. Met deze voornemens valt op 27 oktober de 10e Pantserbrigade Vijfhuizen en Alphen-Oisterwijk aan, terwijl de 3e Infanteriebrigade door de bossen ten noorden van Alphen oprukte ter beveiliging van de hoofdaanval van de divisie.

twee armen; noordelijk de 10e Pantserbrigade in het verlengde van de weg Tilburg-Breda met de opdracht de Noordoostelijke buitenwijken van de stad Breda te veroveren en tegelijk de divisie tegen eventuele Duitse tegenaanvallen vanuit het noorden te beveiligen, alsmede bij het Wilhelminakanaal ten zuiden van Oosterbout de mogelijkheid tot oversteken te scheppen.

Zuidelijk: de 3e Infanteriebrigade langs de bossen, die zich uitstrekken van Alphen tot Ginneken (nu echter reeds aan de noordelijke zijde van deze bossen) met het doel het zuidelijke en het centrale deel van de stad Breda te veroveren, om snel naar het Markkanaal te kunnen oprukken. Deze actie voert op 28 oktober tot het bezetten van het gehele terrein Gilze-Haansberg-Rijen-Molenschot-Dorst-Bavel, het zuiveren van Duitse troepen en tot het bereiken van uitgangsstellingen voor de aanval op Breda.

De Duitsers hebben zich verwoed verdedigd, nog in de ochtend van 29 oktober trachten zij met een tegenaanval van twee infanterieregimenten ten noorden van Dorst de kansen te doen keren. Zelfs ontstond een uiterst kritiek moment bij de rechtervleugel van onze divisie, toen ons gemotoriseerde artillerieregiment en ons antitankregiment — dit laatste met horizontaal gerichte salvo's op een afstand van enige tientallen meters — de Duitse aanvallen hebben moeten weerstaan. Hierna is de situatie echter vlug opgeklaard. Het 9e bataljon heeft na zware gevechten in een nachtelijke aanval het oostelijk deel van Ginneken veroverd. Tijdens de gehele dag 28 oktober tot het morgenkrieken van de volgende dag zijn gevangen genomen: 5 officieren en 276 manschappen, tevens buitgemaakt: 2 tanks, 3 kanonnen van 75 mm, 2 van 55 mm en 3 van 37 mm, alsmede veel ander oorlogsmaterieel. 29 Oktober: vroeg in de morgen valt de gehele divisie Breda aan.

De bevrijding

De gevechtsgroep, de 3e Infanteriebrigade, trekt door Ginneken naar Princenhage en beheerst het zuidoostelijke deel van de stad en een brug in het rayon Oranjeboomstraat. Na de middag wordt het centrum gezuiverd. De gevechtsgroep de 10e Pantserbrigade beheerst de noordoostelijke buitenwijken van de stad en verdringt de Duitsers, na zware gevechten, uit het terrein tussen de weg Tilburg-Breda en het Wilhelminakanaal.

30 Oktober: De gehele dag duren de gevechten rondom Breda en gedeeltelijk ook in de stad, waar het 9e Infanteriebataljon het noordelijk stadsdeel zuivert. Het 8e Infanteriebataljon neemt Princenhage in en het 2e Pantserregiment het bos ten westen daarvan; het brengt de verbinding tot stand met de 104e Amerikaanse Infanteriedivisie. Het 24e regiment der Uhlanen en het 10e regiment der Dragonders, dwingen de Duitsers tenslotte zich ten noorden achter het Wilhelminakanaal terug te trekken. Het verkenningsregiment baant zich een weg langs de noordelijke kant van Breda, dringt door tot Beek en met patrouilles naderen zij het Markkanaal; het nog diezelfde nacht uit Princenhage daarheen gedirigeerde 8e Infanteriebataljon krijgt een klein bruggenhoofd aan het kanaal te pakken.

Nu zijn de Duitsers pas definitief naar de oever van het Wilhelmina- en Markkanaal teruggedrongen. De stad Breda is nu vrij. Dit is echter toch nog maar betrekkelijk, want de stad ligt nog steeds binnen het bereik van de zware Duitse artillerie. Steeds vallen er Duitse granaten op de stad en menigmaal mengt zich het bloed der bevrijden met dat der bevrijders. Daarom tracht de divisie met hetzelfde tempo, waarmede zij de stad heeft veroverd, ook dit gevaar te bezweren, door snel het Hollandsch Diep te bereiken.

De 4 dagen lang durende actie op Breda was na de zware gevechten der divisie bij Falaise het volgende grote succes. In plaats van de vervulling ener ondergeschikte opdracht, n.l. de vijand te binden heeft de divisie een dominerende rol gespeeld bij het veroveren van de stad Breda en omgeving; oorspronkelijk zou de hoofdaanval hierop gericht worden met een veel sterkere artilleriemacht en eventuele vliegtuigbombardementen. Ongetwijfeld heeft ons optreden de stad voor ernstige vernietiging behoed. Rekenend vanaf Alphen tot het Markkanaal heeft deze 4-daagse actie opgeleverd: 30 km veroverd terrein en de gevangenneming van 7 officieren en 569 manschappen. Tevens werd buitgemaakt: 3 tanks Mk IV, 1 kanon 88 mm 4 van 75 mm, 1 van 55 mm en 3 van 37 mm.

Daarbij is niet inbegrepen eventuele buit van de 2e Canadese Pantserbrigade die aan onze divisie werd toegevoegd en die naar Breda van het zuiden (o.m. via Chaam) uit oprukte tegelijkertijd het daarbij behorende terrein innemend en zuiverend. Tevens heeft het 18e Canadese pantserautoregiment in de laatste fase de noordoostelijke vleugel van onze divisie beveiligd. Terwijl de afdelingen van onze divisie de een na de andere uitgangsstellingen innemen richting noord beleeft Breda op een niet te beschrijven manier haar eerste ogenblikken van vrijheid. Echt carnaval — de straten zijn overbevolkt met feestende bewoners — bloemen en confetti. De etalages zijn volgeplakt met Poolse zinnen. „Dziekujemy wam Polacy". Het enthousiasme bereikt zijn hoogtepunt, als generaal Maczek op het gemeentehuis oud-burgemeester Van Slobbe installeert, die voor de Duitsers was ondergedoken.

Nog tijdens de acties sloot de bevolking van de bevrijde plaatsen vriendschap met de troepen van generaal Maczek. De jeugd bleef hierbij niet achter, getuige deze plaat. Vooral in Breda hebben dankbaarheid en vriendschap een blijvend karakter gekregen.

Naar Moerdijk

De ambitieuse voornemens der Poolse Pantserdivisie om het Hollandsch Diep zo snel mogelijk te naderen zijn mislukt door de aard van het terrein, dat duidelijk in het voordeel van de verdediger was. Het vlakke, gedeeltelijk beboste, drassige gebied beperkte onze bewegingen tot de wegen op hoge dijken. Dit terrein was zorgvuldig in staat van verdediging gebracht met betonnen bunkers (pillboxen) op strategische punten, waar van alle zijden versterkingen konden worden aangetrokken bij dreigend gevaar.

Toen wij dan ook trachtten een rechti-

de Poolse Pantserdivisie tussen 22 en 28 oktober, mogen gezien worden als een scharnier van deze actie, maar dan een scharnier ver vooruitgeschoven ten opzichte van deze beide aanvallen.

Bruggehoofd

De Duitsers aan hun kant, waren hoofdzakelijk ingesteld om de bedreiging van Breda vanuit het westen en ruidwesten te weerstaan. Hun veldversterkingen en voornamelijk de enorme tankversperring, bezaaid met mijnen en goed gecamoufleerde zware wapenen sluiten de twee hoofdrichtingen af: uit Bergen op Zoom via Roosendaal op Breda, uit Antwerpen vanuit het zuiden op Breda. De tankversperring, welke de burgerbevolking gedwongen werd te graven, strekte zich uit met een breda boog, in het noorden beginnende bij de Mark (rayon de Emer), langs Beek en van daaruit naar het ruiden, langs de zuidelijke buitenwijken van Breda, Princenhage en het Oostelijke randgedeelte van het Mastbos. Dit alles vormde als het ware een 18 kilometer lang Bruggehoofd der stad Breda, waarvan de verdediging tot de binnenringels reikte.

Het lag er naar uit dat wij met een zware en langdurige tegenstand van de Duitsers rekening zouden moeten houden, waardoor, gezien de massale luchtmacht en artillerie der Geallieerden, Breda een totale vernietiging dreigde.

Gilze veroverd

26 Oktober: De Poolse divisie krijgt opdracht de Duitsers bij Oosterhout bezig te houden en hun zodoende geen kans tot hergroepering te geven in de richting van de hoofdaanval, te weten Roosendaal-Breda-Hollands Diep. Doordat het terrein tussen Breda en Alphen te boerlijk werd geacht, leek de opdracht slechts uit te voeren, door de troepen op de rechtervleugel der divisie te concentreren en krachtig door te stoten van Alphen-Terover uit in de richting Oisterwijk-Gilze (bedoeld wordt het gehucht Alphen-Oisterwijk), zo de Duitsers naar zich toe te trekken en geen gelegenheid te geven hun krachten in dit rayon te hergroeperen. Met deze voornemens valt op 27 oktober de 10e Pantserbrigade Vijfhuizen en Alphen-Oisterwijk aan, terwijl de 3e Infanteriebrigade door de bossen ten noorden van Alphen oprukte ter beveiliging van de hoofdaanval van de divisie.

Beide acties bereikten snel hun doel, zodat ons verkenningsregiment, te weten het 10e Regiment P.S.K., dit succes uitbuit en reeds om 12.15 uur Gilze verovert; om 14 uur de hoofdweg Breda-Tilburg in het rayon Haamberg bereikt en elke verbinding heeft afgesneden.

Door dit volledige succes onzer divisie en door de traagheid van de hoofdaanval der drie geallieerde divisies op Roosendaal, komen wij aan de spits der totale actie in deze sector. Onze taak is uitgegroeid van een hulp- tot hoofdactie. Door bezetting van het terrein Gilze-Haamberg staan ons de volgende mogelijkheden open: 1. De aanval in noordelijke richting te continueren en het Wilhelminakanaal over te steken, waarop de divisie is voorbereid door de aanvankelijke opdrachten (het 24e Regiment der Uhlanen en de dragonders zijn zelf reeds handelend opgetreden in het zuidelijke deel van Rijen);

2. Naar het oosten op te rukken in de richting Tilburg, om dat aan het oprukkende 2e leger over te dragen; 3. Doorstoten in de richting Hollands Diep en daarmede de Duitsers de terugtocht afsnijden. De derde mogelijkheid is operationeel ten aanzien van het geheel van het grootste belang en dus wijzigt maarschalk Montgomery de opdracht van onze divisie en deze luidt nu: Hollands Diep. Om echter tot het Hollands Diep door te dringen en het rayon om de Moerdijkbruggen te bezetten, is het noodzakelijk eerst het belangrijke wegenknooppunt naar Moerdijk voerende te veroveren, dat betekent dus: Breda te bezetten.

Aanval op Breda

En zo wordt Breda ons eerste doel. Duitse gevangenen uit de 256e en 719e divisie en van het 51e Flieger Rgt., die op 27 oktober gevangen genomen werden, laten zich ontvallen, dat de Poolse successen in dit gebied de vijand volkomen hebben verrast. Om de vijand de kans tot herstel te ontnemen, hergroepeert de Poolse divisie alleen de infanteriebataljons naar de linker vleugel, verandert 90 graden van richting vanuit het noorden naar het westen en opereert alles vanaf 28 oktober, min of meer met uitgangstellingen voor de aanval op Breda.

De Duitsers hebben zich verwoed verdedigd, nog in de ochtend van 29 oktober trachten zij met een tegenaanval van twee infanterieregimenten ten noorden van Dorst de kansen te doen keren. Zelfs ontstond een uiterst kritiek moment bij de rechtervleugel van onze divisie, toen ons gemotoriseerde artillerieregiment en ons antitankregiment — dit laatste met horizontaal gerichte salvo's op een afstand van enige honderden meters — de Duitse aanvallen hebben moeten weerstaan. Hierna is de situatie echter vlug opgeklaard. Het 3e bataljon heeft na zware gevechten in een nachtelijke aanval het oostelijk deel van Ginneken veroverd. Tijdens de gehele dag 28 oktober tot het morgenkrieken van de volgende dag zijn gevangen genomen: 5 officieren en 276 manschappen; tevens buitgemaakt: 2 tanks, 3 kanonnen van 75 mm, 2 van 55 mm en 3 van 37 mm, alsmede veel ander oorlogsmaterieel. 29 Oktober: vroeg in de morgen valt de gehele divisie Breda aan.

De bevrijding

De gevechtsgroep, de 3e Infanteriebrigade, trekt door Ginneken naar Princenhage en beheerst het ruidoostelijke deel van de stad en een brug in het rayon Oranjeboomstraat. Na de middag wordt het centrum gezuiverd. De gevechtsgroep de 10e Pantserbrigade beheerst de noordoostelijke buitenwijken van de stad en verdringt de Duitsers, na zware gevechten, uit het terrein tussen de weg Tilburg-Breda en het Wilhelminakanaal.

30 Oktober: De gehele dag duren de gevechten rondom Breda en gedeeltelijk ook in de stad, waar het 9e Infanteriebataljon het noordelijk stadsdeel zuivert. Het 8e Infanteriebataljon neemt Princenhage in en het 2e Pantserregiment het bos ten westen daarvan; het brengt de verbinding tot stand met de 104e Amerikaanse Infanteriedivisie. Het 24e regiment der Uhlanen en het 10e regiment der Dragonders, dwingen de Duitsers eindelijk zich ten noorden achter het Wilhelminakanaal terug te trekken. Het verkenningsregiment baant zich een weg langs de noordelijke kant van Breda, dringt door tot Beek en met patrouilles naderen zij het Markkanaal; het nog diezelfde nacht uit Princenhage daarheen gedirigeerde 8e Infanteriebataljon krijgt een klein bruggenhoofd aan het kanaal te pakken.

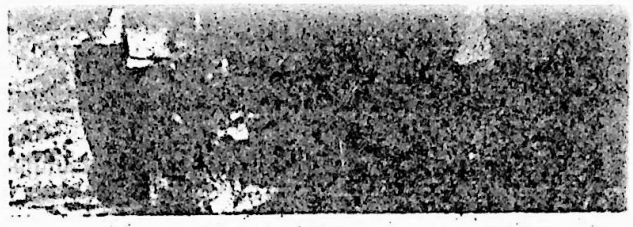

Nu zijn de Duitsers pas definitief naar de oever van het Wilhelmina- en Markkanaal teruggedrongen. De stad Breda is nu vrij. Dit is echter toch nog maar betrekkelijk, want de stad ligt nog steeds binnen het bereik van de zware Duitse artillerie. Steeds vallen er Duitse granaten op de stad en menigmaal mengt zich het bloed der bevrijden met dat der bevrijders. Daarom tracht de divisie met hetzelfde tempo, waarmede zij de stad heeft veroverd, ook dit gevaar te bezweren, door snel het Hollandsch Diep te bereiken.

De 4 dagen lang durende actie op Breda was na de zware gevechten der divisie bij Falaise het volgende grote succes. In plaats van de vervulling ener ondergeschikte opdracht, n.l. de vijand te binden heeft de divisie een dominerende rol gespeeld bij het veroveren van de stad Breda en omgeving; oorspronkelijk zou de hoofdaanval hierop gericht worden met een veel sterkere artillerienacht en eventuele vliegtuigbombardementen. Ongetwijfeld heeft ons optreden de stad voor ernstige vernietiging behoed. Rekenend vanaf Alphen tot het Markkanaal heeft deze 4-daagse actie opgeleverd: 30 km veroverd terrein en de gevangenneming van 7 officieren en 569 manschappen. Tevens werd buitgemaakt: 3 tanks Mk IV, 1 kanon 88 mm 4 van 75 mm, 1 van 55 mm en 3 van 37 mm.

Daarbij is niet inbegrepen eventuele buit van de 2e Canadese Pantserbrigade die aan onze divisie werd toegevoegd en die naar Breda van het ruiden (o.m. via Chaam) uit oprukte tegelijkertijd het daarbij behorende terrein innemend en zuiverend. Tevens heeft het 18e Canadese pantserautoregiment in de laatste fase

Nog tijdens de acties sloot de
king van de bevrijde
vriendschap met de troep-
generaal Maczek. De jeug
hierbij niet achter, getuig
plaat. Vooral in Breda
dankbaarheid en vriendsch
blijgend karakter gekrege

de noordoostelijke vleugel van
visie beveiligd. Terwijl de a
van onze divisie de een na de
uitgangstellingen innemen richtin
beleeft Breda op een niet te bes
manier haar eerste ogenblikken
heid. Echt carnaval — de stra
overbevolkt met feestende bew
bloemen en confetti. De etala
volgeplakt met Poolse zinnen.
Jemy wam Polacy". Het enthc
bereikt zijn hoogtepunt, als
Maczek op het gemeentehuis oud
meester Van Slobbe installeert,
de Duitsers was ondergedoken.

Naar Moe

De ambitieuse voornemens de
Pantserdivisie om het Hollands
zo snel mogelijk te naderen zijn
door de aard van het terrein,
delijk in het voordeel van de ve
was. Het vlakke, gedeeltelijk
draasige gebied beperkte onze
gen tot de wegen op hoge dij
terrein was zorgvuldig in staat
dediging gebracht met betonnen
(pillboxen) op strategische punt
van alle zijden versterkingen
worden aangetrokken bij drei
vaar.

Toen wij dan ook trachten ee

Gemengd Nieuws.

Poolsch soldaat in Aalten bevrijd.

Eindhoven, 2 April 1945 (Anep-Aneta).

Het dorp Aalten werd bevrijd, toen tanks van Britsche Guards langs een zijweg het dorp binnen drongen.

Volgens berichten van de oorlogscorrespondenten T. A. C. van Beers en Stephan Kossack waren alle andere toegangswegen tot het dorp door de Duitschers opgeblazen.

De vijand bood hevigen tegenstand in het zuidelijk deel van het dorp. Hij had alle bruggen op een na opgeblazen. Terwijl de kanonnen nog doorloopend bulderden, raasden de tanks aan.

Dit alles kon een soldaat met een stengun en een Poolsche kokarde niets schelen. Hij hield onze jeep aan en stelde zich voor als een korporaal van de Poolsche dragonders.

„Waar is mijn regiment tegenwoordig?" vroeg hij, en vertelde: „ik ben vorig jaar September bij Hulst door de Duitschers gevangen genomen, doch slaagde er in uit het transport te ontsnappen".

(Dagblad De Stem 12-12-1994)

Poolse bevrijder Breda Maczek (102) overleden

(Van onze verslaggever)

Edinburgh-Breda-in zijn Schotse woonplaats Edinburgh is gisteren de Poolse generaal Stanislaw Maczek overleden. Maczek, die vooral bekend is als ‘de bevrijder van Breda’, werd 102 jaar oud.

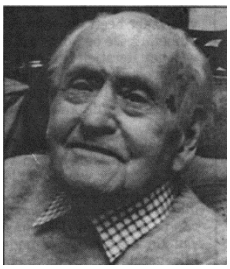

Maczek leidde in september en oktober 1944 de eerste Poolse pantserdivisie bij achtereenvolgens de bevrijding van oostelijk Zeeuws-Vlaanderen en de strook Brabant tussen Baarle-Nassau en Moerdijk. De Poolse televisie maakte het overlijden van Maczek bekend. Bronislaw Kof, een eveneens in Edinburgh woonachtige relatie van de familie Maczek, bevestigde het bericht gisteravond tegenover De Stem: ,,Ik was vorige week nog bij hem. Toen was hij al ziek’’, aldus Kof. In Breda wordt erop gerekend dat Maczek op het Poolse Militaire Ereveld in deze stad begraven zal worden. In 1981 tijdens zijn laatste bezoek aan de stad maakte de generaal bekend dat hij die wens in zijn testament had laten opnemen. In Breda ligt al een draaiboek klaar voor de begrafenis. Dat voorziet erin dat het stoffelijk overschot van Maczek in de hal van het stadhuis wordt opgebaard. Maczek was ereburger van Breda en ook van Axel.

(Dagblad De Stem woensdag 28 oktober 1959)

SOMBER RELAAS van de veldslag om Breda

In het Bredase gemeentearchief berust een uittreksel van een oorlogsdagboek, geschreven door luitenant-kolonel Z. Szydowski, commandant van het 9e Rifle Bataljon. De overste heeft deze bladen geschreven voor een Bredase particulier, die dit dagboek later aan het gemeentelijk archief heeft afgestaan. In nuchtere taal vertelt overste Szydowski over de krijgsverrichtingen van zijn bataljon. Hij behandelt de veldtocht vanaf Koewacht (Zeeuws Vlaanderen) toen het bataljon ,, de grote eer te beurt viel als eerste Poolse eenheid de Nederlandse grens te overschrijden' tot de gevechten om de Moerdijkbrug. De verovering en bevrijding van de stad Breda neemt in dit dagboek een zeer grote plaats in. Het is de eerste stad van deze grote, welke alleen door het bataljon veroverd is, Aldus staat ergens in de dagboek te lezen. Ter ere van hen, die 15 jaar geleden goed en bloed inzetten voor de bevrijding van Breda meenden wij er goed aan te doen een deel van de dagboek in wijdere kring bekend te maken. Wij beginnen dan daar, waar het bataljon opdracht krijgt zich klaar te maken voor een nachtelijke aanval op Breda.

Overste Szydowski hield zorgvuldig dagboek bij

28 oktober 17.15 uur:
Bevel voor aanval op Breda
(17.15 uur nachtaanval op Breda)
De bevel voert officier ontving bevel zich gereed te maken voor een nacht aanval op Breda. Er werd gerapporteerd, dat het Bn. Reeds 15 km op weg was en nog eens 10 km had de marcheren alvorens de aanval kon beginnen. Vanwege de belangrijkheid van de situatie en de plannen ging de brigadegeneraal ermee akkoord dat de troepen rust gegund zou worden. De avondmaaltijd werd versterkt. Er was zodoende overvloed van tijd om de aanval van 23:00 uur voor te bereiden. De keuken wagens arriveerden en om niets aan stootkracht in te boeten werd besloten om 18:15 uur opmars te gaan de compagnieën namen plaats op vrachtauto's. Er werden twee formaties gevormd. Links westelijk, kapitein Labno, met de 4e en 1e compagnie reeks de 2e en 3e compagnie onder commando van de bataljonscommandant. De twee eerste compagnieën van beide groepen werden op troepen gevecht wagens vervoerd, de rest moet bij gebrek aan transportmiddelen te voet. Bij de troepen ontmoeten elkaar op een kruispunt ten zuiden van Ginneken. Hier werden de mogelijke punten aangewezen waar de troepen uit een moesten gaan of de wagens verlaten. Tijdens de mars werd de route verlegd de gevolgen van de toestand van de weg. De avond is donker, wij passeerden het Polish Highland Bataljon. Onderweg werden ongeveer 20 gevangenen gemaakt. Het waren of losse patrouilles of schildwachten die bij verrassing gevangen werden genomen.

(20.25 uur Vijand in zicht)
Om 20:25 uur bereikten onze vooruitgeschoven eenheden de vijandelijke positie op kaart vierkant 958338 met antitankgeschut. Het resultaat hiervan was een kort maar scherp vuurgevecht. Wij verloren een Canon benevens de stuks bemanning; twee gevecht wagens vlogen in brand. Enkele doden, verschillende gewonden. Het bataljon verspreidde zich in het struikgewas. Daar luitenant Martynoga, die de enige officier was in de eerste compagnie, gewond werd, werd luitenant Drozdowicz belast met het commando van deze compagnie. Een groot aantal patrouilles werd uitgezonden. Men kwam het volgende tegen: 4e compagnie-vijand vis a vis op afstand van 50 tot100 meter ten n.w en z.w,; 2e compagnie vijand van 100 tot 200 meter ten n.w.in de verst verwijderde huizen werd geen vijand gevonden. De 3e compagnie maakte oostelijk verbinding met de Poolse Hooglanders. De 2e compagnie

verkenden 300 tot 500 meter schuin van zuid tot westen, waarbij hun lijn naar het zuiden af boog. Gedurende al die tijd lagen de posities van het bataljon onder vijandelijk artillerie-, mortier- en geweervuur.

(De trieste ruïne van de Driesprongkerk, waarvan de spits tijdens de sombere uren van de bevrijding met daverend geweld naar beneden kwam. De gehele voorgevel van de kerk werd verwoest. Pastoor Riemslag z.g. nam de herbouw krachtig ter hand. Lange tijd heeft men gebruik moeten maken van een noodkerk.) (foto links)

29 oktober 2.00 uur:
Vijandelijk vuur
(2.00 uur vijandelijk vuur)
Het bericht dat de derde weg vrij van vijand is, kwam omstreeks 2:00 uur binnen. Al die tijd en vooral na middernacht lag het bataljon onder zeer hevig vijandelijk artillerievuur; nu en dan vielen er doden en gewonden. 2:15 uur de compagnie commandant gaf bevel aan de tweede en 3e compagnie in groepen van een peloton sterkte, de een na de ander naar voren te dringen en de oostelijke rand van de omgeving te bezetten. De 2e compagnie moest de kerk in Ginneken bereiken van waaruit zij patrouilles moest zenden in de richting Wilhelminapark, de voornaamste brug naar Breda en naar het 8st bataljon op IJpelaar. De 3e compagnie moest de weg van n.o. van de Valkenierslaan nemen in westelijke richting langs de omgeving van de plaats en de hoofdweg door-Ginneken. De 1e compagnie nam de inspectie van het noorden op zich en een vooruitgeschoven post. De 4e compagnie drong stap voor stap naar het westen door, waarbij voorterrein van de 1e compagnie werd de vijand eveneens verdreven, en werden diverse gevangenen gemaakt. De positie van de eenheden was volgens

plan. Omstreeks deze tijd kon het geluid gehoord woorden van de kanonnen van de Canadezen die opgesteld stonden nabij de Pennendijk, waar hun vooruitgeschoven de wacht de voortgaande nacht had doorgebracht. Eveneens klonk kanongebulder vanaf het Ulvenhoutse bos.

11.00 uur

Verkenning Breda

Om 11:00 uur passeerden eenheden van het 8e bataljon ons in westelijke richting en bereikten vooruitgeschoven posten van het Poolse Highland Bataljon, die zeer langzaam vooruit trokken, onze linie. Rond 12:00 uur trok het bataljon door-Ginneken en onze patrouilles begonnen Breda te verkennen; zij maakte contact met de Nederlandse ondergrondse strijdkrachten. Vanaf 13:00 uur tot 14:00 uur hield het bataljon zich bezig met het verjagen van de overgebleven vijandelijke manschappen uit de Zuid oostelijke hoek van de plaats. De rest van de dag en de nacht werden doorgebracht op het aangegeven terrein, wachtposten werden uitgezet en door de straten in de richting Breda werd gepatrouilleerd. Het gebied van de kazerne, station, deze was afgesneden door de ondergrondse, die de noordelijke bruggen over het kanaal bezet hield. Op de rechterflank was de reserve compagnie van het Highland Bataljon nog steeds achter ons en de voorpost van onze 4e compagnie, die de bruggen achter ons moest beschermen, diende samen met hen ten strijde; zij hadden lichte verliezen. Om 16:00 uur viel het eerste peloton van de 1e compagnie met een tankpeloton enige huizen aan, die een nest van vijandelijk verzet waren. Ze werden vernietigd en uitgeroeid.

30 oktober *2:00 uur:*

Algehele zuivering

Om 2:00 uur kwamen de bevelen van de brigadecommandant voor de volgende dag aan. Na persoonlijk overleg met hem werd besloten;1. Eén aanval zou worden gedaan door het 2e Bereden Tank Regiment om het oversteken van de Mark te beveiligen. Het bevel voerde 2e luitenant Mlynarz; hij had een peloton van de 1e compagnie. Samen met hem was 2e luitenant Mogilski. Route via Breda naar Bagben en vandaar naar het noorden. 2. Uitval na de 10e brigade om contact te maken bij Driesprong. Algehele zuivering van Breda met hulp van een eskader van het 2eTankregiment . Alle taken werden succesvol uitgevoerd. 3. Uitval van het 10e werd weldra geëindigd doordat de brug was vernieuwd en niet door tanks kan woorden gebruikt. Het infanteriepeloton stak de Mark over via de resten van de vernieuwde brug en onder dekking van het 10e regiment in een onvervalst infanteriegevecht met een sterke en agressieve vijand. Er was een man tegen man gevecht en handgranaten duels. Vele Duitsers werden gedood. Dit was weer een gelegenheid om de wapen broederschap met het 10e tankregiment te demonstreren. In dit gevecht verloor het geweer peloton een derde van zijn sterkte. Een majoor van het 10e regiment nam deel aan de gevechtshandelingen.

12:00 uur

Bevolking vriendelijk

Om 12:00 uur zond de C.O. in overeenstemming met de ouders van de brigadecommandant bevelen uit om naar een nieuw terrein in het noordwestelijk deel van de stad op te trekken. Opgemerkt moet worden dat de houding van de bevolking werkelijk zeer vriendelijk was; haar enthousiasme en diepe vreugde over de bevrijding van de prachtige stad uitte zich niet alleen in gejuich, maar ook in een hartelijke verhouding tot onze soldaten. Breda is de zoveelste stad die werd bevrijd en de eerste die alleen door het 9e mitrailleur bataljon werd genomen. het binnendringen in de nacht van 27 op 28 oktober in de achterhoede van de vijandelijke posities in de stad en het opdrijven van de vijand in de zo gevormde zak schiet momenten van grote spanning, die soms bijna even gewichtig waren als bij de verovering van Normandië. Deze slag verdient dan ook ten-volle zijn plaats onder de militaire acties. De verliezen in de actie Breda bedroegen 12 gesneuvelden en 33 gewonden; er waren 61 gevangenen gemaakt. Wapens en munitie werden buitgemaakt.

31 oktober *8:00 uur*

Ingekwartierd
Bataljon ingekwartierd in Breda. Een voltreffer van de vijand treft het gebouw waarin het hoofdkwartier is gevestigd. Vier doden en 13 gewonden, onder wie kapitein Pokorny batterijcommandant.

1 november *16:00 uur*
Aftocht
Orders ontvangen ons voor te bereiden op het oversteken van de rivier en de verkenning van de mogelijkheden.

(Twee jonge Bredanaars, die ook weleens willenproeven, wat de Poolse
(De vreugde om de bevrijding moest zich op alle mogelijke manieren uiten. Twee Bredase soldaten te eten kregen. En het smaakte best na al die maanden, dat

Meisjes schreven op een Poolse tank hun blijdschap uit. ,, Alles goed'' schreven zij op de grimmige stalen wand.) iedereen thuis praktisch de-hond-in-de-pot-vond. De vriendschap tussen Pool en Bredanaar begon al toen de slag om Breda nog volop woedde.)

Wij danken U, Polen

,, Zoals wij 15 jaar geleden vertrouwden op de hulp en bescherming van onze Poolse vrienden, zo rekenen thans een aantal van hen op u hulp en bescherming''. Dat schrijft ons her comité ,,hulp aan noodlijdende en zieke Poolse bevrijders'', dat in Breda is geconstrueerd. Het stelt zich ten doel om Polen, die buiten hun wil noodlijdend zijn geworden, te helpen. Wij danken aan de sympathieke doelstelling van dit comité krijgt aandacht gewijd en er toen een geattendeerd dat hiervoor veel geld nodig is. Daartoe wordt deze week een huis -huis an huis-collecte gehouden en zaterdag en zondag a.s. een bus collecte. Dan zal gecollecteerd worden door Poolse oud-strijders in nationale dracht. Er is ook een gironummer 10608 van de N.V. Mierlo en zoon te Breda. Als u daarop stort, dan op het strookje vermelden; ,,hulpactie Poolse bevrijders''. Laten wij door een gulle gift als burgers van Breda, die indertijd huizen en etalages versierden met de zo sympathieke woorden ,,Dziekujemy Wam Polacy'' -wij danken de Polen-metterdaad toonde, dat wij hen ook dankbaar zijn.

Breda zal op 29 oktober voor de 15e achtereenvolgende maal zijn bevrijding gedenken. Ik betreur het ten zeerste, dat het mij niet mogelijk is dan bij u aanwezig te zijn, maar ik verzeker u, dat ik in mijn hart en mijn gedachten bij u ben. Onlangs heb ik op verzoek van het Nederlands geschiedkundig genootschap een artikel over de bevrijding van Breda geschreven en, hoe onvolmaakt mijn artikel ook moge zijn, heeft het mij mogelijk gemaakt de grote dagen van 29 en 30 oktober 1944 weer opnieuw te beleven en herinneringen op te halen over de grote spontaniteit en het enthousiasme van de Bredase bevolking jegens ons, Polen. Gevoelens van grote vreugde vervullen mij, als ik mij uw hoogstaande opvattingen inzake ware vrijheid en respect voor de medemens voor de geest haalde. Vrienden, burgers van Breda, staat mij toe u populaire gezegde ,,Dziekumy wam Bredy, ze Jeszcze Pamietacie", hetgeen betekent ,, dank u burgers van Breda, dat hij nog niet te vergeten hebt''. Leve Nederland, leve de stad Breda.

MACZEK
generaal

Edinburgh, oktober 1959

Ter illustratie van deze pagina hebben wij ons gewend tot ,,The General Sikorski Historical Institute,, in Londen met het verzoek ons een aantal foto's te zenden, die betrekking hebben op de Bredase bevrijding. Aan dit verzoek heeft het instituut ruimschoots voldaan. Het zond ons een groot aantal foto's, waarvan wij er vier uitkozen, die op sublieme wijze een idee geven van de sfeer, die rond de bevrijding van Breda ging. De foto zijn dan nog niet eerder gepubliceerd.

(Dagblad DeStem 29-10-1994)

Stanislaw Sobieski. Een contente bevrijder

(Onze verslagever Peter de Leeuw)

Over het dat Walesa en koningin Beatrix onlangs aan Breda en Made brachten, zegt hij: ,,Nee, dat doet me niks. Ik ben Nederlander. Heb het getroffen met m'n vrouw, dochters en kleinkinderen. Als ik het al eens over politiek heb, dan over de Nederlandse. Het is mijn geboorteland". Stanislaw Sobieski is in september 1913 geboren in Brsosdowce bij Lemberg. Tegenwoordig heet die laatste stad Lviv en ligt in de zelfstandige Republiek Oekraïne. Overigens zijn ook generaal Stanislaw Maczek van de eerste Poolse pantserdivisie het levenslicht in de omgeving van Lemberg. Zijn manschappen bevrijden precies 50 jaar geleden, 29 oktober 1944, Breda. ,,Zet alstublieft een foto van Maczek in de krant ik ben niet belangrijk".,, Ik ben elektrotechnicus van mijn vak. Ik werkte voor de oorlog op een elektrische centrale van de spoorwegen, in Stryj. In 1939 gemobiliseerd toen in september van dat jaar de oorlog uitbrak, kreeg ik opdracht om vrouwen, kinderen en bejaarden naar Roemenië te evacueren. Ik heb me aangemeld bij het Poolse regering in ballingschap. Na enkele weken kreeg ik van generaal Sitkorski het bevel om naar Frankrijk te gaan."

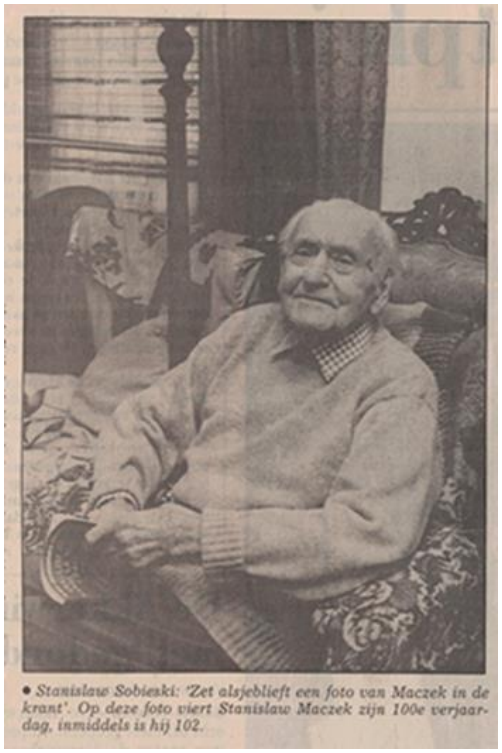
• *Stanislaw Sobieski: 'Zet alsjeblieft een foto van Maczek in de krant'. Op deze foto viert Stanislaw Maczek zijn 100e verjaardag, inmiddels is hij 102.*

(Stanislaw Sobieski:'Zet alstublieft een foto van Maczek in de krant'. Op deze foto viert Stanislaw Maczek zijn 100e verjaardag, inmiddels is hij 102.)

Terloops

Later in het gesprek vertelt hij terloops dat hij in de verwarring van de eerste oorlogsdagen van iemand afscheid nam. En daarna zijn ouders niet meer terug zag. ,, We vertrokken in kleine groepjes naar Frankrijk. Ik ging samen met een kameraad via Joegoslavië en Griekenland bereikten we Italië, een bondgenoot van Hitler. Pal voor de Franse grens zijn mijn vriend en ik opgepakt door de Italiaanse Gestapo. We zijn 14 dagen lang mishandeld. Het was verschrikkelijk, maar we wisten te ontkomen.

,, In Frankrijk hebben we ons gemeld bij een groot Pools militair kamp. Vandaaruit zijn we naar de Maginot- linie gestuurd. Daar hebben we in mei 1940 voor Frankrijk gevochten. Maczek was onze commandant, maar hij was toen nog geen generaal. De Maginot-linie stelde niet veel voor en de Duitsers waren beter bewapend dan wij. Wij moesten terugtrekken".

,, Wij zijn op een boot gezet. Nee niet rechtstreeks naar Engeland dat ging helemaal niet, overal in zeer lagen mijnen. We hebben zo'n drie maanden op de oceaan rondgedobberd. In Amerika en Canada zijn we geweest. Uiteindelijk kwamen we in Glagow, Schotland, aan. Daar zijn we in het voetbalstadion ondergebracht." In 1942 is in Groot-Brittannië de eerste Poolse pantservisie geformeerd.,, In het begin hebben we een paar maanden in tentenkamp in de bergen gezeten. Sikorski kreeg van niemand geen cent. Op een gegeven moment is hij na Amerika gegaan. U geeft ons geld of het Poolse leger komt naar Amerika, heeft Sikorski gezegd. Amerika is ons goud geweest."

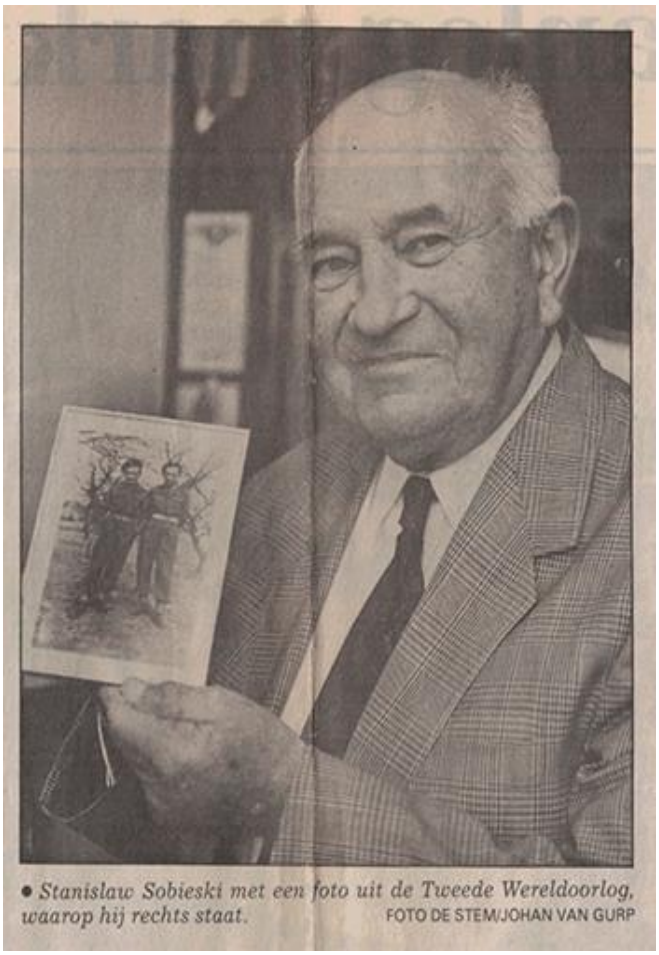

• *Stanislaw Sobieski met een foto uit de Tweede Wereldoorlog, waarop hij rechts staat.* FOTO DE STEM/JOHAN VAN GURP

Noorwegen

Op zijn lange conduitestaat is ook te lezen dat hij in Noorwegen is geweest. Noorwegen?,, Ik heb enkele weken op een schip voor de Noorse kust gezeten. We konden er niet aan land vanwege de bergen. We zijn op dat schip zwaar beschoten door de Duitsers." In de zomer van 1944 was het de beurt aan de geallieerde om zwaar toe te slaan.,, Wij trokken in Normandië in het midden op, rechts van ons de Canadezen, links de Engelse. Ik overdrijf het niet, maar de Engelse gingen 's middags echt thee drinken. Oorlog moet je snel voeren. Je moet paniek zaaien onder de vijand. Waarom wij Polen zulke goede soldaten waren? We trokken op naar ons vaderland en waren gedisciplineerd de eerste Poolse pantserdivisie bevrijdden begin oktober 1944 Baarle-Nassau en -hertog. ,, We zijn twee of drie weken opgehouden in de bossen bij Alphen. Onze artillerie beschoot toen het gebied ten noorden van Terheijden. We hebben het vliegveld Gilze-Rijen bevrijd en zijn doorgegaan naar Breda. Eisenhower had Breda plat laten bombarderen, maar Maczek heeft de stad gespaard."

(Stanislaw Sobieski met een foto uit de Tweede Wereldoorlog, waarop hij rechts staat.)

(Foto Dagblad De Stem/ Johan van Gurp)

Zijn eerste halte tussen Mark en Aa was het terrein van het slachthuis in Belcrum. Als kwartiermaker kwam hij bij de familie Schelling in de Kwartelstraat terecht. Met Emmy Schelling zou hij drie jaar later trouwen. Voor een kennismaking was tijd, maar de oorlog ging door. ,, We gingen verder na Oosterhout. Ik heb daar geruime tijd in de Nieuwstraat mijn werkplaats gehad."

Bezettingsleger

Begin 1945 rukte de eerste Poolse pantserdivisie op naar Duitsland. ,, Op 4 mei zijn we nog verschrikkelijk beschoten. Daarna was de oorlog afgelopen. We hebben nog twee jaar deel uitgemaakt van het bezettingsleger." Je mocht kiezen waar je gedemobiliseerd werd. Ik heb voor

Nederland gekozen. Ik had toen al een baan als elektrotechnicus bij de ‘’Gelderse Tram’’ in Doetinchem, maar dat gereis beviel me niet. Dus toen m'n schoonvader zei: in Breda heb je de BBA, heb ik daar gesolliciteerd. Ik heb er 27 jaar gewerkt." Naast het werk heeft hij altijd een bijzonder sociaal leven geleid. Dat speelde zich vooral in Oosterhout af hij was daar in 1963 de allereerste ;;Abraham’’, een rol die hij met verdere inhoud gaf. Hij zette zich in om de gehandicapten kinderen van ‘’Plusoord’’, de ‘’Blauwe Kamer’’ en ‘’ Het Gruytveld’’ iets extra's te geven. Voor dat werk heeft hij dit jaar nog een Koninklijke onderscheiding gekregen. Drie hartoperaties vormden de schaduwzijde van zijn leven, toch maakt deze bevrijder van de vijftigste herdenking als een tevreden man mee.

(De bezettings Poolse -voorheen Duitse- stad Maczkow -voorheen Haren- in Duitsland)

In voormalig klooster

Tentoonstelling oorlogsjaren en bevrijding Moerdijk

MOERDIJK – In de kapel van het voormalige klooster van Moerdijk (Steenweg 41) organiseert de Klundertse Heemkundige Kring „Die Overdraghe" het komende weekend in samenwerking met het Bredase „Generaal Maczekmuseum" in oprichting een tentoonstelling over de oorlogsjaren in Moerdijk en Moerdijks, door de Polen, fel bevochten bevrijding.

Eerder werd in Moerdijk de manifestatie „Moerdijk te kijk" georganiseerd. Een project waarbij alle kanten van Moerdijk belicht werden. Er werd toen nauwelijks aandacht besteed aan de oorlogsjaren. Dit wordt nu bij de 37e verjaardag van de bevrijding goedgemaakt.

In het klooster, nu als woonhuis in gebruik door Dr. J. Buitkamp, vindt U een door het „Generaal Maczekmuseum" i.o. ingerichte tentoonstelling over Polen en Brabant in 1939, de situatie in beide gebieden gedurende de oorlog en wordt u uitgebreid geïnformeerd over de wijze waarop de Polen Brabant en met name Moerdijk bevrijd hebben. De Heemkundige Kring „Die Overdraghe" vult deze expositie aan met fotomateriaal uit de veertiger jaren. Foto's van een zeer gehavend dorp want er is hard gevochten in en om Moerdijk. Lange tijd hielden de Duitsers dit bruggehoofd in handen om terug trekkend materieel en manschappen de mogelijkheid te bieden over te steken naar het nog bezette Zuid-Holland. Op 5 november 1944 bliezen ze uiteindelijk de Moerdijkbrug op. In het bruggehoofd waren een regiment van de 719e infanteriedivisie en enige artilleriewaarnemers achter gebleven. Rond Moerdijk hadden de Duitsers betonnen tankversperringen opgeworpen, hierachter zaten de achterblijvers aanvankelijk nog redelijk veilig. Op 8 november zetten de Polen hun grote aanval op Moerdijk in. Daags tevoren waren de bevrijders al begonnen om met op zeer korte afstand afgevuurde anti-tankgranaten, de tankversperringen te lijf te gaan. Met de grootste moeite, in het geheel werden 2500 anti-tankgranaten verschoten, lukte het een bres te slaan. De Polen konden Moerdijk binnen. De weerstand van de Duitsers was echter enorm fel. Eerst de volgende dag (9 november) was Moerdijk, (praktisch geheel met de grond gelijk gemaakt), onder Poolse controle. In totaal werden 370 krijgsgevangenen gemaakt.

Wie nog eens naar deze voor Moerdijk zo moeilijke tijden terug wil kijken kan zaterdag in het klooster terecht van 10.00 tot 16.00 uur. Zondag van 14.00 tot 17.00 uur.

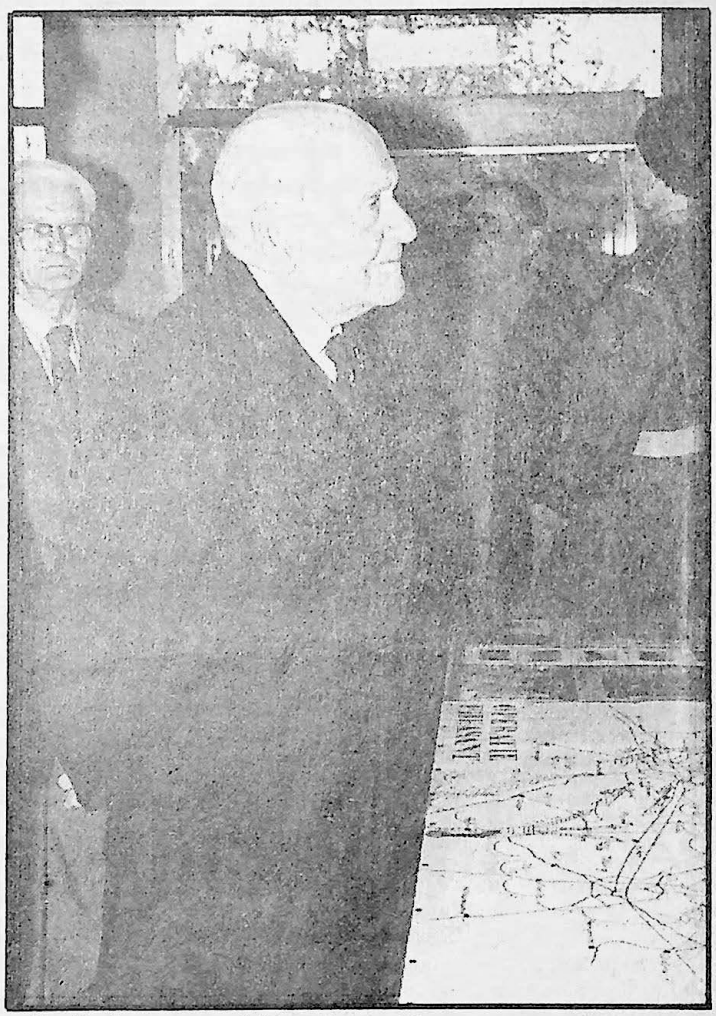

De Poolse generaal Maczek speelde een grote rol bij de bevrijding van Moerdijk (foto gen. Maczekmuseum i.o.).

(Dagblad De Stem donderdag 29 oktober 1998)

Oud-leraar Thom Peeters over Poolse bevrijders van Breda

'Twee woorden Nederlands:Oranje boven'

(Door Peter de Leeuw)

Herdenking op twee plaatsen

Breda-Thom Peeters presenteert '50 jaar Breda met een Pools stempel' komende zondag om 2:30 uur in Mariëndal aan de Duivelsbruglaan te Breda.

Hij biedt de eerste exemplaren van zijn boek aan burgemeester C. Rutten van Breda, De Poolse ambassadeur in Nederland M. Wodzynska-Walicka en waarnemend commissaris der Koningin in Noord-Brabant A. van Harte aan. Voor de bijeenkomst in Mariëndal vindt een dodenherdenking plaats op het kerkhof van het Ginneken aan de Vogelzanglaan, waar een aantal Poolse militairen ligt begraven. De herdenking is om 1:45 uur. Reeds om 12:30 uur wordt een dodenherdenking gehouden op de Poolse militaire ereveld aan de Ettensebaan, waar ook generaal Stanislaw Maczek zijn laatste rustplaats heeft.

Derde boek van Thom Peeters over Maczeks mannen.

'50 jaar Breda met een Pools stempel'

Breda-van oud leraar Thom Peeters moet allereerst worden gezegd dat hij een grote betrokkenheid aan de dag legt bij het wel en wee in zijn geboortestad Breda. Evenzeer is hij begaan met het lot van de Poolse militairen die in 1944 onder meer in grote delen van West-Brabant en Zeeuws Vlaanderen bevrijden van de Duitse bezetting. Het is dan ook niet verwonderlijk dat juist van zijn hand '50 jaar Breda met het Pools stempel - en hoe Vlaanderen daarbij een rol speelde' is verschenen.

Als huldebetoon aan de dappere Poolse manschappen - het is vandaag op de kop af al 54 jaar geleden dat zij Breda veroverde - heeft Peeters in het verleden al 'Eerste Poolse pantserdivisie in Nederland' en het 'Poolse aandeel in de overwinning' gepubliceerd. Hij heeft er de Poolse militairen, buiten Breda vaak vergeten bevrijders, zeker een groot plezier meegedaan. En is zo voor een belangrijk deel in zijn opzet geslaagd. Zonder de onderwerpen van Peeters eerste uitgave te onderschatten, kun je stellen dat ze beperkt van omvang zijn. Dat geldt bijvoorbeeld voor de tijdspanne waarin de pantserdivisie van generaal Maczek haar zegetocht maakte van Normandië na Willemshaven. Het behoeft geen betoog, ook het deel van de divisie was eenduidig het leger van Hitler verslaan.

De pen

Met '50 jaar Breda met een Pools stempel' heeft Peeters zich aan een groter onderwerp gewaagd. Aan de zijn nobele redenen om de pen op te pakken, is niets veranderd. Met het onderwerp van zijn derde boek is evenmin iets aan de hand. Breda heeft een Pools stempel, wat een aantal officieren en soldaten van Maczek heeft na de bevrijding een lief gevonden onder de Grote Toren en zich voorgoed in de stad gevestigd. In Londen wonen weliswaar meer Poolse veteranen dan in Breda te midden van Britse oud-strijders maar de stad tussen Mark en A is nu eenmaal geen

wereldstad: een minderheid kan er een stempel op drukken. Maar na lezing van ‘50 jaar Breda met het Pools stempel’ moet je jammer genoeg vaststellen dat de vlag de lading niet dekt. De auteur heeft in de loop der jaren met veel Poolse veteranen gesproken en contact onderhouden, laat een aantal van hen aan het woord in zijn boek, schenkt daarin bijvoorbeeld ook aandacht aan Poolse gedenktekens en begraafplaatsen in de stad, maar schetst daarmee nog geen beeld van Breda met een Pools stempel. De schrijver pakt in zijn derde uitgave vooral de losse eindjes op uit zijn eerdere publicaties. De ondertitel en hoe Vlaanderen daarbij een rol speelden is in dat verband veelzeggend. Een ander voorbeeld is de zoektocht die Peeters instelde naar de plaats waar Bernard Lamkowski die onder zijn schuilnaam Jan Maj werd begraven op het ereveld aan de Ettensebaan - is gesneuveld. De auteur heeft die plaats, op een dijk in Hooge Zwaluwe, in kaart kunnen brengen. Voor de nabestaanden van Lamkowski is dat van groot belang. Maar het zegt niets over een halve eeuw Breda met een Pools stempel. In het boek is een en ander te lezen over de Poolse verenigingen in Breda, maar het thema wordt niet uitgebreid behandeld. Ook de scheiding der geesten tussen ‘communisten’ en anti - communisten tipt Peeters enkele malen aan, maar nader onderzoek naar de splijtzwam in de kleine Poolse gemeenschap tussen Mark en A doet hij niet. Daarentegen begeeft hij zich op glad ijs met de opmerking: een voorzichtige prognose doet vermoeden dat statistici straks op een percentage van omstreeks 70 uitkomen wanneer het om voormalige Duitse krijgsgevangenen in de Eerste Poolse Pantserdivisie gaat…… het kan niet genoeg worden benadrukt dat het in de meeste gevallen om gedwongen Duitse militaire dienst ging.”
In tegenstelling tot Britse en Amerikaanse bevelvoerders kon generaal Maczek geen versterking aan laten rukken uit zijn vaderland, dat was immers bezet. De verliezen waren echter enorm. Daarom werden Polen, die door de geallieerde aan de Duitse kant krijgsgevangenen waren gemaakt, ingelijfd bij Maczeks pantserdivisie. Maar hoe Peeters aan een percentage van 70 komt? Hij maakt het niet duidelijk. Pas na de Duitse capitulatie kwam de pantserdivisie op volle sterkte, stroomde vol Polen die dwangarbeid in Duitsland hadden verricht. Het zou een verklaring kunnen zijn, maar die is dus niet te lezen in Peeters boek. Bovendien wat zegt zo'n kwestie over 50 jaar Breda met een Pools stempel.

▲ *Breda heeft een Pools stempel, want tientallen oud-strijders van de Eerste Poolse Pantserdivisie hebben na de bevrijding een lief gevonden onder de Grote Toren en zich voorgoed in de stad gevestigd.*

(Breda heeft een Pools Stempel, want tientallen oud-strijders van de Eerste Poolse Pantserdivisie hebben na de bevrijding een lief gevonden onder de Grote Toren en zich voor goed in de stad gevestigd.
Ereburger)

Er wonen een halve eeuw na de bevrijding van de stad nog enkele tientallen Poolse oud-strijders in Breda. Terecht zijn zij ereburger. Aan hun erkenning heeft Peeters met zijn publicatie bijgedragen. Ook dat dient te worden vermeld. Maar waarom heeft hij hen voor zijn derde boek niet veel uitgebreider geïnterviewd, niet met meer veteranen gesproken en dan met name over het leven na de oorlog, hun bestaan in Breda dus? Hier wreekt zich het feit dat Peeters journalist noch historicus is.
Aan zijn ‘50 jaar Breda poststempel…..’ houdt je vooral het gevoel over dat er een kans is gemist. Het onderwerp verdient een boek, maar een beter. Helaas zegt ook dat iets over een halve eeuw Poolse strijders onder de Grote Toren. Dat manco in de plaatselijke

geschiedschrijving is niet aanwezig. Hij heeft tenminste een poging gewaagd de historie van de Poolse oud-strijders te beschrijven. Tom Peeters komt uit een gezin van zeven kinderen, een meisje en zes jongens, dat aan de Zand-bergweg in Breda woonde. Hij was een manneke van 14 toen de Eerste Poolse Pantserdivisie onder bevel van generaal Stanislaw Maczek de stad op 29 oktober 1944 van de Duitse bezetting bevrijding. Vandaag is dat precies 54 jaar geleden in
1979 was er geld nodig om veteranen van de van Polen naar Breda over te laten komen. Een dacht voor dat doel een brochure te schrijven, maar het werd een boek, zegt de gepensioneerde leraar over de nummer één van zijn serie 'Eerste Poolse Pantserdivisie Nederland'. Vijf jaar later heeft hij daar het 'Poolse aandeel in de overwinning aan toegevoegd.

'Het waarom'
''Ik vind het interessant het verblijf van de Polen in Breda naar toe te lichten'' ,geeft hij' het waarom van zijn publicatie aan. En vervolgens bekent hij: ,,ik heb het ook op veler verzoek gedaan''. In 1944/1945 stokte het front bij de grote rivieren. Zodoende overwinterden de manschappen van de Eerste Poolse Pantserdivisie in Breda. De bevrijders van de stad werden ingekwartierd bij de inwoners van Breda. De familie Peters bijvoorbeeld nam Edward Dziacko als zevende zoon in haar midden op. In die periode zijn-het kan haast niet anders-veel contacten gelegd tussen Bredase meisjes en Poolse militairen. Na de demobilisatie in 1947 zijn er 450 Poolse militairen naar Breda teruggekeerd. Onder hen waren praktisch geen officieren, het gros bestond uit gewone frontsoldaten. Van de 450 zijn er 200 weer uitgezworven over de wereld. De rest heeft zich voorgoed in Breda of omgeving gevestigd. Dat is een betrekkelijk groot aantal.

Heimwee
Als het hier over gaat, is de stad in West-Europa uniek. Op het ogenblik zijn in Breda nog 65 mannen van Maczek in leven.'' ,,Ze waren na de oorlog zoekende en barsten van de heimwee. Moesten ze terug naar Polen, waar zich inmiddels een communistisch bewind had gevestigd en waren ze in de veel gevallen niets en niemand meer hadden,? ,,Nee, de verkering die ze hadden met een Bredaas meisje, werd zeker niet altijd toegejuicht. Er was veel tegenwerking van pastoors. Die kwamen aan de deur bij zo'n gezin: 'Zeg, is het afgelopen met die frontsoldaat? Het is niks gedaan'. Dat de Polen katholiek waren - braaf na de kerk gingen - was wel een verzachtende omstandigheid''. Voor 50 jaar met een Pools stempel heeft Tom Peeters uiteraard een aantal oud-strijders geïnterviewd. Zijn er overeenkomsten in hun verhalen,? Misschien wel de bitterheid dat door de oorlog hun leven anders is gelopen dan ze wilden. Hun start in Breda was enorm moeilijk. Ze spraken twee woorden Nederlands: 'Oranje boven'. En door de oorlog hadden ze een achterstand in kennis en ontwikkeling.

De bruiloft
,,De Bredase meisjes die met een Pool trouwden, hebben een zeer ingrijpende beslissing genomen. Ze trouwden immers met iemand wiens achtergrond totaal onbekend was. Op de bruiloften was de Poolse familie niet aanwezig. ,Het IJzeren Gordijn' had Europa inmiddels verdeeld. Algemeen is ook dat later - toen bezoek weer mogelijk was - de Bredase schoondochters in Polen met open armen werden ontvangen. Vaak werd er bij die gelegenheden ook opnieuw 'getrouwd'. De meeste huwelijken waren goed. Maar zwaar. Om de familie in Polen van een beetje Westerse

luxe te voorzien, werd er geld opzij gelegd, het staat vast dat ze allemaal keihard hebben gewerkt, bij de Hero, HKI en noem de Bredase bedrijven maar op. Betere krachten dan de Polen waren er niet.

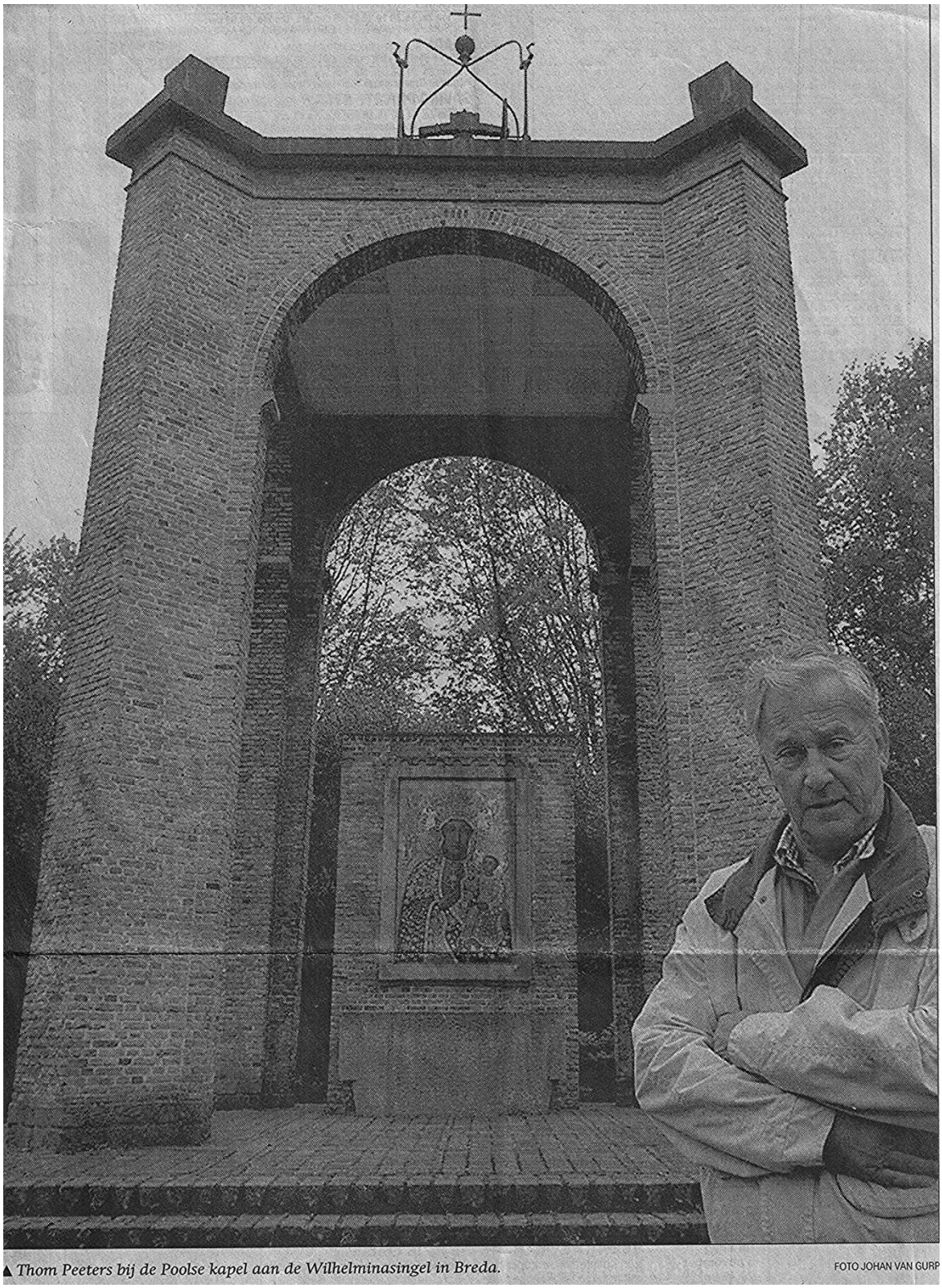

▲ *Thom Peeters bij de Poolse kapel aan de Wilhelminasingel in Breda.* FOTO JOHAN VAN GURP

Thom Peeters bij de Poolse Kapel aan de Wilhelminasingel in Breda

Vandaag precies 29 jaar geleden werd Breda bevrijd. Dit plaatje herinnert aan 1944. Tanks van de Eerste Poolse Pantserdivisie passeren de molen van Terheijden op weg naar het front bij Moerdijk.
(Collectie K.Kleine Breda)

Polen herdachten de gevallenen.

(*Dagblad De Stem van 29-10-1973)*

(Van onze correspondent)

Breda - Met een plechtige eucharistieviering in de kerk van de paters Kapucijnen aan de Schors-molenstraat, begonnen zondag de door de Poolse katholieke vereniging Breda en omstreken georganiseerde herdenking van de bevrijding van Breda in 1944. Na de dienst begraven de Poolse oud-strijders, waarvan vele met hun gezinnen, en de belangstellenden zich na de Poolse militaire begraafplaats aan de Ettensenbaan.
Bij het centrale monument daar had zich inmiddels een erewacht, bestaande uit leden van de Poolse dansgroepen Polonia en Mazur, in Nationaal kostuum opgesteld. Naar oude Poolse traditie waren bij de graven znicze - een soort waxinelichtjes - aangebracht.

Nadat pater Nowak in gebed was voorgegaan en de graven had gezegend, werd namens de Poolse ambassade door consul W.Myszynski vice-consul M.Krzeminski en de militaire attaché overste Z.Szymanski bij het monument een kraha gelegd. Een Poolse mannenkoortje zong daarop het,,Ganie Ktoris Jest Na Niebje,,. Dit lied, dat in feite een gebed voor de vrijheid is, werd in 1940 door de Poolse militairen in Frankrijk gecomponeerd en is sindsdien gaan behoren tot een van de meest geliefde liederen van de Poolse oud-strijders. Voorzitter Bronowski van de Poolse Katholieke Vereniging legde daarop een bloemstuk en herdacht in een korte toespraak de hier begraven militairen. Nadat de heer Germanus van de oorlogsgravenstichting de belangstellenden voor hun aanwezigheid had bedankt, ging het gezelschap naar de Rooms-Katholieke kerk in Ginneken voor een herdenking van de daar begraven Poolse militairen. Ook hier vond een korte dienst gevolgd door een grafzegening en bloemlegging plaats. Voor de beide herdenkingen bestond grote belangstelling.

In de avonduren vond in het gemeenschapshuis Doornbos een gezellige bijeenkomst voor de oud-strijders en hun familie plaats. Hoogtepunt van de avond was de vertoning van de film,,Ostatni Dni,, die het laatste grote offensief in de tweede wereld oorlog nog eens naar voren haalden. Het spreekt vanzelf dat er op deze avond weer veel herinneringen aan de spannende oktoberdagen van 1944, toen de eerste Poolse pantserdivisie onder bevel van generaal Maczek in een weergaloos offensief de bezetters het Hollands Diep en de Maas over joeg, werden opgehaald.

,,Vechten voor vele volken maar sterven alleen voor Polen''

Bevrijder wordt vrijdag begraven

(Dagblad De Stem 20-12-1994)

(Door Frans Huysmans)

Breda-op 102-jarige leeftijd overleed vorige week in het Schotse Edinburgh, generaal Stanislaw Maczek.
Maczek stond aan het hoofd van de eerste Poolse pantserdivisie die onder andere Breda bevrijden. Uit erkentelijkheid voor de inzet, werd de generaal samen met zijn manschappen tot ereburger van Breda benoemd. Vrijdag zal generaal Maczek worden begraven tussen zijn manschappen op het Pools militair ereveld in Breda.

Maczek werd op 31 maart 1892 geboren in Szczerzec nabij Lwow, het toenmalige Lemberg in de Oostenrijks-Hongaarse dubbelmonarchie thans Oekraïne. Na zijn studie belandde Maczek bij het Poolse leger in oprichting.
Hij was eerst commandant, maar een paar jaar later werd hij benoemd tot kapitein van de mobiele compagnie stormtroepen. Omdat hij een begaafd militair was bleef zijn carrière zich vervolgens in snel tempo ontwikkelen. Zeker nadat hij een spoedcursus aan de hogere krijgsschool 1924 - 1927 gevolgd had. Zo belandde hij in 1938 als commandant bij de 10e gemotoriseerde cavaleriebrigade. Vanaf de eerste dag dat Hitler Polen binnenviel, in 1939 weerde de eenheid van Maczek zich dapper. Toen de mogelijkheden om verzet te plegen waren uitgeput, kreeg hij van de generale staf bevel om met alle materiaal naar Hongarije te uitwijken. Zodra hij via een bergpas de grens van Hongarije overtrok, werd hij geïnterneerd. Maar Maczek wist te ontkomen. Via Noord-Afrika belandde hij uiteindelijk in Frankrijk waar hij in november 1939 commandant werd van het Poolse opleidingsplan voor de strijdkrachten. In Frankrijk werd hij bevorderd tot brigadegeneraal.

Foto links: Generaal Stanislaw Maczek ,bevrijder van Breda, sterft op102 jarige leeftijd

Capitulatie

Op 10 mei van 1940 begon Hitler ook in het westen van Europa met oorlog. Nederland en België vielen snel. Toen Fransen dreigden de capituleren kregen de Poolse troepen opdracht naar Engeland te gaan om vanaf daar de Duitsers weer te bevechten. In 1942 kreeg Maczek het officiële bevel van de Poolse regering in ballingschap, een Poolse leger op te bouwen. In 1944 was de eenheid op volledige oorlogssterkte. Met enthousiasme ontvingen de Polen het bericht dat zij in de geallieerde invasie macht waren opgenomen. Ze zouden teruggaan naar het vasteland, op weg naar de bevrijding van Polen. Na de invasie sprak Maczek dan ook tot zijn manschappen de woorden: ,,Vecht eerlijk maar bedenk dat de Poolse soldaat vecht voor de vrijheid van vele volken maar alleen voor Polen sterft". In de operatie van Falaise toonde de Poolse divisie voor het eerst zijn kracht. Na een week, zette de divisie zich in beweging. Men achtervolgde de bezetter tot aan het Kanaal van Gent naar Terneuzen. Op 16 september bereikten de Poolse eenheden Gent en nog dezelfde dag overschreden zij de grens met Nederland. Na de opmars van generaal Maczek's eenheden bleven vele Belgische en Nederlandse steden in vrijheid achter. Daarbij werd alles in het werk gesteld om zoveel mogelijk heel te laten van de vaak prachtige historische binnensteden. Zo werd ook Breda bevrijd. Na deze zege overwinterden de Polen in Breda en omgeving, onder meer in Oosterhout. In Polen zouden de strijdkrachten van generaal Maczek nooit aankomen. Het einde van de glorieuze veldtocht

kwam met de capitulatie van de Duitse stad Willemshaven. Verder mochten de troepen niet gaan omdat met het verdrag van Jalta door de geallieerde kopstukken was afgesproken dat Polen onder Russische invloedssfeer zou blijven.

(Breda twintig jaar bevrijd. Generaal Maczek wuift naar de toegestoomde burgers op de Grote Markt. Recht toemalige burgemeester Geuljans.)

Tweede strijd

Na de algehele Duitse capitulatie keerde Maczek terug naar Schotland. In september van 1945 werd hij benoemd tot opperbevelhebber van de Poolse legereenheden ik heel Groot-Brittannië en dit commando behield hij tot 1947 de troepen van de Poolse regering in ballingschap werden gedemobiliseerd. De generaal vestigde zich hierna definitief in Schotland omdat het communistische regime in Polen hem bij een terugkeer naar zijn vaderland zeker zou hebben geliquideerd. Nadat de strijd tegen de Duitsers was gestreden begonnen voor de Poolse oud-strijders een nieuwe oorlog want de Russen installeerden in het laatste oorlogsjaar in Polen in communistische marionettenregering. Maczek verzetten zich van meet af aan. Hij erkende alleen de vrije Poolse regering in ballingschap en weigerde een voet in Polen te zetten zolang er een Warschau geen democratie was. Dit leverde hem het bericht op dat de heer S. Maczek uit de Poolse burgerrechten was ontzet wegens hulp aan het ‘Imperialistische Engeland’ en het ‘Kapitalistische Amerika’. Later wilde men in Polen wel weten van de heldendaden van de Polen gedurende de Tweede Wereldoorlog. Men probeerde deze mannen zelfs in hun propaganda straatje te krijgen. Maczek wilde niets met deze mensen te maken hebben. Hij weigerde dan ook ineens, nadat hij eerder wel bezoeken aan Breda had gebracht, in 1981 in Breda te verschijnen. Het was voor hem een pijnlijke beslissing omdat het Bredase gemeentebestuur hem altijd wel letterlijk en figuurlijk wel gezind geweest was en is.

Naar Dorst

Hij wilde echter niet met de, in zijn ogen, de communistische vijand collaborerende oud-strijders en de ambassadeur van het communistische Polen aan de graven van zijn soldaten staan.

Daarom liet hij bij zijn laatste bezoek aan Nederland in oktober 1981, demonstratief Breda links liggen en deed dorst aan. Dorst speelde in zijn ogen een belangrijke rol in het verzet van de oud-strijders. De vrije Poolse regering in ballingschap vergaderde in de tachtiger jaren regelmatig in Dorst. Vertegenwoordigers van oud-strijders uit heel West-Europa kwamen er samen. Na het bezoek aan Nederland, waarbij de generaal zich ondanks zijn hoge leeftijd nog bijzonder kranig toonde, ging de gezondheidstoestand van Maczek toch langzaam achteruit. Vorige week overleed de bevrijder van Breda tenslotte. In zijn laatste wilsbeschikking had hij laten vastleggen dat hij graag in Breda tussen zijn troepen begraven zou willen worden. Aan het verzoek wordt gehoor ge geven. Op donderdag 22 december wordt eerst in het Schotse Edinburgh een plechtige eucharistieviering gehouden in de kathedraal. Hierbij zal burgemeester Nijpels aanwezig zijn. Daarna vliegt Nijpels met het stoffelijk overschot naar Nederland. Belangstellenden kunnen generaal Maczek dan op donderdagmiddag en -avond de laatste eer bewijzen in het Bredase stadhuis aan de Grote Markt. Vrijdag gaat Mgr. Muskens voor in de rouwdienst die om 11:00 uur wordt gehouden in de Grote Kerk. Hierna vertrekken de genodigden in bussen naar het Poolse ereveld waar de generaal tussen zijn strijdmakkers wordt begraven. In verband met de te verwachten drukte zijn door de gemeente diverse verkeersmaatregelen genomen.

Młoda krew.

Ligowa drużyna Wisły wystąpiła w niedzielę w odmłodzonym składzie i uzyskała zmiejsca duży sukces pokonawszy śląski K. S. Dab w stosunku 5:2. Oto trójka młodych piłkarzy, którzy zastąpili swych starszych kolegów w drużynie: od lewej Natanek, Szewczyk i Gracz. Na zdjęciu brak Gierczyńskiego, który gra obecnie na środku pomocy w miejsce Kotlarczyka I, jednego z najzasłużeńszych piłkarzy polskich

Jan Natanek was een leerling van Wisła, waar hij vanaf 1926 trainde. Hij speelde echter slechts in 3 Wisła-wedstrijden in 1936, in een seizoen waarin er een generatievervanging was en getalenteerde jeugd werd opgenomen in de eerste opstelling van de White Star.

(Dagblad De Stem 28-10-1974)

KOL. NOWACZYNSKI: ,,GEZAMENLIJK WERKEN AAN OPBOUW NIEUW POLEN”

Voor onze vrijheid gevallen Polen in Breda en Ginneken plechtig herdacht

Breda- één van de hoogtepunten van het Poolse programma in de afgelopen twee dagen voor de herdenkingsplechtigheid op het Pools militair ereveld aan de Ettensebaan. Op een door honderden aanwezigen bijgewoonde plechtigheid werden kransen ter nagedachtenis van gevallen medestrijders gelegd.

Vele genodigden waaronder de Poolse ambassadeur J.Okuniewski en de burgemeester van Breda i. W. Merckx, gedachte de leden van de eerste Poolse pantserdivisie die voor onze vrijheid gevallen zijn. De plechtigheid werd opgeluisterd door een uit zeven Bredase harmonieën samengestelde en voor formatie en receptie in het Bredase politiebureau gastvrij onthaald de kapel onder leiding van J.Faes. Later in de middag werd deze plechtigheid op het Poolse kerk of in het Ginneken herhaald.

Op zondag was begonnen met een plechtige mis in de kapel van de paters kapucijnen. De harmonie Euphonia uit Teteringen omlijste de dienst muzikaal. Zij bracht de ,,Deutsche Messen’’ van de Schubert ten gehore. Enige leden in Poolse kledij gestoken groepen Polonia en Mazur, flankeerden het altaar. De BBA droeg gisteren geheel kosteloos zorg voor het vervoer van de verschillende orkesten.

De dag werd afgesloten met een Brabantse koffietafel in de aula van de HNO-school aan het Groenewoud. De Poolse ambassadeur J.Okuniewski sprak na de maaltijd het gezelschap toe. Hij sprak de hoop uit dat deze dagen de Polen en Nederlanders nog dichter tot elkaar zou brengen opdat deze zullen samen zouden samenwerken aan de opbouw van een blijvende vrede. De heer W.Drobniak, voorzitter van de Nederlandse Poolse katholieke vereniging, had even als de heer A. Bronowski woorden van waardering voor degene die ervoor gezorgd hebben dat deze dertigjarige herdenking onvergetelijk zal worden.

Afgelopen zaterdagavond vond in de aula van de Sint Olofschool een feestavond voor de Polen plaats. De door oud kolonel A.Nowaczynski uitgesproken woorden,, dat we gezamenlijk mee moeten werken aan de opbouw van een nieuw Polen door ons als goede Nederlandse staatsburgers te gedragen", lieten een diepe indruk achter. In een overvolle zaal genoten veel oud-strijders van de bekende soldatenliederen die ten gehore werden gebracht door La Banda Terlenca, of bekeken ze de expositie van foto's en tekeningen van de verzameling studiegroep tweede wereld oorlog van Kees Coenders. Grote hilariteit ontstond toen het carnavalsorkest de Blemeewos compleet met namaakpaarden de zaal betrad. in korte tijd hadden deze cavaleristen een echt feestelijke stemming gecreeërd, die tot gevolg had dat vele aanwezigen al zingend en hossend de zaal doortrokken. Vandaag worden de oud-strijders ontvangen door de burgemeesters van Teteringen, Terheijden en Oosterhout.

(Dagblad De Stem 24-12-1994)

'We hebben vandaag zijn leven gevierd'

(Van onze verslaggever Peter de Leeuw)

(Militairen van de Poolse compagnie in de houding)

Breda - Boven aan de grote toren van Breda hangen duidelijk zichtbaar de Nederlandse en Poolse vlag halfstok. Het is 10 voor half 11 uur 's ochtends en twee dagen voor kerst.

Dit is de dag dat Stanislaw Maczek, de commandant van de eerste Poolse pantserdivisie die in 1944 grote delen van Zuid West Nederland bevrijden, naar zijn laatste rustplaats op het Pools militair ereveld in Breda wordt gebracht.

De grote kerk zit vrijwel vol. Veel Bredanaars, Poolse veteranen uit heel de wereld, minister van staat in J. Ziolkowski namens president Walesa van Polen, C. Branich von Brainich namens koningin Beatrix, minister J. Voorhoeve van defensie, commissaris der Koningin in Noord-Brabant F.Houben, burgemeester E. Nijpels van Breda en vele andere woonden de uitvaart mis bij voor Stanislaw Maczek die zondag 11 november op 102-jarige leeftijd overleed in zijn woonplaats Edinburgh, de deftige hoofdstad van Schotland.

De zoon

Uiteraard zitten ook op de voorste rij Andrzej Maczek, de zoon van de generaal en enige andere familieleden. ,,Tegelijkertijd met de Heilige Mis in de Grote Kerk is bij mijn moeder en zus thuis in Edinburgh een mis opgedragen. De familie was op die manier verenigd toen we afscheid namen van m'n vader,'' zal Andrzej Maczek veel later op de dag verklaren in de lobby van zijn hotel. S'Morgens staan vlak voor het koor in de Grote Kerk Poolse oud-strijders met de vaandels van het bataljon, voorzien van rouwlinten. Naast hen staan Poolse dienstplichtigen in de houding. Op hun Mouw het embleem van de eerste Poolse pantserdivisie, de adelaarsveren van de Ulanen. Na het

verdwijnen van het communistische regime in Warschau is de traditie van de bevrijders van Breda, Axel, Hulst, enzovoort, in het vrije Poolse vaderland voortgezet

Om elf uur gaan bisschop Muskens van Breda, voormalig bisschop Ernst van Breda en de Poolse aartsbisschop Glodz voor in de Heilige Mis. De Choralen van de Grote- of Onze-Lieve-Vrouw kerk vullen de ruimte onder de Middeleeuwse gewelven met zang en het machtige orgel dat wordt bespeeld door Anton van Kalmthout. Mgr. Ernst begint met een lezing uit het evangelie van Jezus Christus volgens Johannes:''In die tijd sprak Jezus tot de joden: voorwaarts voorwaar, ik zeg u,,,''

Mgr. Muskens, die vorige maand in Bergen op Zoom tot bisschop van Breda is gewijd, houdt de preek: ,,Generaal Maczek symboliseert een eeuw Europese de geschiedenis. Hij streed als soldaat in het Oostenrijks-Hongaarse leger, in een heel ander Europa dan nu….. De geest van het strijden voor rechtvaardigheid heeft geen volk zolang gekend als het Poolse volk. En daarvan hebben wij in Nederland profijt getrokken.

Czeslaw Szewczyk maakt video-opnamen. Gevraagd naar zijn leeftijd, antwoordt hij ik ben van de lichting '28, soldaat in '44.'' Hij praat Vlaams, want is geboren in Winterslag. Evenals zijn vader heeft hij er in de mijnen gewerkt, van zijn 14e tot zijn 16e. Daarna nam hij vrijwillig dienst bij de divisie van Maczek.

,,Alle mensen weten dat oorlog verschrikkelijk is. Maar als je het niet hebt meegemaakt, begrijp je het niet. Het is net als een vrouw die haar kind verliest. Iedereen vindt dat verschrikkelijk, maar je beleeft niet het verdriet van die vrouw. Ik had een haat tegenover de Duitsers, maar woon nu al heel veel jaren in Duitsland. In Offenbach bij Frankfurt. Natuurlijk wilde ik vandaag hier zijn.'' Na de plechtigheid zegt Andrzej Maczek in zijn hotel: ,,De dood van een vader is heel moeilijk voor een zoon. Maar bij de dood van zo'n beroemde vader, die in zijn soldaten zoveel zonen heeft, komen nog meer moeilijkheden kijken. Ondanks zijn hoge leeftijd is m'n vader plotseling overleden. We hebben hem vandaag begraven. Toch kun je ook zeggen dat we vandaag zijn leven hebben gevierd''.

(Bischop Muskens gooit een schepje aarde op de kist.)

Dapper en nobel

Burgemeester Nijpels van Breda noemt Maczek in zijn toespraak in de Grote Kerk, een dappere militair, maar bovenal een nobel mens. Ook Andrzej Maczek spreekt tijdens de uitvaartmis enkele woorden. In het Pools, Karol Lesman, zoon van een Poolse oud-strijders die zich in Breda vestigde is zo vriendelijk ze te vertalen. ,,Het was een grote vreugde van mijn vader dat Polen weer vrij was gedurende de laatste jaren van zijn leven. Zijn moeite en die van zijn soldaten was toch niet tevergeefs geweest. Ik ben ervan overtuigd dat God mijn vader zo heeft willen belonen. Het is niet aan mij om het over zijn verdiensten te hebben. Lieve vader, rust in vrede''. Om precies een uur brengen drie Poolse officieren met zwaarden en vaandel in ieder saluut bij de lijkkist in de Grote- of Onze-Lieve-Vrouw kerk. Daarna marcheren ze naar buiten. Het ijzerbeslag onder hun laarzen klink kort en droog tegen de stenen vloer galmt na in de Niervaartkapel. Een kwartier later verlaat de kist de kerk. ,,Ik ben dankbaar dat de stad Breda ons Polen deze gelegenheid biedt,'' zegt Henry Weber, een veteraan van de pantserdivisie die zich na de oorlog in Londen vestigde. Aan de Tuinzigtlaan geeft om 2:00 uur tambour-maître Claessens het sein tot vertrek aan de lijkstoet. Vier tamboers volgen Claessens op de voet en roeren de omfloerste trom. Daarna volgt een compagnie van het Poolse leger, die overgekomen is uit Warschau. Ze marcheren perfect in de maat. Elke keer als ze hun laten neerzetten op het asfalt maakt het een geluid. Op hun geweren de bajonet. De kist met het stoffelijk overschot van de generaal wordt gedragen door cadetten van de Koninklijke Militaire Academie.

Verplaatst

Op het Pools Militair Ereveld is de afgelopen dagen het monument voor de pantserdivisie enkele meters verzet om plaats te maken voor het graf van Stanislaw Maczek, zoon van een rechter uit Lwow. Bisschop Muskens van Breda bestelt hem te aarde. Henry Weber voert op het ereveld het woord namens de oud-strijders van de eerste Poolse pantserdivisie, de vrienden, de soldaten van Maczek, en slaat daarbij de levensbeschrijving van de generaal over, maar roept nog wel eens in herinnering de bijzondere band die hij had met Breda. Om 2:45 uur klinkt de Last Post en daarna geeft de compagnie Polen drie salvo's. De schoten lijken de hemel open te splijten. Breda, twee dagen voor Kerstmis: het was de dag dat de wereld voorgoed afscheid nam van Stanislaw Maczek, een van de belangrijkste generaals in de Tweede Wereldoorlog.

(Dagblad De Stem 26 oktober 1974)

Welkom aan onze bevrijders

WITAMY NASZYCH OSWOBODZIELI

De jongere generatie herinnert zich de bevrijding van Breda en van de andere Baroniegemenenten niet of nauwelijks. Toch ook namens die jongere generatie denken wij de leden van de Eerste Poolse Pantserdivisie en alle anderen die derti jaar geleden door hun strijd tegen het fascisne onze vrijheid mogenlijk maakten.

Wij verwelkomen ook de vijftig Poolse oud-strijders die gisterenavond uit Polen in Breda zijn gearriveerd en wij danken hen in het bijzonder voor wat zij voor onze stad en andere gemeenten hebben gedaan.

Chocias mlodeze generacje nie przezywala oswobodzenia Bredy i jej okolic, to jednak witamyrownies w imieniu mlodej generacji, zolnierzy pierwszej Polskiej Dywizji Pancernej, ktorzy 30 lat temu oswobodzili nas z pod jarzma faszyzmu i zwrocili nam wonosc.

Serdecznie witamy tych 50-ciu Polskich bylych zolnierzy, ktorzy wczoraj z Polski przyjechali de Bredy, i jeszcze raz, skladamy wyrazy podziekowania z Wasze bochhaterskie czyny dla naszego miasta.

GROOTS WELKOM VOOR MACZEK

Bij de viering vanhet 25jarige bevrijdingsfeest in Breda werd de commandant van de Eerste Poolse Pantserdivisie generaal Stanislaw Maczek een grandioos welkom bereid. Omstuwd

door honderden Bredanaars en gevolgd door leden van zijn divisie trok hij door de straat die naar hem werd genoemd, de Generaal Maczekstraat.

25-cio letnia rocznica oswobodzenia Bredy, przy udziale generala Stanislawa Maczka.

● „Warszawa" stond er op deze tank waarmee Poolse troepen in de oktoberdagen van 1944 Breda binnentrokken.

● Czolg z napisem „Warszawa" na ktorym Polscy Zolnierze w pazdzierniku 1944 roku w kroczyli do Bredy.

● Poolse troepen voeren Duitse krijgsgevangenen weg uit de weilanden in de buurt van de Bredase Molengracht.

● Jency niemieccy z pod Bredy.

● Wat de Duitsers achterlieten op een landweg bij Ginneken. Brandende legerwagens en het kadaver van een paard. Een foto die in de oktoberdagen van 1944 door een amateur werd genomen.

● Pozostalosci niemieckie na polnej drodze w Ginneken.

De foto's die op deze foto-pagina voorkomen zijn afkomstig uit de privé-collectie van Jean Bergé en uit het foto-archief van Dagblad De Stem. De heren A. Bronowski en W. Wylenzek zorgden voor de vertaling van de bijschriften in het Pools.

De foto-pagina is bedoeld als een welkomstgroet aan de Poolse oudstrijders die in de komende week de Baronie bezoeken.

● Aan de onderzijde van een opklapbare zitting van de kanunnikenbanken in de Grote Kerk te Breda komt dit houtsnijwerk voor. Het stelt de bevrijding van Breda voor en er staat onder te lezen „Dziekujemy Wam Polacy 1944".

● Rzezba w kosciele przy glownym rynku, z napisem „Dziekujemy Wam Polacy".

● Tussen de andere Bredanaars trekken ook de kinderen van de Poolse bevrijders langs het bevrijdingsmonument op de Grote Markt.

● Pomiedzy mieszkancami Bredy, rowniez dzieci Polskich oswobodzicieli przy pomiku wolnosci.

● Terwijl een Ginnekenaar de glasscherven wegveegt op het stoepje voor zijn huis, trekken Poolse bevrijders de stad binnen. Bevrijdingsfoto uit 1944.

● Pozostalosci starc wojennych w Ginneken.

HET EERSTE WILHELMUS

● Het is 29 oktober 1944 om halfvier. Plaats van handeling Grote Markt, Breda. De Polen hebben een groot deel van Breda in handen. Burgemeester Van Slobbe wordt op de schouders genomen en naar het stadhuis gevoerd.

● Breda 29 pazdziernika '44 roku, godz. 15.30. Glowny rynek, wieksza czesc Bredy w Polskich rekach, Burmistrz pan van Slobbe niesiony na rekach do ratusza.

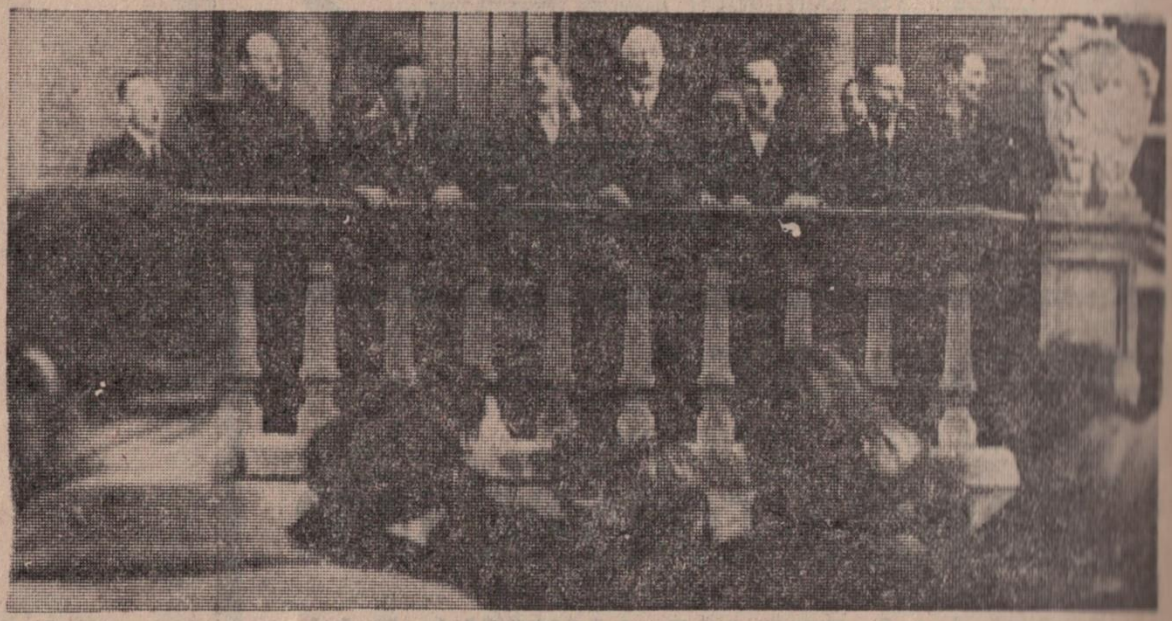

● Bredanaars stromen voor het Bredase stadhuis om samen met burgemeester Van Slobbe het Wilhelmus te zingen. Een spontaan gebeuren op de dag van de bevrijding.

● Mieszkancy Bredy skupiaja sie przed Magistratem, azeby razem z Burmistrzem van Slobbe zaspiewac hymn narodowy.

(Dagblad De Stem 12-11-1945)

Uit de memoires van generaal Stanislaw Maczek

Terwijl stad feesten sneuvelden nog Polen

Winter in Breda: Polen ,, in de watten"

De feestroes waarin de bev bewoners van de Baronie verk den werd vaak nog verhoogd het optreden van Poolse tron ters en tamboers.

De eerste Poolse pantservisie zou in Breda overwinteren. Breda, het vriendelijke stadje van Noord-Brabant, de provincie welke meer overeenkomst vertoont met het gemoedelijke Vlaanderen dan met het serieus en nuchter geaarde deel van Noord- Nederland. Breda, de middeleeuwse stad-de stad der rijke kooplieden en moedige soldaten. Deze beide karakteristieke eigenschappen onderstrepen nog heden ten dagen het handels industriële ,,prosperity" van de stad, alsmede de K.M.A., welke hier is gevestigd. Breda met een rijke cultuurgeschiedenis, een vesting door singels omringd, dikwijls belegerd n.l. in de jaren 1577,1581,1590,1625,1637,1793 en 1813.

Ereburgerschap van generaal

Tijdens een van de belegeringen heeft aan de Spaanse zijde een Poolse koning deelgenomen-toen nog prins Wladyslaw-die zich indertijd de kunst van het belegeren en veroveren van steden eigen trachten te maken. Dit historisch feit werd tijdens een banket ter ere onzer divisie door burgemeester van Slobbe gememoreerd, in de volgende bewoordingen: ,, vele maanden heeft u prins-later koning-bij de Spanjaarden getracht zich de kunst in het belegeren en veroveren van steden eigen te maken, welke les blijkbaar niet voor niets is geweest, gezien het feit dat nu 300 jaar later u Poolse pantserdivisie reeds bij de eerste poging onze stad heeft weten te bevrijden haar tevens voor algehele vernietiging behoedend". Het feit dat Breda tijdens de oorlogshandelingen vrijwel geen slachtoffers heeft gehad en de stad gespaard is gebleven manifesteert zich in diepe dankbaarheid jegens de Poolse bevrijders, hetgeen elk jaar, vooral tijdens de bevrijding herdenking tot uiting komt.

Vreugderoes

Vanaf de eerste dag, gaf de bevolking er zich rekenschap van hoe de stad er uit gezien zou hebben, als niet de Poolse pantserdivisie, maar de geallieerde hoofdmarkt met haar machtige vuurkracht om Breda zou hebben gestreden. Er waren reeds teveel ruïnes, van vroeger bloeiende Nederlandse steden. De dankbaarheid van de Bredase bevolking was er ook niet van voorbijgaande aard. Veel Poolse soldaten maakte hier goede vrienden en vele vonden hier huis en nieuwe familie. Met een vreugdeloos manifesteert zich de dankbaarheid bij de stedelijke bevolking. Later verschijnt in vrijwel alle vensters en etalages de Poolse zin,, Wij danken u, Polen". De Nederlandse gastvrijheid overtreft zo mogelijk onze oud- Poolse gastvrijheid en de beste kwartieren zijn voor de Poolse soldaten bestemd.

Ondanks het voortdurende komen en gaan van Britse en Canadese administratieve afdelingen en ondanks het feit dat ons hoofdkwartier tijdens het ,,Rundsted-offensief" tijdelijk meer naar het oosten verhuisde, is de stad ons toch trouw gebleven. Er zijn zelfs geen gevallen te melden, dat de Britse of Canadese kwartier meesters getracht zouden hebben ons van de betere kwartieren te verdringen, ofschoon zij zich daarvoor langere tijd hebben genesteld.

Ereburgerschap

Met nog vers in het geheugen tot welke verwikkelingen en incidenten ja zelfs formele oorlogen het kon leiden als twee verschillende Poolse afdelingen in dezelfde stad hun kwartieren hadden ingenomen, onderstreep ik gaarne de vergevorderde voorkomendheid, met zowel de Canadese als Britse afdelingen ons Polen hebben bejegend. Vanzelfsprekend, het zijn maar mensen, zowel hier als daar en er zijn gevallen bekend, dat in de hete atmosfeer van een of ander café onregelmatigheden zijn voorgekomen, maar nooit heeft een andere formatie, hierin een rol gespeeld; en zeker nooit waren de incidenten van dergelijke aard, dat zij niet op lager niveau konden worden opgelost. Bij het vieren van ons onafhankelijk feest op 11 november, waaraan Hollandse eregasten en het Canadese leger hebben deelgenomen, werd mijn het ereburgerschap van de stad Breda aangeboden, zowel persoonlijk als voor de gehele divisie. Als stoffelijke blijk werd mijn overhandigd een plaquette in brons met het wapen van de stad Breda en inscriptie, met de mededeling dat deze door een zilveren vervangen zou worden, wat een jaar later bij de eerste bevrijding herdenking inderdaad geschiedde.

Rivierwake

,, Artillerie staat, de leiding der bevoorradingstroepen en andere administratieve afdelingen, hebben zich in de stad ingekwartierd, terwijl de fronttroepen de wacht aan de Maas hebben betrokken, aan een eerst 18 later 15 km, breed front. De breedte van rivier, het tijdelijk passieve gedrag van de Duitsers en nog andere omstandigheden, niet ons doel, met maar een deel van onze krachten de Maas te verdedigen, of liever gezegd de waakzaamheid aan de Maas, hierdoor waren wij ook in staat onze

gelederen aan te vullen en een intensieve scholing te ondergaan. Onze divisie heeft Breda en de Maas n.l. met de laatste krachten van mens en machine bereikt. Onze pantersquadrons konden nog maar met moeite het niveau van drie pelotons, in plaats van de volledige bezetting van vijf; bij de infanterie en Dragonders was is het aantal teruggevallen tot 50% van de normale sterkte. Reden hiervan waren niet alleen de verliezen tijdens gevechtshandelingen maar ook het groeiende aantal zieken, toen de klimatologische omstandigheden verergerde. Ons oorlogsmateriaal vergde ook gedeeltelijke aanvulling en reparaties. De meeste aanvulling behoefde de afdelingen der infanterie en Dragoners gedeeltelijk waren deze tekorten aan het front gedekt met vrijwillige Polen uit Frankrijk en België en Poolse krijgsgevangenen uit het Duitse leger ze konden het tekort aan specialisten niet geheel compenseren.

Tekorten

Dit geldt echter niet voor ons alleen. Het gehele invasie leger der geallieerde leed hieronder en het meest nog wel het Canadese leger. De oorzaken van deze crisis waren echter verschillend. Bij de geallieerde vloeide ze voort uit foutieve prognoses, dat bij een moderne, snelle en mobiele oorlogvoering de grootste verliezen geleden zouden worden door de pantsereenheden. En inderdaad waren daar de verliezen het grootst, echter voornamelijk betreffende zwaar materieel, te weten vernietigde of beschadigde tanks, pantser auto's of gemotoriseerde anti tankkanonnen. Het is echter wel gebleken dat ongeveer op vijf vernietigende tanks één bemanning verloren ging van de vijf man. Door deze ontwikkeling is vergeleken bij de infanterie tekorten, hier een relatief overschot van geschoolde tank specialisten ontstaan. Waardoor zij gedwongen waren het onredelijke besluiten te nemen, deze dure specialisten tijdelijk bij de infanterie in te delen. Onnodig te zeggen dat een dergelijke maatregel een op het moreel van enkele waardevolle specialist zoals b.v. een tankspecialist, parachutist enzovoort, geen goede uitwerking kan hebben. Wegens tekort aan geschoolde tankspecialisten, welke voor ons werden geschoold door de 16e pantserbrigade in Schotland (helaas in de kleine getale) kon dit bij ons niet voorkomen. Tekorten bij de infanterie werden dus gedekt met wat in Schotland ter beschikking was uit Poolse gevangenen uit het Duitse leger. De tekorten bij de anti tank en pantser regimenten, met door de 16e pantserbrigade geschoolde soldaten, waarvan men aannam dat zij goed tot omscholing leende.

Deze omstandigheden hebben de behoefte doen ontstaan, tot oprichting van scholing is centra in Breda en omgeving, ten behoeve van pantser motorische scholing en diverse infanterist die ze specialiteiten.

Profiterend van de barre wintermaanden, welke ons toelieten de gevechtshandelingen tot het houden van toezicht te beperken, zijn wij dan ook in ons doel ten aanzien van de omscholing. Volledig geslaagd.

HET GEMEENTEBESTUUR VAN BREDA,

Overwegende, dat de stad Breda op Zondag 29 October 1944 door de Geallieerde Expeditie Troepen is bevrijd van het zware juk der Duitsche bezetting, hetwelk gedurende bijna 4½ jaar op haar heeft gerust;

Overwegende, dat deze bevrijding meer speciaal het werk is geweest van de 1e Poolsche Pantser-Divisie onder het bevel van Generaal-Majoor Stanislaw Maczek;

Overwegende, dat bedoelde divisie door deze haar van krijgshaftigheid en moed getuigende daad de onuitwischbare dank heeft verdiend van de bewoners van de stad Breda;

BESLUIT:

Aan de 1e Poolsche Pantser-Divisie van de Geallieerde Expeditie Troepen aan te bieden de eerepenning in zilver van de gemeente Breda en haar in te schrijven in het eereboek van de stad en daarmede het eere-burgerschap van de stad.

Aldus gedaan te Breda, den 30sten October 1944.

De Burgemeester van Breda,
w.g. B. W. T. VAN SLOBBE

De Secretaris,
w.g. PH. I. E. VAN WOENSEL

(Dagblad De Stem 01-11-1979)

Witamy naszych oswobodzieli / Welkom aan onze bevrijders!

(Bij de bevrijding van Breda in oktober 1944 tekende Charles Boost deze prent. Polen houden opruiming in Breda.)

Welkom aan onze bevrijders!
De jongere generatie herinnert zich de bevrijding van Breda en van de andere Babantse gemeenten niet of nauwelijks. Toch ook namens de jongere generatie danken wij de leden van de eerste Poolse pantserdivisie en alle anderen die 35 jaar geleden door hun strijd tegen het fascisme onze vrijheid mogelijk maakte. Wij verwelkomen ook de 80 Poolse oud-strijders, die gisteravond uit Polen in Breda zijn gearriveerd en wij danken hen in het bijzonder voor wat zijn voor onze stad en andere gemeenten hebben gedaan.

Nitamy Naszych oswabodzieli
Chocias miodza geheracja nie przeywala oswobodzenia Bredy i jej okolie, to jednak witamy rownies w imieniu mlodej generaccji, zolnierzy pierwszej Polskiej Dywizji Pancernej, ktorzy 80 lat temu oswoboldzili nas z pod jarzma faszyzmu i zwroraj nam wolnosc. Serdecznie wetamy tych 80-ciu Poslich bylych zolnierzy, ktorzy wczoraj z Polski przyjechali do Bredy, i jeszcze raz, skladamy wyrazy podzekowania za Wasze bochaterskie czyny dia naszego miasta.

Met Wladyslaw Cuber praten over wat anders

Zo gaat dat niet toe in ieders leven. In het leven van de Polen echter gebeurden dingen die in een spannende of dramatische film thuis horen. De mannen die het hebben overleefd, vertellen er over alsof zij spreken over alledaagse dingen, over het naar de markt gaan, sigaren kopen, een wodka drinken of over geen wodka drinken, omdat zij dat vroeger,in het meest bewogen deel van hun leven, misschien al in royale mate hebben gedaan. Hun leven ziet er uit als een dubbelboek. Om het andere verhaal te kunnen lezen, moeten je dat boek omdraaien en opnieuw beginnen.

Ik luister naar Wladyslaw Antoni Cuber. Hij is nu 61 jaar en op zondag zes maart viert zijn folkloristische dansgroep „Mazur" het twintig jarig bestaan. De groep bepaalt een andere, belangrijke periode in zijn leven. Wie met hem in contact komt bespeurt dat. Hij kan nauwelijks over iets anders praten dan over zijn dansgroep.

Thomas

De folkloristische dansgroep Mazur", bekent hij eerlijk, „is wel eens groter geweest. Bestaat uit nauwelijks vijftien man, daar zijn slechts vijf jongens en meisjes van Poolse afkomst bij. We zouden wel wat meer jongelui kunnen gebruiken", zegt Wladyslaw Cuber, „kleding hebben we genoeg. Er hangen wel honderd costuums in de kast. Kennis van de Poolse taal is ook niet nodig". De heer Cuber brengt de leden wel bij dat „Towarszus noj" niet wil zeggen „Thomas is zo moei". Wie het de meisjes hoort zingen, zou overigens zweren bij de moeheid van Thomas, maar het betekent gewoon „mijn kameraad".

Ontsnapt

Duitsers

Kwam U wel eens in aanraking met Duitsers? Vreemde vraag aan een man die oorlog met hen voerde. Ik vraag ook of hij Duitsers haat. Zijn „ja" komt er wel uit, maar het kost hem toch moeite. Polen zijn grootmoedig, wraakgevoelens koesteren ze niet. „Ik heb Duitsers wel eens bewaakt. Dan vroegen ze mij om een cigaret".„Gaf U die"? „Ja, die gaf ik. Hij is ook een mens, dacht ik. Ik heb ook wel eens naar een cigaret gesnakt. Een paar haaltjes...". „Ja, in het begin wilde ik graag terug. Ik heb wel eens gedacht: Misschien komen er betere tijden". Die zijn er voor Wladyslaw kennelijk niet gekomen. „Hoe zeg je dat"? vraagt hij, „ik heb mij neer bij gelegd". Ik zet enkele woordjes op hun Hollandse plek en hij lacht mij toe, alsof zijn das weer goed zit. Hij trouwde met een Schiedams meisje, dat in Breda woonde, kreeg drie zonen, die Edward, Henric en Roman heten en die alle drie in Mazur hebben gedanst. Of hij zelf vernederlandst is? „Ja", lacht hij „ik heb alle kwaaie eigenschappen van de Nederlander overgenomen". „Zoals"?. „Kankeren bijvoorbeeld". Hij geeft enkele voorbeelden „De directie deugt niet", „het is toch geen stoel om op te zitten" en „de tijden deugen ook al niet". Noemt openhartigheid, zuinigheid en gastvrijheid drie goede Hollandse eigenschappen.

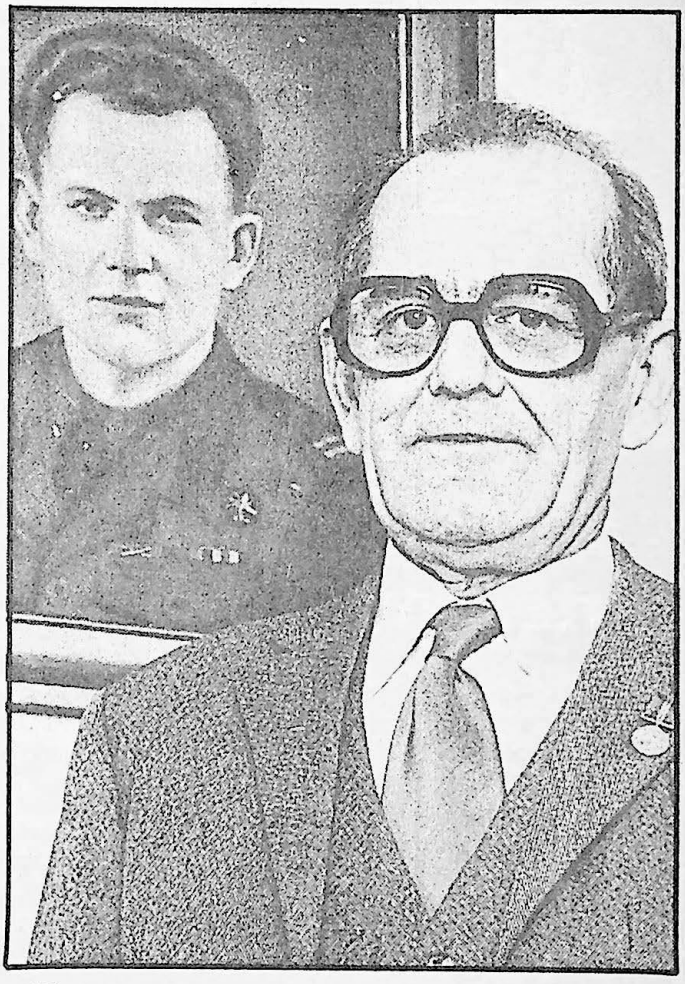

• *Wladyslaw Cuber...Mazur, een belangrijk deel van zijn leven...* – FOTO ARCHIEF DE STEM

Toch dansen

Polonia is inmiddels opgeheven; Mazur telt nog slechts vijftien man. Hoelang bestaan de zichtbare tekenen van Pools leven in de Bredase samenleving nog?. Wladyslaw Cuber is daar niet zo optimistisch over. „Het is moeilijk om de Poolse jeugd enthousiast te krijgen en ik denk, dat als alle Polen zijn gestorven, er weinig meer van de Poolse cultuur over zal blijven".

Een somber verhaal eigenlijk bij een twintigjarig bestaansfeest. Wladyslaw Cuber kreeg voor zijn grote verdiensten voor het behoud van de Poolse cultuur in de Bredase samenleving de legpenning „Breda-Oranjestad". Poolse familieleden noemen hem „een grote Piet". „En ik ben maar een meter zeventig" zegt hij lachend. U ziet het, een gesprek met de heer Cuber loopt toch onontkoombaar uit op Mazur. Het is een ander en belangrijk stuk van zijn leven. Dat andere leven lijkt begraven in een Pools stukje grond, dat nu Rus-

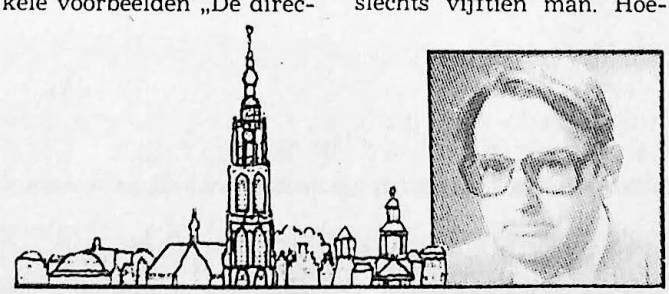

DE STAD IN

MET GERARD VAN HERPEN

Hij was achttien jaar, toen Wladyslaw Cuber wegvluchtte uit het dorp Stanislawow, niet zo heel ver van de Russische grens. In die grensstreek is later zijn moeder door de Duitsers vermoord. „Het was in 1942, of was het nou in 1943?, de Duitsers kregen last van partisanen, haalden een 107-jarige man op en brachten die samen met de buurvrouw van mijn moeder en mijn moeder, die ziek was, naar een huisje en dat huis staken ze in brand. Mijn broer kon onder een regen van kogels nog wegvluchten. Ik hoorde over de dood van mijn moeder pas in 1947.

Twee keer is hij zelf aan de dood ontsnapt. Twee keer speelde zich dat in Breda af. Ik behoorde weliswaar niet tot de vechtende troepen, maar soms bracht je werk, boodschappen overbrengen, telefoonleidingen en verbindingen herstellen je toch tot vrij dicht in de frontlinie.

Bij de Wilhelminabrug ben ik een keer beschoten door Duitsers die mij in de gaten hadden vanuit hun posities aan de Marksingel. De kogels vlogen om mijn oren. Ik dacht dat ik gewond was, voelde zo'n hete streep lucht langs mijn hoofd gaan. Ik mankeerde niets. De tweede keer reed ik door de Parkstraat. Daar hielden Poolse soldaten mij aan. Ik zag nog net op tijd de Duitsers in het Wilhelminapark. Die hadden zich daar ingegraven. Onze soldaten deden niets, zij wachtten op een bevel en de Duitsers zaten daar ook maar. Dat was een heel dwaze situatie. Altijd, wanneer ik door de Parkstraat of over de Wilhelminabrug rij, krijg ik een soort schrikreactie. Poolse kennissen en familieleden laat ik die twee plaatsen altijd zien.

Kijk daar 'ns

Kasteelpoort

„Ten oosten van dit bosch (Mastbos) aan den lincker oever van den Marktstroom is gelegen 't Kasteel Bouvenjen, voorheen aldaar gebouwd en bezeten bij 't oude Geslacht van Bouvenjen 't welcke in de dartiende eeuw reeds zeer vermaart is geweest en in Brabant veele Ridders uytgelevert heeft. Het tegenwoordige slot is getimmert door Heer Jan Baptist Keermans, Eersten Raad van Philip Willem, Prins van Oranjen, vanwien het dees Prins op den agsten van Wijnmaandt 1614 gekogt en naa zyn overlyden, op de volgende Heeren van Breda, die het nog bezitten overgebragt heeft".

Dit schrijft Thomas Ernst van Goor over het kasteel Bouvigne. De naam Boeverijen komt voor het eerst voor in 1425. Het is niet helemaal exact aan te geven in welk jaar het kasteel gebouwd is. De eerste vermelding van het kasteel dateert uit 1554, in welk jaar Jacob van Brecht het kasteel in zijn testament vermeldt. Het kasteel Bouvigne, dat in 1637 nog dienst deed als hoofdkwartier van de staf van prins Frederik Hendrik bij de belegering van Breda, is in 1930 bedreigd geweest. De gemeente Breda voorkwam dat, door voor een ton het kasteeltje te kopen. Het is van 1930 tot 1971 verhuurd geweest aan de Pius X-stichting en in 1971 is het kasteel voor f 1.4. miljoen aan het waterschap West-Brabant verkocht.

De poort is rijkelijk versierd met flambouwen en leeuwen. Jammer, dat bij de laatst uitgevoerde restauratie twee buitenlantaarns aan de poort zijn toegevoegd.

• *Kasteelpoort Bouvigne.* – FOTO DE STEM/JOHAN VAN GURP

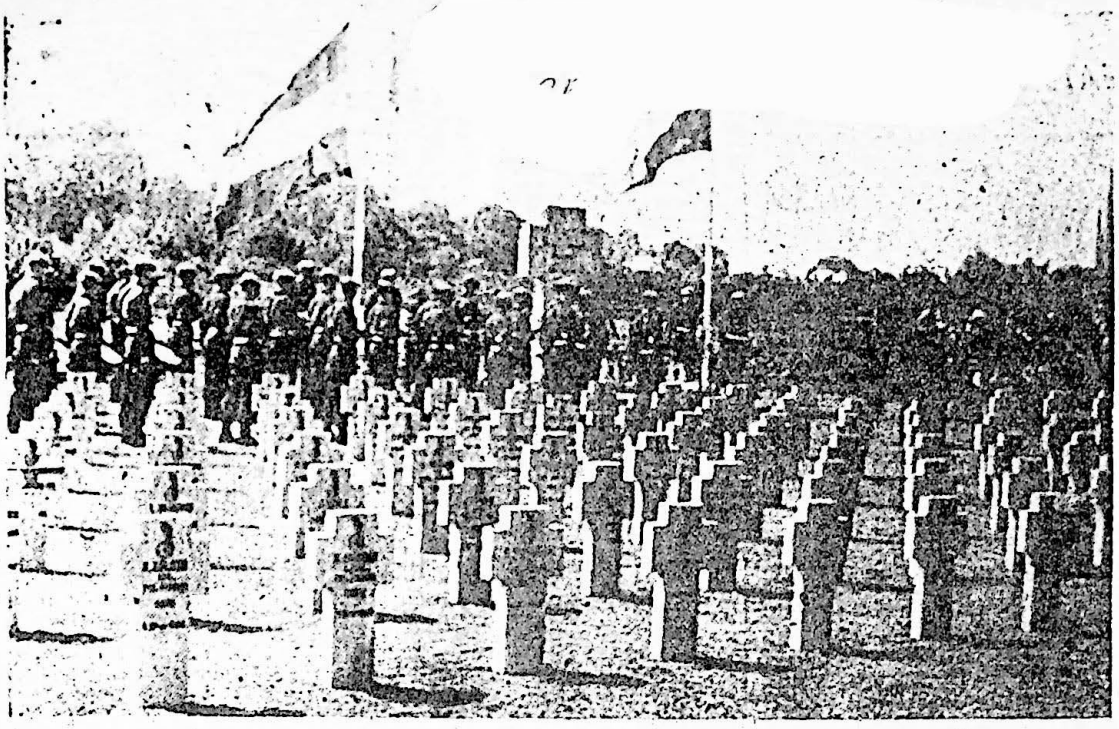

● Het ereveld der Poolse gevallenen tijdens de plechtigheid van gisteren.

Nationaal ereveld voor Poolse gevallenen in Breda

Bewijs van de verbondenheid met Poolse volk

Burgemeester mr. dr. R. M. A. A. Geuljans van Breda heeft woensdagmorgen het nationale ereveld voor Poolse gevallenen aan de Ettensebaan — achter de protestantse begraafplaats Zuylen — officieel geopend. Staande voor het grote gedenkkruis, waarop de spreuk „Voor uw en onze vrijheid" in het Pools is opgetekend, releveerde mr. Geuljans de krijgsverrichtingen van de Poolse militairen, die in een heldhaftige strijd Breda bevrijdden. De daarbij gesneuvelde militairen, maar ook de in overige delen van Nederland gevallen Polen, wilde men bijeen brengen op een Poolse ereveld.

Burgemeester Geuljans verklaarde er van overtuigd te zijn, dat de verbondenheid met het Poolse volk door de instelling van deze begraafplaats nu des te groter is. In zijn toespraak uitte spreker zijn grote waardering en de dankbaarheid van de Bredase bevolking voor de activiteiten van de Poolse soldaten. De burgemeester noemde de dagen van voor en na de bevrijding „een gemeenschappelijk beleefd epos van heldenmoed en strijd".

De toespraak van burgemeester Geuljans werd vooraf gegaan door koraalmuziek van het trompetterkorps der artillerie. Daarna sprak de heer P. W. de Hertogh, directeur van de r.k. Oorlogsgravenstichting te Den Haag, die de beweegredenen van de stichting noemde om het ereveld in Breda te laten aanleggen. De heer De Hertogh deelde mede, dat in Nederland circa zeshonderd Poolse militairen zijn gevallen. Laten wij het gebrachte offer gedenken en hun graven eren, zo zei hij.

SAAMHORIGHEID

De Poolse ambassadeur in Nederland, dr. J. Bolicka, verklaarde dat de aanleg van dit ereveld getuigt van een levend besef van saamhorigheid met het Poolse volk bij de Bredase bevolking.

Daarna werden drie kransen gelegd: n.l. van het gemeentebestuur, van de r.k. Oorlogsgravenstichting en de Territoriaal Bevelhebber Zuid.

De plechtigheid werd bijgewoond door brigade-generaal P. G. A. Coopmans, territoriaal bevelhebber zuid, luitenant kolonel A. C. Gelderman, garnizoenscommandant van Breda, ir. G. M. Elich, directeur van openbare werken alsmede enkele wethouders.

Op het keurig aangelegde ereveld liggen honderdeenenvijftig gevallenen. Militairen van landmacht zowel als luchtmacht, want de Polen hadden tijdens de oorlog eigen afdelingen en groepen in de geallieerde legers: de zogenaamde Polish Forces. Het staat ook op de kruisen vermeld. Men is er overigens niet in geslaagd alle in Nederland gesneuvelde Poolse militairen in Breda te herbegraven. In Zeeuws Vlaanderen en enkele Brabantse gemeenten was men niet voor een centraal nationaal ereveld geporteerd, omdat de graven door de bevolking zijn geadopteerd en regelmatig worden onderhouden.

(Dagblad De Stem 24-07-1963)

Niet alle graven overgebracht

Nationaal Pools Ereveld te breda heden open

(van onze onze verslaggever)

Burgemeester R.Geuljans Van Breda zal heden, woensdagmorgen, tijdens een sobere plechtigheid het nationale ereveld voor Poolse gevallenen te Breda openen. Het ereveld, bestaande uit 151 graven, ligt in de Baroniestraat aan de Ettensebaan, achter de rooms R.K. begraafplaats ,,Zuylen,,.

Het ereveld is verwezenlijkt door de R.K. oorlogsgravenstichting te Den Haag. Directeur F.w.de Hertogh van deze stichting deelde ons dinsdagavond mee, dat op dit ereveld zijn bijeengebracht de voorheen over heel het land verspreidde enkelgraven van Poolse gevallenen militairen de Poolse graven, waarvoor eerder een speciaal deel van de R.K. begraafplaats ,,Zuylen,, was gereserveerd. De oorloggravenstichting die, zoals bekend, alle Poolse graven in Nederland op het nationale ereveld te Breda wilde concentreren, heeft begrip getoond voor de emoties die o.m in Zeeuws-Vlaanderen en enkele Brabantse gemeenten zijn ten toon gespreid. De wens daar was de bestaande Poolse graven onaangeroerd te laten, omdat verscilllende daarvan door de bevolking zijn geadopteerd en regelmatig worden verzorgd.

De stichting heeft alles in het werk gesteld om de bezwaren tegen het overbrengen van graven naar het ereveld ongedaan te maken, maar stuite daarbij op zoveel weerstand, dat zij dit streven heeft opgegeven. In Breda heeft burgemeester Geuljans destijd een bestuurlijke beslissing moeten nemen met het wetboek in de hand om althans de bestaande graven van ,,Zuylen,, naar het ereveld te krijgen. Poolse gevalllenen die in Breda op het R.K. kerkhof ,,St. Laurentius,, rusten, zijn niet naar het ereveld overgebracht. Met name de pastoor uit die parochie heeft zich heftig tegen overbrenging verzet.

Ontmoetingen bij een glas wodka

Bij zo'n feestelijke bijeenkomst van oud-strijders vinden uiteraard ontroerende ontmoetingen plaats. *Henryk Recko* uit Lelystad en *Eddy Eljasinski* uit Venlo hadden elkaar al dertig jaar niet gezien.

Bij de Poolse pantserdivisie hadden ze elkaar altijd Juzu genoemd, aannemend dat dat hun voornamen waren.

Nu kwamen ze erachter, dat ze geen van beiden zo heten en vielen elkaar in de armen en dronken daarna een flink glas wodka.

Henryk trouwde met een Nederlandse, *Steffie,* die Slavische talen studeerde en nu uitstekend Pools spreekt. Eddy bleef vrijgezel.

Over ieder van de aanwezigen valt een oorlogsroman te schrijven. Geen opgewekt verhaal, want de geallieerden speelden niet zo'n fraaie rol tegenover de bijna 300.000 Poolse soldaten, die aan hun zijde meevochten en aan wie nooit werd verteld, dat hun eigen land blijvend door de Sovjets „bevrijd" zou worden.

• *Na dertig jaar dronken de oud-strijdmakkers Eddy Eljasinski (links) en Henryk Recko weer samen een glas Wodka Wyborowa.*

Kapitein *Anthony Kordus* is bijvoorbeeld een der laatsten, die tot officier werd beëdigd aan de Poolse kadettenschool van Modlin bij Warschau. Toen brak de oorlog uit. „En ik trok te paard ten strijde". Nadat het hopeloze gevecht tegen de Duitsers was gestreden, vluchtte Kordus met zijn eenheid naar Roemenië.

Naar dat land vluchtten ook de Poolse president en de Poolse premier. Kordus kwam in een interneringskamp voor officieren. Toen het kamp werd verplaatst, verstopte hij zich in de kelder. Via vrienden in Boekarest kwam hij in Joegoslavië terecht. Hij kreeg een visum voor een neutraal land, dat was Brazilië. Daar kwam hij met Poolse kameraden terecht.

Via Trinidad wist hij tenslotte naar Londen te komen om daar in dienst te treden van de Poolse pantserdivisie van de legendarische ***generaal S. Maczek.*** Hij hielp bij de bevrijding van Gent en vond daar ook zijn echtgenote. Kordus is nu secretaris voor de Benelux van de vereniging van de Pantserdivisie.

Veel van de Poolse officieren en soldaten trouwden Nederlandse meisjes. „Ik heb mijn vrouw bevrijd", zegt oudstrijder *Franek Lyskawa* uit Breda. Zijn vrouw Maria kreeg een mooie kersenbonbon van hem bij de koffie. „In de oorlog wilde ik nog geen reep chocola van hem aannemen, omdat ik niet de naam wilde hebben van de bevrijders te profiteren. Ze hadden nu eenmaal veel begerenswaardigs voor ons. Franek was gehuisvest bij vrienden van mijn moeder. Mijn moeder wilde zelf geen Pool in huis nemen, omdat je maar nooit wist wat evan zou komen..."

(Dagblad De Stem 31-10-1994)

Breda onthaald bevrijders massaal

Ontroering op de Grote Markt

(Van onze verslaggever Peter Schouten)

Breda- Vijftig Jaar na dato. Breda wordt weer bevrijd door de Polen van Maczek's eerste Poolse pantserdivisie. De intocht is triomfantelijk en ovationeel. Overal langs de route, die door de wuivende oud-strijders in de oude legervoertuigen wordt gevolgd, hangen enthousiaste Bredanaars uit de ramen. Ze vlaggen met rood wit. En praktisch achter elke raam hangt het affiche: 'Dziekujemy wam Polacy'.

Op de Grote Markt is het een heksenketel. Ondanks het druilerige weer staan er achter de dranghekken duizenden paraplu's. Half Breda is uitgelopen. De inwoners van de Baroniestad laten zich van hun beste kant zien. De 300 oud-strijders en stoottroepers, afkomstig uit alle uithoeken van de wereld, moeten vooral weten dat jong en oud Breda na al die jaren nog steeds dankbaar zijn voor de vrijheid die een halve eeuw terug zo zwaar bevochten is.

Hoogtepunten? Ze zijn er bij de vleet. 's Morgens al in gebouw Justines is van Nassau, waar burgemeester drs E.Nijpels de oud-strijders toespreekt alvorens hij hen de speciale door de Oosterhoutse kunstenaar Piet Hohmans ontworpen, herinneringsmedaille is opgespeld. Nijpels heeft daar meteen de Poolse lachers op zijn hand. ,, Wij hebben in de afgelopen vijftig jaar veel van uw geleerd. Wij hebben bijvoorbeeld geleerd om te drinken. Veel meer dan goed is voor een jongen burgemeester!''. Een ander hoogtepunt is de uitzinnige tocht van de oud-strijders door de Bredase binnenstad, gezeten in (een gouden vondst) de oude legervoertuigen van ''Keep them rolling''. De klok heeft dan gewoon een halve eeuw stilgestaan.

Ontroerend
Maar het absolute hoogtepunt van de herdenking is toch de ontmoeting tussen de 300 op de hoofdtribune gezeten bevrijders en een kleine 1000 Bredase schoolkinderen, die zich de kelen schor schreeuwen. Aandoenlijk, ontroerend is het moment waarop die kinderen begeleid door de fanfare St. Fidelis de beide volksliederen zingen. Tranen met tuiten, Poolse en Bredase tranen vloeien in overvloed. Totdat de kinderen de vrolijkheid weer terugbrengen met een luidkeels gezongen ''Paarse heide''. De Poolse gasten voelen zich overduidelijk zeer vereerd als daarna de Koninklijke Militaire Kapel voor de muzikale begeleiding zorgt van een ere defilé door het cadettenbataljon van de KMA. Dat door het zware weer het lucht defilé met oude vliegtuigen daarna wordt gedecimeerd tot een Mitchell bommenwerper en een Dakota en later nog een Spitfire, kan de pret niet meer drukken.

Verbroedering
Breda viert zijn bevrijding. En Breda verbroedert andermaal met de Polen. Op de Grote Markt, in tal van binnen stadse lokale en zaterdag avond in het Turfschip waar het tot in de kleine uurtjes groot feest is. Zondag is er weer ruimte voor bezinning en respect, als op de begraafplaatsen aan de Ettensebaan en in het Ginneken kransen worden gelegd bij de graven van de makkers die 50 jaar geleden met hun bloed en euforie van het afgelopen weekend mogelijk hebben gemaakt.

• *Verkenners helpen enkele Poolse oud-strijders uit een militaire vrachtwagen bij de aankomst op de Grote Markt.*

FOTO DE STEM/JOHAN VAN GURP

(*Verkenners helpen enkele Poolse oud-strijders uit een militaire vrachtwagen bij de aankomstop de Grote Markt.)*

(Foto Dagblad De Stem/Johan van Gurp)

(Dagblad De Stem dinsdag 30 oktober 1979)

Jeugd bedankt Polen

Onvergeetelijke hulde voor de Bevrijders

(Van een onzer verslaggevers)

De Poolse bevrijders op het erepodium voor het Bredase gemeentehuis

(De Poolse bevrijders op het erepodium voor het Bredase gemeentehuis.)

Breda-Bredase schoolkinderen zwaaiend met Poolse vlaggetjes en witte rode mutsjes hebben gistermiddag op de Bredase grote markt de 80 Poolse oud-strijders de dag van hun leven bezorgd. Om 3:00 uur precies marcheerden de Polen naar het podium, dat voor het Bredase stadhuis stond opgesteld, en zij werden stormachtig toegejuicht door de Bredase jeugd, die in haar enthousiasme toen al het Poolse volkslied ten gehore bracht. Dat was dwars tegen ieders protocol in, maar spontaan was het wel.

Poolse gasten die deze grandioze ontvangst meemaakte, zoals de Poolse ambassadeur A. Bartoszek en zijn vrouw waren diep onder de indruk van de wijze waarop de Bredanaars deze middag hun bevrijders zijn tegemoet getreden. Na de feestelijke aubade onmisbaar ondersteund door de Bredase politiekapel, vond in de receptiezaal van het stadhuis een ontvangst plaats waar gastheer burgemeester Merckx zijn Poolse gasten trakteren op Poolse wodka en Poolse worst. ,,Wat is het fijn om bevrijd te zijn en wat is het fijn om de bevrijding zo te mogen vieren'', riep burgemeester Merckx zijn jeugdig gehoor toe.

Die zingende meute, die onder leiding van hun onderwijzers al wekenlang het Poolse en Bredase volkslied hebben ingestudeerd, heeft door hun spontaan optreden voor altijd de harten van de Polen veroverd. Een ander hoogtepunt gistermiddag was de mededeling dat een telegram namens de gemeente en bevrijders zou worden gezonden naar de commandant van de Eerste Poolse pantserdivisie generaal Stanislaw Maczek. Een langdurig applaus

ondersteunde dat initiatief tijdens een speciale raadsvergadering waarin er bovendien mededeling van werd gedaan, dat aan alle Polen een afschrift op naam zou worden uitgewerkt van het besluit van het toenmalige college van B en W om alle leden van de Eerste Poolse pantserdivisie te benoemen tot ereburger van de stad Breda. Een in statief dat bij alle dankbare ervaringen die de Polen in deze dagen al opdoen, opnieuw moeilijk te verwerken reacties opriep.

(Dagblad De Stem 27-10-1997)

Opvolgers in het spoor van generaal Maczek

(Van onze verslaggever)

Breda/Oosterhout- ,, Wanneer Breda weer eens bezet wordt, dan rekenen wij op de 11e Poolse pantserbrigade." Met die harde, maar tegelijk vrolijke kwinkslag maakte de Bredase burgemeester C. Rutten gistermiddag een einde aan de officiële ontvangst van de grote Poolse militaire delegatie in de trouwzaal van het Bredase stadhuis.

De ontvangst was onderdeel van een Battlefield Tour van de 11e Poolse pantserbrigade, de jonge militaire maakte de afgelopen drie dagen een trip langst de dorpen en steden die 53 jaar geleden zijn bevrijd van de Duitse bezetting door de eerste Poolse pantserdivisie. De brigade houdt de traditie van de divisie in ere en draagt ook de huzarenveer die zo onlosmakelijk verbonden is met de mannen van generaal Maczek. Burgemeester Rutten was gistermiddag niet alleen vrolijk tegen de Polen. In alle ernst benadrukte Rutte de dank die de Bredanaars verschuldigd zijn aan hun Poolse bevrijders. ,,In dat opzicht is de jaarlijkse herdenking op het ereveld een goede zaak. We moeten de doden blijven gedenken.

Ze betaalden met hun kostbaarste bezit." Het was gisteren precies 53 jaar geleden dat de Polen Breda binnentrokken. Het bezoek van de Polen aan het Bredase stadhuis zou ongemerkt voorbijgegaan als de militairen hun eigen kapel hadden meegebracht. Die speelde nu een aantal vrolijke marsen op de markt, op die manier voorbijganger vermakend en attenderend op het buitenlandse bezoek. Gistermorgen vormde de Poolse militairen en muzikanten een belangrijk deel van het decorum bij de opening van het generaal Maczek museum in een van de gebouwen van de trip van Zoudtlandtkazerne in Breda. Foto's, uniformen documenten en heel veel ander historisch materiaal geven een goed inzicht in de Poolse opmars vanuit Normandië aan het einde van de Tweede Wereldoorlog.

De bevelhebber van de landkrachten, luitenant generaal M.Schouten verrichte de opening, in aanwezigheid van onder meer de Poolse ambassadeur Stanislaw Komorowski en dhr. Andrew Maczek (zoon van). KMA Gouverneur Vogelpoel, de ''bevrijde'' burgemeesters van Breda, Gilze Rijen, Oosterhout en Baarle Nassau en tal van Poolse oud-strijders. In zijn toespraak ging Schouten onder meer in op de sterk verbeterde verhoudingen tussen het Nederlandse en Poolse leger na het wegvallen van het ijzeren gordijn. Eerder dit jaar oefende Nederlandse militairen bijvoorbeeld in Polen. Een paar maande geleden ontving Schouten zijn evenknie Zalewski.

Na de officiële opening van het museum regende het weer onderscheidingen en geschenken, want daar zijn de Polen niet flauw in. Zoals ook ze hun hand niet voor omdraaien om het Pools en Nederlandse volkslied alsmede de generaal Maczek mars om het uur te laten weerklinken. In de onderscheidingsbui deelde de Bredase burgemeester Rutten en ook hier had hij een kwikslag achter de hand:,, Ik denk dat ik deze maar wel aan moet nemen." Daarmee verwijzend naar twee legpenningen die het Bredase stadsbestuur recent terugsturen naar het Poolse Gdansk omdat er aan dat eremetaal antisemitische smetten kleven. De bevrijder van Breda en hun opvolgers brachten gisteren op het middaguur uur ook nog een kort bezoek aan Oosterhout. Op het stadhuis werden zij ontvangen door burgemeester W. Ligtvoet. Hij wees de jonge Poolse soldaten op het feit dat heel wat van hun landgenoten na de oorlog in Oosterhout zijn blijven hangen en zich er wel voelen. Vanzelfsprekend memoreerde de Oosterhouts burgemeester de Polen die het leven lieten bij de bevrijding van met name de kerkdorpen Den Hout en Oostereind. De Polen namen ook nog een kijkje bij de het bevrijding 's monument in het stadspark. De Battlefield tour werd gistermiddag afgesloten op het Poolse ereveld aan de Ettensebaan in Breda dit keer met een niet

vertaalde en dus voor Nederlanders absoluut niet te begrijpen toespraak. Kransleggingen en opnieuw de nationale hymnes en de Maczek Mars. Geen van de Poolse militairen niet de gelegenheid onbenut om zich stram in de houding te laten fotograferen dan wel te laten video'ën bij het graf van hun lichtend voorbeeld generaal Stanislaw Maczek.

Opvolgers in het spoor van generaal Maczek

(Poolse militairen van de Elfde Poolse Pantserbrigade op de Poolse erebegraafplaats met op de voorgrond het graf van generaal Maczek)

• De bezoekers bekijken de collectie van het Maczekmuseum. Vlnr dr. A. Maczek, burgemeester Rutten en de Poolse ambassadeur Komorowski.

(De bezoekers bekijken de collectie van het Maczekmuseum. V.l.n.r.: Dr.A.Maczek, burgemeester Rutten en de Poolse ambassadeur Komorowski.)

(Dagblad De Stem 30-10-1994)

Speciale aandacht voor Poolse atleten in de Singelloop

Oudstrijder Wieliszek reikt beker uit aan eerste Poolse finishers

Breda-Het bestuur van de Singelloop heeft in verband met de herdenking van ‘’Breda 50 jaar bevrijd’’ de Poolse oud-strijders Alfred Wieliszek uitgenodigd om zowel bij de dames als de heren in beker uitreiken aan de eerste Poolse atleet die de finish passeert.

Freddy zoals hij in Breda bekend staat-Wieliszek (73) heeft veel betekend en betekent nog veel voor de Poolse gemeenschap in Breda en ook ver daarbuiten met name op het gebied van sport. Hij was 30 jaar geleden mede oprichter van het ‘’Poolse Olympisch comité Nederland’’. ‘’Kijk maar, zegt hij wijzend op een speldje op zijn revers goud met echte diamanten, dit jaar gekregen vanwege dertigjarige voorzitterschap. Uiteraard is Wieliszek bestuurslid van de eerste Poolse pantserdivisie kring Breda en als zodanig vertegenwoordigd hij Nederland in het buitenland. Tevens is hij nog steeds actief in de vereniging ‘’Kaszub’’, een sport en ontspanningsvereniging voor kinderen van Poolse oud-strijders.

Bloedbataljon

Als lid van het ‘’Comité 29 oktober 1944’’ is hij momenteel zo druk als een klein baasje, als vraagbaak met betrekking tot de organisatie van allerlei bevrijdingsfeesten. ‘’Echt, de telefoon gaat de hele dag door’’, zucht hij tijdens de bevrijding van Breda was Wieliszek officier in de eerste Poolse pantserdivisie bekend geworden als het ‘’Bloedbataljon’’. Omdat er zoveel van ons gewond raakte zegt Wieliszek maar ja, ik zeg altijd maar als je aan de top bent als militair of als sporter moet je je tol betalen. Het is hem niet aan te zien maar zelf is hij daar een wandelend voorbeeld van. Als militair werd hij getroffen door granaatscherven in zijn oog en liep hij verwondingen op aan hand en been. Als voetballer ondergingen hij meerdere meniscusoperaties en operaties aan onder andere achillespees voet en grote teen.

Voetbal

De voetbalsport is Wieliszek in het bijzonder aan het hart gebakken. Direct na de bevrijding formeerde hij een elftal uit de eerste Poolse pantserdivisie dat een bevrijding- wedstrijd tegen een negental spelers van NAC aangevuld met twee andere spelers speelden. In 1946 stond hij in een groot voetbaltoernooi in Meppen (Duitsland) waaraan elftallen van alle geallieerde strijdkrachten deelnamen. ‘’In die finale moesten we het tegen Engeland afleggen’’. Na de mobilisatie ging-Wieliszek als eerste buitenlander bij NAC spelen, waar hij drie jaar bleef. Toen niemand in Nederland nog ooit gehoord had van een trainer cursus, volgde Freddy in Engeland een opleiding voetbaltrainer. Met een unieke diploma op zak keerde hij naar Nederland terug waar hij in de regio Breda gedurende 15 jaar heel wat verenigingen trainde. ‘’Maar ik ben alround op sportgebied hoor’’, Als militair heb ik veel gebokst, en daarnaast deed ik aan tafel tennis en hockey.

Ik ben nog steeds met de sport bezig want ik schrijf sport verslagen, onder meer voor biljardwedstrijden. Inderdaad voor de Stem, ja met atletiek heb ik natuurlijk veel te maken vanwege het Poolse Olympisch comité. ‘’Veel Poolse atleten heb ik persoonlijk ontmoet. ‘’Ik ben dan ook benieuwd wie er naar Breda komen’’. ‘’Natuurlijk vind ik het heel leuk om de bekers uitreiken, kan ik die mensen in hun eigen taal aanspreken.. ‘’Maar als het moet kan ik dat in vijf talen hoor’’, zegt de krasse 73-jarige die als Poolse gymnast in de Bredase horeca terechtkwam. Daar aan de Haagdijk overigens genoot hij vele jaren bekendheid vanwege zijn gastvrijheid met name voor zijn Poolse landgenoten.

• *Freddy Wieliszek: „Als je aan de top staat, als militair of in de sport, dan moet je tol betalen."*

(Freddy Wieliszek: ,,Als je aan de top staat, als militair of in de sport dan moet je tol betalen".)

De vrijwording
Breda

Pas veel later vonden de kinderen van de Poolse bevrijder zijn medailles

interview • **Bij het vieren van onze vrijheid gaat het vaak over de rol van Britse, Canadese en Amerikaanse militairen. De rol van de Poolse strijdkrachten blijft vaak onderbelicht.**

Orkun Akinci
Breda

Het verdriet van Roman Koniuszek ligt in de grond van een volkstuintjescomplex in het dorpje Ulvenhout. Trok de Poolse bevrijder van Breda zich hier terug om in stilte te gaan spitten, dan wist je dat hij een moeilijke dag had. Met het therapeutisch groenten kweken, had Koniuszek een manier gevonden om de last van de oorlog met zich mee te dragen. Dat geluk was niet al zijn strijdmakkers gegeven. Koniuszek zag hoe sommigen worstelden en maar geen remedie vonden tegen de geestelijke pijn die de strijd blijvend had veroorzaakt.

Een vrijwillig levenseinde kon dan een uitvlucht zijn. Bij Koniuszek niet. Koniuszek was een blij mens. Een blij mens dat sommige ervaringen nooit heeft kunnen uitspreken, maar toch: een blij mens. Een man ook zonder rancune, naar wie dan ook. Leven is liefhebben, zo vond Koniuszek. Een bijzondere eigenschap voor iemand die zoveel heeft meegemaakt, vindt zijn dochter Liesbeth (70) die nog steeds in Breda woont.

De stad staat deze maand in het teken van de bevrijding, op 29 oktober exact tachtig jaar geleden. Een bevrijding met dank aan de Eerste Poolse Pantserdivisie onder leiding van generaal Stanislaw Maczek. Dat was ook al zo'n goedzak. Er moet ergens een foto zijn waarop de kleine Liesbeth op zijn schoot zit en ze samen liedjes zingen.

De generaal, naar wie in Breda een straat en een museum zijn vernoemd, kwam na de oorlog vaak bij de familie Koniuszek over de vloer. Liesbeth: "Mijn vader en hij kwamen uit hetzelfde gebied. En Maczek was net zo'n zachte man. Daarom konden ze het zo goed met elkaar vinden, denk ik. Tijdens de oorlog gaf Maczek zijn mannen de uitdrukkelijke opdracht om zo min mogelijk slachtoffers te maken. En er mochten geen gebouwen beschadigd raken."

Emotie

Ze weet niet of haar vader dit interview voor *Trouw* wel zo'n goed idee zou hebben gevonden. Roman Koniuszek was niet zo van de verering. Dat de rol van de Polen zo lang onderbelicht bleef in ons land, daar vond hij niet veel van. Pas na jaren en jaren kwamen zijn vier kinderen erachter wat er in de onderste la van zijn nachtkastje lag. Allemaal oorkondes, medailles en andere onderscheidingen. Weggestopt uit het zicht. "Mijn vader was veel trotser op het leven dat hij ná de oorlog in Breda had opgebouwd. Op ons gezin."

In dat leven was maar beperkt plaats voor zijn nare ervaringen. Vroegen Liesbeth of een van haar broers eens naar de oorlog, dan moesten ze het boek van Tom Peeters over de verlossing van de stad maar lezen. Einde gesprek. Eén keer liet hij onverwacht iets los, over hoe Duitsers in Breda voor zijn neus een andere Poolse soldaat doodschoten. In de emotie die volgde, vergat Koniuszek eenmalig de stelregels van zijn generaal en vloog de stad in om willekeurig op Duitsers te schieten. Koniuszek vertelde niet of daarbij doden zijn gevallen. Liesbeth heeft wel een vermoeden.

En toen stond zijn kleinzoon voor zijn neus, voor een opdracht in groep zeven. Interview iemand over de oorlog, had de leerkracht opgedragen. Wat Koniuszek voor zijn vrouw en kinderen verborgen hield, kwam er een kleine vijftig jaar later allemaal uit. Velletjes vol schreef Liesbeths zoon over zijn gesprek met opa de bevrijder. Een eenmalig kijkje in de ziel dat veel inzichten gaf in de ontberingen die de jonge Roman eerst als kind en later als jongvolwassen soldaat had doorgemaakt. Een geschenk, tot op de dag van vandaag.

Kort daarna raakte hij verlamd. Tegen een hartinfarct en meerdere herseninfarcten is geen lijf bestand. Een vol decennium ging Koniuszek nog als een invalide man door het leven. Balancerend op de rand van leven en dood gaf hij zijn dochter nog één glimp van zijn innerlijke gevecht. "Ik hoef straks niet meer bang te zijn, me niet meer te verontschuldigen."

Wodka

Gek genoeg waren de laatste jaren Liesbeths meest intieme met haar vader. "Dan gingen we in het verzorgingshuis ergens in een hoekje zitten en liet ik hem merken hoe bijzonder ik het van hem vond. Dat hij zo vriendelijk en zorgzaam was voor iedereen nadat er zo veel erge dingen moesten zijn gebeurd. En hij liet dan weten zo trots op mij te zijn. We hebben hem uitgestrooid bij het graf van Maczek op het Poolse ereveld hier in de stad. Net als mijn moeder, toen zij vier jaar geleden overleed."

Vond Liesbeth het als kind vervelend om de herkomst van haar naam te moeten uitleggen, tegenwoordig zegt ze uit zichzelf dat haar vader een van de Poolse bevrijders was. Kent de familie vreugde of verdriet, dan komt er altijd een fles wodka aan te pas en worden de emoties in het Pools bezongen. "Dat hoort bij onze cultuur", zegt de ras-Bredase. Ze gaat genieten van de verering die haar vader en de andere Poolse soldaten deze maand ten deel valt. Lang bleven zij onderbelicht, postuum treden ze dan toch in de schijnwerpers. Liesbeth: "Al waren ze kleiner in aantal dan de Britten, Canadezen en Amerikanen, zeker hier in het zuiden hebben de Polen veel goeds gedaan. Misschien komt het door hun bescheidenheid dat ze nooit zo zijn uitgelicht. Ze zijn hier onderdeel van de geschiedenis, maar de meesten liepen nooit met de borst vooruit. Op mij heeft die houding altijd veel indruk gemaakt."

Serie 'De vrijwording'

Van het eerste Limburgse dorp in september 1944 tot het laatste Friese eiland in juni 1945: **tachtig jaar na de bevrijding** reist *Trouw* de geallieerden achterna. De weg naar het einde van de Duitse bezetting verliep met horten en stoten en het was **niet overal** een kwestie van vrolijk sigarettengestrooi. In de serie 'De vrijwording' komen alle kanten van de Bevrijding aan het licht. Kent u een bijzondere bevrijdingsgeschiedenis? Mail: r.oosterom@trouw.nl

(Dagblad De Stem 1-11-1976)

,,WIJ MOGEN HEN NOOIT VERGETEN''

Polen herdachten doden op indrukkende wijze

Breda- De herdenking van de Poolse gevallenen is zondag dankzij alle zorgen die er aan zij besteed niet alleen een indrukwekkend, maar ook een bijzonder druk bezocht gebeuren geweest. De samenwerking tussen Polen en Nederlanders binnen de Poolse katholieke vereniging in Breda kreeg gisteren gestalte tijdens een bijzonder goed verzorgde cursivering in de kapel van de paters Capucijnen en daarna tijdens een herdenking op de Poolse erebegraafplaats waarnaast vele Polen ook Nederlandse vrienden verzameld waren. Een herdenking die werd afgesloten door de heer P. Germanus, voorzitter van het oorlogsgravencomité, die zijn korte toespraak afsloot met de woorden ,, wij mogen hen nooit vergeten"**.**

Op die begraafplaats waren aanwezig de Fidelisharmonie onder leiding van de plaatsvervangend kapelmeester A. van Aard, de zeeverkenners, de Poolse dansgroepen ;;Polonia'' en ,,Mazur'', het Poolse mannenkoor onder leiding van de heer Galas en de heer van Ommeren die de ''Laatst Post'' blies. Pools almoezenier Stanislaw Nowak sprak een kort gebed uit en terwijl de Fidelisharmonie het ,,Abide With Me'' speelden werden kransen gelegd door de Poolse consul en de militaire attaché respectievelijk de heren Strugala en Labinski, door Alexander Bronowski, voorzitter van de PTK, Breda, door Mevr. Simons en de heer J. Vermeulen namens het herdenking comité Breda, namens de Rooms-Katholieke Limburgse Poolse vereniging, door de heer Czeslaw Lech en namens de Poolse dansgroepen.

Bij de graven van de Poolse gevallen waren door particulieren al bloemen neergelegd. soms een enkele witte anjer die misschien beter dan welke krans ook de dank voor de bijdrage aan de bevrijding door de Polen tot uitdrukking bracht. Dankzij de goede zorgen van de heren tegen T.Peeters en J. Faes die deel uitmaakte van het werkcomité van de PTK afdeling Breda was er tevoren een indrukwekkende kerkdienst gehouden waar voor zoveel belangstelling voor bestond dat de kerk van de paters Capucijnen bijna te klein was. Ook die dienst werd bijgewoond door Poolse autoriteiten: het Bredase collega van BMW schitterde door afwezigheid.

Voor de kerk zorgde een koperensemble van de Fidelis harmonie voor een stijlvolle ondersteuning tijdens de hoogtepunten in de eredienst, op de ereplaats zorgde Fidelis harmonie voor een vlekkeloze uitvoering van het Poolse en Nederlandse volkslied

Een nieuw gegeven in deze dienst was de medewerking van het Fatima jongerenkoor onder leiding van Paul Cools met ritmische begeleiding, niet nieuw maar wel geladen met een grote mate van betrokkenheid waren de soli van Olof moderator H. Lauws, die in het Pools de bede tot God zong, een voor de Poolse strijders een aansprekend lied, waarvan de uitvoering deze ochtend dan ook diepe ontroering veroorzaakte. De provinciaal secretaris van de paters van de heilige harten W. van de Boogaard, die samen met de heren Nowak en Lauws voorging in deze dienst, wees er in zijn predicatie op dat contact

met de dode en zeker met hen die hun leven gaven voor onze vrijheid, alleen mogelijk in is door de wereld die vrede te geven waarvoor zij wilde sneuvelen. De dodenherdenking moet geen dag woorden van hernieuwden haat. We moeten ons blijven opwinden. Aldus pater van de Boogaard, over onrecht, maar we moeten ook weten dat er in ons krachten leven die vrede kunnen brengen. De doden zijn de weg gegaan die Christus ging. Na de herdenking van het gebeuren moeten wij terugkomen om de vrede te brengen. Nadat alle Polen en hun vrienden in het Fidele gebouw de koffie hadden gebruikt werd alsnog onder leiding van majoor A van der Wal in bezoek gebracht aan de expositie over de bevrijding in het voormalige HBS gebouw van de KMA. Zoals vermeld is daar met inspanning van Delsey en Tom Peters en met samenwerking van de Poolse fotograaf Nowak een tentoonstelling ingericht rond de schilderijen van Stefanoff . Op deze expositie is veel fotomateriaal en uitrustingsstukken te zien die een herinnering oproepen aan de bevrijding en samenwerking daarna met de Polen.

• *De heren Labinski (links) en Strugala leggen een krans.*

(De heren Labinski links en Strugala leggen en krans)

MEMOIRES VAN GENERAAL STAN. MACZEK

Polen wisten vernieling van Breda te voorkomen

Moerdijk moest huis voor huis veroverd worden.....

Hoewel de verdedigende periode van de 6e oktober tot de 26e oktober onder slechte weersomstandigheden en met vermoeiende dienstvervulling aan de fronten niet direct als rustperiode gezien mag worden, waren wij toch in de gelegenheid het materieel enigszins te repareren en een goede beurt te geven, terwijl tevens de troepen enigermate aangevuld werden. Het tekort aan tankbemanningen had tot gevolg, dat we nog maar over 2/3 van het normale aantal konden beschikken, terwijl de bezetting van de infanteriecompagnieën zelfs maar 60% bedroeg.

Gilze genomen bij verrassing

Op 22 oktober begint een op grote schaal voorbereide geallieerde actie. Ten zuidwesten begint de hoofdaanval van de 4e Britse Infanteriedivisie, 104e Amerikaanse Infanteriedivisie en de 4e Canadese Pantserdivisie, in de richting Roosendaal Hollands Diep. In het oosten valt de 4e zelfstandige Pantserbrigade aan ten zuiden van Tilburg, terwijl de 3e. Pantserdivisie en de 51e Schotse Infanteriedivisie uit oostelijke richting aanvallen. De verdedigende handelingen van de Poolse Pantserdivisie tussen 22 en 26 oktober, mogen gezien worden als een scharnier van deze actie, maar dan een scharnier ver vooruitgeschoven ten opzichte van deze beide aanvallen.

Bruggehoofd

De Duitsers aan hun kant, waren hoofdzakelijk ingesteld om de bedreiging van Breda vanuit het westen en zuidwesten te weerstaan. Hun veldversterkingen en voornamelijk de enorme tankversperring, bezaaid met mijnen en goed gecamoufleerde zware wapenen sluiten de twee hoofdrichtingen af: uit Bergen op Zoom via Roosendaal op Breda, uit Antwerpen vanuit het zuiden op Breda. De tankversperring, welke de burgerbevolking gedwongen werd te graven, strekte zich uit met een brede boog, in het noorden beginnende bij de Mark (rayon de Emer), langs Beek en van daaruit naar het zuiden, langs de zuidelijke buitenwijken van Breda, Princenhage en het Oostelijke randgedeelte van het Mastbos. Dit alles vormde als het ware een 16 kilometer lang Bruggehoofd der stad Breda, waarvan de verdediging tot de binnenringels reikte.

Het zag er naar uit dat wij met een zware en langdurige tegenstand van de Duitsers rekening zouden moeten houden, waardoor, gezien de massale luchtmacht en artillerie der Geallieerden, Breda een totale vernietiging dreigde.

Gilze veroverd

26 Oktober: De Poolse divisie krijgt opdracht de Duitsers bij Oosterhout bezig te houden en hun zodoende geen kans tot hergroepering te geven in de richting van de hoofdaanval, te weten Roosendaal-Breda-Hollands Diep. Doordat het terrein tussen Breda en Alphen te boerlijk werd geacht, leek de opdracht slechts uit te voeren, door de troepen op de rechtervleugel der divisie te concentreren en krachtig door te stoten van Alphen-Terover uit in de richting Oisterwijk-Gilze (bedoeld wordt het gehucht Alphen-Oisterwijk), zo de Duitsers naar zich toe te trekken en geen gelegenheid te geven hun krachten in dit rayon te hergroeperen. Met deze voornemens valt op 27 oktober de 10e Pantserbrigade Vijfhuizen en Alphen-Oisterwijk aan, terwijl de 3e Infanteriebrigade door de bossen ten noorden van Alphen oprukte ter beveiliging van de hoofdaanval van de divisie.

twee armen; noordelijk de 10e Pantserbrigade in het verlengde van de weg Tilburg-Breda met de opdracht de Noordoostelijke buitenwijken van de stad Breda te veroveren en tegelijk de divisie tegen eventuele Duitse tegenaanvallen vanuit het noorden te beveiligen, alsmede bij het Wilhelminakanaal ten zuiden van Oosterbout de mogelijkheid tot oversteken te scheppen.

Zuidelijk: de 3e Infanteriebrigade langs de bossen, die zich uitstrekken van Alphen tot Ginneken (nu echter reeds aan de noordelijke zijde van deze bossen) met het doel het zuidelijke en het centrale deel van de stad Breda te veroveren, om snel naar het Markkanaal te kunnen oprukken. Deze actie voert op 28 oktober tot het bezetten van het gehele terrein Gilze-Haansberg-Rijen-Molenschot-Dorst-Bavel, het zuiveren van Duitse troepen en tot het bereiken van uitgangsstellingen voor de aanval op Breda.

De Duitsers hebben zich verwoed verdedigd, nog in de ochtend van 29 oktober trachten zij met een tegenaanval van twee infanterieregimenten ten noorden van Dorst de kansen te doen keren. Zelfs ontstond een uiterst kritiek moment bij de rechtervleugel van onze divisie, toen ons gemotoriseerde artillerieregiment en ons antitankregiment — dit laatste met horizontaal gerichte salvo's op een afstand van enige tientallen meters — de Duitse aanvallen hebben moeten weerstaan. Hierna is de situatie echter vlug opgeklaard. Het 9e bataljon heeft na zware gevechten in een nachtelijke aanval het oostelijk deel van Ginneken veroverd. Tijdens de gehele dag 28 oktober tot het morgenkrieken van de volgende dag zijn gevangen genomen: 5 officieren en 276 manschappen, tevens buitgemaakt: 2 tanks, 3 kanonnen van 75 mm, 2 van 55 mm en 3 van 37 mm, alsmede veel ander oorlogsmaterieel. 29 Oktober: vroeg in de morgen valt de gehele divisie Breda aan.

De bevrijding

De gevechtsgroep, de 3e Infanteriebrigade, trekt door Ginneken naar Princenhage en beheerst het zuidoostelijke deel van de stad en een brug in het rayon Oranjeboomstraat. Na de middag wordt het centrum gezuiverd. De gevechtsgroep de 10e Pantserbrigade beheerst de noordoostelijke buitenwijken van de stad en verdringt de Duitsers, na zware gevechten, uit het terrein tussen de weg Tilburg-Breda en het Wilhelminakanaal.

30 Oktober: De gehele dag duren de gevechten rondom Breda en gedeeltelijk ook in de stad, waar het 9e Infanteriebataljon het noordelijk stadsdeel zuivert. Het 8e Infanteriebataljon neemt Princenhage in en het 2e Pantserregiment het bos ten westen daarvan; het brengt de verbinding tot stand met de 104e Amerikaanse Infanteriedivisie. Het 24e regiment der Uhlanen en het 10e regiment der Dragonders, dwingen de Duitsers tenslotte zich ten noorden achter het Wilhelminakanaal terug te trekken. Het verkenningsregiment baant zich een weg langs de noordelijke kant van Breda, dringt door tot Beek en met patrouilles naderen zij het Markkanaal; het nog diezelfde nacht uit Princenhage daarheen gedirigeerde 8e Infanteriebataljon krijgt een klein bruggenhoofd aan het kanaal te pakken.

Nu zijn de Duitsers pas definitief naar de oever van het Wilhelmina- en Markkanaal teruggedrongen. De stad Breda is nu vrij. Dit is echter toch nog maar betrekkelijk, want de stad ligt nog steeds binnen het bereik van de zware Duitse artillerie. Steeds vallen er Duitse granaten op de stad en menigmaal mengt zich het bloed der bevrijden met dat der bevrijders. Daarom tracht de divisie met hetzelfde tempo, waarmede zij de stad heeft veroverd, ook dit gevaar te bezweren, door snel het Hollandsch Diep te bereiken.

De 4 dagen lang durende actie op Breda was na de zware gevechten der divisie bij Falaise het volgende grote succes. In plaats van de vervulling ener ondergeschikte opdracht, n.l. de vijand te binden heeft de divisie een dominerende rol gespeeld bij het veroveren van de stad Breda en omgeving; oorspronkelijk zou de hoofdaanval hierop gericht worden met een veel sterkere artilleriemacht en eventuele vliegtuigbombardementen. Ongetwijfeld heeft ons optreden de stad voor ernstige vernietiging behoed. Rekenend vanaf Alphen tot het Markkanaal heeft deze 4-daagse actie opgeleverd: 30 km veroverd terrein en de gevangenneming van 7 officieren en 569 manschappen. Tevens werd buitgemaakt: 3 tanks Mk IV, 1 kanon 88 mm 4 van 75 mm, 1 van 55 mm en 3 van 37 mm.

Daarbij is niet inbegrepen eventuele buit van de 2e Canadese Pantserbrigade die aan onze divisie werd toegevoegd en die naar Breda van het zuiden (o.m. via Chaam) uit oprukte tegelijkertijd het daarbij behorende terrein innemend en zuiverend. Tevens heeft het 18e Canadese pantserautoregiment in de laatste fase de noordoostelijke vleugel van onze divisie beveiligd. Terwijl de afdelingen van onze divisie de een na de andere uitgangsstellingen innemen richting noord beleeft Breda op een niet te beschrijven manier haar eerste ogenblikken van vrijheid. Echt carnaval — de straten zijn overbevolkt met feestende bewoners — bloemen en confetti. De etalages zijn volgeplakt met Poolse zinnen. „Dziekujemy wam Polacy". Het enthousiasme bereikt zijn hoogtepunt, als generaal Maczek op het gemeentehuis oud-burgemeester Van Slobbe installeert, die voor de Duitsers was ondergedoken.

Nog tijdens de acties sloot de bevolking van de bevrijde plaatsen vriendschap met de troepen van generaal Maczek. De jeugd bleef hierbij niet achter, getuige deze plaat. Vooral in Breda hebben dankbaarheid en vriendschap een blijvend karakter gekregen.

Naar Moerdijk

De ambitieuse voornemens der Poolse Pantserdivisie om het Hollandsch Diep zo snel mogelijk te naderen zijn mislukt door de aard van het terrein, dat duidelijk in het voordeel van de verdediger was. Het vlakke, gedeeltelijk beboste, drassige gebied beperkte onze bewegingen tot de wegen op hoge dijken. Dit terrein was zorgvuldig in staat van verdediging gebracht met betonnen bunkers (pillboxen) op strategische punten, waar van alle zijden versterkingen konden worden aangetrokken bij dreigend gevaar.

Toen wij dan ook trachtten een rechti-

de Poolse Pantserdivisie tussen 22 en 28 oktober, mogen gezien worden als een scharnier van deze actie, maar dan een scharnier ver vooruitgeschoven ten opzichte van deze beide aanvallen.

Bruggehoofd

De Duitsers aan hun kant, waren hoofdzakelijk ingesteld om de bedreiging van Breda vanuit het westen en ruidwesten te weerstaan. Hun veldversterkingen en voornamelijk de enorme tankversperring, bezaaid met mijnen en goed gecamoufleerde zware wapenen sluiten de twee hoofdrichtingen af: uit Bergen op Zoom via Roosendaal op Breda, uit Antwerpen vanuit het zuiden op Breda. De tankversperring, welke de burgerbevolking gedwongen werd te graven, strekte zich uit met een breda boog, in het noorden beginnende bij de Mark (rayon de Emer), langs Beek en van daaruit naar het ruiden, langs de zuidelijke buitenwijken van Breda, Princenhage en het Oostelijke randgedeelte van het Mastbos. Dit alles vormde als het ware een 18 kilometer lang Bruggehoofd der stad Breda, waarvan de verdediging tot de binnenringels reikte.

Het lag er naar uit dat wij met een zware en langdurige tegenstand van de Duitsers rekening zouden moeten houden, waardoor, gezien de massale luchtmacht en artillerie der Geallieerden, Breda een totale vernietiging dreigde.

Gilze veroverd

26 Oktober: De Poolse divisie krijgt opdracht de Duitsers bij Oosterhout bezig te houden en hun zodoende geen kans tot hergroepering te geven in de richting van de hoofdaanval, te weten Roosendaal-Breda-Hollands Diep. Doordat het terrein tussen Breda en Alphen te boerlijk werd geacht, leek de opdracht slechts uit te voeren, door de troepen op de rechtervleugel der divisie te concentreren en krachtig door te stoten van Alphen-Terover uit in de richting Oisterwijk-Gilze (bedoeld wordt het gehucht Alphen-Oisterwijk), zo de Duitsers naar zich toe te trekken en geen gelegenheid te geven hun krachten in dit rayon te hergroeperen. Met deze voornemens valt op 27 oktober de 10e Pantserbrigade Vijfhuizen en Alphen-Oisterwijk aan, terwijl de 3e Infanteriebrigade door de bossen ten noorden van Alphen oprukte ter beveiliging van de hoofdaanval van de divisie.

Beide acties bereikten snel hun doel, zodat ons verkenningsregiment, te weten het 10e Regiment P.S.K., dit succes uitbuit en reeds om 12.15 uur Gilze verovert; om 14 uur de hoofdweg Breda-Tilburg in het rayon Haamberg bereikt en elke verbinding heeft afgesneden.

Door dit volledige succes onzer divisie en door de traagheid van de hoofdaanval der drie geallieerde divisies op Roosendaal, komen wij aan de spits der totale actie in deze sector. Onze taak is uitgegroeid van een hulp- tot hoofdactie. Door bezetting van het terrein Gilze-Haamberg staan ons de volgende mogelijkheden open: 1. De aanval in noordelijke richting te continueren en het Wilhelminakanaal over te steken, waarop de divisie is voorbereid door de aanvankelijke opdrachten (het 24e Regiment der Uhlanen en de dragonders zijn zelf reeds handelend opgetreden in het zuidelijke deel van Rijen);

2. Naar het oosten op te rukken in de richting Tilburg, om dat aan het oprukkende 2e leger over te dragen; 3. Doorstoten in de richting Hollands Diep en daarmede de Duitsers de terugtocht afsnijden. De derde mogelijkheid is operationeel ten aanzien van het geheel van het grootste belang en dus wijzigt maarschalk Montgomery de opdracht van onze divisie en deze luidt nu: Hollands Diep. Om echter tot het Hollands Diep door te dringen en het rayon om de Moerdijkbruggen te bezetten, is het noodzakelijk eerst het belangrijke wegenknooppunt naar Moerdijk voerende te veroveren, dat betekent dus: Breda te bezetten.

Aanval op Breda

En zo wordt Breda ons eerste doel. Duitse gevangenen uit de 256e en 719e divisie en van het 51e Flieger Rgt., die op 27 oktober gevangen genomen werden, laten zich ontvallen, dat de Poolse successen in dit gebied de vijand volkomen hebben verrast. Om de vijand de kans tot herstel te ontnemen, hergroepeert de Poolse divisie alleen de infanteriebataljons naar de linker vleugel, verandert 90 graden van richting vanuit het noorden naar het westen en opereert alles vanaf 28 oktober, min of meer met uitgangstellingen voor de aanval op Breda.

De Duitsers hebben zich verwoed verdedigd, nog in de ochtend van 29 oktober trachten zij met een tegenaanval van twee infanterieregimenten ten noorden van Dorst de kansen te doen keren. Zelfs ontstond een uiterst kritiek moment bij de rechtervleugel van onze divisie, toen ons gemotoriseerde artillerieregiment en ons antitankregiment — dit laatste met horizontaal gerichte salvo's op een afstand van enige honderden meters — de Duitse aanvallen hebben moeten weerstaan. Hierna is de situatie echter vlug opgeklaard. Het 3e bataljon heeft na zware gevechten in een nachtelijke aanval het oostelijk deel van Ginneken veroverd. Tijdens de gehele dag 28 oktober tot het morgenkrieken van de volgende dag zijn gevangen genomen: 5 officieren en 276 manschappen; tevens buitgemaakt: 2 tanks, 3 kanonnen van 75 mm, 2 van 55 mm en 3 van 37 mm, alsmede veel ander oorlogsmaterieel. 29 Oktober: vroeg in de morgen valt de gehele divisie Breda aan.

De bevrijding

De gevechtsgroep, de 3e Infanteriebrigade, trekt door Ginneken naar Princenhage en beheerst het ruidoostelijke deel van de stad en een brug in het rayon Oranjeboomstraat. Na de middag wordt het centrum gezuiverd. De gevechtsgroep de 10e Pantserbrigade beheerst de noordoostelijke buitenwijken van de stad en verdringt de Duitsers, na zware gevechten, uit het terrein tussen de weg Tilburg-Breda en het Wilhelminakanaal.

30 Oktober: De gehele dag duren de gevechten rondom Breda en gedeeltelijk ook in de stad, waar het 9e Infanteriebataljon het noordelijk stadsdeel zuivert. Het 8e Infanteriebataljon neemt Princenhage in en het 2e Pantserregiment het bos ten westen daarvan; het brengt de verbinding tot stand met de 104e Amerikaanse Infanteriedivisie. Het 24e regiment der Uhlanen en het 10e regiment der Dragonders, dwingen de Duitsers eindelijk zich ten noorden achter het Wilhelminakanaal terug te trekken. Het verkenningsregiment baant zich een weg langs de noordelijke kant van Breda, dringt door tot Beek en met patrouilles naderen zij het Markkanaal; het nog diezelfde nacht uit Princenhage daarheen gedirigeerde 8e Infanteriebataljon krijgt een klein bruggenhoofd aan het kanaal te pakken.

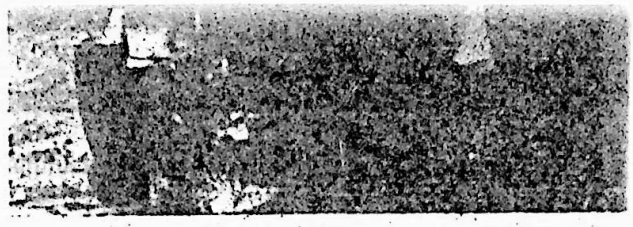

Nu zijn de Duitsers pas definitief naar de oever van het Wilhelmina- en Markkanaal teruggedrongen. De stad Breda is nu vrij. Dit is echter toch nog maar betrekkelijk, want de stad ligt nog steeds binnen het bereik van de zware Duitse artillerie. Steeds vallen er Duitse granaten op de stad en menigmaal mengt zich het bloed der bevrijden met dat der bevrijders. Daarom tracht de divisie met hetzelfde tempo, waarmede zij de stad heeft veroverd, ook dit gevaar te bezweren, door snel het Hollandsch Diep te bereiken.

De 4 dagen lang durende actie op Breda was na de zware gevechten der divisie bij Falaise het volgende grote succes. In plaats van de vervulling ener ondergeschikte opdracht, n.l. de vijand te binden heeft de divisie een dominerende rol gespeeld bij het veroveren van de stad Breda en omgeving; oorspronkelijk zou de hoofdaanval hierop gericht worden met een veel sterkere artillerienacht en eventuele vliegtuigbombardementen. Ongetwijfeld heeft ons optreden de stad voor ernstige vernietiging behoed. Rekenend vanaf Alphen tot het Markkanaal heeft deze 4-daagse actie opgeleverd: 30 km veroverd terrein en de gevangenneming van 7 officieren en 569 manschappen. Tevens werd buitgemaakt: 3 tanks Mk IV, 1 kanon 88 mm 4 van 75 mm, 1 van 55 mm en 3 van 37 mm.

Daarbij is niet inbegrepen eventuele buit van de 2e Canadese Pantserbrigade die aan onze divisie werd toegevoegd en die naar Breda van het ruiden (o.m. via Chaam) uit oprukte tegelijkertijd het daarbij behorende terrein innemend en zuiverend. Tevens heeft het 18e Canadese pantserautoregiment in de laatste fase

Nog tijdens de acties sloot de
king van de bevrijde
vriendschap met de troep-
generaal Maczek. De jeug
hierbij niet achter, getuig
plaat. Vooral in Breda
dankbaarheid en vriendsch
blijgend karakter gekrege

de noordoostelijke vleugel van
visie beveiligd. Terwijl de a
van onze divisie de een na de
uitgangstellingen innemen richtin
beleeft Breda op een niet te bes
manier haar eerste ogenblikken
heid. Echt carnaval — de stra
overbevolkt met feestende bew
bloemen en confetti. De etala
volgeplakt met Poolse zinnen.
Jemy wam Polacy". Het enthc
bereikt zijn hoogtepunt, als
Maczek op het gemeentehuis oud
meester Van Slobbe installeert,
de Duitsers was ondergedoken.

Naar Moe

De ambitieuse voornemens de
Pantserdivisie om het Hollands
zo snel mogelijk te naderen zijn
door de aard van het terrein,
delijk in het voordeel van de ve
was. Het vlakke, gedeeltelijk
draasige gebied beperkte onze
gen tot de wegen op hoge dij
terrein was zorgvuldig in staat
dediging gebracht met betonnen
(pillboxen) op strategische punt
van alle zijden versterkingen
worden aangetrokken bij drei
vaar.

Toen wij dan ook trachten ee

Gemengd Nieuws.

Poolsch soldaat in Aalten bevrijd.

Eindhoven, 2 April 1945 (Anep-Aneta).

Het dorp Aalten werd bevrijd, toen tanks van Britsche Guards langs een zijweg het dorp binnen drongen.

Volgens berichten van de oorlogscorrespondenten T. A. C. van Beers en Stephan Kossack waren alle andere toegangswegen tot het dorp door de Duitschers opgeblazen.

De vijand bood hevigen tegenstand in het zuidelijk deel van het dorp. Hij had alle bruggen op een na opgeblazen. Terwijl de kanonnen nog doorloopend bulderden, raasden de tanks aan.

Dit alles kon een soldaat met een stengun en een Poolsche kokarde niets schelen. Hij hield onze jeep aan en stelde zich voor als een korporaal van de Poolsche dragonders.

„Waar is mijn regiment tegenwoordig?" vroeg hij, en vertelde: „ik ben vorig jaar September bij Hulst door de Duitschers gevangen genomen, doch slaagde er in uit het transport te ontsnappen".

(Dagblad De Stem 12-12-1994)

Poolse bevrijder Breda Maczek (102) overleden

(Van onze verslaggever)

Edinburgh-Breda-in zijn Schotse woonplaats Edinburgh is gisteren de Poolse generaal Stanislaw Maczek overleden. Maczek, die vooral bekend is als ‘de bevrijder van Breda’, werd 102 jaar oud.

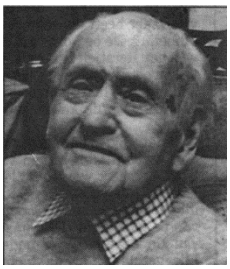

Maczek leidde in september en oktober 1944 de eerste Poolse pantserdivisie bij achtereenvolgens de bevrijding van oostelijk Zeeuws-Vlaanderen en de strook Brabant tussen Baarle-Nassau en Moerdijk. De Poolse televisie maakte het overlijden van Maczek bekend. Bronislaw Kof, een eveneens in Edinburgh woonachtige relatie van de familie Maczek, bevestigde het bericht gisteravond tegenover De Stem: ,,Ik was vorige week nog bij hem. Toen was hij al ziek’’, aldus Kof. In Breda wordt erop gerekend dat Maczek op het Poolse Militaire Ereveld in deze stad begraven zal worden. In 1981 tijdens zijn laatste bezoek aan de stad maakte de generaal bekend dat hij die wens in zijn testament had laten opnemen. In Breda ligt al een draaiboek klaar voor de begrafenis. Dat voorziet erin dat het stoffelijk overschot van Maczek in de hal van het stadhuis wordt opgebaard. Maczek was ereburger van Breda en ook van Axel.

(Dagblad De Stem woensdag 28 oktober 1959)

SOMBER RELAAS van de veldslag om Breda

In het Bredase gemeentearchief berust een uittreksel van een oorlogsdagboek, geschreven door luitenant-kolonel Z. Szydowski, commandant van het 9e Rifle Bataljon. De overste heeft deze bladen geschreven voor een Bredase particulier, die dit dagboek later aan het gemeentelijk archief heeft afgestaan. In nuchtere taal vertelt overste Szydowski over de krijgsverrichtingen van zijn bataljon. Hij behandelt de veldtocht vanaf Koewacht (Zeeuws Vlaanderen) toen het bataljon ,, de grote eer te beurt viel als eerste Poolse eenheid de Nederlandse grens te overschrijden' tot de gevechten om de Moerdijkbrug. De verovering en bevrijding van de stad Breda neemt in dit dagboek een zeer grote plaats in. Het is de eerste stad van deze grote, welke alleen door het bataljon veroverd is, Aldus staat ergens in de dagboek te lezen. Ter ere van hen, die 15 jaar geleden goed en bloed inzetten voor de bevrijding van Breda meenden wij er goed aan te doen een deel van de dagboek in wijdere kring bekend te maken. Wij beginnen dan daar, waar het bataljon opdracht krijgt zich klaar te maken voor een nachtelijke aanval op Breda.

Overste Szydowski hield zorgvuldig dagboek bij

28 oktober 17.15 uur:
Bevel voor aanval op Breda
(17.15 uur nachtaanval op Breda)
De bevel voert officier ontving bevel zich gereed te maken voor een nacht aanval op Breda. Er werd gerapporteerd, dat het Bn. Reeds 15 km op weg was en nog eens 10 km had de marcheren alvorens de aanval kon beginnen. Vanwege de belangrijkheid van de situatie en de plannen ging de brigadegeneraal ermee akkoord dat de troepen rust gegund zou worden. De avondmaaltijd werd versterkt. Er was zodoende overvloed van tijd om de aanval van 23:00 uur voor te bereiden. De keuken wagens arriveerden en om niets aan stootkracht in te boeten werd besloten om 18:15 uur opmars te gaan de compagnieën namen plaats op vrachtauto's. Er werden twee formaties gevormd. Links westelijk, kapitein Labno, met de 4e en 1e compagnie reeks de 2e en 3e compagnie onder commando van de bataljonscommandant. De twee eerste compagnieën van beide groepen werden op troepen gevecht wagens vervoerd, de rest moet bij gebrek aan transportmiddelen te voet. Bij de troepen ontmoeten elkaar op een kruispunt ten zuiden van Ginneken. Hier werden de mogelijke punten aangewezen waar de troepen uit een moesten gaan of de wagens verlaten. Tijdens de mars werd de route verlegd de gevolgen van de toestand van de weg. De avond is donker, wij passeerden het Polish Highland Bataljon. Onderweg werden ongeveer 20 gevangenen gemaakt. Het waren of losse patrouilles of schildwachten die bij verrassing gevangen werden genomen.

(20.25 uur Vijand in zicht)
Om 20:25 uur bereikten onze vooruitgeschoven eenheden de vijandelijke positie op kaart vierkant 958338 met antitankgeschut. Het resultaat hiervan was een kort maar scherp vuurgevecht. Wij verloren een Canon benevens de stuks bemanning; twee gevecht wagens vlogen in brand. Enkele doden, verschillende gewonden. Het bataljon verspreidde zich in het struikgewas. Daar luitenant Martynoga, die de enige officier was in de eerste compagnie, gewond werd, werd luitenant Drozdowicz belast met het commando van deze compagnie. Een groot aantal patrouilles werd uitgezonden. Men kwam het volgende tegen: 4e compagnie-vijand vis a vis op afstand van 50 tot100 meter ten n.w en z.w,; 2e compagnie vijand van 100 tot 200 meter ten n.w.in de verst verwijderde huizen werd geen vijand gevonden. De 3e compagnie maakte oostelijk verbinding met de Poolse Hooglanders. De 2e compagnie

verkenden 300 tot 500 meter schuin van zuid tot westen, waarbij hun lijn naar het zuiden af boog. Gedurende al die tijd lagen de posities van het bataljon onder vijandelijk artillerie-, mortier- en geweervuur.

(De trieste ruïne van de Driesprongkerk, waarvan de spits tijdens de sombere uren van de bevrijding met daverend geweld naar beneden kwam. De gehele voorgevel van de kerk werd verwoest. Pastoor Riemslag z.g. nam de herbouw krachtig ter hand. Lange tijd heeft men gebruik moeten maken van een noodkerk.) (foto links)

29 oktober 2.00 uur:
Vijandelijk vuur
(2.00 uur vijandelijk vuur)
Het bericht dat de derde weg vrij van vijand is, kwam omstreeks 2:00 uur binnen. Al die tijd en vooral na middernacht lag het bataljon onder zeer hevig vijandelijk artillerievuur; nu en dan vielen er doden en gewonden. 2:15 uur de compagnie commandant gaf bevel aan de tweede en 3e compagnie in groepen van een peloton sterkte, de een na de ander naar voren te dringen en de oostelijke rand van de omgeving te bezetten. De 2e compagnie moest de kerk in Ginneken bereiken van waaruit zij patrouilles moest zenden in de richting Wilhelminapark, de voornaamste brug naar Breda en naar het 8st bataljon op IJpelaar. De 3e compagnie moest de weg van n.o. van de Valkenierslaan nemen in westelijke richting langs de omgeving van de plaats en de hoofdweg door-Ginneken. De 1e compagnie nam de inspectie van het noorden op zich en een vooruitgeschoven post. De 4e compagnie drong stap voor stap naar het westen door, waarbij voorterrein van de 1e compagnie werd de vijand eveneens verdreven, en werden diverse gevangenen gemaakt. De positie van de eenheden was volgens

plan. Omstreeks deze tijd kon het geluid gehoord woorden van de kanonnen van de Canadezen die opgesteld stonden nabij de Pennendijk, waar hun vooruitgeschoven de wacht de voortgaande nacht had doorgebracht. Eveneens klonk kanongebulder vanaf het Ulvenhoutse bos.

11.00 uur

Verkenning Breda

Om 11:00 uur passeerden eenheden van het 8e bataljon ons in westelijke richting en bereikten vooruitgeschoven posten van het Poolse Highland Bataljon, die zeer langzaam vooruit trokken, onze linie. Rond 12:00 uur trok het bataljon door-Ginneken en onze patrouilles begonnen Breda te verkennen; zij maakte contact met de Nederlandse ondergrondse strijdkrachten. Vanaf 13:00 uur tot 14:00 uur hield het bataljon zich bezig met het verjagen van de overgebleven vijandelijke manschappen uit de Zuid oostelijke hoek van de plaats. De rest van de dag en de nacht werden doorgebracht op het aangegeven terrein, wachtposten werden uitgezet en door de straten in de richting Breda werd gepatrouilleerd. Het gebied van de kazerne, station, deze was afgesneden door de ondergrondse, die de noordelijke bruggen over het kanaal bezet hield. Op de rechterflank was de reserve compagnie van het Highland Bataljon nog steeds achter ons en de voorpost van onze 4e compagnie, die de bruggen achter ons moest beschermen, diende samen met hen ten strijde; zij hadden lichte verliezen. Om 16:00 uur viel het eerste peloton van de 1e compagnie met een tankpeloton enige huizen aan, die een nest van vijandelijk verzet waren. Ze werden vernietigd en uitgeroeid.

30 oktober *2:00 uur:*

Algehele zuivering

Om 2:00 uur kwamen de bevelen van de brigadecommandant voor de volgende dag aan. Na persoonlijk overleg met hem werd besloten;1. Eén aanval zou worden gedaan door het 2e Bereden Tank Regiment om het oversteken van de Mark te beveiligen. Het bevel voerde 2e luitenant Mlynarz; hij had een peloton van de 1e compagnie. Samen met hem was 2e luitenant Mogilski. Route via Breda naar Bagben en vandaar naar het noorden. 2. Uitval na de 10e brigade om contact te maken bij Driesprong. Algehele zuivering van Breda met hulp van een eskader van het 2eTankregiment . Alle taken werden succesvol uitgevoerd. 3. Uitval van het 10e werd weldra geëindigd doordat de brug was vernieuwd en niet door tanks kan woorden gebruikt. Het infanteriepeloton stak de Mark over via de resten van de vernieuwde brug en onder dekking van het 10e regiment in een onvervalst infanteriegevecht met een sterke en agressieve vijand. Er was een man tegen man gevecht en handgranaten duels. Vele Duitsers werden gedood. Dit was weer een gelegenheid om de wapen broederschap met het 10e tankregiment te demonstreren. In dit gevecht verloor het geweer peloton een derde van zijn sterkte. Een majoor van het 10e regiment nam deel aan de gevechtshandelingen.

12:00 uur

Bevolking vriendelijk

Om 12:00 uur zond de C.O. in overeenstemming met de ouders van de brigadecommandant bevelen uit om naar een nieuw terrein in het noordwestelijk deel van de stad op te trekken. Opgemerkt moet worden dat de houding van de bevolking werkelijk zeer vriendelijk was; haar enthousiasme en diepe vreugde over de bevrijding van de prachtige stad uitte zich niet alleen in gejuich, maar ook in een hartelijke verhouding tot onze soldaten. Breda is de zoveelste stad die werd bevrijd en de eerste die alleen door het 9e mitrailleur bataljon werd genomen. het binnendringen in de nacht van 27 op 28 oktober in de achterhoede van de vijandelijke posities in de stad en het opdrijven van de vijand in de zo gevormde zak schiet momenten van grote spanning, die soms bijna even gewichtig waren als bij de verovering van Normandië. Deze slag verdient dan ook ten-volle zijn plaats onder de militaire acties. De verliezen in de actie Breda bedroegen 12 gesneuvelden en 33 gewonden; er waren 61 gevangenen gemaakt. Wapens en munitie werden buitgemaakt.

31 oktober *8:00 uur*

Ingekwartierd
Bataljon ingekwartierd in Breda. Een voltreffer van de vijand treft het gebouw waarin het hoofdkwartier is gevestigd. Vier doden en 13 gewonden, onder wie kapitein Pokorny batterijcommandant.

1 november *16:00 uur*
Aftocht
Orders ontvangen ons voor te bereiden op het oversteken van de rivier en de verkenning van de mogelijkheden.

(Twee jonge Bredanaars, die ook weleens willenproeven, wat de Poolse
(De vreugde om de bevrijding moest zich op alle mogelijke manieren uiten. Twee Bredase soldaten te eten kregen. En het smaakte best na al die maanden, dat

Meisjes schreven op een Poolse tank hun blijdschap uit. ,, Alles goed'' schreven zij op de grimmige stalen wand.) iedereen thuis praktisch de-hond-in-de-pot-vond. De vriendschap tussen Pool en Bredanaar begon al toen de slag om Breda nog volop woedde.)

Wij danken U, Polen

,, Zoals wij 15 jaar geleden vertrouwden op de hulp en bescherming van onze Poolse vrienden, zo rekenen thans een aantal van hen op u hulp en bescherming''. Dat schrijft ons her comité ,,hulp aan noodlijdende en zieke Poolse bevrijders'', dat in Breda is geconstrueerd. Het stelt zich ten doel om Polen, die buiten hun wil noodlijdend zijn geworden, te helpen. Wij danken aan de sympathieke doelstelling van dit comité krijgt aandacht gewijd en er toen een geattendeerd dat hiervoor veel geld nodig is. Daartoe wordt deze week een huis -huis an huis-collecte gehouden en zaterdag en zondag a.s. een bus collecte. Dan zal gecollecteerd worden door Poolse oud-strijders in nationale dracht. Er is ook een gironummer 10608 van de N.V. Mierlo en zoon te Breda. Als u daarop stort, dan op het strookje vermelden; ,,hulpactie Poolse bevrijders''. Laten wij door een gulle gift als burgers van Breda, die indertijd huizen en etalages versierden met de zo sympathieke woorden ,,Dziekujemy Wam Polacy'' -wij danken de Polen-metterdaad toonde, dat wij hen ook dankbaar zijn.

Breda zal op 29 oktober voor de 15e achtereenvolgende maal zijn bevrijding gedenken. Ik betreur het ten zeerste, dat het mij niet mogelijk is dan bij u aanwezig te zijn, maar ik verzeker u, dat ik in mijn hart en mijn gedachten bij u ben. Onlangs heb ik op verzoek van het Nederlands geschiedkundig genootschap een artikel over de bevrijding van Breda geschreven en, hoe onvolmaakt mijn artikel ook moge zijn, heeft het mij mogelijk gemaakt de grote dagen van 29 en 30 oktober 1944 weer opnieuw te beleven en herinneringen op te halen over de grote spontaniteit en het enthousiasme van de Bredase bevolking jegens ons, Polen. Gevoelens van grote vreugde vervullen mij, als ik mij uw hoogstaande opvattingen inzake ware vrijheid en respect voor de medemens voor de geest haalde. Vrienden, burgers van Breda, staat mij toe u populaire gezegde ,,Dziekumy wam Bredy, ze Jeszcze Pamietacie", hetgeen betekent ,, dank u burgers van Breda, dat hij nog niet te vergeten hebt''. Leve Nederland, leve de stad Breda.

MACZEK
generaal

Edinburgh, oktober 1959

Ter illustratie van deze pagina hebben wij ons gewend tot ,,The General Sikorski Historical Institute,, in Londen met het verzoek ons een aantal foto's te zenden, die betrekking hebben op de Bredase bevrijding. Aan dit verzoek heeft het instituut ruimschoots voldaan. Het zond ons een groot aantal foto's, waarvan wij er vier uitkozen, die op sublieme wijze een idee geven van de sfeer, die rond de bevrijding van Breda ging. De foto zijn dan nog niet eerder gepubliceerd.

(Dagblad DeStem 29-10-1994)

Stanislaw Sobieski. Een contente bevrijder

(Onze verslagever Peter de Leeuw)

Over het dat Walesa en koningin Beatrix onlangs aan Breda en Made brachten, zegt hij: ,,Nee, dat doet me niks. Ik ben Nederlander. Heb het getroffen met m'n vrouw, dochters en kleinkinderen. Als ik het al eens over politiek heb, dan over de Nederlandse. Het is mijn geboorteland". Stanislaw Sobieski is in september 1913 geboren in Brsosdowce bij Lemberg. Tegenwoordig heet die laatste stad Lviv en ligt in de zelfstandige Republiek Oekraïne. Overigens zijn ook generaal Stanislaw Maczek van de eerste Poolse pantserdivisie het levenslicht in de omgeving van Lemberg. Zijn manschappen bevrijden precies 50 jaar geleden, 29 oktober 1944, Breda. ,,Zet alstublieft een foto van Maczek in de krant ik ben niet belangrijk".,, Ik ben elektrotechnicus van mijn vak. Ik werkte voor de oorlog op een elektrische centrale van de spoorwegen, in Stryj. In 1939 gemobiliseerd toen in september van dat jaar de oorlog uitbrak, kreeg ik opdracht om vrouwen, kinderen en bejaarden naar Roemenië te evacueren. Ik heb me aangemeld bij het Poolse regering in ballingschap. Na enkele weken kreeg ik van generaal Sitkorski het bevel om naar Frankrijk te gaan."

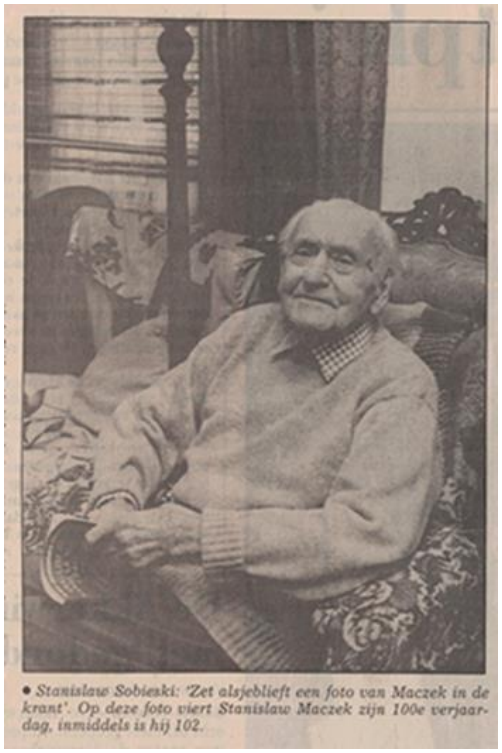
• *Stanislaw Sobieski: 'Zet alsjeblieft een foto van Maczek in de krant'. Op deze foto viert Stanislaw Maczek zijn 100e verjaardag, inmiddels is hij 102.*

(Stanislaw Sobieski:'Zet alstublieft een foto van Maczek in de krant'. Op deze foto viert Stanislaw Maczek zijn 100e verjaardag, inmiddels is hij 102.)

Terloops

Later in het gesprek vertelt hij terloops dat hij in de verwarring van de eerste oorlogsdagen van iemand afscheid nam. En daarna zijn ouders niet meer terug zag. ,, We vertrokken in kleine groepjes naar Frankrijk. Ik ging samen met een kameraad via Joegoslavië en Griekenland bereikten we Italië, een bondgenoot van Hitler. Pal voor de Franse grens zijn mijn vriend en ik opgepakt door de Italiaanse Gestapo. We zijn 14 dagen lang mishandeld. Het was verschrikkelijk, maar we wisten te ontkomen.

,, In Frankrijk hebben we ons gemeld bij een groot Pools militair kamp. Vandaaruit zijn we naar de Maginot- linie gestuurd. Daar hebben we in mei 1940 voor Frankrijk gevochten. Maczek was onze commandant, maar hij was toen nog geen generaal. De Maginot-linie stelde niet veel voor en de Duitsers waren beter bewapend dan wij. Wij moesten terugtrekken".

,, Wij zijn op een boot gezet. Nee niet rechtstreeks naar Engeland dat ging helemaal niet, overal in zeer lagen mijnen. We hebben zo'n drie maanden op de oceaan rondgedobberd. In Amerika en Canada zijn we geweest. Uiteindelijk kwamen we in Glagow, Schotland, aan. Daar zijn we in het voetbalstadion ondergebracht." In 1942 is in Groot-Brittannië de eerste Poolse pantservisie geformeerd.,, In het begin hebben we een paar maanden in tentenkamp in de bergen gezeten. Sikorski kreeg van niemand geen cent. Op een gegeven moment is hij na Amerika gegaan. U geeft ons geld of het Poolse leger komt naar Amerika, heeft Sikorski gezegd. Amerika is ons goud geweest."

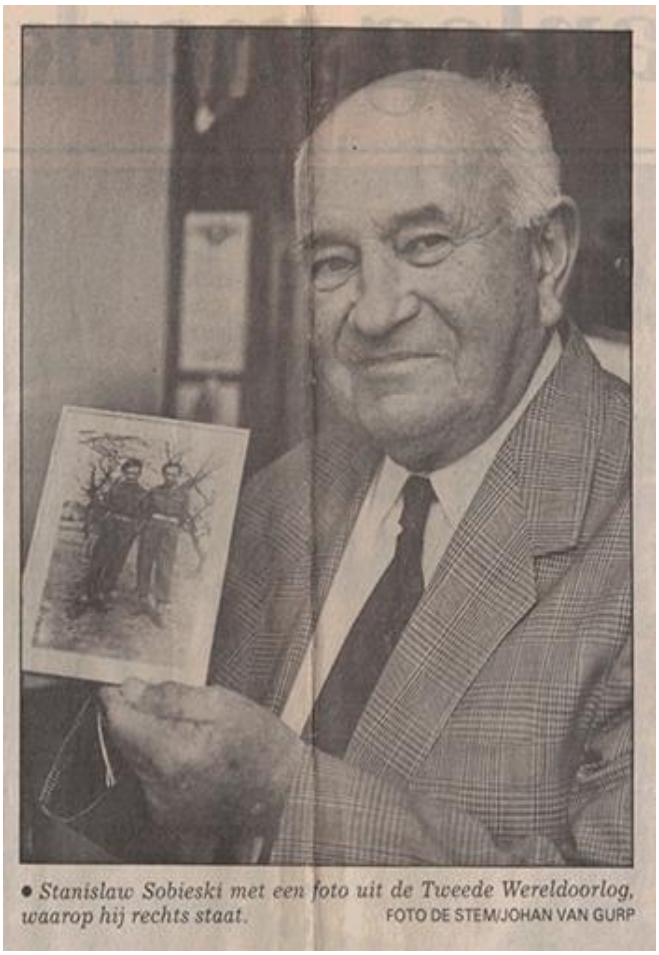

• *Stanislaw Sobieski met een foto uit de Tweede Wereldoorlog, waarop hij rechts staat.* FOTO DE STEM/JOHAN VAN GURP

Noorwegen

Op zijn lange conduitestaat is ook te lezen dat hij in Noorwegen is geweest. Noorwegen?,, Ik heb enkele weken op een schip voor de Noorse kust gezeten. We konden er niet aan land vanwege de bergen. We zijn op dat schip zwaar beschoten door de Duitsers." In de zomer van 1944 was het de beurt aan de geallieerde om zwaar toe te slaan.,, Wij trokken in Normandië in het midden op, rechts van ons de Canadezen, links de Engelse. Ik overdrijf het niet, maar de Engelse gingen 's middags echt thee drinken. Oorlog moet je snel voeren. Je moet paniek zaaien onder de vijand. Waarom wij Polen zulke goede soldaten waren? We trokken op naar ons vaderland en waren gedisciplineerd de eerste Poolse pantserdivisie bevrijdden begin oktober 1944 Baarle-Nassau en -hertog. ,, We zijn twee of drie weken opgehouden in de bossen bij Alphen. Onze artillerie beschoot toen het gebied ten noorden van Terheijden. We hebben het vliegveld Gilze-Rijen bevrijd en zijn doorgegaan naar Breda. Eisenhower had Breda plat laten bombarderen, maar Maczek heeft de stad gespaard."

(Stanislaw Sobieski met een foto uit de Tweede Wereldoorlog, waarop hij rechts staat.)

(Foto Dagblad De Stem/ Johan van Gurp)

Zijn eerste halte tussen Mark en Aa was het terrein van het slachthuis in Belcrum. Als kwartiermaker kwam hij bij de familie Schelling in de Kwartelstraat terecht. Met Emmy Schelling zou hij drie jaar later trouwen. Voor een kennismaking was tijd, maar de oorlog ging door. ,, We gingen verder na Oosterhout. Ik heb daar geruime tijd in de Nieuwstraat mijn werkplaats gehad."

Bezettingsleger

Begin 1945 rukte de eerste Poolse pantserdivisie op naar Duitsland. ,, Op 4 mei zijn we nog verschrikkelijk beschoten. Daarna was de oorlog afgelopen. We hebben nog twee jaar deel uitgemaakt van het bezettingsleger." Je mocht kiezen waar je gedemobiliseerd werd. Ik heb voor

Nederland gekozen. Ik had toen al een baan als elektrotechnicus bij de ‘’Gelderse Tram’’ in Doetinchem, maar dat gereis beviel me niet. Dus toen m'n schoonvader zei: in Breda heb je de BBA, heb ik daar gesolliciteerd. Ik heb er 27 jaar gewerkt." Naast het werk heeft hij altijd een bijzonder sociaal leven geleid. Dat speelde zich vooral in Oosterhout af hij was daar in 1963 de allereerste ;;Abraham’’, een rol die hij met verdere inhoud gaf. Hij zette zich in om de gehandicapten kinderen van ‘’Plusoord’’, de ‘’Blauwe Kamer’’ en ‘’ Het Gruytveld’’ iets extra's te geven. Voor dat werk heeft hij dit jaar nog een Koninklijke onderscheiding gekregen. Drie hartoperaties vormden de schaduwzijde van zijn leven, toch maakt deze bevrijder van de vijftigste herdenking als een tevreden man mee.

(De bezettings Poolse -voorheen Duitse- stad Maczkow -voorheen Haren- in Duitsland)

In voormalig klooster

Tentoonstelling oorlogsjaren en bevrijding Moerdijk

MOERDIJK – In de kapel van het voormalige klooster van Moerdijk (Steenweg 41) organiseert de Klundertse Heemkundige Kring „Die Overdraghe" het komende weekend in samenwerking met het Bredase „Generaal Maczekmuseum" in oprichting een tentoonstelling over de oorlogsjaren in Moerdijk en Moerdijks, door de Polen, fel bevochten bevrijding.

Eerder werd in Moerdijk de manifestatie „Moerdijk te kijk" georganiseerd. Een project waarbij alle kanten van Moerdijk belicht werden. Er werd toen nauwelijks aandacht besteed aan de oorlogsjaren. Dit wordt nu bij de 37e verjaardag van de bevrijding goedgemaakt.

In het klooster, nu als woonhuis in gebruik door Dr. J. Buitkamp, vindt U een door het „Generaal Maczekmuseum" i.o. ingerichte tentoonstelling over Polen en Brabant in 1939, de situatie in beide gebieden gedurende de oorlog en wordt u uitgebreid geïnformeerd over de wijze waarop de Polen Brabant en met name Moerdijk bevrijd hebben. De Heemkundige Kring „Die Overdraghe" vult deze expositie aan met fotomateriaal uit de veertiger jaren. Foto's van een zeer gehavend dorp want er is hard gevochten in en om Moerdijk. Lange tijd hielden de Duitsers dit bruggehoofd in handen om terug trekkend materieel en manschappen de mogelijkheid te bieden over te steken naar het nog bezette Zuid-Holland. Op 5 november 1944 bliezen ze uiteindelijk de Moerdijkbrug op. In het bruggehoofd waren een regiment van de 719e infanteriedivisie en enige artilleriewaarnemers achter gebleven. Rond Moerdijk hadden de Duitsers betonnen tankversperringen opgeworpen, hierachter zaten de achterblijvers aanvankelijk nog redelijk veilig. Op 8 november zetten de Polen hun grote aanval op Moerdijk in. Daags tevoren waren de bevrijders al begonnen om met op zeer korte afstand afgevuurde anti-tankgranaten, de tankversperringen te lijf te gaan. Met de grootste moeite, in het geheel werden 2500 anti-tankgranaten verschoten, lukte het een bres te slaan. De Polen konden Moerdijk binnen. De weerstand van de Duitsers was echter enorm fel. Eerst de volgende dag (9 november) was Moerdijk, (praktisch geheel met de grond gelijk gemaakt), onder Poolse controle. In totaal werden 370 krijgsgevangenen gemaakt.

Wie nog eens naar deze voor Moerdijk zo moeilijke tijden terug wil kijken kan zaterdag in het klooster terecht van 10.00 tot 16.00 uur. Zondag van 14.00 tot 17.00 uur.

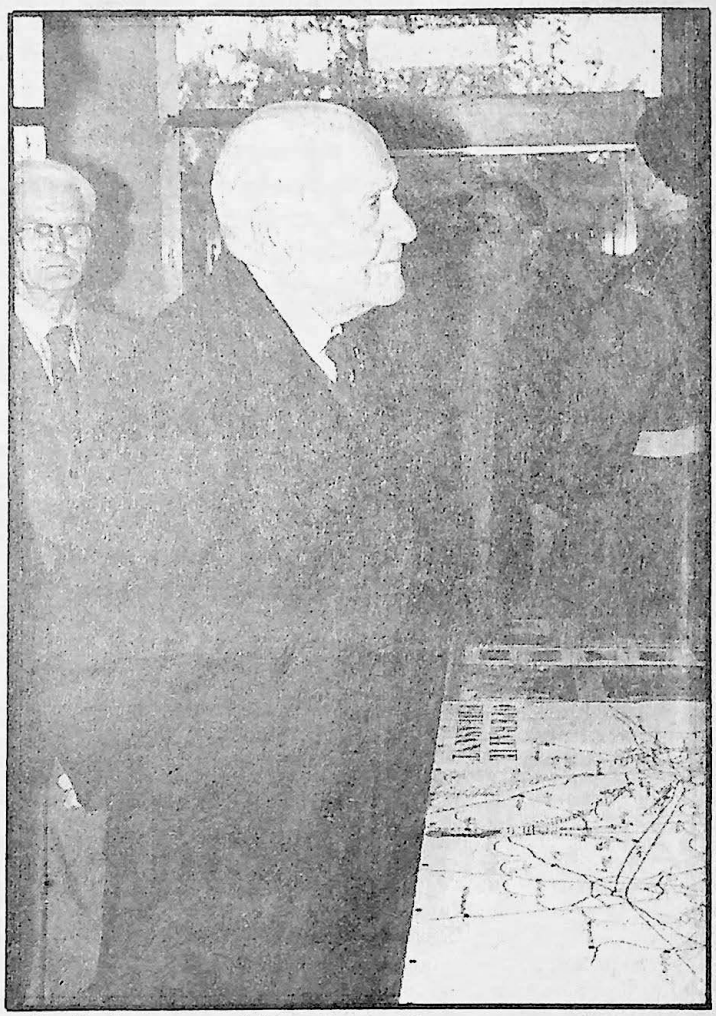

De Poolse generaal Maczek speelde een grote rol bij de bevrijding van Moerdijk (foto gen. Maczekmuseum i.o.).

(Dagblad De Stem donderdag 29 oktober 1998)

Oud-leraar Thom Peeters over Poolse bevrijders van Breda

'Twee woorden Nederlands:Oranje boven'

(Door Peter de Leeuw)

Herdenking op twee plaatsen

Breda-Thom Peeters presenteert '50 jaar Breda met een Pools stempel' komende zondag om 2:30 uur in Mariëndal aan de Duivelsbruglaan te Breda.

Hij biedt de eerste exemplaren van zijn boek aan burgemeester C. Rutten van Breda, De Poolse ambassadeur in Nederland M. Wodzynska-Walicka en waarnemend commissaris der Koningin in Noord-Brabant A. van Harte aan. Voor de bijeenkomst in Mariëndal vindt een dodenherdenking plaats op het kerkhof van het Ginneken aan de Vogelzanglaan, waar een aantal Poolse militairen ligt begraven. De herdenking is om 1:45 uur. Reeds om 12:30 uur wordt een dodenherdenking gehouden op de Poolse militaire ereveld aan de Ettensebaan, waar ook generaal Stanislaw Maczek zijn laatste rustplaats heeft.

Derde boek van Thom Peeters over Maczeks mannen.

'50 jaar Breda met een Pools stempel'

Breda-van oud leraar Thom Peeters moet allereerst worden gezegd dat hij een grote betrokkenheid aan de dag legt bij het wel en wee in zijn geboortestad Breda. Evenzeer is hij begaan met het lot van de Poolse militairen die in 1944 onder meer in grote delen van West-Brabant en Zeeuws Vlaanderen bevrijden van de Duitse bezetting. Het is dan ook niet verwonderlijk dat juist van zijn hand '50 jaar Breda met het Pools stempel - en hoe Vlaanderen daarbij een rol speelde' is verschenen.

Als huldebetoon aan de dappere Poolse manschappen - het is vandaag op de kop af al 54 jaar geleden dat zij Breda veroverde - heeft Peeters in het verleden al 'Eerste Poolse pantserdivisie in Nederland' en het 'Poolse aandeel in de overwinning' gepubliceerd. Hij heeft er de Poolse militairen, buiten Breda vaak vergeten bevrijders, zeker een groot plezier meegedaan. En is zo voor een belangrijk deel in zijn opzet geslaagd. Zonder de onderwerpen van Peeters eerste uitgave te onderschatten, kun je stellen dat ze beperkt van omvang zijn. Dat geldt bijvoorbeeld voor de tijdspanne waarin de pantserdivisie van generaal Maczek haar zegetocht maakte van Normandië na Willemshaven. Het behoeft geen betoog, ook het deel van de divisie was eenduidig het leger van Hitler verslaan.

De pen

Met '50 jaar Breda met een Pools stempel' heeft Peeters zich aan een groter onderwerp gewaagd. Aan de zijn nobele redenen om de pen op te pakken, is niets veranderd. Met het onderwerp van zijn derde boek is evenmin iets aan de hand. Breda heeft een Pools stempel, wat een aantal officieren en soldaten van Maczek heeft na de bevrijding een lief gevonden onder de Grote Toren en zich voorgoed in de stad gevestigd. In Londen wonen weliswaar meer Poolse veteranen dan in Breda te midden van Britse oud-strijders maar de stad tussen Mark en A is nu eenmaal geen

wereldstad: een minderheid kan er een stempel op drukken. Maar na lezing van ‘50 jaar Breda met het Pools stempel’ moet je jammer genoeg vaststellen dat de vlag de lading niet dekt. De auteur heeft in de loop der jaren met veel Poolse veteranen gesproken en contact onderhouden, laat een aantal van hen aan het woord in zijn boek, schenkt daarin bijvoorbeeld ook aandacht aan Poolse gedenktekens en begraafplaatsen in de stad, maar schetst daarmee nog geen beeld van Breda met een Pools stempel. De schrijver pakt in zijn derde uitgave vooral de losse eindjes op uit zijn eerdere publicaties. De ondertitel en hoe Vlaanderen daarbij een rol speelden is in dat verband veelzeggend. Een ander voorbeeld is de zoektocht die Peeters instelde naar de plaats waar Bernard Lamkowski die onder zijn schuilnaam Jan Maj werd begraven op het ereveld aan de Ettensebaan - is gesneuveld. De auteur heeft die plaats, op een dijk in Hooge Zwaluwe, in kaart kunnen brengen. Voor de nabestaanden van Lamkowski is dat van groot belang. Maar het zegt niets over een halve eeuw Breda met een Pools stempel. In het boek is een en ander te lezen over de Poolse verenigingen in Breda, maar het thema wordt niet uitgebreid behandeld. Ook de scheiding der geesten tussen ‘communisten’ en anti - communisten tipt Peeters enkele malen aan, maar nader onderzoek naar de splijtzwam in de kleine Poolse gemeenschap tussen Mark en A doet hij niet. Daarentegen begeeft hij zich op glad ijs met de opmerking: een voorzichtige prognose doet vermoeden dat statistici straks op een percentage van omstreeks 70 uitkomen wanneer het om voormalige Duitse krijgsgevangenen in de Eerste Poolse Pantserdivisie gaat…… het kan niet genoeg worden benadrukt dat het in de meeste gevallen om gedwongen Duitse militaire dienst ging.”
In tegenstelling tot Britse en Amerikaanse bevelvoerders kon generaal Maczek geen versterking aan laten rukken uit zijn vaderland, dat was immers bezet. De verliezen waren echter enorm. Daarom werden Polen, die door de geallieerde aan de Duitse kant krijgsgevangenen waren gemaakt, ingelijfd bij Maczeks pantserdivisie. Maar hoe Peeters aan een percentage van 70 komt? Hij maakt het niet duidelijk. Pas na de Duitse capitulatie kwam de pantserdivisie op volle sterkte, stroomde vol Polen die dwangarbeid in Duitsland hadden verricht. Het zou een verklaring kunnen zijn, maar die is dus niet te lezen in Peeters boek. Bovendien wat zegt zo'n kwestie over 50 jaar Breda met een Pools stempel.

▲ *Breda heeft een Pools stempel, want tientallen oud-strijders van de Eerste Poolse Pantserdivisie hebben na de bevrijding een lief gevonden onder de Grote Toren en zich voorgoed in de stad gevestigd.*

(Breda heeft een Pools Stempel, want tientallen oud-strijders van de Eerste Poolse Pantserdivisie hebben na de bevrijding een lief gevonden onder de Grote Toren en zich voor goed in de stad gevestigd.
Ereburger)

Er wonen een halve eeuw na de bevrijding van de stad nog enkele tientallen Poolse oud-strijders in Breda. Terecht zijn zij ereburger. Aan hun erkenning heeft Peeters met zijn publicatie bijgedragen. Ook dat dient te worden vermeld. Maar waarom heeft hij hen voor zijn derde boek niet veel uitgebreider geïnterviewd, niet met meer veteranen gesproken en dan met name over het leven na de oorlog, hun bestaan in Breda dus? Hier wreekt zich het feit dat Peeters journalist noch historicus is.
Aan zijn ‘50 jaar Breda poststempel…..’ houdt je vooral het gevoel over dat er een kans is gemist. Het onderwerp verdient een boek, maar een beter. Helaas zegt ook dat iets over een halve eeuw Poolse strijders onder de Grote Toren. Dat manco in de plaatselijke

geschiedschrijving is niet aanwezig. Hij heeft tenminste een poging gewaagd de historie van de Poolse oud-strijders te beschrijven. Tom Peeters komt uit een gezin van zeven kinderen, een meisje en zes jongens, dat aan de Zand-bergweg in Breda woonde. Hij was een manneke van 14 toen de Eerste Poolse Pantserdivisie onder bevel van generaal Stanislaw Maczek de stad op 29 oktober 1944 van de Duitse bezetting bevrijding. Vandaag is dat precies 54 jaar geleden in
1979 was er geld nodig om veteranen van de van Polen naar Breda over te laten komen. Een dacht voor dat doel een brochure te schrijven, maar het werd een boek, zegt de gepensioneerde leraar over de nummer één van zijn serie 'Eerste Poolse Pantserdivisie Nederland'. Vijf jaar later heeft hij daar het 'Poolse aandeel in de overwinning aan toegevoegd.

'Het waarom'
''Ik vind het interessant het verblijf van de Polen in Breda naar toe te lichten'' ,geeft hij' het waarom van zijn publicatie aan. En vervolgens bekent hij: ,,ik heb het ook op veler verzoek gedaan''. In 1944/1945 stokte het front bij de grote rivieren. Zodoende overwinterden de manschappen van de Eerste Poolse Pantserdivisie in Breda. De bevrijders van de stad werden ingekwartierd bij de inwoners van Breda. De familie Peters bijvoorbeeld nam Edward Dziacko als zevende zoon in haar midden op. In die periode zijn-het kan haast niet anders-veel contacten gelegd tussen Bredase meisjes en Poolse militairen. Na de demobilisatie in 1947 zijn er 450 Poolse militairen naar Breda teruggekeerd. Onder hen waren praktisch geen officieren, het gros bestond uit gewone frontsoldaten. Van de 450 zijn er 200 weer uitgezworven over de wereld. De rest heeft zich voorgoed in Breda of omgeving gevestigd. Dat is een betrekkelijk groot aantal.

Heimwee
Als het hier over gaat, is de stad in West-Europa uniek. Op het ogenblik zijn in Breda nog 65 mannen van Maczek in leven.'' ,,Ze waren na de oorlog zoekende en barsten van de heimwee. Moesten ze terug naar Polen, waar zich inmiddels een communistisch bewind had gevestigd en waren ze in de veel gevallen niets en niemand meer hadden,? ,,Nee, de verkering die ze hadden met een Bredaas meisje, werd zeker niet altijd toegejuicht. Er was veel tegenwerking van pastoors. Die kwamen aan de deur bij zo'n gezin: 'Zeg, is het afgelopen met die frontsoldaat? Het is niks gedaan'. Dat de Polen katholiek waren - braaf na de kerk gingen - was wel een verzachtende omstandigheid''. Voor 50 jaar met een Pools stempel heeft Tom Peeters uiteraard een aantal oud-strijders geïnterviewd. Zijn er overeenkomsten in hun verhalen,? Misschien wel de bitterheid dat door de oorlog hun leven anders is gelopen dan ze wilden. Hun start in Breda was enorm moeilijk. Ze spraken twee woorden Nederlands: 'Oranje boven'. En door de oorlog hadden ze een achterstand in kennis en ontwikkeling.

De bruiloft
,,De Bredase meisjes die met een Pool trouwden, hebben een zeer ingrijpende beslissing genomen. Ze trouwden immers met iemand wiens achtergrond totaal onbekend was. Op de bruiloften was de Poolse familie niet aanwezig. ,Het IJzeren Gordijn' had Europa inmiddels verdeeld. Algemeen is ook dat later - toen bezoek weer mogelijk was - de Bredase schoondochters in Polen met open armen werden ontvangen. Vaak werd er bij die gelegenheden ook opnieuw 'getrouwd'. De meeste huwelijken waren goed. Maar zwaar. Om de familie in Polen van een beetje Westerse

luxe te voorzien, werd er geld opzij gelegd, het staat vast dat ze allemaal keihard hebben gewerkt, bij de Hero, HKI en noem de Bredase bedrijven maar op. Betere krachten dan de Polen waren er niet.

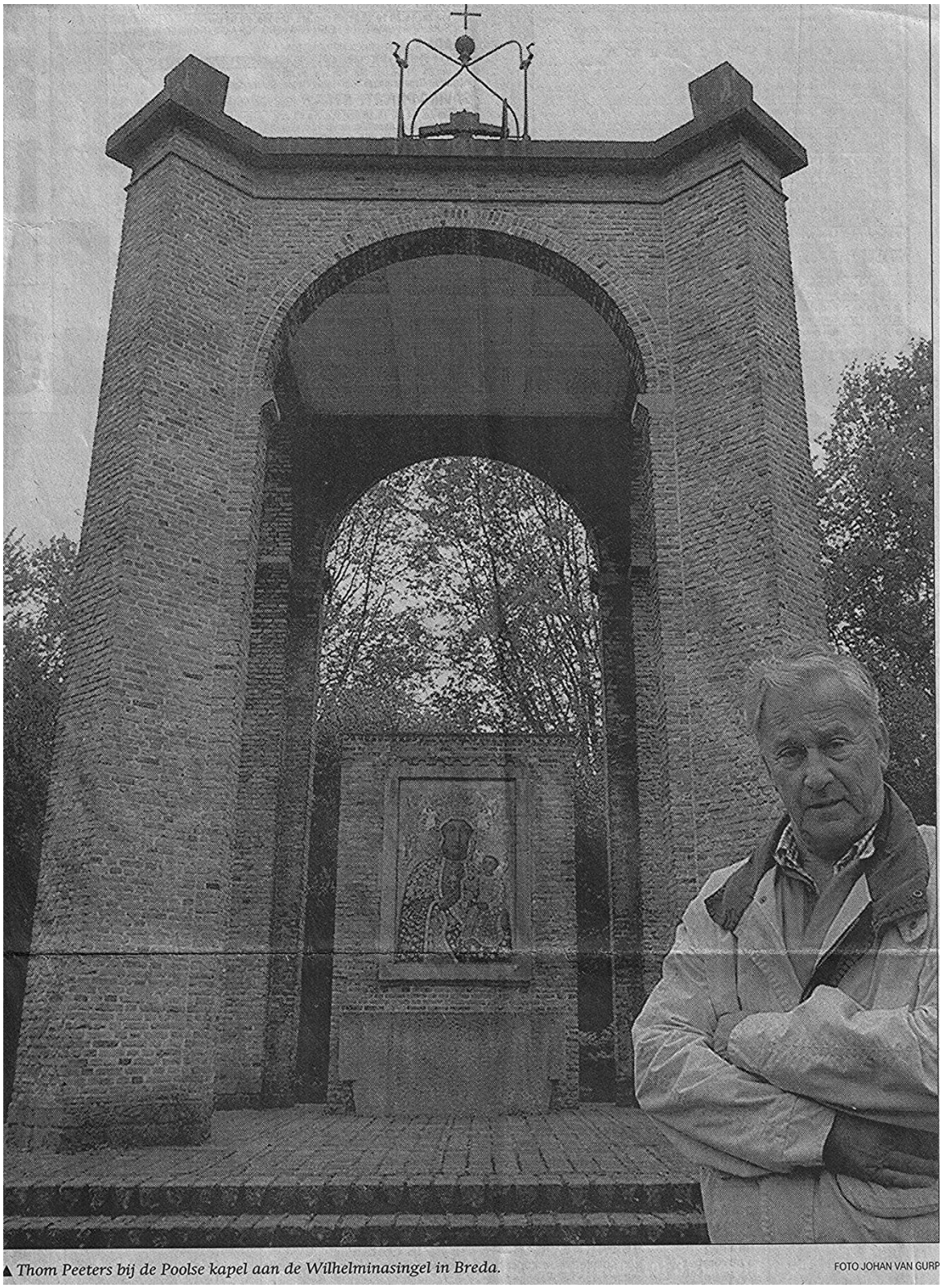

▲ *Thom Peeters bij de Poolse kapel aan de Wilhelminasingel in Breda.* FOTO JOHAN VAN GURP

Thom Peeters bij de Poolse Kapel aan de Wilhelminasingel in Breda

Vandaag precies 29 jaar geleden werd Breda bevrijd. Dit plaatje herinnert aan 1944. Tanks van de Eerste Poolse Pantserdivisie passeren de molen van Terheijden op weg naar het front bij Moerdijk.
(Collectie K.Kleine Breda)

Polen herdachten de gevallenen.

(*Dagblad De Stem van 29-10-1973)*

(Van onze correspondent)

Breda - Met een plechtige eucharistieviering in de kerk van de paters Kapucijnen aan de Schors-molenstraat, begonnen zondag de door de Poolse katholieke vereniging Breda en omstreken georganiseerde herdenking van de bevrijding van Breda in 1944. Na de dienst begraven de Poolse oud-strijders, waarvan vele met hun gezinnen, en de belangstellenden zich na de Poolse militaire begraafplaats aan de Ettensenbaan.
Bij het centrale monument daar had zich inmiddels een erewacht, bestaande uit leden van de Poolse dansgroepen Polonia en Mazur, in Nationaal kostuum opgesteld. Naar oude Poolse traditie waren bij de graven znicze - een soort waxinelichtjes - aangebracht.

Nadat pater Nowak in gebed was voorgegaan en de graven had gezegend, werd namens de Poolse ambassade door consul W.Myszynski vice-consul M.Krzeminski en de militaire attaché overste Z.Szymanski bij het monument een kraha gelegd. Een Poolse mannenkoortje zong daarop het,,Ganie Ktoris Jest Na Niebje,,. Dit lied, dat in feite een gebed voor de vrijheid is, werd in 1940 door de Poolse militairen in Frankrijk gecomponeerd en is sindsdien gaan behoren tot een van de meest geliefde liederen van de Poolse oud-strijders. Voorzitter Bronowski van de Poolse Katholieke Vereniging legde daarop een bloemstuk en herdacht in een korte toespraak de hier begraven militairen. Nadat de heer Germanus van de oorlogsgravenstichting de belangstellenden voor hun aanwezigheid had bedankt, ging het gezelschap naar de Rooms-Katholieke kerk in Ginneken voor een herdenking van de daar begraven Poolse militairen. Ook hier vond een korte dienst gevolgd door een grafzegening en bloemlegging plaats. Voor de beide herdenkingen bestond grote belangstelling.

In de avonduren vond in het gemeenschapshuis Doornbos een gezellige bijeenkomst voor de oud-strijders en hun familie plaats. Hoogtepunt van de avond was de vertoning van de film,,Ostatni Dni,, die het laatste grote offensief in de tweede wereld oorlog nog eens naar voren haalden. Het spreekt vanzelf dat er op deze avond weer veel herinneringen aan de spannende oktoberdagen van 1944, toen de eerste Poolse pantserdivisie onder bevel van generaal Maczek in een weergaloos offensief de bezetters het Hollands Diep en de Maas over joeg, werden opgehaald.

,,Vechten voor vele volken maar sterven alleen voor Polen''

Bevrijder wordt vrijdag begraven

(Dagblad De Stem 20-12-1994)

(Door Frans Huysmans)

Breda-op 102-jarige leeftijd overleed vorige week in het Schotse Edinburgh, generaal Stanislaw Maczek.
Maczek stond aan het hoofd van de eerste Poolse pantserdivisie die onder andere Breda bevrijden. Uit erkentelijkheid voor de inzet, werd de generaal samen met zijn manschappen tot ereburger van Breda benoemd. Vrijdag zal generaal Maczek worden begraven tussen zijn manschappen op het Pools militair ereveld in Breda.

Maczek werd op 31 maart 1892 geboren in Szczerzec nabij Lwow, het toenmalige Lemberg in de Oostenrijks-Hongaarse dubbelmonarchie thans Oekraïne. Na zijn studie belandde Maczek bij het Poolse leger in oprichting.
Hij was eerst commandant, maar een paar jaar later werd hij benoemd tot kapitein van de mobiele compagnie stormtroepen. Omdat hij een begaafd militair was bleef zijn carrière zich vervolgens in snel tempo ontwikkelen. Zeker nadat hij een spoedcursus aan de hogere krijgsschool 1924 - 1927 gevolgd had. Zo belandde hij in 1938 als commandant bij de 10e gemotoriseerde cavaleriebrigade. Vanaf de eerste dag dat Hitler Polen binnenviel, in 1939 weerde de eenheid van Maczek zich dapper. Toen de mogelijkheden om verzet te plegen waren uitgeput, kreeg hij van de generale staf bevel om met alle materiaal naar Hongarije te uitwijken. Zodra hij via een bergpas de grens van Hongarije overtrok, werd hij geïnterneerd. Maar Maczek wist te ontkomen. Via Noord-Afrika belandde hij uiteindelijk in Frankrijk waar hij in november 1939 commandant werd van het Poolse opleidingsplan voor de strijdkrachten. In Frankrijk werd hij bevorderd tot brigadegeneraal.

Foto links: Generaal Stanislaw Maczek ,bevrijder van Breda, sterft op102 jarige leeftijd

Capitulatie

Op 10 mei van 1940 begon Hitler ook in het westen van Europa met oorlog. Nederland en België vielen snel. Toen Fransen dreigden de capituleren kregen de Poolse troepen opdracht naar Engeland te gaan om vanaf daar de Duitsers weer te bevechten. In 1942 kreeg Maczek het officiële bevel van de Poolse regering in ballingschap, een Poolse leger op te bouwen. In 1944 was de eenheid op volledige oorlogssterkte. Met enthousiasme ontvingen de Polen het bericht dat zij in de geallieerde invasie macht waren opgenomen. Ze zouden teruggaan naar het vasteland, op weg naar de bevrijding van Polen. Na de invasie sprak Maczek dan ook tot zijn manschappen de woorden: ,,Vecht eerlijk maar bedenk dat de Poolse soldaat vecht voor de vrijheid van vele volken maar alleen voor Polen sterft". In de operatie van Falaise toonde de Poolse divisie voor het eerst zijn kracht. Na een week, zette de divisie zich in beweging. Men achtervolgde de bezetter tot aan het Kanaal van Gent naar Terneuzen. Op 16 september bereikten de Poolse eenheden Gent en nog dezelfde dag overschreden zij de grens met Nederland. Na de opmars van generaal Maczek's eenheden bleven vele Belgische en Nederlandse steden in vrijheid achter. Daarbij werd alles in het werk gesteld om zoveel mogelijk heel te laten van de vaak prachtige historische binnensteden. Zo werd ook Breda bevrijd. Na deze zege overwinterden de Polen in Breda en omgeving, onder meer in Oosterhout. In Polen zouden de strijdkrachten van generaal Maczek nooit aankomen. Het einde van de glorieuze veldtocht

kwam met de capitulatie van de Duitse stad Willemshaven. Verder mochten de troepen niet gaan omdat met het verdrag van Jalta door de geallieerde kopstukken was afgesproken dat Polen onder Russische invloedssfeer zou blijven.

(Breda twintig jaar bevrijd. Generaal Maczek wuift naar de toegestoomde burgers op de Grote Markt. Recht toemalige burgemeester Geuljans.)

Tweede strijd

Na de algehele Duitse capitulatie keerde Maczek terug naar Schotland. In september van 1945 werd hij benoemd tot opperbevelhebber van de Poolse legereenheden ik heel Groot-Brittannië en dit commando behield hij tot 1947 de troepen van de Poolse regering in ballingschap werden gedemobiliseerd. De generaal vestigde zich hierna definitief in Schotland omdat het communistische regime in Polen hem bij een terugkeer naar zijn vaderland zeker zou hebben geliquideerd. Nadat de strijd tegen de Duitsers was gestreden begonnen voor de Poolse oud-strijders een nieuwe oorlog want de Russen installeerden in het laatste oorlogsjaar in Polen in communistische marionettenregering. Maczek verzetten zich van meet af aan. Hij erkende alleen de vrije Poolse regering in ballingschap en weigerde een voet in Polen te zetten zolang er een Warschau geen democratie was. Dit leverde hem het bericht op dat de heer S. Maczek uit de Poolse burgerrechten was ontzet wegens hulp aan het ‘Imperialistische Engeland’ en het ‘Kapitalistische Amerika’. Later wilde men in Polen wel weten van de heldendaden van de Polen gedurende de Tweede Wereldoorlog. Men probeerde deze mannen zelfs in hun propaganda straatje te krijgen. Maczek wilde niets met deze mensen te maken hebben. Hij weigerde dan ook ineens, nadat hij eerder wel bezoeken aan Breda had gebracht, in 1981 in Breda te verschijnen. Het was voor hem een pijnlijke beslissing omdat het Bredase gemeentebestuur hem altijd wel letterlijk en figuurlijk wel gezind geweest was en is.

Naar Dorst

Hij wilde echter niet met de, in zijn ogen, de communistische vijand collaborerende oud-strijders en de ambassadeur van het communistische Polen aan de graven van zijn soldaten staan.

Daarom liet hij bij zijn laatste bezoek aan Nederland in oktober 1981, demonstratief Breda links liggen en deed dorst aan. Dorst speelde in zijn ogen een belangrijke rol in het verzet van de oud-strijders. De vrije Poolse regering in ballingschap vergaderde in de tachtiger jaren regelmatig in Dorst. Vertegenwoordigers van oud-strijders uit heel West-Europa kwamen er samen. Na het bezoek aan Nederland, waarbij de generaal zich ondanks zijn hoge leeftijd nog bijzonder kranig toonde, ging de gezondheidstoestand van Maczek toch langzaam achteruit. Vorige week overleed de bevrijder van Breda tenslotte. In zijn laatste wilsbeschikking had hij laten vastleggen dat hij graag in Breda tussen zijn troepen begraven zou willen worden. Aan het verzoek wordt gehoor ge geven. Op donderdag 22 december wordt eerst in het Schotse Edinburgh een plechtige eucharistieviering gehouden in de kathedraal. Hierbij zal burgemeester Nijpels aanwezig zijn. Daarna vliegt Nijpels met het stoffelijk overschot naar Nederland. Belangstellenden kunnen generaal Maczek dan op donderdagmiddag en -avond de laatste eer bewijzen in het Bredase stadhuis aan de Grote Markt. Vrijdag gaat Mgr. Muskens voor in de rouwdienst die om 11:00 uur wordt gehouden in de Grote Kerk. Hierna vertrekken de genodigden in bussen naar het Poolse ereveld waar de generaal tussen zijn strijdmakkers wordt begraven. In verband met de te verwachten drukte zijn door de gemeente diverse verkeersmaatregelen genomen.

Młoda krew.

Ligowa drużyna Wisły wystąpiła w niedzielę w odmłodzonym składzie i uzyskała zmiejsca duży sukces pokonawszy śląski K. S. Dab w stosunku 5:2. Oto trójka młodych piłkarzy, którzy zastąpili swych starszych kolegów w drużynie: od lewej Natanek, Szewczyk i Gracz. Na zdjęciu brak Gierczyńskiego, który gra obecnie na środku pomocy w miejsce Kotlarczyka I, jednego z najzasłużeńszych piłkarzy polskich

Jan Natanek was een leerling van Wisła, waar hij vanaf 1926 trainde. Hij speelde echter slechts in 3 Wisła-wedstrijden in 1936, in een seizoen waarin er een generatievervanging was en getalenteerde jeugd werd opgenomen in de eerste opstelling van de White Star.

(Dagblad De Stem 28-10-1974)

KOL. NOWACZYNSKI: ,,GEZAMENLIJK WERKEN AAN OPBOUW NIEUW POLEN”

Voor onze vrijheid gevallen Polen in Breda en Ginneken plechtig herdacht

Breda- één van de hoogtepunten van het Poolse programma in de afgelopen twee dagen voor de herdenkingsplechtigheid op het Pools militair ereveld aan de Ettensebaan. Op een door honderden aanwezigen bijgewoonde plechtigheid werden kransen ter nagedachtenis van gevallen medestrijders gelegd.

Vele genodigden waaronder de Poolse ambassadeur J.Okuniewski en de burgemeester van Breda i. W. Merckx, gedachte de leden van de eerste Poolse pantserdivisie die voor onze vrijheid gevallen zijn. De plechtigheid werd opgeluisterd door een uit zeven Bredase harmonieën samengestelde en voor formatie en receptie in het Bredase politiebureau gastvrij onthaald de kapel onder leiding van J.Faes. Later in de middag werd deze plechtigheid op het Poolse kerk of in het Ginneken herhaald.

Op zondag was begonnen met een plechtige mis in de kapel van de paters kapucijnen. De harmonie Euphonia uit Teteringen omlijste de dienst muzikaal. Zij bracht de ,,Deutsche Messen’’ van de Schubert ten gehore. Enige leden in Poolse kledij gestoken groepen Polonia en Mazur, flankeerden het altaar. De BBA droeg gisteren geheel kosteloos zorg voor het vervoer van de verschillende orkesten.

De dag werd afgesloten met een Brabantse koffietafel in de aula van de HNO-school aan het Groenewoud. De Poolse ambassadeur J.Okuniewski sprak na de maaltijd het gezelschap toe. Hij sprak de hoop uit dat deze dagen de Polen en Nederlanders nog dichter tot elkaar zou brengen opdat deze zullen samen zouden samenwerken aan de opbouw van een blijvende vrede. De heer W.Drobniak, voorzitter van de Nederlandse Poolse katholieke vereniging, had even als de heer A. Bronowski woorden van waardering voor degene die ervoor gezorgd hebben dat deze dertigjarige herdenking onvergetelijk zal worden.

Afgelopen zaterdagavond vond in de aula van de Sint Olofschool een feestavond voor de Polen plaats. De door oud kolonel A.Nowaczynski uitgesproken woorden,, dat we gezamenlijk mee moeten werken aan de opbouw van een nieuw Polen door ons als goede Nederlandse staatsburgers te gedragen", lieten een diepe indruk achter. In een overvolle zaal genoten veel oud-strijders van de bekende soldatenliederen die ten gehore werden gebracht door La Banda Terlenca, of bekeken ze de expositie van foto's en tekeningen van de verzameling studiegroep tweede wereld oorlog van Kees Coenders. Grote hilariteit ontstond toen het carnavalsorkest de Blemeewos compleet met namaakpaarden de zaal betrad. in korte tijd hadden deze cavaleristen een echt feestelijke stemming gecreeërd, die tot gevolg had dat vele aanwezigen al zingend en hossend de zaal doortrokken. Vandaag worden de oud-strijders ontvangen door de burgemeesters van Teteringen, Terheijden en Oosterhout.

(Dagblad De Stem 24-12-1994)

'We hebben vandaag zijn leven gevierd'

(Van onze verslaggever Peter de Leeuw)

(Militairen van de Poolse compagnie in de houding)

Breda - Boven aan de grote toren van Breda hangen duidelijk zichtbaar de Nederlandse en Poolse vlag halfstok. Het is 10 voor half 11 uur 's ochtends en twee dagen voor kerst.

Dit is de dag dat Stanislaw Maczek, de commandant van de eerste Poolse pantserdivisie die in 1944 grote delen van Zuid West Nederland bevrijden, naar zijn laatste rustplaats op het Pools militair ereveld in Breda wordt gebracht.

De grote kerk zit vrijwel vol. Veel Bredanaars, Poolse veteranen uit heel de wereld, minister van staat in J. Ziolkowski namens president Walesa van Polen, C. Branich von Brainich namens koningin Beatrix, minister J. Voorhoeve van defensie, commissaris der Koningin in Noord-Brabant F.Houben, burgemeester E. Nijpels van Breda en vele andere woonden de uitvaart mis bij voor Stanislaw Maczek die zondag 11 november op 102-jarige leeftijd overleed in zijn woonplaats Edinburgh, de deftige hoofdstad van Schotland.

De zoon

Uiteraard zitten ook op de voorste rij Andrzej Maczek, de zoon van de generaal en enige andere familieleden. ,,Tegelijkertijd met de Heilige Mis in de Grote Kerk is bij mijn moeder en zus thuis in Edinburgh een mis opgedragen. De familie was op die manier verenigd toen we afscheid namen van m'n vader,'' zal Andrzej Maczek veel later op de dag verklaren in de lobby van zijn hotel. S'Morgens staan vlak voor het koor in de Grote Kerk Poolse oud-strijders met de vaandels van het bataljon, voorzien van rouwlinten. Naast hen staan Poolse dienstplichtigen in de houding. Op hun Mouw het embleem van de eerste Poolse pantserdivisie, de adelaarsveren van de Ulanen. Na het

verdwijnen van het communistische regime in Warschau is de traditie van de bevrijders van Breda, Axel, Hulst, enzovoort, in het vrije Poolse vaderland voortgezet

Om elf uur gaan bisschop Muskens van Breda, voormalig bisschop Ernst van Breda en de Poolse aartsbisschop Glodz voor in de Heilige Mis. De Choralen van de Grote- of Onze-Lieve-Vrouw kerk vullen de ruimte onder de Middeleeuwse gewelven met zang en het machtige orgel dat wordt bespeeld door Anton van Kalmthout. Mgr. Ernst begint met een lezing uit het evangelie van Jezus Christus volgens Johannes:''In die tijd sprak Jezus tot de joden: voorwaarts voorwaar, ik zeg u,,,''

Mgr. Muskens, die vorige maand in Bergen op Zoom tot bisschop van Breda is gewijd, houdt de preek: ,,Generaal Maczek symboliseert een eeuw Europese de geschiedenis. Hij streed als soldaat in het Oostenrijks-Hongaarse leger, in een heel ander Europa dan nu….. De geest van het strijden voor rechtvaardigheid heeft geen volk zolang gekend als het Poolse volk. En daarvan hebben wij in Nederland profijt getrokken.

Czeslaw Szewczyk maakt video-opnamen. Gevraagd naar zijn leeftijd, antwoordt hij ik ben van de lichting '28, soldaat in '44.'' Hij praat Vlaams, want is geboren in Winterslag. Evenals zijn vader heeft hij er in de mijnen gewerkt, van zijn 14e tot zijn 16e. Daarna nam hij vrijwillig dienst bij de divisie van Maczek.

,,Alle mensen weten dat oorlog verschrikkelijk is. Maar als je het niet hebt meegemaakt, begrijp je het niet. Het is net als een vrouw die haar kind verliest. Iedereen vindt dat verschrikkelijk, maar je beleeft niet het verdriet van die vrouw. Ik had een haat tegenover de Duitsers, maar woon nu al heel veel jaren in Duitsland. In Offenbach bij Frankfurt. Natuurlijk wilde ik vandaag hier zijn.'' Na de plechtigheid zegt Andrzej Maczek in zijn hotel: ,,De dood van een vader is heel moeilijk voor een zoon. Maar bij de dood van zo'n beroemde vader, die in zijn soldaten zoveel zonen heeft, komen nog meer moeilijkheden kijken. Ondanks zijn hoge leeftijd is m'n vader plotseling overleden. We hebben hem vandaag begraven. Toch kun je ook zeggen dat we vandaag zijn leven hebben gevierd''.

(Bischop Muskens gooit een schepje aarde op de kist.)

Dapper en nobel

Burgemeester Nijpels van Breda noemt Maczek in zijn toespraak in de Grote Kerk, een dappere militair, maar bovenal een nobel mens. Ook Andrzej Maczek spreekt tijdens de uitvaartmis enkele woorden. In het Pools, Karol Lesman, zoon van een Poolse oud-strijders die zich in Breda vestigde is zo vriendelijk ze te vertalen. ,,Het was een grote vreugde van mijn vader dat Polen weer vrij was gedurende de laatste jaren van zijn leven. Zijn moeite en die van zijn soldaten was toch niet tevergeefs geweest. Ik ben ervan overtuigd dat God mijn vader zo heeft willen belonen. Het is niet aan mij om het over zijn verdiensten te hebben. Lieve vader, rust in vrede''. Om precies een uur brengen drie Poolse officieren met zwaarden en vaandel in ieder saluut bij de lijkkist in de Grote- of Onze-Lieve-Vrouw kerk. Daarna marcheren ze naar buiten. Het ijzerbeslag onder hun laarzen klink kort en droog tegen de stenen vloer galmt na in de Niervaartkapel. Een kwartier later verlaat de kist de kerk. ,,Ik ben dankbaar dat de stad Breda ons Polen deze gelegenheid biedt,'' zegt Henry Weber, een veteraan van de pantserdivisie die zich na de oorlog in Londen vestigde. Aan de Tuinzigtlaan geeft om 2:00 uur tambour-maître Claessens het sein tot vertrek aan de lijkstoet. Vier tamboers volgen Claessens op de voet en roeren de omfloerste trom. Daarna volgt een compagnie van het Poolse leger, die overgekomen is uit Warschau. Ze marcheren perfect in de maat. Elke keer als ze hun laten neerzetten op het asfalt maakt het een geluid. Op hun geweren de bajonet. De kist met het stoffelijk overschot van de generaal wordt gedragen door cadetten van de Koninklijke Militaire Academie.

Verplaatst

Op het Pools Militair Ereveld is de afgelopen dagen het monument voor de pantserdivisie enkele meters verzet om plaats te maken voor het graf van Stanislaw Maczek, zoon van een rechter uit Lwow. Bisschop Muskens van Breda bestelt hem te aarde. Henry Weber voert op het ereveld het woord namens de oud-strijders van de eerste Poolse pantserdivisie, de vrienden, de soldaten van Maczek, en slaat daarbij de levensbeschrijving van de generaal over, maar roept nog wel eens in herinnering de bijzondere band die hij had met Breda. Om 2:45 uur klinkt de Last Post en daarna geeft de compagnie Polen drie salvo's. De schoten lijken de hemel open te splijten. Breda, twee dagen voor Kerstmis: het was de dag dat de wereld voorgoed afscheid nam van Stanislaw Maczek, een van de belangrijkste generaals in de Tweede Wereldoorlog.

(Dagblad De Stem 26 oktober 1974)

Welkom aan onze bevrijders

WITAMY NASZYCH OSWOBODZIELI

De jongere generatie herinnert zich de bevrijding van Breda en van de andere Baroniegemenenten niet of nauwelijks. Toch ook namens die jongere generatie denken wij de leden van de Eerste Poolse Pantserdivisie en alle anderen die derti jaar geleden door hun strijd tegen het fascisne onze vrijheid mogenlijk maakten.

Wij verwelkomen ook de vijftig Poolse oud-strijders die gisterenavond uit Polen in Breda zijn gearriveerd en wij danken hen in het bijzonder voor wat zij voor onze stad en andere gemeenten hebben gedaan.

Chocias mlodeze generacje nie przezywala oswobodzenia Bredy i jej okolic, to jednak witamyrownies w imieniu mlodej generacji, zolnierzy pierwszej Polskiej Dywizji Pancernej, ktorzy 30 lat temu oswobodzili nas z pod jarzma faszyzmu i zwrocili nam wonosc.

Serdecznie witamy tych 50-ciu Polskich bylych zolnierzy, ktorzy wczoraj z Polski przyjechali de Bredy, i jeszcze raz, skladamy wyrazy podziekowania z Wasze bochhaterskie czyny dla naszego miasta.

GROOTS WELKOM VOOR MACZEK

Bij de viering vanhet 25jarige bevrijdingsfeest in Breda werd de commandant van de Eerste Poolse Pantserdivisie generaal Stanislaw Maczek een grandioos welkom bereid. Omstuwd

door honderden Bredanaars en gevolgd door leden van zijn divisie trok hij door de straat die naar hem werd genoemd, de Generaal Maczekstraat.

25-cio letnia rocznica oswobodzenia Bredy, przy udziale generala Stanislawa Maczka.

● „Warszawa" stond er op deze tank waarmee Poolse troepen in de oktoberdagen van 1944 Breda binnentrokken.

● Czolg z napisem „Warszawa" na ktorym Polscy Zolnierze w pazdzierniku 1944 roku w kroczyli do Bredy.

● Poolse troepen voeren Duitse krijgsgevangenen weg uit de weilanden in de buurt van de Bredase Molengracht.

● Jency niemieccy z pod Bredy.

● Wat de Duitsers achterlieten op een landweg bij Ginneken. Brandende legerwagens en het kadaver van een paard. Een foto die in de oktoberdagen van 1944 door een amateur werd genomen.

● Pozostalosci niemieckie na polnej drodze w Ginneken.

De foto's die op deze foto-pagina voorkomen zijn afkomstig uit de privé-collectie van Jean Bergé en uit het foto-archief van Dagblad De Stem. De heren A. Bronowski en W. Wylenzek zorgden voor de vertaling van de bijschriften in het Pools.

De foto-pagina is bedoeld als een welkomstgroet aan de Poolse oudstrijders die in de komende week de Baronie bezoeken.

● Aan de onderzijde van een opklapbare zitting van de kanunnikenbanken in de Grote Kerk te Breda komt dit houtsnijwerk voor. Het stelt de bevrijding van Breda voor en er staat onder te lezen „Dziekujemy Wam Polacy 1944".

● Rzezba w kosciele przy glownym rynku, z napisem „Dziekujemy Wam Polacy".

● Tussen de andere Bredanaars trekken ook de kinderen van de Poolse bevrijders langs het bevrijdingsmonument op de Grote Markt.

● Pomiedzy mieszkancami Bredy, rowniez dzieci Polskich oswobodzicieli przy pomiku wolnosci.

● Terwijl een Ginnekenaar de glasscherven wegveegt op het stoepje voor zijn huis, trekken Poolse bevrijders de stad binnen. Bevrijdingsfoto uit 1944.

● Pozostalosci starc wojennych w Ginneken.

HET EERSTE WILHELMUS

● Het is 29 oktober 1944 om halfvier. Plaats van handeling Grote Markt, Breda. De Polen hebben een groot deel van Breda in handen. Burgemeester Van Slobbe wordt op de schouders genomen en naar het stadhuis gevoerd.

● Breda 29 pazdziernika '44 roku, godz. 15.30. Glowny rynek, wieksza czesc Bredy w Polskich rekach, Burmistrz pan van Slobbe niesiony na rekach do ratusza.

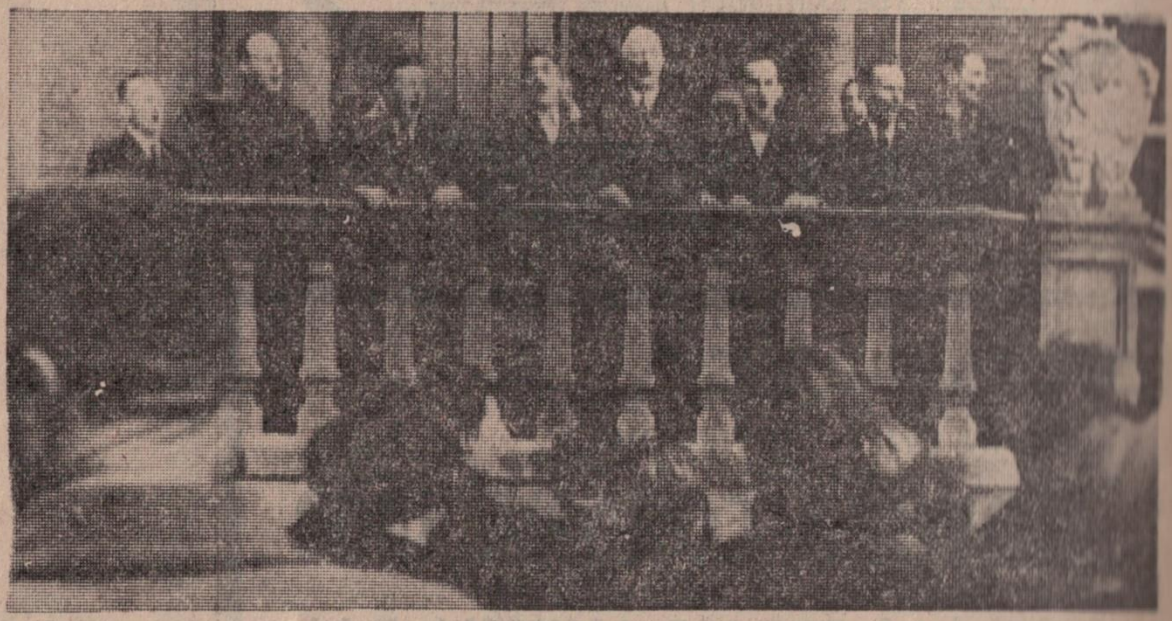

● Bredanaars stromen voor het Bredase stadhuis om samen met burgemeester Van Slobbe het Wilhelmus te zingen. Een spontaan gebeuren op de dag van de bevrijding.

● Mieszkancy Bredy skupiaja sie przed Magistratem, azeby razem z Burmistrzem van Slobbe zaspiewac hymn narodowy.

(Dagblad De Stem 12-11-1945)

Uit de memoires van generaal Stanislaw Maczek

Terwijl stad feesten sneuvelden nog Polen

Winter in Breda: Polen ,, in de watten"

De feestroes waarin de bev bewoners van de Baronie verk den werd vaak nog verhoogd het optreden van Poolse tron ters en tamboers.

De eerste Poolse pantservisie zou in Breda overwinteren. Breda, het vriendelijke stadje van Noord-Brabant, de provincie welke meer overeenkomst vertoont met het gemoedelijke Vlaanderen dan met het serieus en nuchter geaarde deel van Noord- Nederland. Breda, de middeleeuwse stad-de stad der rijke kooplieden en moedige soldaten. Deze beide karakteristieke eigenschappen onderstrepen nog heden ten dagen het handels industriële ,,prosperity" van de stad, alsmede de K.M.A., welke hier is gevestigd. Breda met een rijke cultuurgeschiedenis, een vesting door singels omringd, dikwijls belegerd n.l. in de jaren 1577,1581,1590,1625,1637,1793 en 1813.

Ereburgerschap van generaal

Tijdens een van de belegeringen heeft aan de Spaanse zijde een Poolse koning deelgenomen-toen nog prins Wladyslaw-die zich indertijd de kunst van het belegeren en veroveren van steden eigen trachten te maken. Dit historisch feit werd tijdens een banket ter ere onzer divisie door burgemeester van Slobbe gememoreerd, in de volgende bewoordingen: ,, vele maanden heeft u prins-later koning-bij de Spanjaarden getracht zich de kunst in het belegeren en veroveren van steden eigen te maken, welke les blijkbaar niet voor niets is geweest, gezien het feit dat nu 300 jaar later u Poolse pantserdivisie reeds bij de eerste poging onze stad heeft weten te bevrijden haar tevens voor algehele vernietiging behoedend". Het feit dat Breda tijdens de oorlogshandelingen vrijwel geen slachtoffers heeft gehad en de stad gespaard is gebleven manifesteert zich in diepe dankbaarheid jegens de Poolse bevrijders, hetgeen elk jaar, vooral tijdens de bevrijding herdenking tot uiting komt.

Vreugderoes

Vanaf de eerste dag, gaf de bevolking er zich rekenschap van hoe de stad er uit gezien zou hebben, als niet de Poolse pantserdivisie, maar de geallieerde hoofdmarkt met haar machtige vuurkracht om Breda zou hebben gestreden. Er waren reeds teveel ruïnes, van vroeger bloeiende Nederlandse steden. De dankbaarheid van de Bredase bevolking was er ook niet van voorbijgaande aard. Veel Poolse soldaten maakte hier goede vrienden en vele vonden hier huis en nieuwe familie. Met een vreugdeloos manifesteert zich de dankbaarheid bij de stedelijke bevolking. Later verschijnt in vrijwel alle vensters en etalages de Poolse zin,, Wij danken u, Polen". De Nederlandse gastvrijheid overtreft zo mogelijk onze oud- Poolse gastvrijheid en de beste kwartieren zijn voor de Poolse soldaten bestemd.

Ondanks het voortdurende komen en gaan van Britse en Canadese administratieve afdelingen en ondanks het feit dat ons hoofdkwartier tijdens het ,,Rundsted-offensief" tijdelijk meer naar het oosten verhuisde, is de stad ons toch trouw gebleven. Er zijn zelfs geen gevallen te melden, dat de Britse of Canadese kwartier meesters getracht zouden hebben ons van de betere kwartieren te verdringen, ofschoon zij zich daarvoor langere tijd hebben genesteld.

Ereburgerschap

Met nog vers in het geheugen tot welke verwikkelingen en incidenten ja zelfs formele oorlogen het kon leiden als twee verschillende Poolse afdelingen in dezelfde stad hun kwartieren hadden ingenomen, onderstreep ik gaarne de vergevorderde voorkomendheid, met zowel de Canadese als Britse afdelingen ons Polen hebben bejegend. Vanzelfsprekend, het zijn maar mensen, zowel hier als daar en er zijn gevallen bekend, dat in de hete atmosfeer van een of ander café onregelmatigheden zijn voorgekomen, maar nooit heeft een andere formatie, hierin een rol gespeeld; en zeker nooit waren de incidenten van dergelijke aard, dat zij niet op lager niveau konden worden opgelost. Bij het vieren van ons onafhankelijk feest op 11 november, waaraan Hollandse eregasten en het Canadese leger hebben deelgenomen, werd mijn het ereburgerschap van de stad Breda aangeboden, zowel persoonlijk als voor de gehele divisie. Als stoffelijke blijk werd mijn overhandigd een plaquette in brons met het wapen van de stad Breda en inscriptie, met de mededeling dat deze door een zilveren vervangen zou worden, wat een jaar later bij de eerste bevrijding herdenking inderdaad geschiedde.

Rivierwake

,, Artillerie staat, de leiding der bevoorradingstroepen en andere administratieve afdelingen, hebben zich in de stad ingekwartierd, terwijl de fronttroepen de wacht aan de Maas hebben betrokken, aan een eerst 18 later 15 km, breed front. De breedte van rivier, het tijdelijk passieve gedrag van de Duitsers en nog andere omstandigheden, niet ons doel, met maar een deel van onze krachten de Maas te verdedigen, of liever gezegd de waakzaamheid aan de Maas, hierdoor waren wij ook in staat onze

gelederen aan te vullen en een intensieve scholing te ondergaan. Onze divisie heeft Breda en de Maas n.l. met de laatste krachten van mens en machine bereikt. Onze pantersquadrons konden nog maar met moeite het niveau van drie pelotons, in plaats van de volledige bezetting van vijf; bij de infanterie en Dragonders was is het aantal teruggevallen tot 50% van de normale sterkte. Reden hiervan waren niet alleen de verliezen tijdens gevechtshandelingen maar ook het groeiende aantal zieken, toen de klimatologische omstandigheden verergerde. Ons oorlogsmateriaal vergde ook gedeeltelijke aanvulling en reparaties. De meeste aanvulling behoefde de afdelingen der infanterie en Dragoners gedeeltelijk waren deze tekorten aan het front gedekt met vrijwillige Polen uit Frankrijk en België en Poolse krijgsgevangenen uit het Duitse leger ze konden het tekort aan specialisten niet geheel compenseren.

Tekorten

Dit geldt echter niet voor ons alleen. Het gehele invasie leger der geallieerde leed hieronder en het meest nog wel het Canadese leger. De oorzaken van deze crisis waren echter verschillend. Bij de geallieerde vloeide ze voort uit foutieve prognoses, dat bij een moderne, snelle en mobiele oorlogvoering de grootste verliezen geleden zouden worden door de pantsereenheden. En inderdaad waren daar de verliezen het grootst, echter voornamelijk betreffende zwaar materieel, te weten vernietigde of beschadigde tanks, pantser auto's of gemotoriseerde anti tankkanonnen. Het is echter wel gebleken dat ongeveer op vijf vernietigende tanks één bemanning verloren ging van de vijf man. Door deze ontwikkeling is vergeleken bij de infanterie tekorten, hier een relatief overschot van geschoolde tank specialisten ontstaan. Waardoor zij gedwongen waren het onredelijke besluiten te nemen, deze dure specialisten tijdelijk bij de infanterie in te delen. Onnodig te zeggen dat een dergelijke maatregel een op het moreel van enkele waardevolle specialist zoals b.v. een tankspecialist, parachutist enzovoort, geen goede uitwerking kan hebben. Wegens tekort aan geschoolde tankspecialisten, welke voor ons werden geschoold door de 16e pantserbrigade in Schotland (helaas in de kleine getale) kon dit bij ons niet voorkomen. Tekorten bij de infanterie werden dus gedekt met wat in Schotland ter beschikking was uit Poolse gevangenen uit het Duitse leger. De tekorten bij de anti tank en pantser regimenten, met door de 16e pantserbrigade geschoolde soldaten, waarvan men aannam dat zij goed tot omscholing leende.

Deze omstandigheden hebben de behoefte doen ontstaan, tot oprichting van scholing is centra in Breda en omgeving, ten behoeve van pantser motorische scholing en diverse infanterist die ze specialiteiten.

Profiterend van de barre wintermaanden, welke ons toelieten de gevechtshandelingen tot het houden van toezicht te beperken, zijn wij dan ook in ons doel ten aanzien van de omscholing. Volledig geslaagd.

HET GEMEENTEBESTUUR VAN BREDA,

Overwegende, dat de stad Breda op Zondag 29 October 1944 door de Geallieerde Expeditie Troepen is bevrijd van het zware juk der Duitsche bezetting, hetwelk gedurende bijna 4½ jaar op haar heeft gerust;

Overwegende, dat deze bevrijding meer speciaal het werk is geweest van de 1e Poolsche Pantser-Divisie onder het bevel van Generaal-Majoor Stanislaw Maczek;

Overwegende, dat bedoelde divisie door deze haar van krijgshaftigheid en moed getuigende daad de onuitwischbare dank heeft verdiend van de bewoners van de stad Breda;

BESLUIT:

Aan de 1e Poolsche Pantser-Divisie van de Geallieerde Expeditie Troepen aan te bieden de eerepenning in zilver van de gemeente Breda en haar in te schrijven in het eereboek van de stad en daarmede het eere-burgerschap van de stad.

Aldus gedaan te Breda, den 30sten October 1944.

De Burgemeester van Breda,
w.g. B. W. T. VAN SLOBBE

De Secretaris,
w.g. PH. I. E. VAN WOENSEL

(Dagblad De Stem 01-11-1979)

Witamy naszych oswobodzieli / Welkom aan onze bevrijders!

(Bij de bevrijding van Breda in oktober 1944 tekende Charles Boost deze prent. Polen houden opruiming in Breda.)

Welkom aan onze bevrijders!
De jongere generatie herinnert zich de bevrijding van Breda en van de andere Babantse gemeenten niet of nauwelijks. Toch ook namens de jongere generatie danken wij de leden van de eerste Poolse pantserdivisie en alle anderen die 35 jaar geleden door hun strijd tegen het fascisme onze vrijheid mogelijk maakte. Wij verwelkomen ook de 80 Poolse oud-strijders, die gisteravond uit Polen in Breda zijn gearriveerd en wij danken hen in het bijzonder voor wat zijn voor onze stad en andere gemeenten hebben gedaan.

Nitamy Naszych oswabodzieli
Chocias miodza geheracja nie przeywala oswobodzenia Bredy i jej okolie, to jednak witamy rownies w imieniu mlodej generaccji, zolnierzy pierwszej Polskiej Dywizji Pancernej, ktorzy 80 lat temu oswoboldzili nas z pod jarzma faszyzmu i zwroraj nam wolnosc. Serdecznie wetamy tych 80-ciu Poslich bylych zolnierzy, ktorzy wczoraj z Polski przyjechali do Bredy, i jeszcze raz, skladamy wyrazy podzekowania za Wasze bochaterskie czyny dia naszego miasta.